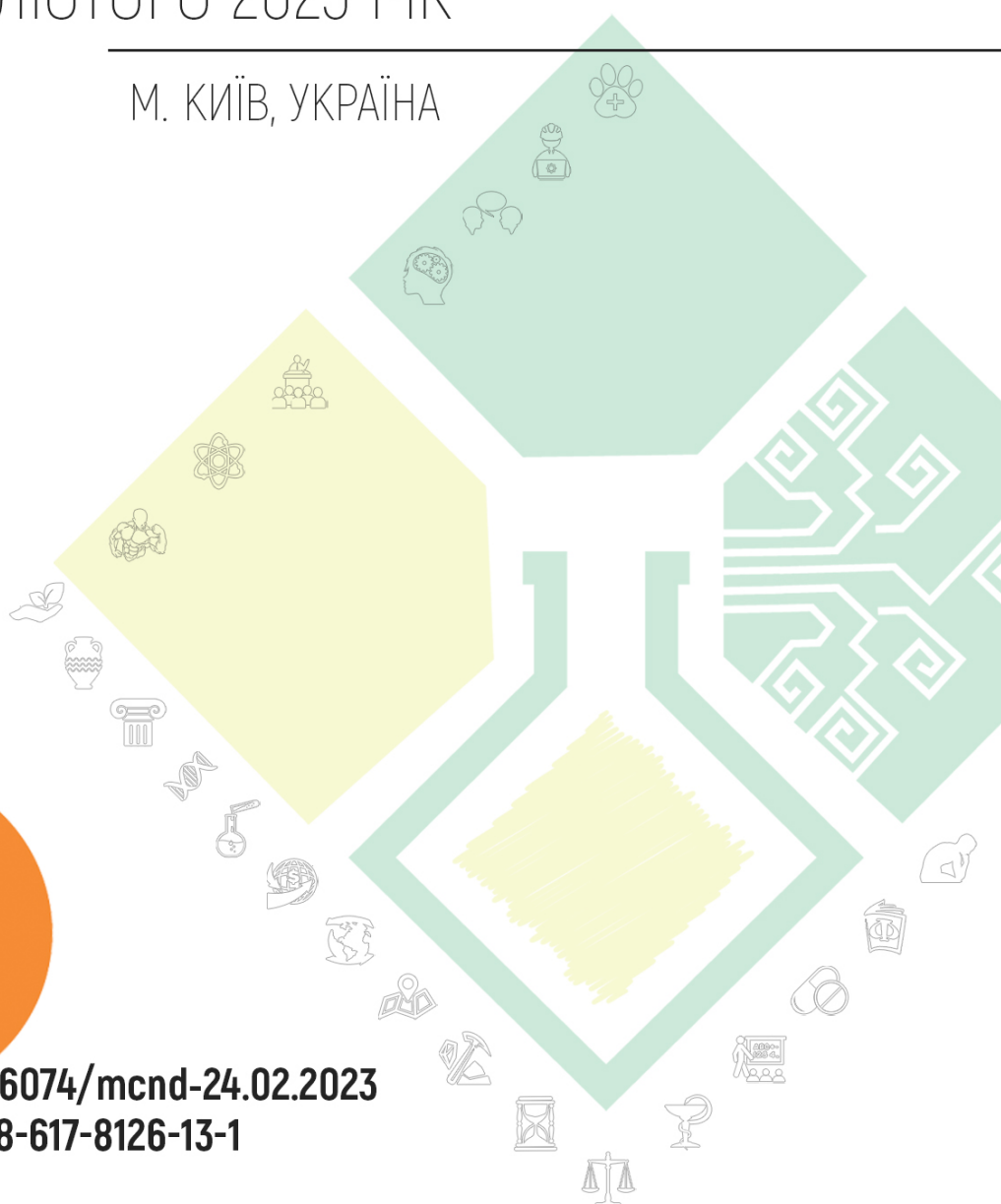

24 ЛЮТОГО 2023 РІК

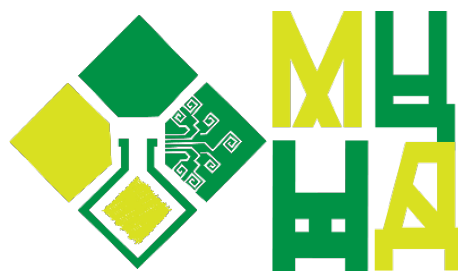
М. КИЇВ, УКРАЇНА

DOI 10.36074/mcnd-24.02.2023
ISBN 978-617-8126-13-1

МАТЕРІАЛИ
V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

ТЕХНОЛОГІЇ, ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

| 24 ЛЮТОГО 2023 РІК
м. Київ, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 09 від 09.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Т 38 **Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень:** матеріали V Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 24 лютого, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 324 с.

ISBN 978-617-8126-13-1

DOI 10.36074/mcnd-24.02.2023

Викладено матеріали учасників V Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень», яка відбулася 24 лютого 2023 року у місті Київ.

УДК 001 (08)

© Колектив учасників конференції, 2023

© ГО «Європейська наукова платформа», 2023

ISBN 978-617-8126-13-1

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

MODELS OF NATIONAL INNOVATION SYSTEMS OF THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD

Rusnak A. 13

АНАЛІЗ ЕТАПІВ ТА МЕТОДІВ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Максимов О.Л. 15

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ СФЕРИ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ

Кулик О.М. 17

МЕРЕЖІ АГРОІНДУСТРІАЛЬНИХ ТА АГРОЕКОІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ САМОДОСТАТНІХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ляшенко В.І., Ліщук О.В., Лук'янов А.І. 19

СЕКЦІЯ ІІ.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

АВТОМАТИЗОВАНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОТЕЛІВ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Плаксіна Т.О. 25

АНАЛІЗ РИНКУ ПОСЛУГ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА С. ЛЕБЕДІВКА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кравчук Ю.В. 27

ВИТРАТНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ОБСЯГУ РИНКУ СТАРТАПУ

Тимошенко І.П. 33

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СВІТІ

Брехнич В.М. 35

МАРКЕТИНГ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ – ЦЕ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ ГОТЕЛЮ

Мітіна Т.Є. 37

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ГОТЕЛЮ – ГОЛОВНА СКЛADOVA ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО РОБОТИ Гурєєва Ю.В.	39
НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ В ГОТЕЛІ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ГОСТЕЙ Московченко В.В.	41
ПОПУЛЯРНІСТЬ ПІЦИ У ПОЛТАВІ ТА ВСЬОМУ СВІТІ Гриценко О.В.	43
РЕСТОРАНИ ЖИТОМИРА – СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ МІСТА Бутенко К.С.	45
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ SPA-ГОТЕЛІВ Ісаєв Р.В.	48
СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ Кузьменко Ю.В.	51
СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО БЕЗПЕКИ ГОТЕЛІВ Третяк К.М.	53
СУЧАСНИЙ СТАН ГОТЕЛЬНОЇ І РЕСТОРАННОЇ ГАЛУЗІ ПОЛТАВЩИНИ Колісник А.О.	55
СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА РІВНЕНЩИНІ Аверіна О.О.	57
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУВАННЯ ВПЛИВУ ЧИННИКІВ НА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНУ ІНЕРЦІЙНІСТЬ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ Ємельянов О.Ю.	59
ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ Ричко О.С.	62
ЯКІСНА ПОСЛУГА – НЕВІД’ЄМНИЙ СКЛАДНИК ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОТЕЛІВ Маташ П.М.	64
 СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ	
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ Сук П.Л.	66

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ. КЛАСИФІКАЦІЯ. РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЇЇ ВИНИКНЕННЯМ ТА ШЛЯХИ ПРИСКОРЕНОГО ПОГАШЕННЯ Гой Ю.Ю., Федько А.А., Олексин А.І.	69
---	----

ОЦІНКА ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ ЯК ОСНОВНОГО ІНСТРУМЕНТА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ Дебела С.П.	72
---	----

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНИ Лихолат В.Ю.	76
--	----

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРЯМОГО ТА НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНИ Шилов В.В.	80
---	----

СЕКЦІЯ IV. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ КІБЕРБЕЗПЕКИ СИСТЕМ ТА РЕЄСТРІВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я Ляшук А.О.	85
---	----

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЄКТНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ Наумик А.С., Сидоренко Н.С.	88
---	----

МЕНЕДЖМЕНТ В СУЧАСНОМУ СВІТІ Лебедєв П.О.	90
---	----

УПРАВЛІННЯ ЯК ДИСПОЗИЦІЯ У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ МІЖ ЛОГІКОЮ І ПСИХОЛОГІЄЮ ЛЮДСЬКОГО ВИБОРУ Юшин С.О.	92
---	----

СЕКЦІЯ V. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ Сушицька Н.В.	95
--	----

СЕКЦІЯ VI. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА Гольцов А.Г.	98
---	----

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ Антонов А.	100
ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СУДОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ Іванів А.Р.	103
ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ Джура В.В.	105
ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ Кутєпов М.Ю.	108
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИМИРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕДУР У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ Ярош Я.С.	111
ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС ДЛЯ ГАЛИЧНИНИ 1797 РОКУ: УКЛАДЕННЯ, СТРУКТУРА, ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗНАЧЕННЯ Савуляк Р.В.	114

СЕКЦІЯ VIII. ПОЖЕЖНА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

ВПЛИВ ПАРАМЕТРІВ КАБЕЛЬНИХ ВИРОБІВ НА ТЕМПЕРАТУРУ ЇХ НАГРІВАННЯ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ Парамонова К.О., Янов В.Є.	120
--	-----

СЕКЦІЯ IX. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ЗДАТНІСТЬ РОДОКОКІВ – ДЕСТРУКТОРІВ МОНОАРОМАТИЧНИХ ВУГЛЕВОДНІВ ДО СИНТЕЗУ ІНДОЛЬНИХ СПОЛУК Ногіна Т.М., Хоменко Л.А.	122
КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ: ВПЛИВ НА ФІЗИЧНЕ ТА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ Товкун Л.П., Костомаха В.В.	125

СЕКЦІЯ X. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

НЕФЕКТИВНИЙ ЧИ НЕЗАСЛУЖЕНО ЗАБУТИЙ – БІОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ЗАХИСТУ РОСЛИН У СУЧАСНОМУ ЗЕМЛЕРОБСТВІ Жуйков Т.О., Жуйков О.Г.	128
--	-----

ПОКРИВНА ТА БЕЗПОКРИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОЩУВАННЯ КОНЮШИННИ
ЛУЧНОЇ – ЯК ЧИННИК ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
КОРМОВИРОБНИЦТВА

Огородник Н.З., Дроздовський А.Б. 133

СЕКЦІЯ XI.

ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ «СМАЧНОГО ПОСУДУ» ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО
ГОСПОДАРСТВА

Євтухова У.О., Діхтярь А.М. 136

СЕКЦІЯ XII.

ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

ВИБІР БАЗОВИХ ПРОЄКТНИХ ПАРАМЕТРІВ ТРУБОПРОВОДУ ДЛЯ
ТРАНСПОРТУВАННЯ РОСЛИННИХ ОЛІЙ

Середюк М.Д., Кондрацька Ю.В. 140

МЕТОДИКА ГІДРОДИНАМІЧНОГО РОЗРАХУНКУ НАФТОПРОВОДУ ПРИ
ЗАМІЩЕННІ НАФТИ РІДКИМ КОНСЕРВАНТОМ ТА ЗВІЛЬНЕННІ ВІД НЬОГО

Середюк М.Д., Загорійчук Д.В. 146

СЕКЦІЯ XIII.

ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

PHOTOCONDUCTIVITY ANALYSIS OF CARBON NANOTUBES FUNCTIONALIZED WITH
A CARBOXYL GROUP

Abaszade Rashad Gabil oglu 151

ВІДМІННОСТІ В АРХІТЕКТУРНИХ ПІДХОДАХ ДО ПОБУДОВИ ЯДРА МЕРЕЖІ 5G

Ветошко І.П. 153

СЕКЦІЯ XIV.

ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

METHODS OF TECHNOLOGIES FOR MANUFACTURING RIBBED SURFACES OF HEAT
EXCHANGERS

Stovpnyk O. 155

СЕКЦІЯ XV.

ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

СУЧАСНИЙ СТАН В ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ВОДОКОРИСТУВАННЯ
ВОЛИНИ

Мисквець І.Я., Мольчак Я.О. 157

СЕКЦІЯ XVI. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

РЕКОНФІГУРОЗДАТНІСТЬ ВІДКАЗОСТІЙКИХ МАТРИРИЧНИХ ПРОЦЕСОРІВ ЗА УМОВИ КЛАСТЕРІЗАЦІЇ ВІДКАЗІВ Благодарний М.П.	159
--	-----

СЕКЦІЯ XVII. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КІБЕРАТАК НА МЕРЕЖЕВІ РЕСУРСИ Михайленко Д.Д., Чорна Т.Е.	162
---	-----

СЕКЦІЯ XVIII. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ВОЛОКОННО-ОПТИЧНИЙ ДАТЧИК МОНІТОРІНГУ СТАНУ ГІДРОТЕХНІЧНИХ СПОРУД Сандлер А.К., Опришко М.О.	166
---	-----

СЕКЦІЯ XIX. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

РОЗРАХУНОК НАВАНТАЖУВАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ТЕРМОЕЛЕМЕНТА Семешкін В.А.	172
---	-----

СЕКЦІЯ XX. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ЗГАДКИ ПРО ВИЗВОЛЕННЯ ХЕРСОНА У НАЙБІЛЬШИХ В'ЄТНАМСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ Русських Н.Ю.	175
--	-----

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ТРАНСКУЛЬТУРНОГО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ Воробель М.М.	176
---	-----

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ПЛАТФОРМІ GOOGLE CLASSROOM Вирвихвост М.О.	179
---	-----

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ЗАСАДИ ЛІНГВОКОНФЛІКТОЛОГІЇ ЯК ГАЛУЗІ СУЧАСНОЇ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ Гарбера І.В.	182
---	-----

ТИТУЛЬНІ НОМІНАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЗНАТІ

Корольова Н.Л...... 184

УНІФІКАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ВАРІАНТІВ ОДНОГО СЛОВА *КОРЕГУВАТИ* / *КОРИГУВАТИ* В НАУКОВИХ ТЕКСТАХ ТА ТЕРМІНОЛОГІЇ

Голінатий О.П...... 186

ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ ІНТЕРНЕТ-КАНАЛІВ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Різванли Н.С...... 188

СЕКЦІЯ ХХІ.

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ НЕЯВНОГО ЗНАННЯ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ ТА ФІЛОСОФІЇ

Старікова Г.Г., Льозіна О.О...... 191

СУЧАСНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ДІАЛОГІЗМ ЯК ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: МІЖ РАЦІОНАЛІСТИЧНИМ ТА ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИМ ДІАЛОГОМ

Шморгун О.О...... 193

СЕКЦІЯ ХХІІ.

ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

CATERING FOR LEARNING DIVERSITY THROUGH AN INCLUSIVE LEARNING APPROACH

Blagodarna O...... 199

БАЗОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МОРЯКІВ З ПИТАНЬ КІБЕРБЕЗПЕКИ НА МОРСЬКИХ СУДНАХ

Кравцова Л.В., Зайцева Т.В., Безбах О.М...... 201

ДОСЛІДЖЕННЯ ЙМОВІРНОСТІ КІБЕРІНЦИДЕНТУ В УМОВАХ РЕЙСУ

Кравцова Л.В., Зайцева Т.В., Камінська Н.Г...... 204

ПЕРСПЕКТИВА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Чехов А.А...... 208

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ КУРСУ МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІНФОРМАТИКА) ТА 122 КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Соколенко Л.О...... 210

РОЗВИТОК МЕДІКОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ <i>(З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ)</i> Онкович Г.В., Барановський О., Корж М., Кравчук С., Макаренко В.	216
--	-----

СИСТЕМА GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ Крижановський А.І.	222
--	-----

СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ Зінорук А.В.	225
---	-----

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ БЕЗПЕЦІ МОРЕПЛАВСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ З КІБЕРБЕЗПЕКОЮ Безбах О.М., Кравцова Л.В.	227
--	-----

ФОРМУВАННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ Коробка О.В.	230
---	-----

СЕКЦІЯ XXIII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ З ЗАТРИМКОЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ Святенко А.С.	233
--	-----

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН МОРЯКА КОЛИ В ЕКІПАЖІ СПІЛКУВАННЯ ТІЛЬКИ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ Червоний О.Д.	236
--	-----

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСВІДУ ПЕРЕБУВАННЯ ДИТИНИ У ЗОНІ БОЙВИХ ДІЙ Березняк А.С.	239
---	-----

СОЦІАЛЬНІ КОНТЕКСТИ СПІЛКУВАННЯ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ Александров Ю.В.	241
--	-----

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ У ТРАКТУВАННІ ПОНЯТТЯ «АКАДЕМІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ» ШКОЛЯРІВ Юрченко Н.Ю.	244
--	-----

СЕКЦІЯ XXIV. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

FEATURES OF DEPRESSIVE FORMATION PROCESSES AMONG HIV-INFECTED PERSONS Serheta I.V., Dudarenko O.B.	246
---	-----

ВЗАЄМОДІЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ІЗ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ Бідучак А.С.	248
ВИБІР РЕЖИМУ РІДИННОЇ РЕСУСЦИТАЦІЇ У ПОСТТРАВМАТИЧНИХ НА ПОЛІТРАВМУ З ПРОВІДНИМ КОМПОНЕНТОМ ТОРАКАЛЬНОЇ ТРАВМИ Курсов С.В., Білецький О.В.	250
ВІЯВЛЕННЯ СЕНСИБІЛІЗАЦІЇ ДО ВІТАМІНІВ У ХВОРИХ НА ЛІКАРСЬКУ ХВОРОБУ МЕТОДОМ МІКРОХВИЛЬОВОЇ ДІЕЛЕКТРОМЕТРІЇ Хміль Н.В., Колесніков В.Г.	255
ВПЛИВ СТРЕСУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ Мартиненко О.В., Гончаренко А.В.	258
ЗАСТОСУВАННЯ ХОЛЕКАЛЬЦИФЕРОЛУ ПРИ СЕРОТОНІНОВІЙ ГОНАДОПАТІЇ САМЦІВ ЩУРІВ Науково-дослідна група: Смоленко Н.П., Коренева Є.М., Мараховський І.О., Чистякова Е.Є., Белкіна І.О., Величко Н.Ф., Бречка Н.М., Бондаренко В.О.	261
ОСОБЛИВОСТІ НЕВІДКЛАДНОЇ МЕДИЧОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ГОСТРОМУ ПОШКОДЖЕННІ НИРОК Чаплик В.В.	265
РОЛЬ ЕНДОТЕЛІАЛЬНОЇ ДИСФУНКЦІЇ У РОЗВИТКУ КАРДІОВАСКУЛЯРНИХ УСКЛАДНЕНЬ У ХВОРИХ З МЕТАБОЛІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ Півторак К.В., Іванчук О.В., Півторак Н.А., Шевчук Т.В.	268
СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВАКЦИНАЦІЇ ВІД ВІРУСУ ПАПІЛОМИ ЛЮДИНИ Корняков А.О., Ясніковська С.М.	270
ХАРАКТЕР ПОРУШЕНЬ СЕРЦЕВОГО РИТМУ В ПАЦІЄНТІВ З ГІПЕРТОНІЧНОЮ ХВОРОБОЮ З/ТА БЕЗ ХРОНІЧНОЇ КОРОНАРНОЇ ХВОРОБИ ЗАЛЕЖНО ВІД КЛІНІЧНОЇ ФОРМИ ФІБРИЛЯЦІЇ ПЕРЕДСЕРДЬ Іванов В.П., Закревська М.М.	273
СЕКЦІЯ XXV.	
ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ	
ЗАСНУВАННЯ ТА ВИНЕКНЕННЯ ІСЛАМУ: МУХАМЕД ЯК ЗАСНОВНИК ІСЛАМУ Олексин А.І., Федько А.А., Гой Ю.Ю.	276
РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 – 1921 РР. Биба Н.Є.	279
СИМВОЛІЧНИЙ СВІТ КУЛЬТУРИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ Крижановська Т.О.	285

СЦЕНІЧНА МЕТАФОРИЗАЦІЯ ТА ТЕАТРАЛЬНА ПОЕТИКА У ВИСТАВАХ ЛЕСЯ
КУРБАСА

Водяхін Є.В......288

ХЛОДВІГ – КОРОЛЬ ФРАНКІВ

Федько А.А., Олексин А.І., Гой Ю.Ю......291

СЕКЦІЯ XXVI.

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

ВІДОБРАЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ СЕРЕДМІСТЯ КИЄВА В
КАРТОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ

Жежеріна І......294

СЕКЦІЯ XXVII.

КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

БІБЛІОТЕКА ЯК СУЧАСНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ: ВИКЛИКИ
СЬОГОДЕННЯ

Мостова Ю.С.297

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНДІВ ДИЗАЙНУ АНІМАЦІЇ ДЛЯ ВДАЛОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ
МУЛЬТИМЕДІЙНОГО ПРОДУКТУ

Гінайло С.М., Пасько О.М.300

ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ІЛЛІ ЛАШКА

Гарліцька Т.В., Панич А.В......302

ЗАСТОСУВАННЯ ФУНКЦІЙ РОЗУМНОГО БУДИНКУ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ

Левченко В.О.304

МІНІМАЛІЗМ В 2D- ТА 3D-АНІМАЦІЇ

Пайхель М.В.308

ПЕРШІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ФОТОТЕХНОЛОГІЇ

Прядко О.М., Переяславець Д.В......311

СТІНОПИС ХІХ СТ. ПІВДЕННОЇ ЧАСТИНИ ТРАНСЕПТУ ТРОЇЦЬКОГО СОБОРУ
М. ЧЕРНІГОВА

Бугера І.С.314

СЦЕНАРНО-РЕЖИСЕРСЬКІ СКЛАДОВІ СУЧАСНОГО КВЕСТУ

Крипчук М.В., Мельникова В.О......320

ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СЦЕНІЧНИХ НОМЕРАХ
ХОРЕОГРАФІЧНОГО ЖАНРУ

Бойко В.А.322

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

MODELS OF NATIONAL INNOVATION SYSTEMS OF THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD

Rusnak Alla

ORCID ID: 0000-0002-3198-2866

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Economics
Kherson Educational-Scientific Institute of the Admiral Makarov
National University of Shipbuilding, Ukraine*

The current stage of economic development is a period of fundamental changes in development that is conditioned by the widespread globalization processes, information and technological breakthroughs and the deployment of the fourth industrial revolution [1, p. 37].

Globalization, while contributing to the rapid spread and advancement of information and technology, also has certain negative consequences, which are manifested in: the strengthening of the cyclical nature of reproduction, which is associated with the formation of the geo-economy (an economic system with pulsating borders); the emergence of supranational reproductive flows that have covered the financial sector, leading to the creation of a geofinancial system and the emergence of a significant amount of virtual finance; the deepening of the inequality of economic development due to the selection of countries that are leading in the field of new technologies; the expansion of the means of influence in the world market, which manifested itself in a change in the place of countries in the international division of labour, while increasing the role of financial, economic, scientific and intellectual components [2].

Therefore, in the context of the transition to an innovative model of economic development, any state should not only manage the national economy and protect the country's position in the global community, but also ensure sustainable development while entering the global geopolitical system as an equal partner.

Countries' innovation systems are diverse. Summarizing the points of view existing in the scientific literature, we should distinguish innovation systems that exist at the macro-, meso-, micro-, and local levels. At the macro level, we are talking about the global innovation system, international and transnational systems that are its components, as well as the national innovation system (NIS). At the meso level, there are regional innovation systems, at the micro level – sectoral (cluster) innovation systems, and at the local level – the innovation system of a particular enterprise.

The national innovation systems of individual countries differ significantly from each other, which is manifested in the choice of priorities and objectives of innovation development, mechanisms of interaction between the private and public sectors, the importance of large and small businesses, the ratio of fundamental and applied research and development, development dynamics and the sectoral structure of innovation activity [3].

Accordingly, there are several main models of national innovation systems in the world practice: Euro-Atlantic, East Asian, alternative innovation system and the “triple helix” model (Table 1).

Table 1

Models of national innovation systems of the leading countries of the world

Model	Characteristic	Countries of application
Euro-Atlantic	A model of the full innovation cycle (from the emergence of an idea to the launch of a product). This model represents all components of the innovation system structure: basic and applied science, research, development, product launch	Great Britain, Germany, France
East Asian	Innovation systems based on this model are almost completely devoid of the “basic science” component	Japan, South Korea
Alternative	In such innovation systems, the high-tech component is poorly represented or absent altogether. Countries in this group emphasize training in economics, finance, management, sociology, and occupational psychology in their innovation policies. Much attention is paid to the training of managers of local offices of transnational corporations, international banks, and international political structures.	Thailand, Chile, Turkey, Portugal
The “triple helix” model	The model is based on the synthesis of a number of sociological theories, the use of analogies from the biological sciences, and the similarity of the problem of relative motion of three bodies, which has no general solution (but private solutions are possible for some specific initial conditions)	USA

The analysis of several dozens of NIS models for both developed and developing countries, including Ukraine, shows that the systems in question differ in the number of elements, the presence or absence of links between the elements, the strength of links, and the openness or closeness in relation to the international innovation environment. That is, there is no holistic vision of NIS as such, its elements and their interaction [4].

In our opinion, the existence of a large number of different NIS models is explained by two main reasons: 1) different levels of socio-economic development of countries; 2) lack of a consistent understanding of the concept of the system [5]. At the same time, what is common to NIS is that they form a system of relations between science, industry and society in which innovations are the basis for economic development.

References:

1. Instytutsionalna model innovatsiinoi ekonomiky: kolektyvna monohrafiia [Institutional model of the innovation economy: multi-authored monograph] / edited by V.I. Liashenko, O.V. Prokopenko, V.A. Omelyanenko. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industrial Economics. Kyiv, 2019. P. 327.
2. Klimova G.P. Osoblyvosti modelei natsionalnykh innovatsiinykh system [Features of models of national innovation systems]. Available at: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/Klimova.pdf>.
3. Bronytskyi O. Suchasne suspilne vidtvorennia i rol u nomu hospodarskoi kultury [Modern social reproduction and the role of economic culture in it]. Sotsialna ekonomika. No.1-2. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, 2008. Pp. 66-79.
4. Androschuk G.O., Davymuka S.A., Fedulova L.I. Natsionalni innovatsiini systemy: evoliutsiia, determinanty rezultatyvnosti [National Innovation Systems: Evolution and Determinants of Performance]. Kyiv, 2015. P. 512.
5. Rusnak A., Pulianovych O., Kozak Y., Gribincea A., Lytvyn N. Innovative Priorities of Ukraine in the Context of Global Economic Trends. Journal of Advanced Research in Law and Economics, [S.l.], v. 11, n. 4, p. 1376–1387, June 2020. ISSN 2068-696X. Available at: <https://journals.aserspublishing.eu/jarle/article/view/5342>.

АНАЛІЗ ЕТАПІВ ТА МЕТОДІВ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Максимов Олександр Леонідович

аспірант

Львівський університет бізнесу та права, Україна

В умовах ринкової економіки фінансове планування відіграє важливу роль. Адже в даний час Україна переживає надзвичайно важкі кризові часи, які почалися з початком всесвітньої пандемії в 2020 році та наразі ще продовжуються, оскільки вже практично рік триває повномасштабна війна. За вищезгаданих умов успішне планування та провадження бізнесу є практично неможливим, адже існує чимало форс-мажорних ситуацій, які в одну мить можуть зруйнувати всі попередні плани та напрацювання. Тому в ситуації нестабільності надзвичайно важливим є правильний підхід до бізнесу, а саме – до процесу планування як видаткової, так і дохідної його частини. Фінансове планування – це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді. Метою фінансового планування є забезпечення господарської діяльності необхідними джерелами фінансування [1]. Головні питання, які можна вирішити при успішному фінансовому плануванні, наступні:

- ✓ пошук та наявність грошових коштів, які може мати підприємство у своєму розпорядженні;
- ✓ наявність джерела їх надходження;
- ✓ аналіз механізмів та засобів для виконання запланованих завдань;
- ✓ методика правильного розподілу прибутку на підприємстві;
- ✓ вміння забезпечувати реальну збалансованість планових витрат і доходів підприємства на принципах самоокупності та самофінансування.

Зазначимо, що фінансове планування пов'язане з плануванням виробничої діяльності підприємства. Показники всіх планових фінансових інструментів базуються на планах з обсягу виробництва, асортименту товарів і послуг, собівартості продукції. Вони повинні створювати необхідні фінансові умови для успішного виконання цих планів та забезпечення необхідних умов для успішного провадження бізнесу підприємством. Методи фінансового планування – це конкретні способи планових розрахунків. Представляємо основні методи фінансового планування (див. рис. 1).

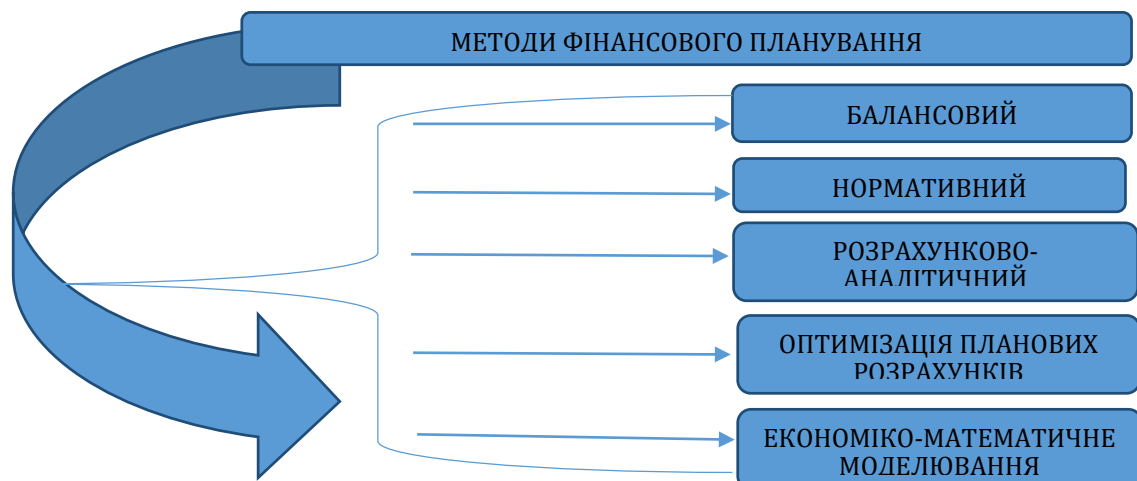

Рис. 1. Класифікація методів фінансового планування

Балансовий метод – універсальний спосіб аналізу та планування, заснований на встановленні залежності між витратною і прибутковою частинами, зіставленні наявних потреб і ресурсів для їх задоволення, в результаті чого досягається збалансованість плану.

Нормативний – розрахунок фінансових показників на основі встановлених норм та техніко-економічних нормативів (ставки податків, ставки тарифів, зборів та внесків, норми амортизаційних відрахувань, норми оборотних коштів); розраховується потреба господарського суб'єкта у фінансових ресурсах та визначаються джерела цих ресурсів.

Розрахунково-аналітичний – планові показники розраховуються на основі аналізу фактичних фінансових показників, які беруться за базу, та індексів їхньої зміни у плановому періоді.

Оптимізація планових розрахунків полягає у складанні кількох варіантів планових розрахунків з метою отримання найоптимальнішого варіанта планових рішень (представляємо на рис. № 2).

Економіко-математичне моделювання дає змогу знайти кількісне вираження взаємозв'язків між фінансовими показниками та факторами, які їх визначають.

Економіко-математична модель – це точний математичний опис факторів, які характеризують структуру та закономірності зміни даного економічного явища і здійснюються за допомогою математичних прийомів [2].

Рис. 2. Класифікація оптимізації планових розрахунків

Отже, ми розуміємо, що в період політичної та економічної нестабільності в державі, зумовленої війною, а до початку війни ще і всесвітньою пандемією, яка завдала достатньо сильного удару по економіці кожної країни, де були зафіксовані випадки спалаху, домінуюча роль у стабільному розвитку бізнесу та здійсненні господарської діяльності підприємств залишається все-таки за реалізацією успішного процесу фінансового планування, адже однією з основних фінансових складових, що забезпечує результативність діяльності підприємства, є саме фінансове планування. В ринкових умовах у кризовий період досягнути успіху в діяльності можливо тільки при стійкому фінансовому стані підприємства, запорукою якого є ефективне фінансове планування. Фінансове планування зв'язує всі операційні процеси в єдині рамки маркетингу, кадрового та виробничого планування, конкретизуються накреслені прогнози, визначаються взаємопов'язані завдання та етапи їх виконання.

Список використаних джерел:

1. Фінансове планування // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Менеджмент>.
2. Мета, зміст і завдання фінансового плану. URL: <https://studfile.net/preview/5251762/page:7/>.

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ СФЕРИ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ

Кулик Оксана Михайлівна

викладачка кафедри туризму, стейкхолдерка

кафедри готельно-ресторанного бізнесу

Львівський державний університет фізичної культури

імені Івана Боберського, Україна

Сфера індустрії гостинності охоплює достатньо великий діапазон діяльності, в якому зосереджені певні напрямки. Серед основних та домінуючих напрямків розвитку сфери індустрії гостинності можна виокремити найвагоміші галузі. Для прикладу, такі, як:

- туристична галузь;
- готельна галузь;
- ресторанна галузь;
- галузь надання супутніх послуг (перукарських, транспортних, послуги з торгівлі товарами народного промислу та інше).

Процес управління галуззю індустрії гостинності є важким, оскільки він потребує постійних інноваційних підходів. Відомо, що запровадження будь-якого інноваційного підходу потребує додаткових вкладень коштів у проект, тобто, необхідні інвестиції. Також зазначимо, що Україна ще до початку війни була з однією з небагатьох країн, які приваблювали інвесторів своїми мальовничими ландшафтами та туристичним потенціалом. У період війни ситуація дещо змінилася, хоча спостерігається тенденція до відновлення процесу нарощення інвестиційного потенціалу в Україні.

Інвестиція або капітальні вкладення (від лат. invest, вкладення коштів) – господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно [1].

Інвестиційна привабливість – це набір фінансово-економічних показників, які визначають оцінку зовнішнього середовища, рівень позиціонування на ринку та потенціал отриманого в кінці результату [2]. Інвестиційна привабливість підприємства змінюється під впливом великої кількості факторів зовнішнього і внутрішнього характеру. Їх вивчення, систематизація, оцінка впливу є основним завданням з позиції управління інвестиційною привабливістю з метою підвищення її рівня. Система факторів, які впливають на інвестиційну привабливість підприємств готельно-ресторанного бізнесу, може бути представлена наступною сукупністю пропозицій (див. таб. 1):

Таблиця 1

Фактори інвестиційної привабливості	
ФАКТОРИ	СКЛАДОВІ ФАКТОРИНГОВОГО ВПЛИВУ
	ЗОВНІШНІ
Інвестиційна привабливість країни	➤ динаміка ВВП; ➤ динаміка валютного курсу; ➤ рівень попиту на вироблену продукцію; ➤ динаміка фондових індексів; ➤ рівень ставок; ➤ рівень банківського кредитування; ➤ податкове оточення; ➤ динаміка і структура закордонних інвестицій в економіку країни

Продовження табл. 1

Фактори інвестиційної привабливості

ФАКТОРИ	СКЛАДОВІ ФАКТОРИНГОВОГО ВПЛИВУ
ЗОВНІШНІ	
Інвестиційна привабливість галузі	➤ прибутковість галузі; ➤ перспективність розвитку галузі; ➤ державна підтримка розвитку галузі; ➤ розвиток науково-технічної та сировинної бази галузі, який вимірюється на основі експертних оцінок; ➤ інвестиційні ризики
Інвестиційна привабливість регіону	➤ рівень загальноекономічного розвитку; ➤ рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону; ➤ демографічна характеристика регіону; ➤ рівень розвитку ринкових відносин та комерційної інфраструктури регіону; ➤ рівень криміногенних, екологічних ризиків
ВНУТРІШНІ	
Спеціалізація	➤ ринкова ніша; ➤ потенціал розширення кола споживачів; ➤ частка ринку спеціалізованих закладів;
Маркетингове забезпечення	➤ наявність маркетингової стратегії, цінової політики; ➤ рекламна політика; ➤ наявність акційної політики, інформаційної політики
Фінансово-майновий стан	➤ рівень прибутковості та платоспроможності; ➤ рівень ліквідності, ділової активності та фінансової стійкості; ➤ рівень фінансового і комерційного ризику

Аналізуючи вищенаведену інформацію, робимо висновок, що розгляд інвестиційної привабливості підприємства потрібно починати з оцінки привабливості для інвестора країни, в якій розташований об'єкт інвестування. Економічне середовище діяльності готелів та ресторанів, які є головним сегментом готельно-ресторанного бізнесу, в Україні має свої особливості та відмінності від інших країн, що обумовлено специфікою національного законодавства. При стратегічному плануванні й у своїй поточній діяльності менеджмент підприємств повинен враховувати не тільки внутрішні резерви і можливості, але й умови економічного середовища, що є багатофакторним індикатором макроекономічної ситуації в країні та світі. Загальний стан макросередовища оцінюється на основі макроекономічних показників. Набуло поширення використання таких показників, як:

- динаміка ВВП;
- динаміка валютного курсу;
- динаміка фондових індексів;
- податкове оточення;
- динаміка і структура закордонних інвестицій в економіку країни.

Зазначені агреговані показники характеризують стан як економіки загалом, так і окремих галузей. Вони є достатньо об'єктивними, і їх можна застосовувати для оцінки інвестиційної привабливості макросередовища в Україні.

Список використаних джерел:

1. Інвестиція // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інвестиція>.
2. Вірянська О.В. Оцінка інвестиційної привабливості. URL: <https://nau.edu.ua>.

МЕРЕЖІ АГРОІНДУСТРІАЛЬНИХ ТА АГРОЕКОІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ САМОДОСТАТНІХ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ляшенко Вячеслав Іванович

доктор економічних наук, професор, завідувач відділу

Ліщук Олександр Васильович

аспірант

Лук'янов Анатолій Ігорович

аспірант

В сучасних умовах Україна переживає дуже складний період адаптації до нових реалій зовнішнього економічного, політичного, та внутрішнього суспільно-політичного та економічного життя, які виникли внаслідок військової агресії з боку Росії. Передусім у цьому контексті важливо зберегти потенціал розвитку підприємництва, як поточну та майбутню основу формування якості життя населення та чинник забезпечення ефективності економіки на повоєнному етапі відновлення та трансформації. Водночас створення належних умов для підприємницької діяльності передбачає удосконалення системи інституцій та інститутів, зокрема це стосується роботи центральних та регіональних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Результатом аграрних трансформацій в Україні є формування багатосекторної структури аграрного виробництва, у якій виділяються декілька типів (секторів) виробників сільськогосподарської продукції: корпоративний (агрохолдинги), кооперативи та їх об'єднання, сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм та індивідуальний (фермерські господарства і особисті селянські господарства). Однак за такою званою багатосекторністю дуже часто приховане нерівноправне інституційне становище різних типів сільськогосподарських товаровиробників, стосунки між якими набувають антагоністичних ознак, що особливо проявляється у монополізації корпоративним сектором ринків ресурсів, особливо фінансових, каналів збуту продукції (ланцюгів доданої вартості «від лану до столу» - «виробництво-переробка-транспортування-реалізація-експорт»), вигідних цін, засобів державної підтримки і впливу на формування державної аграрної стратегії та політики [1-3]. Водночас, індивідуальний сектор, тобто фермери та особисті селянські господарства, упродовж усього періоду трансформацій також забезпечували помітну частку виробництва валової продукції сільського господарства, а збільшення кількості фермерських господарств підвищує їх соціальну ефективність, адже ці господарства забезпечують роботою не тільки членів своєї сім'ї, а й є роботодавцями для сільського населення. Фермерські господарства за умови гнучкої економічної політики забезпечують ефективне поєднання підприємницької ініціативи та господарських можливостей селян із державно-регіональними інтересами, соціальною сферою і стилем життя селян.

Як відзначає Нуріель Рубіні: «Ми зіткнулися з безпрецедентним, незвичайним та несподіваним рівнем невизначеності. У короткостроковій перспективі ми можемо

очікувати на посилення нестабільності, збільшення ризиків, підвищення інтенсивності конфліктів, почастищення природних катастроф. На зміну епосі гіперглобалізації, вільної торгівлі, виведення виробництва за кордон («офшоринг»), а також оптимізованих виробничо-збутових ланцюжків, що працюють точно вчасно, прийшла нова ера деглобалізації, протекціонізму, повернення виробництва з-за кордону або його перенесення до дружніх країн («решоринг» та «френдшоринг»), дублювання виробничих ланцюжків «про всяк випадок», а також торгівлі, орієнтованої на безпеку та надійність. Крім того, нові геополітичні загрози підвищують ризик започаткування холодних і гарячих воєн, а також подальшої балканізації світової економіки. Наслідки зміни клімату стають все суворішими, причому набагато швидше, ніж багато хто очікував. Пандемії теж, швидше за все, стануть частішими, вірулентними і завдаватимуть більше фінансових втрат. Прогрес у сфері штучного інтелекту, машинного навчання, робототехніки та автоматизації загрожує підвищенням нерівності, постійним технологічним безробіттям, а також появою нових смертоносних видів зброї для ведення нетрадиційних воєн. Всі ці проблеми посилюють невдоволення демократичним капіталізмом, зміцнюючи лівих та правих екстремістів, схильних до популізму, авторитаризму та мілітаризму» [4].

Стабільність виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції в умовах війни набуває критичної вагомості для економіки України. За попередніми оцінками, в 2023 році в Україні буде на 45% скорочено посівні площі під зерновими культурами та на 60% менше отримано врожаю зернових в порівнянні з довоєнним 2021 роком. Якщо у 2022 р. станом на лютий аграрії були повністю готові до посівної, то наразі серед інших проблем для аграріїв найбільш гострою залишається мінімальна ліквідність агропродукції. Водночас при підготовці до проведення весняно-польових робіт у 2023 році агропромислові підприємства зіткнулися з великою кількістю складнощів, а саме: вартість перевезень зернових після початку війни у гривні зросла в понад 4 рази, що пов'язане серед іншого із проблемою блокування морських портів, зростанням тарифів АТ «Укрзалізниця» та особливо збільшенням вартості послуг користування вагонами. не реалізовано повністю урожай зернових 2022р.; подекуди не зібрано минуло-річний врожай кукурудзи; зріст майже на 50% цін на пальне призвів до значного подорожчання техніки, обладнання, запасних частин тощо; різке погіршення фінансового стану агропідприємств. Це обумовлено зупиненням дії «військових канікул» на повернення кредитів підприємствами, які втратили свої активи в результаті ворожої агресії, та вимогами їх погасити з арештом майна, яке залишилось на неокупованих територіях. Також ставки кредитування зросли більше ніж вдвічі, водночас пільгові програми, запропоновані Урядом («Доступні кредити 5-7-9»), не покривають повністю потребу в фінансуванні та, зокрема, не зможуть забезпечити перехід українського агросектору з експорту зерна на продукти переробки в умовах ускладненої логістики; купівля засобів виробництва відбувається за комерційним валютним курсом, водночас збут продукції - за офіційним, що формує додаткові фінансові витрати для агровиробників. Якщо два роки тому аграрна галузь була в трійці найприбутковіших в Україні і 85% підприємств мали рентабельність вище нуля, то за підсумками 2022 року значна кількість агропідприємств опиниться за межею рентабельності.

За експертними оцінками, з урахуванням зниження обсягів внесення добрив на 50-60%, значні незібрані площі кукурудзи в полях, нестачу фінансування та необхідність суттєвої економії, очікувана врожайність знизиться залежно від регіону і культури на 10-30% порівняно до середньої урожайності минулих років. Прогнозований вал зерна в 2023 році може скласти 34 млн т, що на 37% менше

показника 2022 року та на 60% менше показника 2021 року. Щодо олійних культур, то очікується валовий збір 19,3 млн т, що на 13% більше показника 2022 року та на 15% менше показника 2021 року. З урахуванням наведених валових обсягів виробництва та внутрішніх потреб України, експортний потенціал зернових та олійних культур в 2023/24 агрикультурних роках буде близько 35 млн т або 3 млн т на місяць. Для порівняння: в 2021/22 МР експортний потенціал був на рівні 85 млн т зернових та олійних або 7 млн т на місяць.

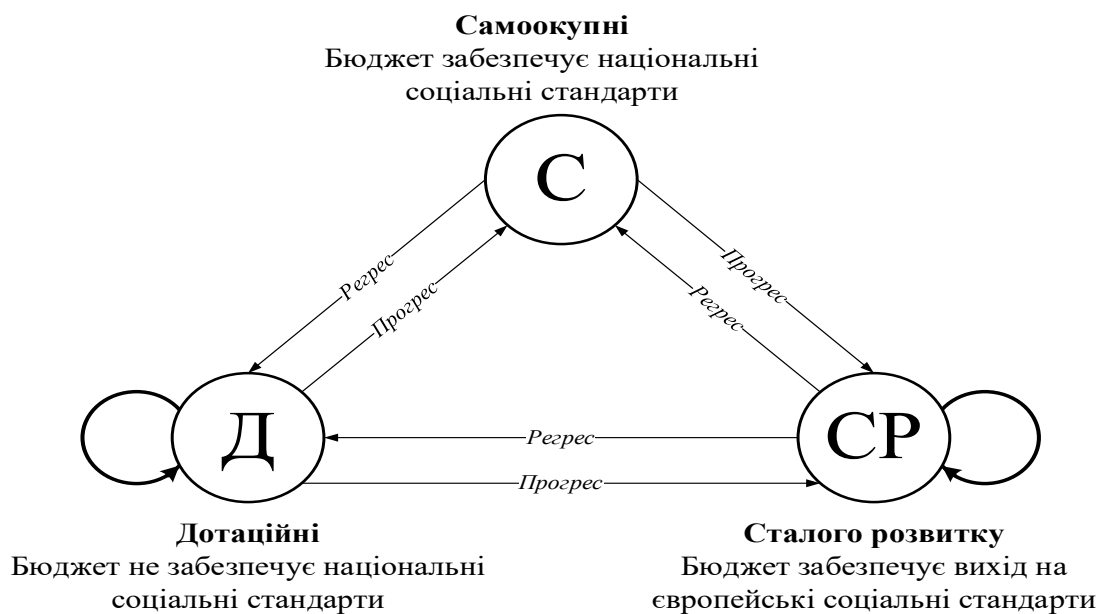
На жаль, на додаток, в суспільній свідомості чомусь почало укорінюватися уявлення про неминучість повоєнного економічного буму та швидкого вступу до ЄС. Передумови для цього дійсно є, але без адекватних дій з боку влади щодо впровадження ефективних засобів, механізмів та інструментів управлінської діяльності, наявний потенціал повоєнного відродження України може бути відверто нівельованим. Адже наша економіка до цього часу так і залишається надміру «бюджетоспрямованою», «забюрократизованою», а відтак негнучкою, слабо адаптованою до як зовнішніх так і внутрішніх викликів і ризиків та малоефективною.

Стаття 1 Закону України «Про фермерське господарство» подає таке трактування фермерського господарства - форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [5]. Особливою, визначальною та обов'язковою умовою створення та функціонування фермерського господарства є те, що підприємницьку діяльність має забезпечувати праця членів такого господарства, які винятково є членами однієї сім'ї відповідно до статті 3 Сімейного кодексу України [6]. На момент створення фермерського господарства йому притаманна багатогалузева модель розвитку, що можна пояснити можливістю зменшити ризики банкрутства. Такий вид спеціалізації стартовий і характерний для початкового періоду. А оскільки фермерське господарство як вид малого бізнесу - особлива форма вільного підприємництва, що здійснюється на засадах економічної вигоди, його функціонування вигідне, доки воно продукує продукцію, роботи і послуги, дає змогу відновлювати виробництво і забезпечувати потреби сім'ї, тобто її особистий бюджет. Цим зумовлені стійкість фермерських господарств та прагнення до безперервної діяльності.

Отже, для ідентифікації фермерських господарств серед інших форм господарювання на селі доцільно з'ясувати ключові положення дефініції, що впливають із законодавчого визначення. Як наслідок, слід визнати такі ключові тези у трактуванні суті досліджуваної категорії: Фермерство - це форма сільськогосподарського підприємництва, тобто самостійна, систематична, «за свій рахунок» і на власний ризик операційна діяльність, що здійснюють громадяни для досягнення економічних, соціальних результатів та одержання прибутку [7]. Товарний характер виробництва, тобто господарство забезпечує не лише власні потреби сім'ї, а й реалізовує продукцію на ринок. Функціонування фермерського господарства повинно бути постійним, пов'язаним із відтворювальним процесом виробничого капіталу. Першочергово це сімейна форма підприємництва, де право на створення і відповідно власність фермерських господарств мають лише громадяни України. Фермерське господарство має змогу диверсифікувати свою діяльність через переробку і реалізацію продукції. Це ініціативна, творча діяльність, основою якої є інноваційний підхід, орієнтований на одержання прибутку або власного доходу.

На думку А. Маршала, в економіці західних країн наприкінці XIX ст. з'явився новий чинник виробництва - підприємництво. У своїй головній праці «Принципи економіки» (1890 р.) автор обґрунтував вплив попиту і пропозиції на кожен фактор виробництва - працю, капітал, землю і підприємницьку діяльність. Виходячи з цього, кожен із цих чинників має ціну попиту, яка визначається його граничною продуктивністю, і ціну пропозиції, яка визначається його граничними витратами. Й. Шумпетер підприємництво також вважає четвертим фактором виробництва. Разом з інвестиціями і нововведеннями підприємництво є рушійною силою економічного розвитку. Водночас капітал є категорією розвитку, що дозволяє змінити структуру виробництва.

В умовах повоєнного відновлення набуває важливості розробка та реалізація моделей динаміки розвитку просторових утворень різних рівнів, особливо сільських територіальних громад. Більшість з них в дійсний час є збитковими та виживають за рахунок дотацій та субвенцій бюджетів вищих рівнів. Нами пропонується наступна схема моделей.

Моделі динаміки розвитку просторових утворень на прикладі тергромад:

Дотаційні → Самоокупні → Сталого розвитку

Серед інституціональних інструментів, які можуть сприяти функціонуванню ланцюга «дотаційні громади – самоокупні громади – громади сталого розвитку» особливої уваги заслуговують спеціальні режими стимулювання розвитку регіонів та тергромад (спеціальні економічні зони (СЕЗ), території пріоритетного розвитку (ТПР), індустріальні, агроєкоіндустріальні та агроіндустріальні паркипарки і т.д.). Ці стимулюючи інституції повинні забезпечувати підвищений рівень заробітних плат, щонайменше в 1,5 рази у порівнянні з середньою по країні або регіону, податкове та кредитне стимулювання малого підприємництва, орієнтацію на експорт та імпортозаміщення, залучення іноземних інвестицій від великих корпорацій – сумлінних платників податків. Пріоритетними секторами мають стати: біотехнології в агропереробці, інформаційні технології, штучний інтелект, робототехніка, мехатроніка, виробництво сучасних смарт-протезів. Регіони повинні розбудувати

мережу представництв в США та країнах-членах ЄС. Це потребує розробки рекомендацій по підвищенню самодостатності територіальних громад та підтримки найбільш вразливих верств населення, особливо які виникли внаслідок ведення бойових дій – внутрішньо переміщені особи, переселенці, учасники бойових дій, інваліди війни.

Усі ці чинники вимагають нового погляду на перспективу довготривалого розвитку українського фермерства, адже ринкові засади господарювання проявились передусім у неспроможності більшості фермерських господарств дотримуватись основних засад ведення підприємницької діяльності - принципу самоокупності. Це було зумовлено низкою чинників як зовнішнього (диспаритет цін, прискорена інфляція за досить тривалого операційного циклу), так і внутрішнього характеру (застаріла матеріально-технічна база, низька культура управління, відсутність висококваліфікованих спеціалістів). Отже, можемо припустити, що фермерські господарства - найоптимальніша організаційно-правова форма аграрного підприємництва, яка за наявності скоординованої державної підтримки та належного інформаційного й консультативного супроводу спроможна на порядок збільшити обсяги виробництва продукції тваринництва та підвищити рівень комплексності ведення сільськогосподарського виробництва загалом шляхом створення мережі агроіндустріальних та агроєкоіндустріальних парків та розвитку кооперації. Оскільки фермерські господарства - суб'єкти підприємництва, то окрім місії самозайнятості, вони, з огляду на юридичний статус, зобов'язані стежити за ефективністю виробництва. Фермерство - це не виробництво заради виробництва. Це потужний уклад в аграрній сфері України, на який суспільство покладає завдання як забезпечення продовольчої безпеки держави, так і захисту соціальних інтересів селян. Тому, поряд із цілковитим усвідомленням економічної вагомості чинника приватної власності, досить істотним для досягнення і підтримання конкурентоспроможності є рівень техніки і технологій у фермерських господарствах. Тим більше, що фермерські господарства утримують тенденцію до укрупнення. Тобто вимоги до технічного забезпечення постійно зростають, а у трудомістких видах діяльності цей чинник завше посідає провідне місце. Світова наука і практика вже сьогодні розглядають аграрне зростання не як кінцеву мету, а як засіб забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства, передусім його сільської складової. Стратегічне завдання держави полягає в пошуку оптимального співвідношення соціальної стабільності фермерських господарств із їх економічним зростанням на зразок «американської моделі», яка побудована на системі заохочення підприємницької ініціативи, а отже - збагаченні найактивнішої частини населення. Окреслені заходи свідчать, що в уряді чітко усвідомлюють прямий взаємозв'язок між ступенем економічної свободи і темпами економічного зростання. Шкода, що це усвідомлення не стало підставою для проведення відповідних реформ, принаймні після 2019 року. Але чи стане воно приводом для удосконалення системи управління на перспективу?

По-перше, чи вдасться зберегти та розвинути започаткований курс на мінімізацію регуляторного впливу владних інституцій на функціонування економіки? Насамперед це стосується скорочення кількості контролюючих органів та їх повноважень, а також лібералізації дозвільних процедур. Крім того, варто забезпечити подальше зниження податкового навантаження на бізнес, зокрема шляхом диференціації ПДВ та зменшення податків на працю. Не менш важливо спростити систему адміністрування податків. Важливою ланкою удосконалення системи управління є оптимізація її впливу на структурну політику. Замість чинної

практики державної підтримки бюджетоформувальних експортоорієнтованих галузей (а саме вони визначають сировинний характер української економіки, до того ж ринки, на яких працюють підприємства цих галузей в Україні, є значною мірою картельованими), уряд має насамперед стимулювати розвиток малого бізнесу, одночасно заохочуючи самозайнятих осіб і підприємців інвестувати у стартапи та реалізацію інноваційних проєктів. Слід також продовжувати децентралізацію влади. Передусім це стосується підвищення рівня адміністративної та фінансової спроможності громад, зокрема щодо стимулювання розвитку підприємництва. З цією метою варто розосередити фінансові потоки, які формують дохідну частину місцевих і державного бюджетів. Щобільше, адміністрування перших доцільно передати самим громадам, як це відбувається в низці європейських країн, зокрема у Польщі. Це дасть змогу налагодити більш ефективну систему контролю за справлянням місцевих податків і зборів, а також зменшить можливості несумлінних платників уникати оподаткування. Крім того, зросте потенціал надходжень до місцевих бюджетів від земельного податку та податку на нерухомість, адже органи місцевого самоврядування будуть замотивовані удосконалювати систему моніторингу відповідних об'єктів оподаткування та збільшувати надходження від них. Таким чином, слід констатувати, що повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в разі створення сприятливого інвестиційного клімату на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Для цього система має бути переналаштована на дерегуляцію та децентралізацію економіки. Тобто, замість переобтяження державного бюджету субсидуванням різних сфер економіки, основний акцент має бути зроблений на фінансуванні оборонних програм та розбудові військово-промислового комплексу. Натомість економічний розвиток має ґрунтуватися не стільки на реалізації бюджетних програм, скільки на підприємницькій ініціативі та формуванні дієвої системи стимулів для інвестування приватного капіталу в різні сфери господарської діяльності, відповідно до ринкових сигналів та особливостей ринкової кон'юнктури.

Список використаних джерел:

1. Гнатишин Л.Б., Великий Р.І. Теоретичні аспекти визнання та становлення фермерських господарств як форми аграрного підприємництва // Всеукраїнська конференція «Організаційно-економічні та соціальні складові розвитку підприємництва». 25 травня 2022. Львівський національний університет природокористування. Львів-Дубляни, 2022. - С. 31-33.
2. Борщевський В.В., Засадко В.В., Матвеев Є.Е. Удосконалення системи публічного адміністрування як чинник розвитку підприємництва: український контекст // Всеукраїнська конференція «Організаційно-економічні та соціальні складові розвитку підприємництва». 25 травня 2022. Львівський національний університет природокористування. Львів-Дубляни, 2022. - С. 28-30.
3. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність: монографія [Лупенко Ю.О., Шпикуляк О.Г., Малік М.Й. та ін.]; за ред. О.Г. Шпикуляка. К.: ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
4. Рубіні Н. Передчуття біди. Про атмосферу Давосу та загрози, що нависають над світом // <https://nv.ua/ukr/opinion/na-svit-chekaye-bida-vidomiy-ekonomist-nuriel-rubini-pro-golovni-zagrozi-davos-ostanni-novini-50298593.html>.
5. Про фермерське господарство (із змінами і доповненнями): Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: zakon.rada.gov.ua/go/973-15.
6. Сімейний кодекс України. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2947-14.
7. Господарський Кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4>.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

АВТОМАТИЗОВАНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГОТЕЛІВ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Плаксіна Тетяна Олександрівна
здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту
заочно-дистанційного навчання
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Анна Сергіївна
ORCID ID: 0000-0001-7026-574X
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

У сучасному світі готельна індустрія не стоїть осторонь інноваційного розвитку своїх об'єктів. Більшість українських готелів запроваджують у свою діяльність автоматизовані системи управління підприємством. Головним критерієм їх вибору є відповідність сучасним вимогам.

Більшість розробників таких систем погоджуються з тим, що їх функціональна складова практично схожа, але підходи, які дозволяють вирішити одні й ті самі завдання різняться, це і є їх особливостями [1].

Як відомо цикл створення готельного продукту це певний проміжок часу, який включає низку послідовно виконуваних дій: від контакту потенційного споживача послуг з підприємством і до повного розрахунку з готелем. Саме в проміжку часу готельного циклу є низка послідовно розпочатих дій, які становлять основний зміст гостьового циклу (рис.1).

Тобто кожна із представлених на рисунку 1 дій в гостьовому циклу відбувається послідовно і для підвищення ефективності цього процесу потребує автоматизованого забезпечення.

Сучасні готелі змагаються за кожного споживача і щоб надати йому якісну послугу – необхідно здійснити весь гостьовий цикл найкраще.

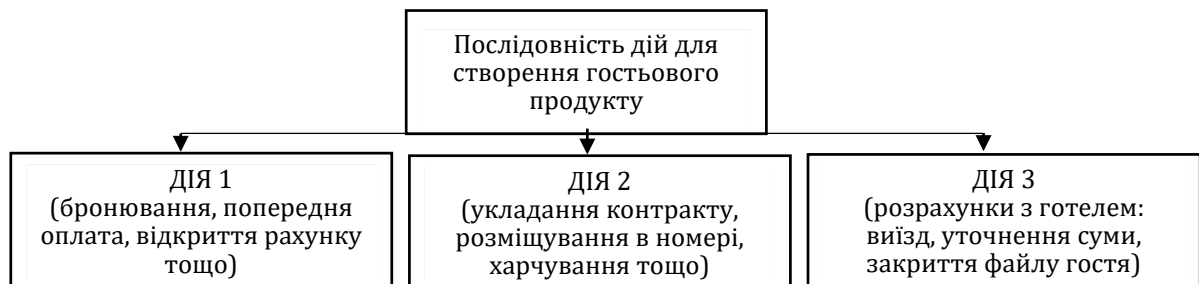

Рис. 1. Цикл створення гостьового продукту
Побудовано за [1]

Досягнення конкурентних переваг готелю можливо лише за умови реформування його системи управління, як технічної так і технологічної його бази. При цьому слід розуміти, що інформаційно-управлінська техніка виконує в більшій мірі функції забезпечення.

Програмне забезпечення для готелів запроваджується з метою покращення виконання процесів у бізнесі. Доволі часто купуючи готові програмні рішення, власники бізнесу зустрічаються із проблемою модернізації програми та налаштувань власне під індивідуальні особливості бізнесу [2].

Для сучасної готельної індустрії автоматизовані системи управління (АСУ) є вкрай необхідними, бо підприємства не можуть ефективно функціонувати без автоматизації своїх процесів. Вибір систем буде залежати від поставлених задач. Так для готелю великої потужності існуватиме потреба у посиленні контролю за такими процесами як: бронювання номерів і своєчасний продаж вільних місць.

Підприємствам невеликої потужності слід приділити увагу системам віддаленого керування, контролю використання енергоносіїв та інші.

В арсеналі автоматизованих системи управління в готелі є достатньо програм-додатків, які дозволяють не лише пошук підприємства потенційними споживачами в мережі але й забезпечують синхронізацію з популярними каналами продажів готельних послуг. На думку розробників для засобів розміщення невеликої потужності у більшості додаткових сервісів немає потреби, а це в свою чергу надає можливість власникові зекономити кошти [3].

Вкрай важливим і вже реальним фактом для успішного розвитку бізнесу для 60% готелів України стало впровадження автоматизованих інформаційних технологій [4].

Українські розробники АСУ надають вітчизняним підприємствам якісні системи, що забезпечують готелям низку переваг: оптимально забезпечують завантаження номерів, захищають від критично небезпечних дій(виключаючи людський фактор), забезпечують комплексність автоматизації тощо.

Висновки. Отже автоматизація систем управління готелями дозволяє реалізувати низку програм щодо енерго- і ресурсозбереження, вирішує нагальні завдання для ефективного управління, забезпечує конкурентні переваги готелю.

Список використаних джерел:

1. Гудзовата О.О. (2013) Автоматизовані системи управління готелем/Торгівля, комерція, підприємництво. Випуск 15. С.94 – 98. Вилучено з: <https://infotour.in.ua/gudzovata.htm>.
2. Автоматизація готельного бізнесу. <https://brigit.ua/avtomatyzatsiya-gotelnogo-biznesu/>.
3. Автоматизовані системи управління готелем. <https://otelms.com/uk/automated-hotel-management-systems/>.
4. Казакова Н.А. & Перепелиця А.С. & Сідоров М.В. (2017) Інноваційний розвиток інформатизації готельного бізнесу в умовах глобалізації світового господарства. Проблеми економіки. №1. 2017. С.21–25. Вилучено з: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2017-1_0-pages-21_25.pdf.

АНАЛІЗ РИНКУ ПОСЛУГ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА С. ЛЕБЕДІВКА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кравчук Юлія Валеріївна

здобувач вищої освіти факультету торгівлі, маркетингу та сфери обслуговування
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна

Науковий керівник: Постова Валентина Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-0056-5648

канд. екон. наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна

Анотація. У статті розглянуто основні засоби розміщення с. Лебедівка Одеської обл., проаналізовано тенденції їх розвитку, особливості діяльності спеціалізованих закладів розміщування. Було визначено основні ключові напрямки розвитку інфраструктури досліджуваної території, а також особливості відпочинку у с. Лебедівка для туристів.

Постановка проблеми. Важливою складовою сфери послуг в Україні є готельно-ресторанне господарство, що протягом останнього десятиліття бурхливо розвивається в кількісних параметрах. Якісний рівень, на жаль, є недостатнім для конкурентоспроможності підприємств та країни в цілому на європейському та світовому ринку [1]. Розвиток вітчизняного та міжнародного готельного та ресторанного господарства значною мірою пов'язується з рівнем матеріально-технічної бази, розгалуженістю та кількісними параметрами мережевих підприємств, якістю обслуговування в готельних та ресторанных закладах [2]. Саме дані підприємства забезпечують основні потреби туристів та відпочиваючих і створюють сприятливі умови для їх переміщення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування існуючих лікувально-оздоровчих закладів та створення якісно нових в Україні, а також аналіз діяльності закладів курортного призначення в своїх працях розглядали такі автори, як Ю. М. Воробйов, В. Я. Гавран, В. Ф. Семенов, Ю. Мигалина, Т. П. Москвіна, О. В. Демиденко, С. В. Шешукова, Б. Є. Грабовецький та інші.

Мета статті. Проаналізувати ринок готельно-ресторанних послуг с. Лебедівка Одеської обл., визначити основні проблеми та перспективи розвитку даної галузі в досліджуваному курортному селищі.

Виклад основного матеріалу. Лебедівка – курортне село в Одеській області України, яке розташоване поблизу природного парку «Тузлівський лимани». Населення становить 26 осіб. Це екологічно чистий куточок буджацьких степів радує туристів лікувальними лиманами, хвойним лісом, Чорним морем та піщаною косою [3].

Відпочинок у Лебедівці дуже популярний не тільки серед українців. Унікальні природні ресурси цієї місцевості у поєднанні з демократичною ціновою політикою роблять це місце привабливим для туристів. Лебедівка має чудові можливості для якісного відпочинку та оздоровлення всієї родини.

Відпочинок у Лебедівці – це віддаленість від великих міст, практично первозданна унікальна природа, м'який клімат, цілюще повітря хвойного лісу та

моря, що насичене іонами броду та йоду, смолами й ефірними маслами. Курорт також відомий унікальними властивостями солоного лиману Бурнас, багатого на ропу, грязі, блакитну глину.

Природні та кліматичні умови дозволяють з упевненістю рекомендувати відпочинок у Лебедівці для родин із дітьми. Широкий чистий пляж, дуже мілке та чисте, добре прогріте влітку море, багато квітів та зелені, затишні альтанки в тіні вікових дерев, велика кількість місцевих продуктів харчування, гарні умови розміщення – все сприяє приємному та спокійному відпочинку в Лебедівці Одеської області [4].

Житло у Лебедівці представлено декількома базами відпочинку, пансіонатами, котеджами. Цю місцевість можна охарактеризувати як недорогий курорт на Чорному морі. Ціни на відпочинок у Лебедівці варіюються залежно від якості та умов розміщення: від кімнат класу економ до комфортабельних апартаментів. Недорого відпочити у Лебедівці пропонує приватний сектор. Любителі наметового відпочинку в Одеській області можуть розміститися в мальовничому місці: на Тузловській косі завширшки 400 м, яка примикає до курорту.

Всі засоби розміщення, включаючи і приватні садиби, наведені на карті (рис.1).

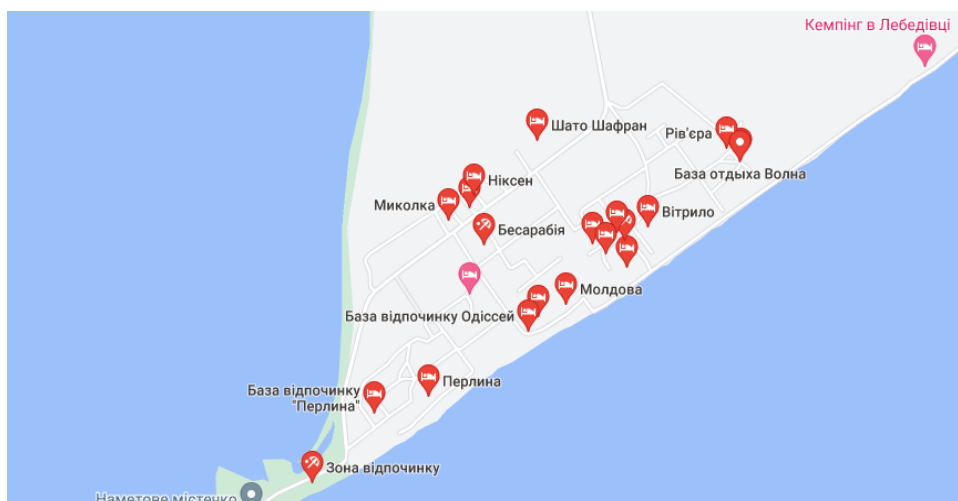

Рис. 1. Засоби розміщення на карті с. Лебедівка Одеської обл.

Бази відпочинку в Лебедівці представлені різними за рівнем цін і комфорту закладами.

Умовно, їх можна розділити на дві групи:

1) бюджетні варіанти. Тут є будиночки або один великий котедж з номерами, що відрізняються скромним ремонтом і невеликим набором меблів. Кухня і душ з туалетом – загальні, у дворі необхідний мінімум – навіс, лавочки, барбекю і парковка;

2) бази відпочинку в селищі Лебедівці Одеської області з усіма зручностями представлені комфортабельними номерами з кондиціонером, індивідуальною кухнею, дитячим майданчиком і басейном у дворі, а також іншими благами.

Кращі заклади надають гостям послуги пральні, няні для дитини, трансфер. Організоване харчування, як правило, можна замовити скрізь.

Деякі туристичні комплекси мають вихід до моря і обладнану ділянку пляжу, яку регулярно очищають – відпочивати тут по-справжньому приємно, оскільки громадську територію прибирають вкрай рідко.

Щодо покращених закладів розміщення, то їх у Лебедівці всього 4. Їх характеристика наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика закладів готельно-ресторанного господарства с. Лебедівка [6]

Назва	Тип	Адреса закладу	Діапазон цін за номер	Наявність додаткових платних послуг	Кількість місць
<u>Готель «Shato Shafran»</u>	Курортний	Вул. Дачна, 147	900-1900	Салон краси, прокат, теніс, екскурсії, Wi-Fi, тераса, ресторан, послуги пральні, няня для дитини, трансфер	77
<u>Готель «Парус»</u>	Курортний	Вул. Центральна, 16А	600-1200	Wi-Fi, прокат лежаків, ресторан	80
<u>База відпочинку «Одіссея»</u>	Курортний	Вул. Центральна, 45	750-1500	Бесідки, дитячий ігровий майданчик, Wi-Fi, ресторан	50
<u>База відпочинку «Бессарабія-море»</u>	Курортний	Вул. Дачна, 40	700-1800	Сауна, екскурсії тенісний корт, Wi-Fi, тераса, ресторан	40

авторська розробка

Лебедівка має розвинену інфраструктуру. Є супермаркет, магазини, ринок, торгові лавки та намети, їдальні, кафе, бари та дискотеки з живою музикою.

Всі, хто приїжджає у Лебедівку на відпочинок влітку, засмагають на просторих малолюдних пляжах, із високого берега спостерігають за дельфінами та птахами. Корисні та приємні купання в теплих та неглибоких водах лиману. Чудові умови для розваг та відпочинку у Лебедівці пропонують пансіонати: басейни, дитячі ігрові майданчики, масажні кабінети тощо. Для більш активного дозвілля є спортмайданчики, більярдні. На пляжі на гостей курорту чекають катамарани, катери, байдарки, водні гірки. Любителі порибалити залишаться задоволені уловом. А ще можна покататися на теплоході, з екскурсією відвідати Одесу, Вилкове, Білгород-Дністровську фортецю, винзавод.

Курорт Лебедівка славиться своєю унікальністю та неповторністю. У порівнянні зі звичайними південними курортами, це місце незвичайне, бо оточене не тільки морем, але й хвойним та листяним лісом. Деякі туристи люблять ідеальну тишу й обирають бази відпочинку, розташовані безпосередньо в лісі.

Цей курорт має 2 чистих пляжі на Чорному морі. Саме в Лебедівці є головний лиман Бурнас, лікувальні грязі якого можна прирівняти до грязей Мертвого моря Ізраїлю. Якщо туристи полюбляють шикарні краєвиди, висоту та екстрим – необхідно піднятися на мис Бурнас і отримати неймовірну палітру емоцій та нових вражень.

Лебедівка для тих, кому для повноцінного відпочинку достатньо моря, пляжу, природної краси. Тут можна спостерігати за дельфінами, вивчати підводний світ, насолоджуватись крабами та молюсками. Берег заливу Бурнас та Тузловський залив – улюблене місце фотографів. У цьому місці часто влаштовують фотосесії, адже тут гніздяться 60 різних видів птахів.

Гарний відпочинок має бути якісним. Курорт Лебедівка нараховує біля 15-и баз відпочинку та готелів, майже 100 приватних будинків та котеджів. Усі вони забезпечені необхідними умовами для того, щоби відпочинок пройшов максимально комфортно. У залежності від бюджету кожен турист зможе обрати житло на свій смак і вподобання.

Аналізуючи потік туристів, то найбільше людей у Лебедівці відпочиває з 15.07 по 25.08, тому варто бронювати місця для проживання хоча б за 2–3 тижні. Якщо відпустка планується в травні або вересні, то на цей період будуть великі знижки.

Курорт Лебедівка має піщану морську косу. Це місце – непоганий відпочинок для любителів побути «дикарями». Там туристи розміщуються як їм завгодно: трейлери, палатки, авто.

Варто обов'язково відвідати курорт Лебедівка тим, хто має наступні захворювання:

- нервової системи, невралгія, неврити, остеохондроз, головні болі, артрози, поліартрит, радикуліт, ревматизм;
- серцево-судинної системи;
- органів шлунково-кишкового тракту, хронічні гастрити й коліти, дискінезія жовчовивідних шляхів, холецистит, синдром «роздратованого шлунка», виразки шлунка й дванадцятипалої кишки;
- захворювання дихальної системи: хронічний бронхіт, риніт, бронхоспазм і бронхіальної астми;
- гінекологічні захворювання, безплідність;
- розумова й фізична втома, безсоння;
- хвороба передміхурової залози;
- варикозне розширення вен;
- дископатія;
- алергія.

Інфраструктура у Лебедівці наступна:

- продуктові магазини (5–6 шт.);
- аптека;
- сувенірні лавки;
- базар, куди місцеві жителі привозять свою продукцію;
- кафе, ресторани, столові;
- магазин місцевих домашніх вин;
- на великому пляжі водна гірка.

На курорті Лебедівка повітря насичене морською сіллю, озоном, йодом, які знищують усі мікроби та заспокоюють нервову систему. Лебедівка повністю забезпечує природну базу для грязелікування та глинотерапії. Більшість туристів, які страждають постійним головним болем, астмою, мають хронічне запалення легенів, приїжджають сюди й забувають, що мали якусь хворобу. Адже прекрасне поєднання хвойного лісу та морського берегу – ідеальний варіант оздоровлення для людського організму.

Відпочинок і лікування в Лебедівці – поняття ідентичні. Солоні ванни в лимані на основі морських солей і грязей діють відразу в декількох напрямках. По-перше, інгредієнти морської солі позитивно впливають на шкіру, "підкріплюючи" її мінеральними речовинами, при цьому відбувається нормалізація обмінних процесів в шкірному покриві, позбавлення її від шлаків. По-друге, активні компоненти морської солі впливають на периферійні нервові закінчення, завдяки цьому організм «запускає» виділення особливих речовин, які допомагають поліпшити обмінні процеси. По-третє, елементи морської солі проникають в організм, завдяки чому є можливість заповнити дефіцит тих чи інших мікроелементів. По-четверте, прийняття природних ванн на лимані курорту Лебедівка просто добре впливає на загальне самопочуття. Чисте море, морське повітря, теплий лиман з прозорою солоною водою, відсутність цивілізації – всі ці фактори зроблять відпочинок на морі в Лебедівці особливо приємним та незабутнім.

Одеський регіон має значний природно-рекреаційний потенціал для розвитку санаторно-курортного комплексу, лікувально-оздоровчого туризму, лікувально-

оздоровчої та спортивної рекреації. Важливою природно-рекреаційною складовою частиною залишаються комфортні кліматичні умови з тривалістю сонячного світла від 2120 годин на півночі області до 2339 годин на півдні, у теплий період року – близько 1678 годин на Чорноморському узбережжі [5]. Санаторно-курортний комплекс досліджуваного регіону складається з трьох курортно-рекреаційних районів: Одеського, Білгород-Дністровського та Татарбунарського. Головними природно-рекреаційними ресурсами цих районів є пляжні у комплексі з комфортними кліматичними умовами у період літньої рекреації, а також розміщення на узбережжі Чорного моря.

Мережа закладів санаторно-курортної сфери Одеського регіону має загальну тенденцію до скорочення їх кількості (рис. 2).

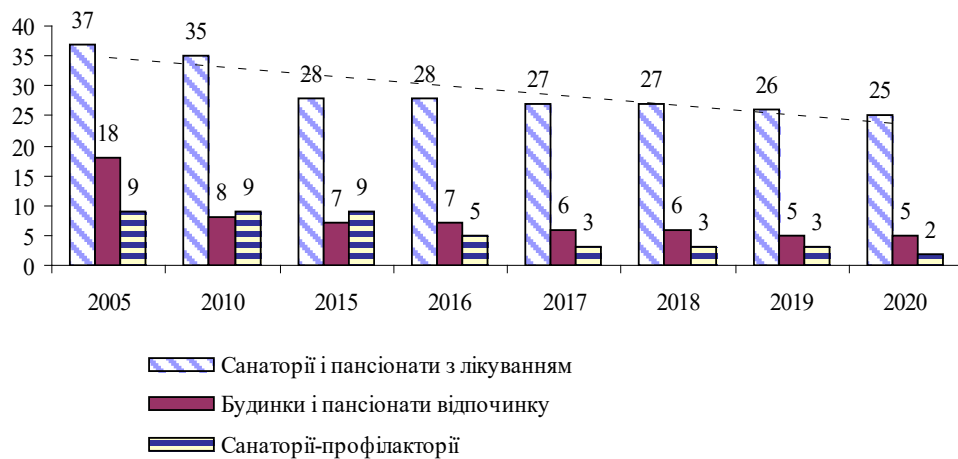

Рис. 2. Кількість закладів розміщення лікувально-оздоровчого призначення Одеської області

Так, порівняно з 2005 роком кількість санаторіїв та пансіонатів з лікуванням скоротилась майже на 40% (37 закладів у 2005 році, 25 закладів у 2020 році), санаторіїв-профілакторіїв – майже на 85% (9 закладів у 2005 році, 2 заклади у 2020 році), будинків та пансіонатів відпочинку – на 60% (18 закладів у 2020 році, 5 – у 2020 році) [6]. Такі зміни відбулись, через скорочення державного фінансування закладів санаторно-курортної сфери в умовах конкурентного ринкового середовища, зниження фінансового потенціалу профспілкових організацій в оздоровленні працівників, приватизаційних процесів, проблем самофінансування відтворення ресурсно-майнового потенціалу підприємств, диференціації добробуту різних верств населення та вікових груп, уповільнення соціальних гарантій держави щодо оздоровлення відповідно до наявних потреб споживачів, а також причинами скорочення мережі закладів санаторно-курортної сфери є неефективне управління, фінансування за залишковим принципом, перехід із державного до відомчого управління [6].

Висновки. На сьогоднішній день в Лебедівці склалися сприятливі передумови для активного зростання кількості готелів та підвищення якості готельних послуг. Це спричинене низкою передумов:

- 1) зростання популярності українських курортів серед співвітчизників та іноземців-відпочивальників;
- 2) зниження платоспроможності українських громадян внаслідок економічної кризи;

3) активна популяризація України та українського серед іноземців;

4) постійне підвищення якості транспортних сполучень всередині країни тощо.

Необхідно вдосконалити реєстр лікувальних ресурсів, оцінку матеріально-технічної бази, залучення фахівців щодо просування продукту санаторно-курортної сфери, підтримку та постійне навчання медичного персоналу, вихід на ринки потенційних споживачів за кордоном, а також розроблення дієвої програми регіонального розвитку санаторно-курортної сфери Одеської області, залучення приватного капіталу, сприяння державно-приватному співробітництву у галузі.

Список використаних джерел:

1. Ведмідь Н.І. Критерії сегментації ринку санаторно-курортних та оздоровчих послуг. Економіка та держава. 2013. № 6. С. 46-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2013_6_15 (дата звернення: 01.02.2023).
2. Коваленко Н.О. Аналіз ринку санаторно-курортних послуг України. Економіка харчової промисловості. 2015. Т.7. Вип.4. С. 21-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2015_7_4_4 (дата звернення: 29.01.2023).
3. Офіційний чейт "Путівник – море". URL: <https://omore.city/articles/97811/putivnik-lebedivkoymorelimanitihjvidpochinok> (дата звернення: 29.01.2023).
4. Офіційний сайт "Дороговказ". URL: https://ua.dorogovkaz.com/otdyh_v_lebedevke.php (дата звернення: 29.01.2023).
5. Офіційний сайт "Буджак – кращі курорти Одещини". URL: <https://budjak.com.ua/ua/kurort-lebedevka.html> (дата звернення: 28.01.2023).
6. Офіційний сайт "Travello". URL: <https://travello.com.ua/uk/lebedevka/hotels/filter/bazaotdyha-otel> (дата звернення: 29.01.2023).
7. Рябенка М. О., Постова В. В. Формування комплексної стратегії маркетингу готельних послуг. Ефективна економіка. 2021. № 4. URL: DOI: 10.32702/2307-2105-2021.4.110. (дата звернення 10.02.2023).

ВИТРАТНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ОБСЯГУ РИНКУ СТАРТАПУ

Тимошенко Ірина Павлівна

ORCID ID: 0000-0001-7885-3685

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Одним з етапів дорожньої карти реалізації стартапу є дослідження та оцінка його ринку. Такий аналіз здійснюється з метою визначення можливостей досягнення фінансових цілей проекту, демонстрації його вартісного потенціалу, а також для формування стратегії розвитку новоствореної компанії. Ринок стартапу кількісно можна охарактеризувати як обсяг грошей, які споживачі продукту, створеного за результатами реалізації проекту, готові заплатити. Однак на практиці в ініціаторів стартапу виникають проблеми з розумінням того, як саме здійснити кількісну оцінку такого ринку. Актуальність цієї проблеми засвідчує той факт, що у вітчизняній науковій літературі, присвяченій розробці та реалізації стартап-проектів, основну увагу зосереджено на оцінці вартості стартапів, розробці їх бізнес-моделі та маркетинговій стратегії. Водночас важливість оцінки обсягу ринку майбутнього стартапу хоч і констатують, однак рідко пропонують для цього конкретний методичний інструментарій або принаймні алгоритм.

Найбільш доступним з точки зору наявності даних, простоти, зрозумілості і якості інтерпретації отриманих результатів, а також придатності для оцінки саме ринку стартапу, ми вважаємо підхід маркетингового аналізу, що отримав назву TAM-SAM-SOM. Зокрема, про його потенціал в заданому контексті згадує Р. Альберді [1], в той час як О. Гавриш, К. Бояринова та К. Копішинська [2, с. 95-96] доповнюють цей підхід ще одним компонентом - PAM, що ми вважаємо цілком виправданим.

Перед тим, як перейти до розкриття сутності компонентів зазначеної моделі оцінки обсягу ринку стартапу та її візуалізації, ми пропонуємо доповнити її ще одним елементом - EVG. Таке розширення зробить її більш придатною саме в контексті роботи зі стартапами. В результаті модель оцінки обсягу ринку стартап-проекту, яку ми пропонуємо назвати витратною, виглядатиме наступним чином (рис. 1):

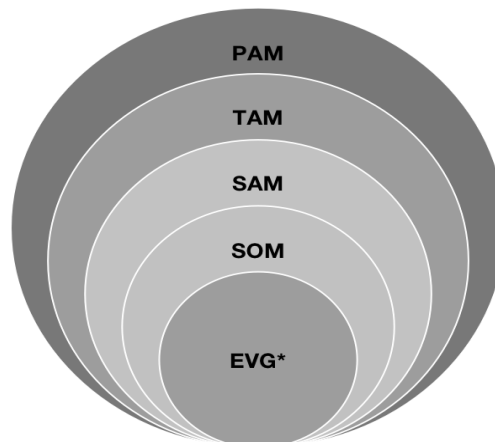

Рис. 1. Витратна модель оцінки обсягу ринку стартапу

*Розроблено за даними [1-2] та *доповнено автором*

Змістовна характеристика елементів витратної моделі оцінки обсягу ринку стартапу:

- PAM (Potential Available Market), або потенційний обсяг ринку, - сукупність витрат за період споживачів в усьому світі на клас товарів, до якого належить продукт стартапу;

- TAM (Total Addressable Market), або обсяг цільового ринку, - сукупність витрат за період споживачів на конкретний вид продуктів, до якого зокрема належить і продукт стартапу, включаючи потенційні витрати тих клієнтів, що не можуть собі його дозволити. Є частиною PAM;

- SAM (Serviceable Available Market), або обсяг доступного для обслуговування ринку, - сукупність витрат за період споживачів на продукти-конкуренти і продукт стартапу. Є частиною TAM;

- SOM (Serviceable & Obtainable Market), або реально досяжний обсяг ринку, - витрати споживачів, що вже користуються продуктом стартапу, а також тих, які планують бути залученими за період. Є частиною SAM;

- EVG (Earlyvangelists), або обсяг стартового ринку, - сукупність витрат ранніх послідовників продукту стартапу, що готові будуть першими його купити на старті продажів. Є частиною SOM.

Включення до моделі складової PAM є виправданою з точки зору можливості масштабування стартапу за межі країни, а додавання EVG є необхідним для розуміння потенціалу проєкту на старті продажів, від чого залежатиме стратегія просування продукту та сума необхідних витрат на маркетинг на час виходу продукту на ринок.

Порядок застосування розглянутої моделі можна зрозуміти на прикладі етапізації оцінки обсягу ринку для нового вітчизняного мобільного додатку з вивчення англійської мови. У випадку такого стартапу компонентами, які необхідно буде розрахувати відповідно до моделі, будуть:

- PAM - сума грошей, які українці витрачають протягом року на вивчення англійської мови різними способами (репетитори, групові заняття, онлайн-платформи, мобільні додатки тощо);

- TAM - сума грошей, яку щороку українці витрачають на вивчення англійської мови самостійно;

- SAM - сума річних витрат користувачів з України, що вже вивчають англійську за допомогою мобільних додатків конкурентів та додатку досліджуваного стартапу;

- SOM - сума витрат українців на вивчення англійської за допомогою досліджуваного додатку, а також витрати тих, кого планують залучити найближчим часом в рамках одного календарного року;

- EVG - обсяг витрат користувачів додатку, що завантажили і використовували його протягом перших шести місяців з моменту релізу.

Перевагою такої моделі оцінки обсягу ринку стартапів є простота і зрозумілість такого підходу, а також результативність, відповідно до якої можна планувати маркетингову стратегію стартапу і визначати можливості з масштабування проєкту. Водночас, модель не позбавлена недоліків, зміст яких полягає в якості і доступності вихідної інформації для аналізу споживчих витрат. Збір даних потребуватиме значних затрат часу, а також вибору достовірних джерел даних. Вирішення останнього завдання вимагатиме звернення до платних інформаційних ресурсів, а також не виключатиме купівлі тематичного звіту у консалтингової компанії. Однак ми вважаємо такі видатки виправданими, оскільки ціна помилки у плануванні стартапів є великою і вимірюється відсутністю продажів та збитками на пізніх етапах реалізації проєкту.

Список використаних джерел:

1. Alberdi R. How to Calculate Market Size Using TAM, SAM, and SOM. The Power Business School. URL: <https://www.thepowermba.com/en/blog/tam-sam-som> (дата звернення 12.02.2023).
2. Гавриш О.А., Бояринова К.О., Копішинська К.О. Розробка стартап-проектів: Конспект лекцій. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 188 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СВІТІ

Брехнич Валерія Максимівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту

заочно-дистанційного навчання

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Сьогодні індустрія гостинності – це найпотужніша система господарства будь-якої розвинутої країни світу й важлива складова економіки країни.

У швидко мінливих умовах ринку найважливішою маркетинговою функцією будь-якого готельного підприємства є використання інновацій [1].

Інноваційні технології в готельному господарстві не просто «модний апгрейд», а справжня необхідність, яка визначає подальший розвиток бізнесу, а іноді навіть і саме виживання та утримання долі ринку [2].

Сучасні готельні підприємства, що постійно вдосконалюють свої конкурентні переваги, на практиці застосовують такі інструменти інноваційного розвитку (рис.1):

Рис.1. Інструменти інноваційного розвитку в готелях
(побудовано автором за [1])

Діяльність підприємств готельного господарства пов'язана з надмірним споживанням природних ресурсів (прісної води, енергії), забрудненням вод через відсутність досконалих систем очищення стоків, продукуванням великої кількості відходів, тому для збереження довкілля та підвищення якості життя у країнах Західної Європи та США активно впроваджують інноваційні екотехнології та екопослуги [3] (табл.1):

Таблиця 1

Впровадження інноваційних екотехнологій та екопослуг у світі

Технології /послуги	Країна	Особливості
«Toras Ecolodge»	В'єтнам	бунгало, збудовані з місцевого білого граніту; приготування їжі із сезонних овочів та фруктів, придбаних на місцевому ринку; електроенергія сонячна та з місцевої гідроелектростанції; екологічно безпечні миючі засоби; сортування відходів з кухні та ресторану, передача їх місцевим фермерам для годівлі тварин; оброблення та очищення стічних вод шляхом органічної фільтрації у септичних баках перш, ніж вони потрапляють до ґрунту; повторне використання тари, наприклад, місцевими жителями на господарські потреби.

Продовження табл. 1

Впровадження інноваційних екотехнологій та екопослуг у світі

Технології /послуги	Країна	Особливості
«Sapmi Nature Camp»	Швеція	концепцією є відповідальний туризм, що не загрожує північним оленям і сприяє пізнанню місцевої культури; наявні п'ять «номерів»-наметів, невелика їдальня та сауна з підігрітою дерев'яною підлогою, що розташовані за Полярним колом у шведській Лапландії; у кожному «подвійному» номері є зручне двоспальне ліжко, затишні меблі та ефективні обігрівачі; є найкращим місцем для спостереження арктичного саява
«Aristi Mountain Resort & Villas»	Греція	резиденції побудовані з каменю й дерева у повній гармонії з ландшафтом; для освітлення використовуються тільки світлодіодні лампи; стічні води переробляються за допомогою високотехнологічної системи третинної очистки; відходи утилізуються по максимуму; пропонується низка заходів для відпочинку на природі
«Prince of Wales's Guesthouse»	Румунія	їжа готується переважно з місцевих продуктів; розваги не шкодять довкіллю; поїздки моторизованими транспортними засобами не дозволяються, за винятком перевезень майна
Екоготель та екогриль-ресторан «Aquarius»	Україна	меблі та оздоблення номерів виконані з природних матеріалів; страви української та європейської кухні готуються на еко-грилі й тільки з екологічно чистих продуктів [4]

дані сформовано з [1].

Висновки. Отже, інноваційна діяльність у готельному бізнесі знаходить своє втілення у створенні нових або вдосконаленні транспортних, готельних та інших послуг, освоєнні нових ринків, впровадженні провідних інформаційних та телекомунікаційних технологій, сучасних форм організаційно-управлінської діяльності, нових підходів до задоволення потреб туристів тощо.

Список використаних джерел:

1. Камушков О.С., Ткач В.О., Язіна В.А. Інновації світового готельного господарства. Вилучено з: http://bses.in.ua/journals/2019/48_2_2019/11.pdf.
2. Софія Ломтева, Дарина Жульковська. Впровадження інноваційних технологій на підприємствах готельного господарства. Вилучено з: https://library.udpu.edu.ua/stud_konferenzia.
3. Паньків Н.Є. Вплив закладів туристичної інфраструктури на навколишнє середовище та розвиток еко- готелів як інноваційної концепції гостинності. Науко- вий вісник НЛТУ України. 2017. Вип. 27(3). С. 108–112.
4. Китаєва Л.В. Макроекономічні аспекти розвитку індустрії гостинності. Вісник експертної ради. 2017. № 9. С. 85–98.

МАРКЕТИНГ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ – ЦЕ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ ГОТЕЛЮ

Мітіна Тетяна Євгенівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту
заочно-дистанційного навчання
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Анна Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-7026-574X

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Маркетинг готельного бізнесу – це система управління та організації діяльності з розроблення, створення, просування та продажу послуги, яка спрямована на задоволення потреб споживача і забезпечення досягнення цілей, поставлених керівництвом готелю.

Роль маркетингу полягає в тому, щоб привести діяльність готельного бізнесу у відповідність з попитом, а зусилля маркетингового відділу спрямувати на створення такого готельного продукту, який відповідає сучасному попиту [1].

Служба маркетингу на підприємствах готельного господарства повинна ґрунтуватися на таких основних принципах:

- служба маркетингу організується у вигляді самостійного підрозділу (департаменту);
- департамент маркетингу має у своєму складі групи (відділи), що планують, організують і контролюють виконання визначених маркетингових функцій компанії;
- у процесі своєї діяльності департаменту маркетингу в спеціальному (функціональному) відношенні підкоряються відповідні підрозділи підприємства (департамент маркетингу виконує роль своєрідного «інтелектуального штабу») [2].

Готельному підприємству необхідно визначити заходи для впливу на споживачів, щоб мати можливість завоювання певної частки ринку. Це такі як:

- реклама в засобах масової інформації. Така реклама може бути розміщена в спеціалізованих або популярних друкованих виданнях, на радіо, телебаченні. Реклама повинна здійснюватися відповідно до закону України «Про рекламу» [3];
- пропаганда, спрямована в основному на тих споживачів, які недовірили ставляться до реклами, і тому інформаційний матеріал, стаття, малюнок, виступ спеціаліста тощо здаються їм достовірними.

Першочергово доцільно запропонувати організацію, розроблення і проведення активної рекламної компанії, метою якої буде збільшення попиту на послуги. Це можна реалізувати у вигляді таких заходів, як:

- реклама на телебаченні;
- реклама в газеті (журналі);
- реклама в інформаційних мережах Інтернет;
- листівки;
- реклама на радіо [2].

Маркетинг у готельному бізнесі передбачає розроблення стратегії розвитку

готелю за певний період.

Для досягнення популярності, готелю необхідно використовувати такі канали та інформаційні прийоми:

- поширювати об'єктивну інформацію про готелі;
- Інтернет-маркетинг;
- реклама у ЗМІ;
- проведення PR-акцій.

Маркетинг у готельному бізнесі спрямований на створення позитивного образу готелю. У цьому сегменті ринку дуже негативно впливає на популярність готелю чорний PR.

Висновки. Таким чином, оптимальне використання можливостей готельного підприємства і запобігання помилковим діям, які можуть привести до зниження його ефективності – на все це повинна бути спрямована маркетингова стратегія. У результаті можна дійти висновку, що яких би маркетингових стратегій не дотримувалися готельні підприємства, вони мають вміти швидко реагувати на зміни ринкової ситуації і перебудовувати свою стратегічну спрямованість.

Список використаних джерел:

1. Подзігун С.М. Формування маркетингових комунікацій у готельно-ресторанному бізнесі. Вилучено з: https://tourlib.net/statti_ukr/podzigun.htm.
2. Г.С. Лихоносова, Н.Ю. Кривонос. Маркетингові важелі стратегічного розвитку готельного бізнесу. Вилучено з: <http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive>.
3. Закон України «Про рекламу». Вилучено з: <https://www.buh24.com.ua/zakon-ukrayini-pro-reklamu/>.

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ГОТЕЛЮ – ГОЛОВНА СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО РОБОТИ

Гуреєва Юлія Владиславівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту
заочно-дистанційного навчання

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Тетяна Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-9445-5684

Д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри
готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Розвиток суспільства передбачає підвищення рівня функціонування всіх сфер його життя, в тому числі і сфери гостинності. Для України, як й інших країн світу індустрія гостинності висуває нові вимоги до персоналу, форм та методів його управління. Як відомо, саме персонал індустрії гостинності виступає першочерговою складовою готельного підприємства є його стратегічним потенціалом, джерелом забезпечення зростання ефективності роботи.

Досягти розвитку персоналу підприємства, набутти значних переваг, забезпечити роль лідера в галузі готельного бізнесу можливо лише завдяки ефективній системі мотивації персоналу.

В індустрії гостинності мотивація персоналу реалізується через такі механізми, як: матеріальну винагороду, моральне заохочення, система соціальних заохочень і винагород. І подальша праця персоналу залежатиме від того наскільки ефективно керівництво буде її застосовувати.

На думку Вакуленко Т.В. саме персонал надає споживачеві не просто обслуговування, а гостинність і досягає головної мети – його задоволеність. Завдяки людям, які працюють у готелі, створюється те, що в майбутньому принесе підприємству успіх, або невдачу [1].

Важливою складовою для визначення виду мотивації персоналу готелю є критерії оцінювання якості обслуговування. Міжнародні стандарти зосереджують увагу на восьми критеріях (рис.1).

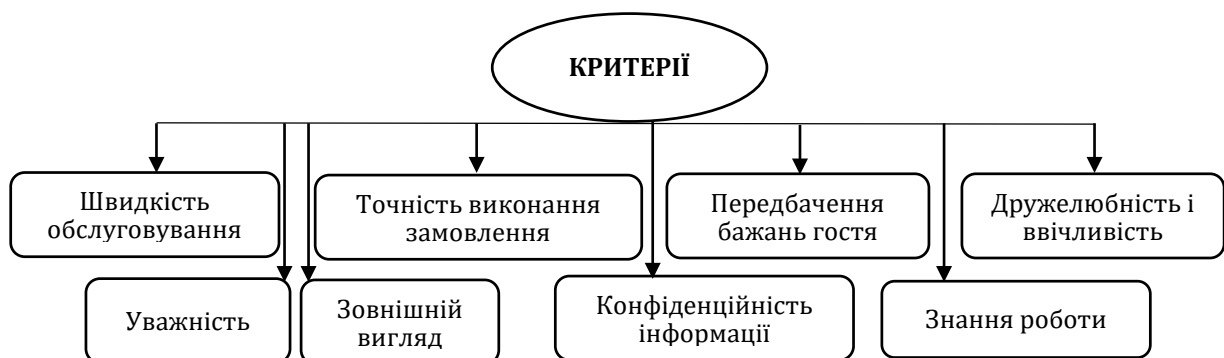

Рис. 1. Критерії якості обслуговування гостей персоналом в готелі
(побудовано автором за [2])

Кожний із критеріїв має свої підкритерії, які дають можливість персоналу чітко зрозуміти, що таке якість обслуговування. Наприклад, критерій «Уважність» включає підкритерії: «дайте гостю зрозуміти, що він помічений, навіть якщо ви зайняті» і «слід бути гранично уважним»[2].

Дуже популярним в останні роки стало використання в готельній індустрії напряму персонал-маркетингу. Він дозволяє проаналізувати внутрішні мотиви до праці та цінності працівника, визначити його реальні потреби. За своєю сутністю – це в першу чергу цілий комплекс заходів, який дозволяє підприємству проводити добір таких кадрів, що дозволять досягти намічених цілей і завдань.

Як відмічає Поворознюк І.М. саме це допомогло б з добору кадрів для підприємств тому, що саме в індустрії гостинності найбільш висока плинність працівників, відсутність спеціальних знань і навиків, мала імовірність кар'єрного зростання. Важливим також напрямом є реалізація зустрічей-спілкування персоналу не тільки між собою, але й залученням до цього процесу керівництва різних ланок управління; проведення заходів, що сприяли зміцненню корпоративних зв'язків на підприємстві, підвищували культуру спілкування працівників [3].

Слід пам'ятати, що мотивація найбільш рушійний механізм, який обирає підприємство для підвищення рівня кадрового потенціалу, враховуючи свої особливості.

Висновки. Отже обираючи методи мотивації персоналу готельне підприємство повинно враховувати існуючий досвід роботи працівників, проводити аналіз кожної особистості (враховувати рівень кваліфікації, психологічний стан, стійкість до дії факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, поведінку в колективі тощо). Це дозволить керівництву обрати необхідні методи мотивації, що підвищить рівень ефективної роботи персоналу.

Список використаних джерел:

1. Вакуленко, Т. В. Сучасні аспекти управління персоналом на підприємствах готельного господарства URL: file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/768-1834-1-PB.pdf.
2. Калініченко Л.Л., Старигіна Ю. Мотивація персоналу як чинник підвищення якості послуг підприємств готельного бізнесу. URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/196.pdf>.
3. Поворознюк І.М. Ефективна система мотивації персоналу індустрії гостинності – запорука успіху на ринку послуг. URL: <https://www.econa.org.ua>article>download>.

НАВЧАННЯ ПЕРСОНАЛУ В ГОТЕЛІ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ГОСТЕЙ

Московченко Вікторія Вікторівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту

заочно-дистанційного навчання

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Анна Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-7026-574X

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Відомо, що обслуговування гостей в готельному бізнесі є основним критерієм, за яким визначають його конкурентоспроможність. Аналітичні звіти більшості мережових готелів світу свідчать про те, що саме завдяки якісному обслуговуванню споживачів, вони набули своїх конкурентних переваг. Завдяки критерію обслуговування із величезної кількості готелів можна вирізняти першокласні.

Проведені дослідження «Accenture» показали, що низька якість обслуговування споживачів послуг може обходитися підприємствам в 1,6 трлн. дол. на рік. Тому готельний бізнес намагається удосконалювати обслуговування гостей у різні способи. В індустрії гостинності завоювати лояльність гостей дуже важливо. Для цього необхідно забезпечити їм відмінне обслуговування. Отже все більше готелів прагнуть реалізувати свій потенціал через застосування нових технологій які принесуть їм позитивний результат [1].

У сфері гостинності, де присутня комунікативна взаємодія зі споживачами, завжди існують проблемні місця, які пов'язані з обслуговуванням гостей. Вони можуть носити загальний характер, або бути вузькоспеціалізованими.

У більшості випадків готельне підприємство, маючи чітко задекларовану систему стандартів, норм і правил не завжди може донести до гостя, якою за якістю послуга повинна бути. Реалізація послуги відбувається на лінії середньої і нижчої ланки персоналу, який за своєю кваліфікацією і професійною підготовкою не завжди може сприймати вірно встановлені стандарти. Ця проблема є загальною для готельної галузі і для її вирішення існує потреба у професійно підготовленому персоналі.

Реально змінити ситуацію можливо завдяки підвищенню відповідальності за надання послуг всіх співробітників служб готелю, а також вдосконаленню методів управління [2].

Досвід провідних готелів світу показав, що навчання виходить на одне з перших місць у переліку засобів підвищення їх конкурентоспроможності. Великі західні компанії витрачають на цілі навчання до 10% фонду заробітної плати. Ці кошти розглядаються як інвестиції, які в майбутньому принесуть компанії прибуток, а розвиток і навчання персоналу набуває стратегічного значення [3].

Одним із сучасних методів навчання персоналу є баддинг. Іноді його називають сучасним методом адаптації нового працівника, або різновидом наставництва. Бадді

завжди супроводжує новачка, починаючи з першого, десятого дня і кінця першого місяця. У подальшому постійний супровід і спілкування, проходження наприкінці місяця підсумкового контролю виконаних завдань може перейти в іншу стадію – телефонної підтримки, або спілкування на корпоративному порталі.

В обов'язки бадді входять суто організаційні питання: представити працівника колективу особисто, підключити до корпоративного сайту, провести новачка по підприємству, ознайомити його з роботою в команді, графіком, традиціями, розкладом обідніх перерв тощо. Темою для розмов з новачками повинні бути мандрівки, розваги, хобі. Тобто налаштування новачка на невимушене спілкування [4].

Переваги методу баддингу полягають: у швидкому пристосуванні нового персоналу до роботи в готелі, виникає мінімум запитань до керівництва, зниження плинності кадрів, підвищення рівня лояльності і мотивації.

Висновки. Таким чином запровадження сучасних методів навчання персоналу у поєднанні з традиційними методами дозволить налагодити зв'язки передачі інформації працівниками, забезпечити навчання персоналу під час адаптації, сприятиме розвитку поведінкових навичок новачків. У комплексі це сприятиме підвищенню рівня обслуговування споживачів через мінімізацію ситуацій, які становили б проблему.

Список використаних джерел:

1. Камушков О. С., Ткач В. О., Язіна В. А., Жилко О. В. (2021) Культура сервісу: дефініція поняття, основні структурні складові сервісу та аналіз його ролі в індустрії гостинності / «Актуальні проблеми інноваційної економіки» № 2. С.38.
2. Тітомир Л. А. Інновації в культурі і сервісі обслуговування в готельному господарстві. Одеська національна академія харчових технологій. Наукові праці, випуск 48. С.166 – 171.
3. Шелеметьєва Т. В. & Гресь-Євреїнова С.В. (2021) Впровадження інноваційних технологій для підвищення конкурентоспроможності підприємства готельно-ресторанного господарства. Інфраструктура ринку. Випуск 55. С. 143–149.
4. Павленко Н.М. Сучасні методи організаційного навчання персоналу в ІТ -сфері/Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». С. 105 – 110. Вилучено з :http://business-navigator.ks.ua/journals/2020/61_2020/19.pdf.

ПОПУЛЯРНІСТЬ ПІЦИ У ПОЛТАВІ ТА ВСЬОМУ СВІТІ

Гриценко Ольга Владиславівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту

заочно-дистанційного навчання

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Тетяна Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-9445-5684

Д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри

готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Всім відомо, що піца в сучасному її розумінні пішла саме з Італії. Це сталося не тільки внаслідок експериментування з інгредієнтами, але внаслідок винаходу оригінального процесу замішування тіста. У XVIII столітті італійці навчилися самі, а потім і весь світ замішувати тісто руками, що зробило піцу більш привабливою та смачною.

«Антика Піца Порт Альба» – перша піцерія, що подає піцу такою, якою ми малюємо її в голові сьогодні. Відкрився заклад у 1830 році і залишається відкритим до сьогодні. Це унікальне місце для Італії, тому подорожуючи Італією необхідно відвідати відвідати піцерію, що розташувалася за адресою: Віа Порт Альба, 18.

Наступними після Італії, хто став багато готувати піцу була Америка. Після Другої світової війни піца набула великого розголосу завдяки солдатам, які повернулися додому і почали говорити про кухні інших країн. Американці модифікували та перетворили рецепти під свою вдачу, придумали доставляти піцу на спеціально обладнаних підігрівачах додому та впровадили знамениті «30 хвилин, або піца за нас рахунок».

Основні події, що привели до популярності піца-готування в Америці:

- відкриття італійським емігрантом Дженнаро Ломбарді першої в Америці піцерії в 1885 році;
- відкриття першого закладу «Pizza Hut», у місті Вічіто, штат Канзас, Деном та Френком Карні у 1958 рік. На сьогодні, це одна з найбільших мереж піцерій у світі;
- створення оригінального тіста «Пан» у 1980 році. Тісто готується на спеціальній сковороді, завдяки якій начинка прожарюється краще, а тісто зберігає хрумкість.

Популярність піци охопила Південну Америку, країни Азії та Європу ще у XIX–XX століттях.

В Україні піца почала завойовувати українців чверть століття тому. Через легкий процес приготування та широкий вибір начинки – піца стала головною стравою багатьох ресторанів та кафе. Не минула вона і мешканців Полтави.

Доля піци в Полтаві склалася вдало: любов до неї скорила усі віки і соціальні верстви населення. «Піцерійний бізнес» популярний, а, отже, вигідний. Перші піцерії почали з'являтися в Полтаві на початку дев'яностих і швидко стали одним із найбільш популярних форматів ресторанного бізнесу.

Піца полюбилася буквально усім: зараз це просто безпрограшна пропозиція. Практично нескінченна кількість варіацій використовуваних топінгів (начинок)

перетворює піцу в продукт, що ніколи не приїдається. Крім того часто працівники придумують дещо нове. Крім піци піцерії представляють широкий асортимент безалкогольних напоїв від постачальників Coca-Cola та каву або чай. А також пропонують урізноманітнити смак піци соусами, такими як гострий, медовий та барбекю. Або ж придбати соуси для бортиків: кисло-солодкий, сирний, гірчичний, часниковий, кетчуп і т.д.

Розглянемо рейтинг «PIZZARINI» (Італійський експерт з піци) ТОП-12 найкращих піцерій Полтави (табл.1).

Таблиця 1

Найкращі піцерії Полтави

Місце	Назва	Оцінка* експерта	Оцінка** споживача	Доставка
1	Моменто піца	9,9	4,3	+
2	Telepizza	9,8	4,3	+
3	У сестер	9,7	4,3	+
4	Скорині	9,5	4,3	-
5	Прима піца	9,4	4,3	+
6	Monster Pizza	9,2	4,3	+
7	New York Street Pizza	9,1	4,3	-
8	Оліва	8,9	4,3	+
9	Монтана Піца	8,6	4,3	+
10	PizzaED	8,5	4,3	+
11	Pizza Cat	8,4	4,3	+
12	Дольче	8,1	4,5	-

*Оцінка експерта за 10 бальною системою.

**Середня оцінка споживача складається з оцінки якості піци, сервісу і обслуговування, інтер'єру, барної та винної карти (за 5 бальною системою).

Висновки. Проведений рейтинг «PIZZARINI» показав, що піцерії в Полтаві працюють на достатньо високому рівні і мають досить велику популярність у мешканців міста. Це ще раз доказує, що спостерігається апогей успіху цієї страви, де кожна людина може знайти той варіант піци, який її підкорить.

Список використаних джерел:

1. Популярність піци у Львові та всьому світі. Пронто Піца. URL: <https://cynicallyviv.com.ua/populyarnist-pitsy-u-lvovi-ta-vsomu-sviti/>.
2. Очень вкусная пицца из Полтавы – рейтинг наиболее известных заведений и доставки с отзывами. URL: <https://pizzarini.info/rejtingi-pitstseriy/rejting-top-12-luchshikh-pitstseriy-poltavy-s-dostavkoy-i-bez-samye-populyarnye-zavedeniya-s-ofitsialnymi-saytami-telefonami-i-otzyvami>.

РЕСТОРАНИ ЖИТОМИРА – СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ МІСТА

Бутенко Катерина Сергіївна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту заочно-дистанційної освіти

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Тетяна Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-9445-5684

Д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри

готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Сьогодні неможливо уявити жодне місто України, в якому влада, бізнес і громада не турбувалися про його розвиток. Урбанізація призвела до того, що міста і селища конкурують не лише за територію, але й за жителів, та їх робочі місця.

Для Житомира, який, на думку багатьох туристів, поступається значно іншим містам України за туристичними напрямками, розробка Концепції його інтегрованого розвитку до 2030 року стала дієвим поштовхом для змін. Тому майбутнє міста залежало в багатьох випадках від того, яким мешканці його уявляють (рис.1). Під ефективністю розуміли створення умов для конкурентоспроможної економіки; інноваційність передбачала впровадження інноваційних технологій, розвиток людського капіталу; активність – створення такого середовища, де кожна особистість матиме можливість змістовно провести дозвілля і самореалізувати себе; комфортне місто буде лише за умови розробки і впровадження сучасних інфраструктурних змін, таких необхідних для проживання, так і ділових людей, гостей міста; зелене місто буде при запровадженні принципів сталого розвитку і адаптації до змін клімату на Землі;

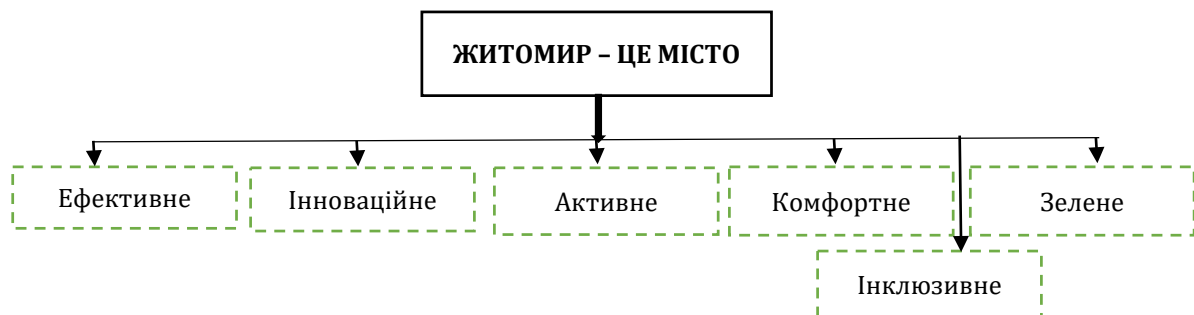

Рис. 1. Бачення м. Житомира в Концепції розвитку 2030

побудовано автором за даними [2]

важливою складовою міста буде його інклюзивність, яка дозволить для всіх категорій населення забезпечити рівні можливості, високий рівень безпеки і якісну медицину, а також відповідальне врядування [2].

У Житомира є резерви, які дозволяють в майбутньому розвивати економіку, створювати нові робочі місця як в туристичній галузі, так і готельному і ресторанному господарстві, впроваджувати ефективний менеджмент, здійснювати

внески в людський капітал. На туристичних ресурсах ґрунтується туристична інфраструктура міста і саме вона є стимулюючим чинником її формування та постійного оновлення. Досвід у сфері туризму країн світу доводить, що не завжди туристичні ресурси можуть забезпечити розвиток галузі [3]. Саме завдяки створенню потужної туристичної інфраструктури місто буде спроможне отримати позитивний результат від існуючого туристичного потенціалу.

Ресторанне господарство Житомира є доволі різноманітним: від ресторанів, спеціалізованих закусочних до кафе-кондитерських і барів. Відповідно до сайту TripAdvisor на думку споживачів найбільшим попитом користуються 10 закладів ресторанного господарства[4]. Максимальна кількість балів за комплексний показник: харчування+обслуговування+ співвідношення ціни до якості – 5 балів.

Як видно з табл.1 до рейтингу входять як кафе-кондитерська, так і загальнодоступні кафе, ресторани, піцерії, пивні бари.

Таблиця 1

**Топ 10 закладів ресторанного господарства м. Житомира
за версією користувачів TripAdvisor**

№ п/п	Назва	Спрямованість кухні	Кількість відгуків	Оцінка за шкалою 5 балів
1	Кафе»Львівська майстерня шоколаду»	Авторська кухня (кондитерські вироби, солодкі страви)	66	4,5
2	Кафе «Полісянка»	Українська, центральноєвропейська	22	4,5
3	PRIMAVERA Ristorante Italiano	Італійська, європейська	54	4,5
4	Ресторан Пан Марципан	Європейська, центральноєвропейська	47	4,5
5	Ресторан»Стара Губернія»	Українська	54	4
6	Pleasantville BBQ PUB	Американська, центральноєвропейська	108	4
7	Varenichna Zhitomirski Stravi	Українська, європейська	70	4
8	Фамілія	Східноєвропейська, українська	83	4
9	Піца Маріо	Італійська, європейська, центральноєвропейська	49	3,5
10	Броварня Шульц	Чеська, українська	24	3,5

Джерело: авторська розробка[4]

Найбільша питома вага серед них належить тим закладам, які мають європейську кухню – 83%. І лише 17% можна вважати етнічними закладами, але достатньо умовно, тому що серед них є такі, де інтер'єр та атмосфера не завжди витримані в національному стилі. Національні страви української кухні можна скоштувати практично на кожному підприємстві ресторанного господарства, які мають змішане меню.

Хоча українська кухня знаходиться лише на третьому місці за поширеністю закладів етнічної спрямованості, можна з упевненістю стверджувати, що саме вона викликає зацікавленість у всіх відвідувачів. Так, менталітет українців (місцевих жителів та внутрішніх туристів) підштовхує вибирати страви до яких вони звикли, а іноземні туристи, які прибувають в регіон, бажають ознайомитись із нашими національними традиціями [4].

Висновки. Отже, можна зробити підсумок, що заклади ресторанного господарства в м. Житомирі формуються, розвиваються в розрізі національних та загальносвітових тенденцій. За оцінками споживачів перевагу вони надають як якості кулінарної продукції, так і обслуговуванню, враховуючи такий важливий

критерій, як співвідношення ціни і якості.

Список використаних джерел:

1. Концепція інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року. Коротка версія. https://2030.zhitomir.ua/wp-content/uploads/2022/09/kontsiptsia_1.pdf. (дата звернення: 10.01.2023).
2. У 10 разів збільшити кількість туристів на Житомирщині– основна ціль Стратегії розвитку туризму. <https://oda.zht.gov.ua/news/u-10-raziv-zbilshyty-kilkist-turystiv/>. (дата звернення: 10.01.2023).
3. Т. Ю. Примака, Я. П. Тиш. Оцінка ефективності туристичної інфраструктури міста Житомир. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2022/10.pdf (дата звернення: 18.01.2023).
4. Інформаційний туристичний портал. Заклади ресторанного господарства м. Житомира. URL: https://www.tripadvisor./Restaurants-g298050-Zhytomyr_Zhytomyr_Oblast.html (дата звернення 05.01.2020).

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ SPA-ГОТЕЛІВ

Ісаєв Руслан Володимирович

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту

заочно-дистанційного навчання

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Тетяна Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-9445-5684

Д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри

готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Сучасний світ швидко змінюється, але популярним в індустрії гостинності залишається симбіоз готельного бізнесу та індустрії краси та здоров'я. Поява SPA-готелів, парк-готелів зі SPA є результатом такого поєднання. Такий тип готелів має різноманітний спектр послуг з оздоровлення, релаксації і підтримки здоров'я. Гостям пропонуються сауна, масаж, ароматерапія, йога, лікувальні грязі, консультації дієтолога, басейни, сеанси пілінгу, фітнес-зали, програми з омолодження і очищення організму, а також багато іншого.

Для курортного готелю SPA-салон так само важливий, як президентський апартамент, апартамент і номери люкс. Саме наявність SPA центру дозволяє готелю розвиватися і отримувати не лише додаткову конкурентну перевагу, але й збільшує прибуток [2].

На ринку туристичних послуг налічується достатня кількість SPA -турів, тому у світі стрімко зростають SPA-готелі.

Світові доходи SPA індустрії також здебільшого забезпечуються за рахунок діяльності SPA в готелях і курортних готелях – 26,9 %. За даним показником перевищують лише доходи SPA-салонів і клубів – 44,9 %. Таким чином, у розвитку SPA-індустрії вагома роль належить готельним господарствам, які надають SPA-послуги [3].

Серед SPA-готелів є лідери, до яких для оздоровлення та релаксації з'їжджаються туристи зі всього світу. Найкращими SPA -готелями світу – володарями однієї з найпрестижніших премій Spa Finder Awards у цій області вважають п'ять готелів (таблиця 1).

Таблиця 1

Лідери SPA-готелів у світі

Найменування готелю, країна	Особливості послуг
One & Only Cape Town (ПАР)(Кептаун, Південна Африка)	SPA-центро б'єднує: два басейни, сауна, парильня, павільйон відпочинку, 12 віл з різними видами масажу, обгортань, пілінгу та ексклюзивних процедур.
Ananda in the Himalayas (Індія)	Унікальний SPA-центр площею в 2230 м ² . Крім традиційних басейнів, саун, парильень і джакузі до нього входять також 24 SPA-кабінети, в яких запропоновано 79 оздоровчих програм (зокрема й спеціальні комплекси для жінок), заснованих на давніх традиціях Аюрведи, Веданти та сучасних західних методиках.

Продовження табл. 1

Лідери СПА-готелів у світі

Найменування готелю, країна	Особливості послуг
«Gwinganna Lifestyle Retreat» (Австралія)	Запропоновано 48 вілл із басейном і терасою. Відрізняється від інших СПА-готелів своїм комплексним підходом до відпочинку: тут приділяють увагу не лише косметичним процедурам, а й екологічно чистому харчуванню, а також правильному розпорядку дня. Для кожного клієнта розробляють ексклюзивну програму перебування. Сам СПА-комплекс розділений на сім рівнів.
«Kurortel Longevity Medical Center and Spa» (Бразилія)	Крім різних СПА-процедур проводяться інноваційні програми з корекції ваги, запобігання старіння організму та інше. СПА-готель працює у п'яти основних напрямках: гідротерапія, дієта, фітнес, фітотерапія, релаксація.
«Hotel Adlon Kempinski Berlin» (Німеччина)	Серед послуг закритий басейн з підігрівом, джакузі, сауни, турецькі лазні і безліч оздоровчих процедур, які допоможуть розслабитися і відчувати приплив сил. Зокрема, в «Hotel Adlon Kempinski Berlin» є окремі кабінети для заняття йогою, масажні та аювердичні зали й навіть цілі СПА-апартаменти.

Подано за [3,5].

Міжнародна SPA асоціація (ISPA) опублікувала результати оцінки потенційних рекреантів «GlobalConsumerStudy», що мешкають у 11 країнах світу (рисунк 1)[3].

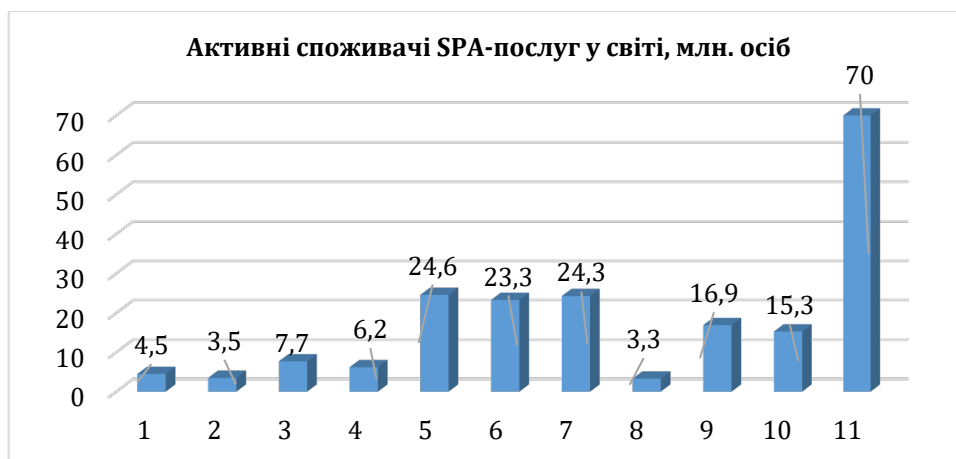

Рис. 1. Активні споживачі SPA-послуг у країнах світу за 2011 рік:
 1 – Австралія, 2 – Австрія, 3 – Канада, 4 – Франція, 5 – Німеччина, 6 – Італія,
 7 – Японія, 8 – Сінгапур, 9 – Іспанія, 10 – Велика Британія,
 11 – Сполучені Штати Америки
 за даними [3,4].

За даними Міжнародної SPA-асоціації саме Європейці є найбільш активними споживачами SPA послуг (89,8 млн. осіб). На австралійців припадає 4,5 млн. активних споживачів; австрійців – 3,5 млн.; канадійців – 7,7 млн.; французів – 6,2 млн.; німців – 24,6 млн.; італійців – 23,3 млн.; японців – 24,3 млн.; сінгапурців – 3,3; британців – 15,3 млн.; іспанців – 16,9 млн.; американців – 70 млн.

Висновки. Отже зростаюча популярність SPA-готелів повинна бути підтверджена високою якістю послуг, що надаються, професійними кадрами високої кваліфікації, сучасним оснащенням, чітко розробленими правилами ведення бізнесу. Результат – задоволеність споживача і отриманий прибуток.

Список використаних джерел:

1. Буднік В.С. & Павлюченко О. С. Переваги SPA-готелів на сучасному етапі розвитку готельного господарства. Національний університет харчових технологій С.194 –195. Вилучено з: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20074/1/103.pdf>.
2. Шаповалова О.О.& Сапа Ю.А. Сучасні тенденції розвитку «SPA» і «Wellness» туризму. «Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. № 1042, 2013. С. 154 – 158. Вилучено з: <http://www.international-relations-tourism.karazin.ua/resources/21d6d811ba061fe07b6266655419c44a.pdf>.
3. Spa Business Association. http://www.britishspas.co.uk/spa_guide/definitions.php.
4. Leisure and Wellness: Health Tourism in Europe. The new Challenge for Spas, Tourism and Health Ressorts (11-th ELRA Congress Bad Saarow, 7-9 October 2012). – Berlin, 2011.
5. Hotel Adlon Kempinski Berlin. Вилучено з: <https://www.booking.com/hotel/de/adlon-kempinski-berlin>.

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Кузьменко Юлія Вікторівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту
заочно-дистанційного навчання
*Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна*

Науковий керівник: Капліна Тетяна Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-9445-5684

Д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри
готельно-ресторанної та курортної справи
*Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна*

В умовах жорсткої військової агресії Росії в Україні бізнес набуває соціальної відповідальності. Це стосується в першу чергу і готельного бізнесу, де поряд із отриманням прибутку, досягнення соціального блага для кожного члена суспільства стало пріоритетом. Тому піклування про людей з особливими потребами є актуальним питанням.

В Україні збільшується категорія громадян, які потребують реабілітації й оздоровлення. Це: учасники бойових дій, постраждале мирне населення з різними особливими потребами. Тому одним із видів реабілітації, що дозволяє покращити не лише фізичний стан, але й психологічний, налагодити комунікативні навички, підвищити рухову активність, допомагає вийти із стресового стану є інклюзивний туризм [1].

Його особливості: надання різних видів реабілітації і соціальних послуг, забезпечення максимально зручних умов життя і побуту людей з обмеженими фізичними можливостями, налагодження такого середовища, в якому особи з особливими потребами зможуть користуватися усіма елементами інфраструктури, мати доступ до інформації [2].

На перспективу в Україні необхідно створити таке середовище, в якому зможуть взяти активну участь усі туристи, без виключень. Щоб розвивати інклюзивний туризм потрібно забезпечити доступність послуг не лише засобів розміщення, але й зовнішнього середовища (транспорту, інформації). При цьому врахувати всі категорії людей з особливими потребами: люди на візках, слабозорі, з вадами слуху тощо. Доступними повинні стати усі туристичні об'єкти.

На думку фахівців інклюзивний туризм може забезпечити готелям, закладам санаторно-курортного призначення конкурентну перевагу за рахунок: заповнення номерного фонду в низький сезон, так як гості з обмеженими можливостями відвідують такі місця не в пік сезону; розширення категорії споживачів; збільшення тривалості перебування в таких закладах. Але для цього їм необхідно створити унікальне за своєю суттю середовище, в якому буде доступність до інфраструктури, транспорту, підрозділів підприємства, послуг [1].

Як гарант у забезпеченні доступності сервісного середовища виступає держава, що задовольняє соціальні потреби членів соціуму. Україна, як і інші країни світу не є виключенням. Вона має ряд законодавчих та нормативних актів, що регулюють

соціальну сферу в державі, а також певну соціальну інфраструктуру, яка забезпечує та сприяє подальшому розвитку соціальних процесів. Так, в Україні ратифіковано низку міжнародних правових актів в сфері захисту прав осіб з інвалідністю. Вони є обов'язковими до виконання. Основні положення цих актів були трансформовані в законодавство [3].

Для подальшого розвитку соціальних інновацій в українському готельному бізнесі важливим є накопичення досвіду соціальної, інноваційної діяльності провідних готелів світу. Забезпечити доступність послуг для людей з особливими потребами можливо завдяки впровадженню «Концепції універсального дизайну» [4].

Висновки. Використання універсального дизайну дозволить готельним підприємствам застосовувати в процесі обслуговування основні принципи та ідеї рівності і зручності для всіх гостей і забезпечить їх конкурентною перевагою.

Список використаних джерел:

1. Колонтаєвський О.П. Соціальні інновації в готельному бізнесі як ключовий фактор розвитку інклюзивного туризму в Україні. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/578636.pdf>.
2. Сучасний стан проблем осіб з особливими потребами. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2012/Philosophia/3_98599.doc.htm.
3. Розметова, О.Г. Проблеми та перспективи впровадження соціальних інновацій в діяльність підприємств готельного господарства. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=561>.
4. Універсальний дизайн як спосіб вирішення проблем доступності URL: <https://www.sworl.com.ua/index.php/uk/tourism-and-recreationm215/the-travel-market-is-its-current-status-and-forecasts215/26533-m215-083>.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО БЕЗПЕКИ ГОТЕЛІВ

Третяк Катерина Миколаївна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту заочно-дистанційної освіти

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Анна Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-7026-574X

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

У сучасному світі українські готелі намагаються відповідати міжнародним стандартам розвитку туризму, що обумовлює як достатньо високий рівень обслуговування, так і систему безпечного перебування гостей в готелі. Існує достатньо точок зору щодо першочерговості забезпечення безпеки споживачів готельних послуг. На думку окремих фахівців в першу чергу необхідно надати безпечну послугу з управління контролем доступу до номеру гостей і обмежити доступ сторонніх осіб.

Слід відмітити, що в готелі можливо знайти достатню кількість місць, які потребують захисту. Це може бути вхідна зона до готелю, зона реєстрації, вертикальні комунікації, зона відпочинку, номерний фонд, холи, вестибюлі, ресторани, бари, торговельні кіоски, банкомати тощо. А враховуючи значну кількість споживачів і обслуговуючого персоналу готелю, саме вони можуть стати потенційними об'єктами для зловмисників, тому існує потреба безпечних умов перебування гостей і роботи персоналу.

Сьогодні, у час інноваційних технологій, підвищити значно імідж готелю може лише ефективна система управління безпекою готелю. На думку фахівців система безпеки готелю може налічувати достатню кількість компонентів, які створюють загальну безпекову систему (рис.1).

Рис. 1. Варіативна система безпеки готелю

побудована автором за [1]

Кожний готель при проектуванні системи безпеки враховує рівномірний розподіл системи захисту, але обов'язково дотримується своїх індивідуальних особливостей й впевненості в тому, що умови перебування і роботи в готелі безпечні.

Вагому роль відіграє для забезпечення безпеки в готелі саме правильний підбір не лише технічних засобів, але й систем безпеки.

Добре відомо, що рівні небезпеки можуть бути різними і в багатьох випадках вони залежать від політичних умов у світі, країні, окремому регіоні, а також соціально-економічних умов.

Протягом 2019 – 2020 рр. світ охопила Пандемія COVID-19, яка стала загрозою не лише життю людини, але й поставила на межу виживання більшість галузей сфери обслуговування, в тому числі і готельний бізнес. За даними WTTC у галузі туризму було втрачено 62 мільйони робочих місць [2].

Запровадження карантину спричинило значні фінансові втрати в готельному бізнесі, а також спонукало власників бізнесу припиняти діяльність або змінювати у найближчому майбутньому його формат. Послаблення карантинних норм дозволили готелям відновити їх функціонування, проте умови їх роботи з точки зору санітарно-гігієнічних вимог були значно посилені.

Це стосувалося організації протиепідемічних заходів в готелях у відповідності до Постанови №22 від 21 травня 2020 року Головного державного санітарного лікаря України [3]. Щоб персоналу і гостям було безпечно перебувати в готелі було запроваджено щоденний температурний скринінг персоналу перед початком роботи; забезпечення окремих місць спиртовмісними антисептиками для дезінфекції рук; перебування у вестибюлі не більше однієї особи на 10 м² площі; перебування за межами кімнати лише у захисній масці або респіраторі; поширення онлайн-реєстрації для запобігання утворення черг; забезпечення дистанції (при чергах) не менше 1,5 метри тощо.

Повномасштабна військова агресія Росії висунула нові вимоги готельному бізнесу щодо безпеки перебування персоналу і гостей. Комендантська година внесла певні корективи у процес поселення і виселення гостей, зробила його більш складним. Обмеженою стала робота барів і ресторанів, окремі додаткові послуги стали недоступними під час повітряної тривоги. Обов'язковою складовою стало оповіщення гостей про повітряні тривоги та їх завершення, облаштування в готелях безпечних місць, де люди можуть перечекати небезпеку, тощо.

Висновки. Узагальнюючи питання безпеки гостей і персоналу в готелі слід відмітити, що ринок готельної нерухомості вже адаптувався до існуючих реалій.

Готельний бізнес може працювати роками в таких умовах, не припиняючи надавати безпечні послуги гостям і створюючи умови для персоналу. Закінчення війни великою перемогою України дозволить готельному бізнесу відновитися і створити ще безпечніші умови для його діяльності.

Список використаних джерел:

1. Система безпеки для готелів URL: https://xn--80adageboqrp5j.com.ua/sustema_bezpeku_dlya_goteliv/.
2. Номан М. Комплаєнс-менеджмент: основи і поради для початку роботи. EQS Group. URL: <https://www.eqs.com/ru/compliance-blog/compliance-management/>.
3. Постанова №22 від 21.05.2020 р. Про затвердження тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів в готелях на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0022488-20#Text>.

СУЧАСНИЙ СТАН ГОТЕЛЬНОЇ І РЕСТОРАННОЇ ГАЛУЗІ ПОЛТАВЩИНИ

Колісник Анастасія Олександрівна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту заочно-дистанційної освіти

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Тетяна Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-9445-5684

Д-р. техн. наук, професор, завідувач кафедри

готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Полтавщина є доволі привабливою з точки зору туризму. Протягом 2010 року кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами становила 43049 осіб, з них 636 осіб склали іноземні туристи, 15994 – виїзні і на долю внутрішніх туристів припало 26419 осіб. Починаючи з 2011 і по 2020 роки спостерігалось поступове зменшення загальної кількості туристів у порівнянні з 2010 р., що обумовлено низкою факторів (криза, АТО, пандемія). Так у 1,6 рази знизилася кількість туристів у 2011р.; 2012 р. – 1,5 рази; 2013 р. – 2,1 рази; 2014 р. – 3,3 рази; 2015 р. – 4,5 рази; 2016 р. – 2,9 рази; 2017 р. – 2,3 рази; 2018 р. – 1,3 рази; 2019 р. – 1,2 рази; 2020 р. – 2,3 рази [1]. Такий різкий спад туристів не міг не відбитися на загальному стані розвитку таких підгалузей туризму, як готельне і ресторанне господарство.

Як свідчать статистичні дані в цілому в Україні (рис.1) протягом 2015 – 2020 рр. спостерігався як спад, так і підвищення кількості зайнятого населення у засобах тимчасового розміщення (ЗТР) й організації харчування (ОХ). У 2017 р. відбулося зниження чисельності населення У ЗТР й ОХ у межах похибки у порівнянні з 2015 р. Враховуючи швидке відновлення галузей готельно-ресторанного господарства, починаючи з 2018 р. спостерігалось незначне зростання кількості людей, працюючих у галузі на 2,1%, у 2020 р. – 3%, а у 2019 р. – на 9,6 % у порівнянні з 2015 р.

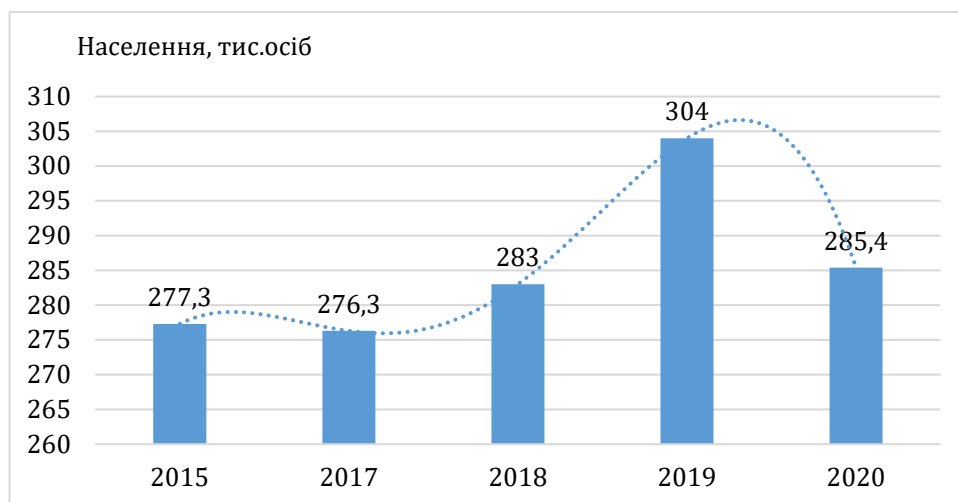

Рис. 1. Зайнятість населення України у ЗТР й ОХ по рокам (2015 – 2020 рр.)
Побудовано автором за даними [2]

Для галузей готельно-ресторанного господарства 2020 – 2021 рр. не стабілізували ситуацію не лише в Україні, але й у світі, бо друга хвиля COVID поставила галузь на межу виживання.

Як свідчать дослідження вчених останніх років готельний і ресторанний бізнес Полтавського регіону розвивався доволі динамічно, але 2019 – 2022рр. внесли певні корективи, пов'язані з глобальною пандемією, російською військовою агресією. Це змусило підприємства області змінювати формати функціонування, розробляти нові механізми роботи для забезпечення їх життєздатності.

У 2020 р. в Полтавській області здійснювали свою діяльність 2101 одиниці об'єктів тимчасового розміщення й організації харчування, з них: 153 підприємства і 1948 одиниць фізичних осіб-підприємців. Серед них зайнятих працівників нараховувалося 7335 осіб, з них: 1249 осіб на підприємствах ЗТР – 1249 і фізичних осіб-підприємців – 6106. За цей період суб'єктами господарювання Полтавської області (ЗТР й ОХ) було реалізовано продукції (товарів і послуг) на 1282472,0 тис. грн. Для підприємств ця сума становила 237348,3 тис. грн., а для фізичних осіб-підприємців – 1045123,7 тис. грн. [1].

Для готелів і ресторанів Полтавщини основними аспектами діяльності в умовах сьогодення стала оптимізація бізнес-процесів. Ресторани регіону зробили акцент на онлайн доставці, широкого використання мобільних додатків, зростання сегменту закладів швидкого обслуговування, зважений підхід до ціноутворення.

Висновки. Підсумовуючи слід відмітити, що в нових умовах господарювання заклади індустрії гостинності можуть вижити лише завдяки політиці швидкої адаптації до умов, що потребує ринок праці, а також їх гнучкості. При цьому залишаються важливими заходи безпеки та гігієни, розвиток доставки, зміна ставлення до мобільності, підвищення ролі персоналу та вимог до нього тощо.

Список використаних джерел:

1. Головне управління статистики в Полтавській області. Статистична інформація/ Туризм. <http://www.pl.ukrstat.gov.ua/>.
2. Статистичний щорічник України за 2020 рік. Державна служба статистики України. Київ, 2021. / За редакцією І.Є. Вернера. С.52. https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm.
3. Головне управління статистики в Полтавській області. Статистична інформація / Економічна статистика / Діяльність підприємств. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2020 році. <http://www.pl.ukrstat.gov.ua/>.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ НА РІВНЕНЩИНІ

Аверіна Олександра Олександрівна

Здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту заочно-дистанційної освіти

Вищий навчальний заклад Укооспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Готельна індустрія є розвиненим сектором економіки, що генерує значні надходження до бюджету, в тому числі валютні надходження від розвитку іноземного туризму. У багатьох країнах і містах галузь стає одним з найважливіших секторів зайнятості для мешканців. Подібно до того, як зростання туристичної індустрії призвело до розширення індустрії гостинності, сучасне використання готелів та туристичних об'єктів також сприяє збільшенню кількості іноземних мандрівників, культурним зв'язкам, покращенню комунікації між людьми та національному примиренню.

Розвиток туристичної галузі та посилення її впливу на економічне становище регіону вважається одним із пріоритетних напрямків у Рівненській області. Зростання туристичної активності призводить до збільшення надходжень до державного та обласного бюджетів, створення нових робочих місць та будівництва об'єктів туристичної та громадської інфраструктури [1].

У 2010 році кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентствами, становила 39 702, з яких 1 341 - іноземні туристи, 6 455 - виїзні туристи та 31 906 - внутрішні туристи.

Російське вторгнення в Луганську область та пандемія у 2019 році призвели до значного зменшення кількості туристів [2].

Наразі в туристичному секторі активно працюють Рівненська рада з питань туризму та спеціальний комітет з маркування та вказівників туристичних маршрутів в області. Метою діяльності цих комітетів є підвищення якості туристичних послуг та рівня безпеки добровільних групових туристичних подорожей, створення бази даних маршрутів та їх маркування і вказівників. Усі туристичні маршрути області мають бути промарковані та проіндексовані відповідно до ДСТУ 7450, 2013 «Знаки туристичні. Класифікація, опис та правила застосування» та мають бути відповідно пронумеровані [3].

Серед напрямів, які потрібно розвивати в регіоні можливо виділити наступні:

1. Розвиток вогняного туризму шляхом організації супутніх туристичних заходів (фестиваль меду). Оскільки деякі сім'ї в Рівненській області виробляють мед традиційними методами бджільництва, цей вид туризму має великий потенціал для залучення іноземних туристів.

2. Розвивати екскурсійну діяльність. Особливу увагу слід приділити турам, які включають інтерпретацію природної, історичної та культурної спадщини. Такі тури варто організовувати під час історичних та етноекотологічних фестивалів.

4. Проводити активну промоцію інформації про туристичні події. Зокрема, опрацювати та розробити сильні маркетингові інструменти для просування туристичних подій.

5. Розробити потужні маркетингові інструменти для просування туристичних подій на міжнародному ринку.

6. Залучати інвесторів та спонсорів для розвитку туристичної інфраструктури [4].

Рівненський регіон має величезний туристичний потенціал, який в сучасних умовах застосовується не в повній мірі.

Висновки. Таким чином перспективними напрямками розвитку Рівненського регіону є проведення модернізації автомобільних доріг і всіх інфраструктурних об'єктів, що створять умови для розвитку індустрії гостинності.

Список використаних джерел:

1. Історія розвитку готельного господарства в Рівненській області. Вилучено з: <https://referatss.com.ua/work/istorija-rozvitku-gotel'nogo-gospodarstva-v-rivnenskij-oblasti/>.
2. Головне управління статистики у Рівненській області. Вилучено з: <http://www.gusrv.gov.ua/>.
3. Рівненська обласна державна адміністрація. Вилучено з: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/487.htm>.
4. Подієвий туризм на Рівненщині: проблеми та перспективи розвитку. Вилучено з: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15284/1/13.pdf>.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУВАННЯ ВПЛИВУ ЧИННИКІВ НА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНУ ІНЕРЦІЙНІСТЬ ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Конкурентні переваги підприємств значною мірою залежать від того, чи застосовують фірми інвестиційно-інноваційну модель розвитку [1–3], зокрема стосовно впровадження енергозберігаючих технологій [4, 5]. Таке впровадження повинно сприяти зниженню обсягів споживання невідновних енергоносіїв [6–8] та підвищенню рівня енергоефективності виробничих процесів [9–11], що і відбувається на тих підприємствах, які активно реалізують енергозберігаючі проекти [12–14]. Однак реалізація таких проектів часто гальмується дією низки чинників, зокрема наявним інвестиційним ризиком [15–17], потребою в значних інвестиціях у придбання енергоефективного устаткування тощо [18–20]. Як наслідок, реалізація на підприємствах заходів з енергозбереження стикається з різноманітними перешкодами [21–24]. Їх подолання потребує, серед іншого, вдосконалення інформаційного забезпечення процесу управління енергозберігаючими заходами [25, 26]. Зокрема, необхідним є одержання інформації про вплив чинників на рівень організаційно-технологічної інерційності енергоспоживання, яка проявляється в існуванні лага між моментом появи нових прогресивних засобів енергозбереження та моментом їхнього застосування у діяльності підприємств.

Аналізування впливу чинників на організаційно-технологічну інерційність енергоспоживання повинна базуватися на формуванні вибірки з підприємств певного виду економічної діяльності, які на початок звітної періоду характеризувалися високим рівнем енергоемності продукції. На подальшому етапі досліджень ці підприємства необхідно поділити на такі чотири групи:

1) підприємства, у яких: рівень фінансового забезпечення реалізації енергозберігаючих заходів є належним; рівень компетентностей у питаннях управління енергозбереженням та інформаційного забезпечення цього управління є належним. Для таких підприємств наявність лагів енергозбереження може бути викликана недостатньою ефективністю заходів з енергозбереження та іншими чинниками, зокрема відсутністю належних обсягів ресурсів (окрім фінансових) для реалізації заходів з енергозбереження;

2) підприємства, у яких: рівень фінансового забезпечення реалізації енергозберігаючих заходів є належним; рівень компетентностей у питаннях управління енергозбереженням та інформаційного забезпечення цього управління є неналежним. Для таких підприємств наявність лагів енергозбереження може бути викликана чинниками, характерними для підприємств першої групи, та неналежним рівнем компетентностей у питаннях управління енергозбереженням та його інформаційного забезпечення;

3) підприємства, у яких: рівень фінансового забезпечення реалізації енергозберігаючих заходів є неналежним; рівень компетентностей у питаннях

управління енергозбереженням та інформаційного забезпечення цього управління є належним. Для таких підприємств наявність лагів енергозбереження може бути викликана чинниками, характерними для підприємств першої групи, та неналежним рівнем фінансового забезпечення реалізації енергозберігаючих заходів;

4) підприємства, у яких рівень фінансового забезпечення реалізації енергозберігаючих заходів є неналежним; рівень компетентностей у питаннях управління енергозбереженням та інформаційного забезпечення цього управління є неналежним. Для таких підприємств наявність лагів енергозбереження може бути викликана чинниками, характерними для підприємств першої групи, неналежним фінансовим забезпеченням енергозберігаючих заходів та неналежним рівнем компетентностей у питаннях управління енергозбереженням та його інформаційного забезпечення.

Для кожної групи підприємств необхідно визначити середні значення лага енергозбереження та оцінити статистичну значимість відмінностей у них. Якщо вона є істотною, то тоді можливо встановити усереднений вплив відповідних бар'єрів на шляху до підвищення енергоефективності на середню тривалість лага енергозбереження.

Список використаних джерел:

1. Герасимчук, В. Г., Довгань, Л. Є. & Давиденко, В. Р. (2006). Інноваційно-інвестиційний розвиток промисловості України: проблеми і перспективи. Інвестиції: практика та досвід, (12), 14–17.
2. Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. Економіка промисловості, (1(36)), 3–9.
3. Ємельянов, О. Ю. (2020). Інноваційний розвиток підприємств: сутність, послідовність оцінювання та перешкоди на його шляху. Ефективна економіка, (11). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8329>.
4. Emelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L. & Hryshko, V. (2014) The Impact of the Technological Development Level of Ukrainian Enterprises on the Competitiveness of Their Products. International Journal of Business, Humanities and Technology, (4), 129–135.
5. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. Eurasian Bus. Rev., (8(1)), 13–32.
6. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. Бізнес Інформ, (1), 44–49.
7. Бойчук, Н. Я. & Острянюк, М. М. (2017). Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. Сучасні проблеми економіки і підприємництва, (19), 25–34.
8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. Економічний часопис – XXI, (1-2), 45–48.
9. Михаліцька, Н. Я. (2013). Реалізація політики енерго- та ресурсозбереження в контексті зміцнення національної безпеки. Науковий вісник ЛДУВС. Серія економічна, (2), 108–117.
10. Yemelyanov, O. Yu., Petrushka, T. O., Symak, A. V., Lesyk, L. I. & Musiiiovskaya, O. B. (2022). Modelling the Impact of Energy-Saving Technological Changes on the Market Capitalization of Companies. Systems, Decision and Control in Energy III, Studies in Systems, Decision and Control, (399), 89–104.
11. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. Energies, (14 (18)), 5999.
12. Джеджула, В. В. (2011). Оцінка економічної ефективності інвестицій в енергозберігаючі проекти. Економічний простір, (54), 124–130.
13. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні:

- економічний ефект та перспективи впровадження. Збірник наукових праць УНУС, (63), 1–5.
14. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2018). Evaluation of adaptability of Ukrainian economy to changes in prices for energy carriers and to energy market risks. *Energies*, (11 (12)), 3529.
 15. Кігель, В. Р. (2008). Оцінювання економічної ефективності ризикових проектів реального інвестування. *Держава та регіони*, (3), 118–124.
 16. Копішинська, О. П., Уткін, Ю. В. & Карташова, О. Г. (2017). Застосування методу Монте-Карло для підтримки прийняття рішень щодо розподілу інвестицій. *Актуальні проблеми економіки*, (5(191)), 199–207.
 17. Detemple, J. & Kitapbayev, Y. (2018). Optimal Investment under Cost Uncertainty. *Risks*, (6 (1)), 5.
 18. Козик, В. В., Ємельянов, О. Ю., Загорецька, О. Я., Гудзь, О. І. & Мельник, В. М. (2017). *Економіка підприємства: [навч. посібник]*. Львів: Простір – М.
 19. Бокулева, М. О. (2009). Ціноутворення на продукцію машинобудівних підприємств з урахуванням вимог споживачів. *Держава та регіони*, (2), 13–19.
 20. Набок, І. І. (2008). Механізм ціноутворення на інноваційну продукцію машинобудівного виробництва з урахуванням її життєвого циклу. *Держава та регіони*, (2), 160–163.
 21. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
 22. Chiaroni, D., Chiesa, V., Franzò, S. et al. (2017). Overcoming internal barriers to industrial energy efficiency through energy audit: a case study of a large manufacturing company in the home appliances industry. *Clean Technologies and Environmental Policy*, (19), 1031–1046.
 23. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
 24. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
 25. Yemelyanov, O., Petrushka, I., Zahoretska, O., Petrushka, K. & Havryliak, A. (2023). Information support for managing energy-saving technological changes at enterprises. *Procedia Computer Science*, (217), 258–267.
 26. Петрушка, І. М., Ємельянов, О. Ю. & Петрушка, Т. О. (2013). Інформаційне забезпечення прийняття рішень про впровадження на підприємствах ресурсозберігаючих технологій. *Актуальні проблеми економіки*, (11(149)), 198–205.

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

Ричко Олександра Сергіївна

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту

заочно-дистанційного навчання

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Анна Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-7026-574X

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри

готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

В умовах ринку об'єкти бізнесу знаходяться у постійному пошуку переваг, які дозволять їм стати конкурентоспроможними і допоможуть не тільки вижити, але й розвиватися далі. За таких умов підприємства готельної індустрії будуть здійснювати свою діяльність і підвищати її ефективність, якщо керівництво науково обґрунтує і творчо підійде до питання управління персоналом.

Факторами ризику, не дивлячись на окремі позитивні тенденції у готельному бізнесі, залишаються нерівномірність темпів розвитку глобалізаційних процесів, погіршення соціального середовища і макроекономічної ситуації [1].

Сучасні підходи до процесу управління персоналом формуються із системи інноваційних механізмів, кожний з яких ґрунтується на взаємодії персоналу, забезпеченні активного розвитку його творчої частини, зосередженні зусилля на досягненні цілей і задач. Разом з тим такий підхід дозволяє накопичувати існуючі традиційні світові підходи до управління людськими ресурсами, значно розширює їх межі, виводить їх на потенційно новий рівень.

Добре відомо, що одним із мотиваційних процесів підвищення ефективної діяльності персоналу є матеріальне стимулювання. Для забезпечення результативності процесу управління матеріальним стимулюванням на підприємствах готельної галузі велике значення має етап оцінювання компетентностей персоналу, як на стадії відбору та найму, організації професійного розвитку, так і під час матеріального стимулювання. Саме компетентність повинна стати одним з інструментів виміру індивідуальних показників роботи і через них – потенціалом впливу на результативність діяльності підприємства у цілому [2].

В наявних концепціях управління персоналом першочерговими стали соціально-психологічні методи, які використовують моральні стимули до праці. Їх вплив на персонал відбувається через психологічні механізми, що дозволяють адміністративне завдання перевести на рівень внутрішньої потреби людини.

З позицій сучасного менеджменту існує необхідність перегляду ролі людини на сучасному етапі розвитку науки і технологій, коли вона з механічного виконавця роботи перетворюється у важливий фактор діяльності підприємства, стає його капіталом, а витрати на оплату праці, створення сприятливих умов діяльності, підвищення кваліфікації працівників – як особливий вид інвестицій [3].

В умовах карантину і повномасштабної агресії Росії проти України змінився

ринок праці й управлінські підходи в готельному бізнесі. Головною передумовою в управлінні готелем стає кардинальна перебудова кадрової політики, що підтверджено попередніми кризовими роками (табл. 1).

Таблиця 1

**Способи ведення кадрової політики готельними підприємствами
за надзвичайних умов**

Спосіб	Категорія персоналу	Примітка
Звільнення частини співробітників	Обслуговуючий персонал, менеджери рядового складу	Частина персоналу виїхала за кордон
Перерозподіл працівників між підрозділами зі зміною функціональних обов'язків	Залежить від категорії готелю і потужності, особливостей його функціонування	Максимальне збереження співробітників
Скорочення частки заробітної плати (преміальної частини)	Усі категорії персоналу	Відмова від скорочення штату
Підвищення кваліфікації та професіоналізму працівників	Усі категорії персоналу	Самостійне проведення тренінгів

дані сформовано з [4].

Як видно з таблиці 1 підприємці застосовують різні способи кадрової політики, починаючи зі звільнення частини персоналу, перерозподілу між підрозділами до скорочення частки заробітної плати, щоб перерозподілити витрати, а окремі з них обирають підвищення кваліфікації персоналу за рахунок

самостійного проведення тренінгів. Слід зазначити, що адаптація і формування кадрової політики в індустрії гостинності за надзвичайних умов повинні відбуватися через критичне осмислення вимог і виокремлення пріоритетів, необхідних для її розвитку.

Висновки. Підсумовуючи слід відмітити, що сучасна система управління готельної галузі повинна базуватися на вимогах існуючого законодавства, потреби в персоналі (поточної і на перспективу), тенденціях ринку готельних послуг, стратегії розвитку галузі, створення умов для стабільності кадрового потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Рябенка М.О. & Мазуркевич І.О. Управління персоналом у закладах готельно-ресторанного господарства. Вилучено з: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2020/2020_1/13.pdf.
2. Полтавська О.В. Матеріальне стимулювання персоналу підприємств готельного господарства на основі компетентнісного підходу. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 1 С. 67–72.
3. Булгакова А.К. Сучасні методи управління персоналом на підприємствах готельного господарства. Вилучено з: https://tourlib.net/statti_ukr/bulgakova.htm 4. Ж.Р. Бурдейна & Т.Ю. Примак. Управління персоналом готельного підприємства в умовах Пандемії. Вилучено з: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2022/23.pdf.

ЯКІСНА ПОСЛУГА – НЕВІД’ЄМНИЙ СКЛАДНИК ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОТЕЛІВ

Маташ Павло Миколайович

здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту

заочно-дистанційного навчання

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Науковий керівник: Капліна Анна Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-7026-574X

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри

готельно-ресторанної та курортної справи

Вищий навчальний заклад Укоопспілки

«Полтавський університет економіки і торгівлі», Україна

Розвиток готельного господарства в Україні зумовлює появу готелів різних типів і цінкових категорій, що дає споживачам можливість вибрати такий заклад, який найбільше підходить для них за всіма критеріями [1].

Технологічний процес обслуговування споживачів у готелях включає стандартний перелік послуг, які надаються гостю, але він може бути варіативним у технологічному циклі. При цьому завжди зберігається послідовність надання основних послуг на кожному етапі процесу:

- бронювання місць;
- прийом, реєстрація і розміщення гостя;
- виїзд і остаточна оплата послуг готелю тощо [1].

Поняття «якість» у готельно-ресторанній індустрії має свої особливості, тому у найзагальнішому сенсі можна виділити три основні підходи до визначення цього поняття:

– якість – це точне визначення потреб клієнтів для їх подальшого виконання, тобто необхідно виконувати найголовніше правило обслуговування – задовольнити всі потреби клієнтів.

– якість – це не лише задоволення потреб клієнтів, а ще й правильне їх надання, бо якщо послуга буде надана, але персонал закладу буде надавати дані послуги з небажанням та недобросовісно, то задоволення від споживання подібної послуги гість не отримає.

– якість повинна бути постійною (надаватися багаторазово і з постійною якістю). Гість, який постійно відвідує один і той самий готель, не повинен бачити суттєвої різниці між послугами, наданими в перший раз і в усі наступні відвідування готелю [1].

Колективні зусилля працівників усіх служб готелю, постійний і ефективний контроль з боку адміністрації, проведення роботи з удосконалення форм і методів обслуговування, вивчення та впровадження передового досвіду, нової техніки і технології, розширення асортименту та вдосконалення якості послуг, що надаються, все це забезпечує високу якість обслуговування гостей.

В кожному готельному підприємстві служба прийому та розміщення є основним функціональним підрозділом в обслуговуванні гостей. У процесі обслуговування гості найбільше взаємодіють із персоналом цієї служби – отримують інформацію про

готель, бронюють місця (за умови відсутності служби бронювання як окремої структурної ланки). Забезпечується поселення, оплата послуг, послуги під час перебування у готелі. Ця служба коригує також роботу інших служб, пов'язаних із безпосереднім обслуговуванням гостей (бронювання, обслуговування номерного фонду, харчування), аналізує заповнюваність номерів за поточну добу, контролює оплату клієнтами послуг готелю, забезпечує ведення технічної документації, пов'язаної з обслуговуванням гостей, та ін. [2].

Надання і підтримка якості обслуговування на належному рівні, своєчасне усунення недоліків у наданні послуг, розробка стратегії удосконалення обслуговування є основними завданнями готелю. Якість готельних послуг має ряд особливостей, що пов'язані із їх нематеріальним характером. Специфіка їх полягає у:

- невідчутності;
- неодночасності процесів виробництва та споживання;
- обмеженістю можливостей зберігання;
- терміновому характері;
- мінливості якості їх надання;
- участі персоналу у виробничому процесі;
- сезонному характері попиту;
- взаємозалежності готельних послуг і мети подорожі [3].

Системний підхід до управління якістю дає можливість досягнення та підтримки високого рівня якості послуг в готелі. При цьому важливим є дотримання певних принципів якості на всіх рівнях готелю, а також постійний аналіз і удосконалення сформованої системи управління якістю.

Управління якістю – процес, що вимагає вирішення проблем внутрішнього і зовнішнього характеру по відношенню до різних напрямків діяльності готелю [3].

Висновки. Отже, якісна послуга дає можливість успішному функціонуванню готелів на вітчизняному ринку.

Список використаних джерел:

1. Рябенка М.О. Оцінка якості послуг у готелях і ресторанах. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 52. Ч. 2. С. 46-51. Вилучено з: <http://bses.in.ua/journals>.
2. Якість обслуговування гостей у готельному господарстві службою бронювання, прийому та розміщення. Вилучено з: https://vuzlit.com/351993/zahodi_avtomatizatsiyi_diyalnosti_sluzhbi_priyomu_rozmischennya.
3. Менеджмент готельно-ресторанного бізнесу: навч. посібник. / Г. Б. Мунін, Ю.О. Карягін, Х.Й. Роглев, С.І. Руденко; під заг. ред. М.М. Поплавського і О.О. Гаца. – К.: Кондор, 2008. – 460с.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”, Україна*

Щоб здійснювати виробничо-господарську діяльність підприємство повинне мати необоротні активи. Вони мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Відповідно до П(С)БО 16 “Витрати” якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, у вигляді амортизації) між відповідними звітними періодами [2, п. 8].

Амортизація може розраховуватися за різними методами. Наприклад, можна використовувати для амортизації необоротних активів метод на основі прибутку від фінансових операцій.

Прибуток (збиток) від фінансових операцій визначається як алгебраїчна сума доходів від участі в капіталі, інших фінансових доходів, втрат від участі в капіталі та фінансових витрат.

Прибуток (збиток) від фінансових операцій підприємства обліковують на субрахунку 792 “Результат фінансових операцій”. За кредитом субрахунку відображається списання суми в порядку закриття рахунків 72 “Дохід від участі в капіталі” та 73 “Інші фінансові доходи”, за дебетом – списання фінансових витрат з рахунків 95 “Фінансові витрати” та 96 “Втрати від участі в капіталі” [3; 4].

Прибуток від фінансових операцій наведено в Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) не в окремій статті, а в складі прибутку (збитку) від операційної діяльності в статті “Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)” (код рядка 2190), а збиток від фінансових операцій представлено в статті “Фінансовий результат від операційної діяльності (збиток)” (код рядка 2195) [5; 6].

Річна сума амортизації за методом на основі прибутку від фінансових операцій визначається як добуток вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю), та коефіцієнта амортизації, який обчислюється діленням прибутку від фінансових операцій за відповідні періоди на плановий обсяг прибутку від фінансових операцій за період розподілу.

Розрахунок амортизації необоротних активів на основі прибутку від фінансових операцій здійснюється за формулами:

$$\text{ПФО} = \text{ДУК} + \text{ІФД} - \text{ФВ} - \text{ВУК},$$

де ПФО – прибуток від фінансових операцій; ДУК – дохід від участі в капіталі; ІФД – інші фінансові доходи; ФВ – фінансові витрати; ВУК – втрати від участі в капіталі.

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА},$$

де СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта; ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{СПФО} : \text{ПСПФО},$$

де СПФО – сума прибутку від фінансових операцій; ПСПФО – планова сума прибутку від фінансових операцій.

Можна розрахувати амортизацію за методом на основі прибутку від фінансових операцій також за іншим варіантом:

$$\text{СА} = \text{СПФО} \times \text{КА};$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПСПФО}.$$

Розрахунок амортизації необоротних активів методом на основі прибутку від фінансових операцій можна здійснювати двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

На прикладі нарахуємо амортизацію необоротних активів за методом на основі прибутку від фінансових операцій.

Приклад. Необоротні активи мають первісну вартість – 185000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 4 роки, ліквідаційну вартість – 18000 грн. Отже, амортизована вартість становить 167000 грн (185000 – 18000 = 167000).

Передбачається протягом 4 років отримати прибутку від фінансових операцій на суму 520000 грн, у т.ч.: за 1-й рік – 178000 грн, за 2-й рік – 144000 грн, за 3-й рік – 127000 грн, за 4-й рік – 71000 грн.

Значення коефіцієнта амортизації дорівнює: за 1-й рік – 0,3423 (178000 : 520000 = 0,3423), за 2-й рік – 0,2769 (144000 : 520000 = 0,2769), за 3-й рік – 0,2442 (127000 : 520000 = 0,2442), за 4-й рік – 0,1366 (71000 : 520000 = 0,1366).

Застосування 1-го способу методу на основі прибутку від фінансових операцій від початкової вартості необоротних активів розглянуто в таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення амортизації необоротних активів методом на основі прибутку від фінансових операцій із початкової вартості необоротних активів (1-й спосіб)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Прибуток від фінансових операцій, грн	Коефіцієнт амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	167000	178000	0,3423	57164
2	167000	144000	0,2769	46242
3	167000	127000	0,2442	40781
4	167000	71000	0,1366	22813
х	Разом	520000	1	167000

[авторська розробка]

Розподіл вартості необоротних активів 2-м способом методу амортизації на основі прибутку від фінансових операцій наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Визначення амортизації необоротних активів методом на основі прибутку від фінансових операцій із залишкової (балансової) вартості необоротних активів (2-й спосіб)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Прибуток від фінансових операцій, грн	Коефіцієнт амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	167000	178000	0,3423	57164
2	109836	144000	0,2769	30414
3	79422	127000	0,2442	19395
4	60027	71000	0,1366	60027
x	Разом	520000	1	167000

[авторська розробка]

Як видно з таблиці 1, протягом строку корисного використання вартість необоротних активів розподілилась повністю (1-й спосіб), а при 2-му способі (табл. 2) в останньому році завжди буде нерозподілена сума вартості необоротних активів, яка відноситься у витрати. Це відбувається тому, що за 1-м способом амортизація нараховується від первісної вартості необоротних активів, а при 2-му способі кожного року амортизація розраховується від їх залишкової вартості.

Висновки. Амортизацію необоротних активів можна нараховувати за методом на основі прибутку від фінансових операцій. Прибуток (збиток) від фінансових операцій визначається як різниця між сумою доходів від участі в капіталі, інших фінансових доходів та втратами від участі в капіталі та фінансовими витратами.

Прибуток (збиток) від фінансових операцій підприємства відображається на субрахунку 792 “Результат фінансових операцій”.

Метод на основі прибутку від фінансових операцій можна розраховувати за двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів. Його підприємство може використовувати на свій розсуд, наприклад, в управлінському обліку, тому що він не передбачений законодавством.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” (Наказ Міністерства фінансів України). № 92. (2000). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). (у редакції Наказу Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
6. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ. КЛАСИФІКАЦІЯ. РИЗИКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЇЇ ВИНИКНЕННЯМ ТА ШЛЯХИ ПРИСКОРЕНОГО ПОГАШЕННЯ

Гой Юлія Юріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Федько Анна Андріївна

здобувач вищої освіти історичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Олексин Анна Ігорівна

здобувач вищої освіти історичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Терехух Марта Іванівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки України
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Дебіторська заборгованість є важливим елементом бухгалтерського обліку, який характеризує фінансовий стан підприємства. Зважаючи на те, що жодне підприємство не може функціонувати ізольовано від своїх контрагентів - виникнення дебіторської заборгованості є нормальною ознакою його господарської діяльності.

Дослідження особливостей дебіторської заборгованості відображено в працях таких вітчизняних науковців, як Ф.Ф. Бутинець, С.В. Дубровська, М.Д. Білик, Н.В. Бондарчук, Л.В. Черненко, І.А. Волянчук, С.Ф. Голов, В.О. Шевчук, З.В. Гуцайлюк, Т.М. Мараховська, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, В.П. Савчук та інших [2, 3].

Внесок у дослідження рахунків до одержання зробили також і зарубіжні представники такі, як: Стоун Д., Хитчинг К., Дж. Ван Хорн, Зві Боді, Роберт К. Мертон [3].

Пропонуємо виділити класифікацію дебіторської заборгованості, головним призначенням якої є систематизація інформації про стан дебіторської заборгованості та надання допомоги у прийнятті оптимального рішення щодо управління дебіторською заборгованістю.

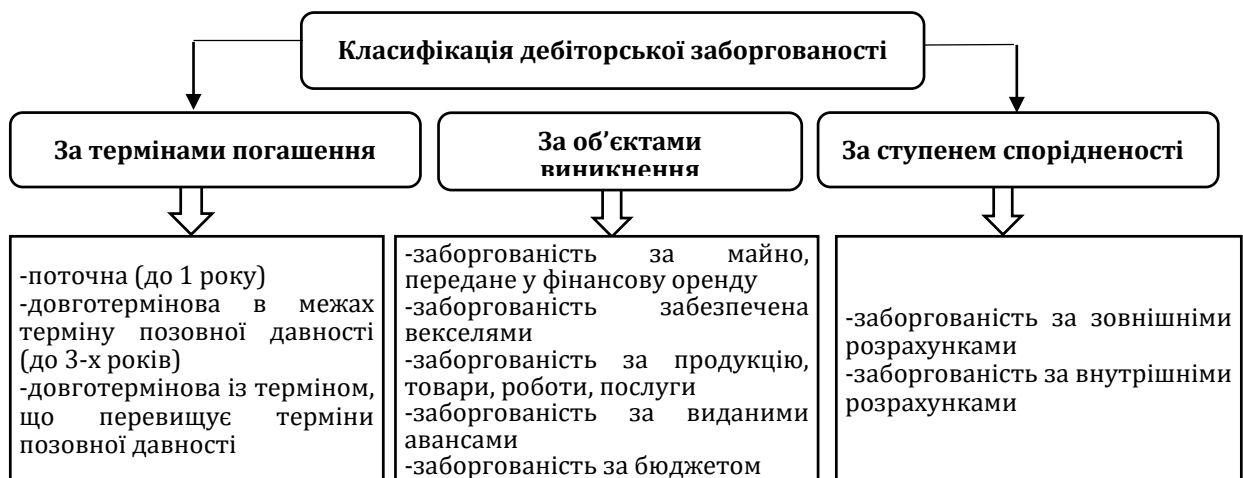

Рис 1. Класифікація дебіторської заборгованості
Розроблено автором на основі [2]

Збільшення чи зменшення дебіторської заборгованості має не аби який вплив на фінансову стабільність підприємства. Вплив коливань даної заборгованості відображено нижче (рис. 1).

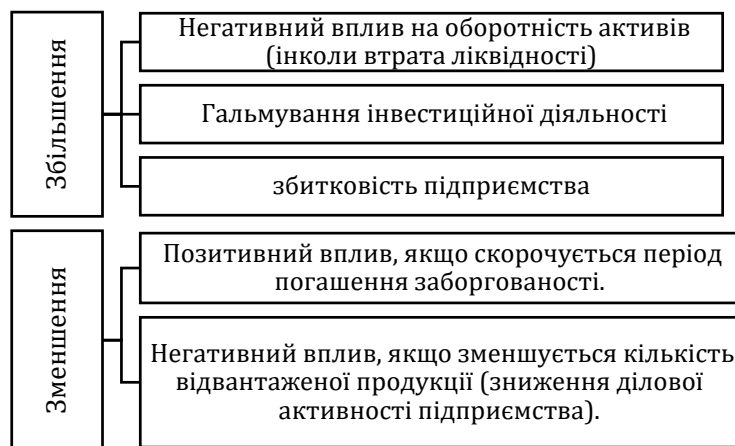

Рис. 1. **Збільшення та зменшення дебіторської заборгованості**
Розроблено автором на основі [2, 1]

Наслідкам збільшення статей дебіторської заборгованості передують їхні причини, а саме:

- необачна кредитна політика підприємства щодо покупців та замовників;
- неплатоспроможність споживачів
- банкрутство деяких споживачів товарі та послуг;
- занадто високі темпи нарощування обсягу продажів;
- труднощі в реалізації продукції [4].

Важливим є здійснення заходів щодо прискорення погашення дебіторської заборгованості (рис. 2), які допоможуть підприємству й далі продовжувати успішну діяльність. Варто дізнатись сильні та слабкі сторони покупців і замовників підприємства, запропонувати вигідні умови співпраці, щоб їх зацікавити.

Рис. 2. **Заходи прискореного погашення дебіторської заборгованості**
Розроблено автором на основі [1]

Висновки. Діяльність суб'єкта господарювання безперечно пов'язана з виникненням дебіторської заборгованості. Дослідження її позитивного та негативного впливу на підприємство дозволить не тільки зберегти наявні активи, а й примножити їх. А розуміння важливості класифікації полегшить роботу бухгалтерів та інших зацікавлених суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Дубровська, Є. В. Дослідження сутності поняття «дебіторська заборгованість»/ Є. В. Дубровська// Вісник Сумського державного університету. – 2009. – No 2. – С. 202-205.
2. Іванілов, О.С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства [Текст] / О.С. Іванілов, В.В. Смачило, Є.В. Дубровська // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – No 1. – С. 156 – 163.
3. Ніколаєнко, О. Деякі аспекти аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання / О. Ніколаєнко // Підприємство, господарство і право. – 2004. – No 7. – С. 141-145.
4. Гнатенко, Є. П. Щодо аналізу стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. – 2013.

ОЦІНКА ОБЛІКОВОЇ СТАВКИ ЯК ОСНОВНОГО ІНСТРУМЕНТА МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ

Дебела Софія Павлівна

здобувач освітнього ступеня молодший бакалавр,
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
*ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж Національного університету
водного господарства та природокористування», Україна*

Науковий керівник: Боднарюк Ірина Леонідівна

ORCID ID: 0000-0003-3621-4193

канд. екон. наук, доцент

*ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж Національного університету
водного господарства та природокористування», Україна*

Пріоритетом монетарної політики є досягнення та забезпечення цінової стабільності. Цінова стабільність передбачає незначне зростання цін, а не їх незмінність. За низької та стабільної інфляції доходи та заощадження українців захищені від знецінення, підприємці можуть здійснювати довгострокові інвестиції у вітчизняну економіку, що сприяє створенню робочих місць [2]. Основним інструментом монетарної політики є облікова ставка. Операційна ціль монетарної політики Національного банку полягає в утриманні гривневих міжбанківських ставок на рівні, близькому до рівня ключової ставки, у межах коридору процентних ставок за інструментами постійного доступу.

Облікова ставка – це ключова ставка процентної політики Національного банку. Ми проводимо за обліковою ставкою операції, які найбільше впливають на вартість коштів на міжбанківському ринку. Це надає змогу утримувати ринкові ставки на близькому до облікової ставки рівні, тобто виконувати операційну ціль Національного банку [5]. Облікова ставка (discount rate) – ключова процентна ставка Національного банку, за якою він здійснює основні операції з банками з надання або залучення коштів у межах проведення монетарної політики. Облікова ставка є орієнтиром ціни на гроші. Її динаміка характеризує стан монетарної політики (жорстка або м'яка) [5]. У разі, коли рівень прогнозованої інфляції вищий за цільове значення (таргет), центральний банк підвищує облікову ставку. Цей захід через механізм монетарної трансмісії має стримувати загальне зростання цін і наблизити інфляцію до цілі. У протилежному разі центральний банк знижує облікову ставку, стимулюючи загальне підвищення рівня цін.

Розмір облікової ставки затверджується рішенням Правління Національного банку України [5]. На рис. 1 нами подано зміну облікової ставки НБУ за 2014-2022 рр. Середнє значення облікової ставки за вказаний період склало 15,9%. Пікові зростання облікової ставки були в 2015 році (30%) та 2022 році (25%). У 2015 році це було спровоковано нападом росії на Україну та початком російсько-української війни. В результаті воєнних дій під окупацією опинились Донецька, Луганська область та АР Крим. Через війну відбулось зменшення обсягів експортних операцій та збільшення дефіциту державного бюджету. У 2022 році збільшення облікової ставки відбулось через складну ситуацію, яка виникла в результаті нової фази війни та повномасштабного вторгнення росії в Україну. Загалом різкі збільшення облікової ставки зазвичай пов'язані з фінансово-економічними кризами, або ж певними подіями, які впливають на валютні курси, індекс інфляції та на необхідність

забезпечувати стабільність грошової одиниці Національним банком України шляхом монетарного регулювання [1, 3]. Найнижчий рівень облікової ставки на рівні 6% був впродовж червня 2020 р. - січня 2021р. Такий розмір облікової ставки свідчить про помірні темпи інфляції. Також, доцільно зазначити, що в розвинених країнах світу, як правило, індекс інфляції та облікова ставка центрального банку коливаються в межах 1-3%. Графік зміни облікової ставки та індексу інфляції за 2000-2022 р. подано нами на рис. 2. Про візуальний взаємозв'язок між даним показниками свідчать криві зміни облікової ставки та індексу інфляції. За досліджуваний період рівень облікової ставки був вищим за рівень інфляції у 2000-2002 рр., 2011-2013 рр., 2016-2020 рр., що є свідченням стабільного розвитку економіки та виваженою монетарною політикою НБУ.

Значне підвищення НБУ облікової ставки у червні 2022 року з 10% до 25% (у 2,5 рази) мало на меті стабілізувати фінансово-економічну систему, яка була втратила стабільність в кінці лютого. Таке значне підвищення облікової ставки, пов'язано з обмеженою ефективністю монетарних механізмів за воєнних умов. Окрім того, поетапний перегляд облікової ставки спричинив би зниження попиту на гривневі активи, а для погашення інвестиційного інтересу до гривневих депозитів, їх прибутковість має перевищувати очікувані показники інфляції.

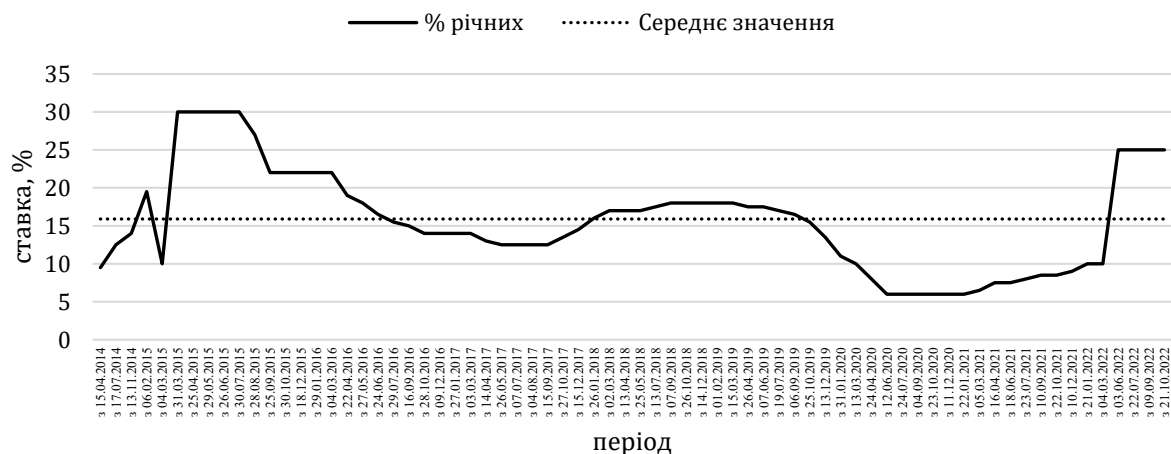

Рис. 1. Облікова ставка в Україні за 2014-2022рр. [5]

Рис. 2. Облікова ставка та рівень інфляції в Україні за 2000-2022рр. [5]

Наступним етапом дослідження є проведення прогностичного аналізу рівня інфляції у взаємозв'язку з обліковою ставкою, яка є основним інструментом монетарної політики. Розраховані значення коефіцієнтів кореляції на основі даних свідчать про наявність щільного зв'язку між показниками: обліковою ставкою та рівнем інфляції: $r=0,53166958$.

Одержані результати регресійного аналізу дають можливість зробити висновок про наявність достатньо щільного зв'язку між рівнем інфляції (результативним показником) і факторним показником (обліковою ставкою). Рівняння залежності індекса інфляції (y) від облікової ставки (x) має вигляд:

$$y = -2,654 + 1,263 \times x \quad (1)$$

Одержане рівняння залежності можна використовувати для прогностичних розрахунків. Підставивши у рівняння прогностичні значення x одержимо прогнозоване значення y .

До прикладу, якщо НБУ збільшить облікову ставку до 30%, то прогностичний рівень інфляції складатиме 35,23%:

$$y_{2023} = y = -2,654 + 1,263 \times 30 = 35,23\% \quad (2)$$

Для поглибленого аналізу нами розрахований коефіцієнт еластичності за формулою:

$$K_e = a_j \times \frac{x_j}{y_j} = 1,263 \times \frac{12,01}{12,513} = 1,2122, \quad (3)$$

де a_j - коефіцієнт у рівнянні залежності для j -го фактора;

$\overline{x_j}$ - середньоарифметичне значення j -го фактора;

$\overline{y_j}$ - середньоарифметичне значення результативного показника.

Коефіцієнт еластичності показує на скільки відсотків у середньому змінюється результативний показник (індекс інфляції) із зміною аргументу x (облікової ставки) на 1%. Розраховане значення коефіцієнта свідчить, що при збільшенні облікової ставки на 1%, рівень інфляції в середньому збільшуватиметься на 1,2122%.

Відтак, у результаті дослідження взаємозв'язку між обліковою ставкою та рівнем інфляції, нами за допомогою вбудованих функцій "кореляція" та "регресія" надбудови "Аналіз даних" програми застосунку MS Excel розраховано коефіцієнти кореляції та побудовано рівняння регресії, яке можна використовувати для прогнозування рівня інфляції при зміні облікової ставки НБУ, окрім того, нами розраховано коефіцієнт еластичності, який дає можливість математично оцінити величину впливу зміни облікової ставки на результуючий показник – рівень інфляції.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Л.П. Дослідження ролі облікової ставки НБУ в макроекономічному регулюванні економіки України [Електронний ресурс] / Л. П. Бондаренко, Р. А. Скіп // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки. - 2020. - № 11(3). - С. 69-76. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_11\(3\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2020_11(3)_11).

2. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року. № 679-XIV. Офіційний сайт ВРУ [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
3. Любченко А.С. Облікова ставка як інструмент грошово-кредитної політики НБУ [Електронний ресурс] / А. С. Любченко, Н. О. Дорошенко // Молодий вчений. - 2020. - № 8(2). - С. 274-278. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_8\(2\)_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_8(2)_37)
4. Нагорний П. Д. Шлях до змін: трансформація національного банку України // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2020. - № 3. - С. 85-94.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. <https://bank.gov.ua/>.

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНИ

Лихолат Вікторія Юріївна

здобувач освітнього ступеня молодший бакалавр,
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж Національного університету
водного господарства та природокористування», Україна

Науковий керівник: Боднарюк Ірина Леонідівна

ORCID ID: 0000-0003-3621-4193

канд. екон. наук, доцент

ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж Національного університету
водного господарства та природокористування», Україна

Масштаби і наслідки війни ставлять під загрозу результати соціально-економічного розвитку України, дестабілізують виробництво, порушують канали торгівлі (зокрема експортні), зменшують інвестиції та призводять до відтоку людського капіталу. Це, у свою чергу, впливає на зменшення ВВП, доходів державного бюджету, кількості платників податків, водночас, зростає рівень безробіття та індекс цін. Сукупний вплив цих факторів призводить до соціально-економічної кризи в державі, подолання якої в умовах продовження війни і лише власними силами є неможливим. Відтак, фінансова допомога міжнародних партнерів - необхідна умова забезпечення життєздатності української економіки та обороноздатності української армії.

Види міжнародної допомоги під час російсько-української війни, наданої Україні подано нами на рис. 1. Так, допомога іноземних партнерів та міжнародних організацій поділяється на: військову, гуманітарну та фінансову. Загалом допомогу Україні, в тому або іншому вигляді, надали більше п'ятдесяти країн світу, зокрема, гуманітарну та фінансову - понад 30 іноземних компаній, а також низка міжнародних організацій.

Рис. 1. Види міжнародної допомоги під час російсько-української війни, наданої Україні

Загалом, Україна отримує допомогу від 52 країн. Зокрема, фінансова допомога надходить від 13 країн, що складає 25,0% від загальної кількості країн-партнерів. Військову допомогу Україні надають 34 країни (65,38% від загальної кількості країн-донорів). До надання гуманітарної допомоги долучається 40 країн, що складає 76,92%

від загальної кількості країн-партнерів (рис. 2).

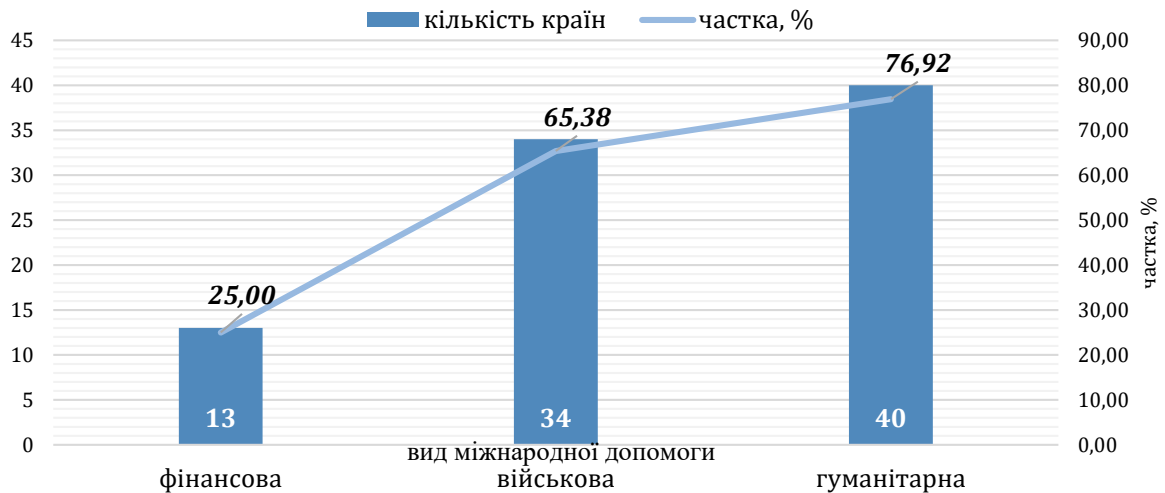

Рис. 2. Кількість та частка країн, які надають міжнародну допомогу (за видами)

Найбільш активними країнами-партнерами, які надають 3 види благодійної допомоги Україні є: Велика Британія, Данія, Канада, Німеччина, Південна Корея, Польща, Словенія, США, Франція, Японія.

Фінансову та військову допомогу надають Латвія, Литва, Нідерланди. Військову і гуманітарну - Австралія, Австрія, Іспанія, Італія, Нова Зеландія, Норвегія, Румунія, Туреччина, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Швеція. Виключно військову допомогу надають Албанія, Бельгія, Греція, Ірландія, Ісландія, Люксембург, Португалія, Словаччина. Виключно гуманітарну допомогу надає Азербайджан, Аргентина, Болгарія, Бразилія, Ватикан, Ізраїль, Індія, Казахстан, Китайська народна республіка, Кіпр, Колумбія, Косово, Пакистан, Таїланд, Тайвань, Угорщина, Узбекистан, Швейцарія.

Підсумовуючи, зазначимо, що з 194 країн світу (192 членів ООН) (за виключенням росії), Україні надають підтримку 52 країни, в тому числі 10 з них надають як військову, так і гуманітарну і фінансову допомогу. Це є свідченням того, що весь цивілізований світ визнає, яку загрозу несе росія фундаментальним демократичним цінностям, правам і свободам людини, глобальній безпеці та світовій економіці. Важливість оцінки наданої міжнародної допомоги у абсолютних показниках, яка надана нами вище, є важливою, проте, на нашу думку, не менш важливою є порівняльна оцінка наданої країнами допомоги у відносних показниках, зокрема по відношенню до основного макроекономічного показника – валового внутрішнього продукту.

Валовий внутрішній продукт – це один із найважливіших показників розвитку економіки, який висвітлює підсумок виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів у галузі матеріального і нематеріального виробництва.

За даними онлайн платформи Statista, яка спеціалізується на формуванні міжнародних статистичних даних, нами проаналізовано дані про співвідношення наданої міжнародної допомоги країнами-партнерами до їх ВВП (рис. 3) [1].

Рівень допомоги до ВВП є найвищим в країнах Балтії: Естонії – 1,1%, Латвії – 0,93%, Литви – 0,46% та Польщі – 0,5%, в десятку країн за найвищим рівнем суми допомоги до ВВП ввійшли Норвегія – 0,34%, Велика Британія – 0,26%, Чехія – 0,24%, Канада – 0,23%, США – 0,23%, Словаччина – 0,21%.

Порівняємо величину міжнародної допомоги країн-лідерів за абсолютними і

відносними показниками: США надали допомоги на 47,81 млрд. євро, а частка допомоги до ВВП складає 0,23% (9 місце у рейтингу серед 34, Естонія надала допомоги на 1,1% до ВВП, а сума допомоги складає 0,34 млрд. євро (16 місце серед 34 країн у рейтингу) (рис. 4).

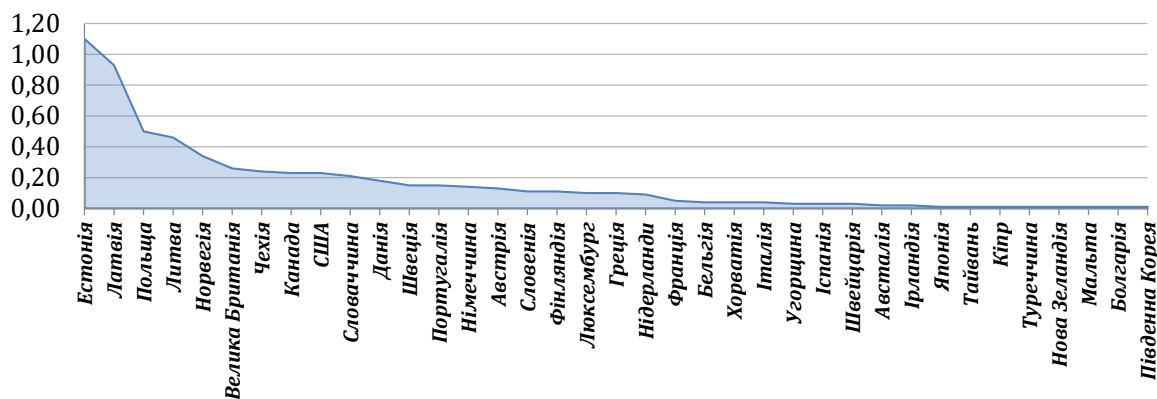

Рис. 3. Рівень міжнародної допомоги Україні країн-партнерів до ВВП за період з 24 лютого 2022р. по 20 листопада 2022р. [1].

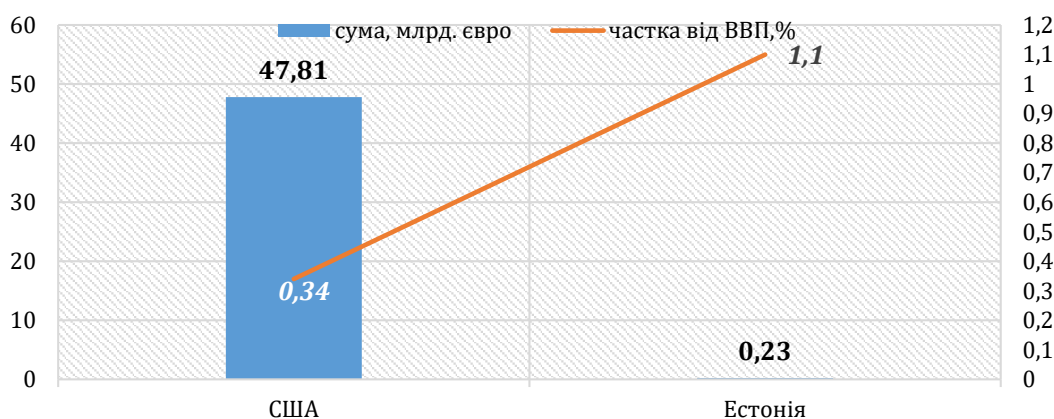

Рис. 4. Рівень міжнародної допомоги Україні США та Естонії до ВВП за період з 24 лютого 2022р. по 20 листопада 2022р.*

* вісь зліва - сума, млрд.євро, справа – рівень допомоги до ВВП, %

Таким чином, порівняння показників міжнародної допомоги в абсолютних і відносних показниках демонструє так званий рейтинг дружності країн-партнерів, адже демонструють, що країни Балтії, Польща, Норвегія та Велика Британія надали допомоги на суму меншу, ніж США та Євросоюз, проте по відношенню до суми їх ВВП, рівень допомоги є більшим.

Важливою передумовою перемоги України, її повоєнного відновлення є подальша фінансова, гуманітарна та військова підтримка усіх країн цивілізованого світу. Адже протистояння державі-агресору, державі спонсору тероризму, влада якої нехтує найголовнішими загальносупільними цінностями, правами і свободами громадян є надскладним випробуванням. Проте, народ України демонструє громадянську єдність, безпрецедентну фінансову підтримку Збройних Сил України, які звитязно захищають нашу землю від окупантів та агресорів.

Список використаних джерел:

1. Глобальний статистичний інтернет-портал Statista [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.statista.com/topics/9087/russia-ukraine-war-2022/#topicOverview/>.
2. Грицун В. В. Міжнародна фінансова допомога ЄС [Електронний ресурс] / В. В. Грицун // Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування. - 2021. - Вип. 8. - С. 52-61. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2021_8_8.
3. Допомога, відновлення та стійка відбудова : Надання допомоги Україні у задоволенні невідкладних та середньострокових економічних потреб / Неофіційний концептуальний документ, підготовлений працівниками Групи Світового банку, Представлений в якості контексту для Міністерського круглого столу на підтримку України на Весняних зборах МВФ і Світового банку 2022 року. World Bank. URL: <https://cutt.ly/D9i7sR5>.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРЯМОГО ТА НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Шило Вікторія Вікторівна

студентка 2 курсу магістратури, ОП «Фінанси публічного сектору»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Романюк Микола Васильович

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Анотація. У статті проведено аналіз доходів Державного бюджету України та визначено, що надходження до бюджету зростають і, в основному, за рахунок податків та зборів. Розкрито нормативне визначення понять «податок» і «збір» та окреслено їх основні характерні ознаки. Проаналізовані переваги та недоліки прямого та непрямого оподаткування. Виокремлені сучасні проблеми системи оподаткування, а також запропоновані шляхи до удосконалення системи стягнення податків.

Вступ. Для забезпечення реалізації завдань і функцій Державної влади та реалізації планів економічного і соціального розвитку формуються бюджети держави та громад різних територій. Держава регулює відповідність доходів бюджету та розвиток і функціонування окремих галузей чи секторів економіки шляхом визначення співвідношення податків і зборів (платежів), строків сплати податків, умов сплати. За даними Міністерства фінансів України, можна відзначити, що в минулому років у загальних обсягах доходів зведеного державного бюджету країни в межах 80% належить саме податковим надходженням. Однак, в умовах сьогодення невідповідність надходжень до бюджету фінансовим потребам держави викликає потребу в удосконаленні системи оподаткування. Ефективний податковий менеджмент забезпечить баланс інтересів усіх сторін (держави, підприємств і громадян).

Аналіз досліджень і публікацій. Постійний інтерес науковців і практиків до вдосконалення систем оподаткування та розрахунків податків свідчить про актуальність цього дослідження. Важливі наукові праці про природу податкової системи, вплив прямих і непрямих податків на економічний і соціальний розвиток країн, адміністративний порядок містяться в працях багатьох вчених, зокрема: Калетніка Г.М., Гончарука І.В., Гудзенко Н.М., Ємчик Т.В., Коваль Н.І., Метелиць В.М. Подоланчук О.А., Томнюк Т.Л. та інших.

Виклад основного матеріалу. Формування податкових надходжень до бюджету країни здійснюється шляхом акумулювання податків і зборів, які формують податкову систему.

Статтею 6 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) визначено сутність понять «податок» і «збір»: податок - це єдиний рахунок, який зараховується до відповідного бюджету або платника податку згідно з Податкового кодексу; обов'язкові платежі до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що розпоряджається платником збору, за умови отримання ними спеціальних пільг, у тому числі внаслідок вчинення в інтересах цих осіб дій державних органів, органів місцевого самоврядування, інші повноваження органами та особами юридично значимих дій [4].

У загальному вигляді перекладання податків характеризується як процес перерозподілу податкового тягаря, повністю або частково, між суб'єктами різних

податкових правовідносин з економічними або господарськими відносинами. Це означає, що прямі податки сплачує особа з доходу чи майна, а непрямі податки сплачують споживачі товарів і перераховують до бюджету продавці.

Враховуючи обумовлене, можна виокремити основні критерії розмежування прямих і непрямих податків:

1) Метод переказу: прямий - розрахунок і оплата одним учасником, непрямий - декількома учасниками;

2) Об'єкти оподаткування: прямі - з доходів, прибутку, майна та ресурсів, непрямі - з витрат на споживання або використання товарів;

3) Суб'єкт платежу: безпосередньо оплачує платник податку - виробник або продавець, власник товару, непрямі - суб'єкт податку (покупець, який несе витрати).

Сучасні дослідження вчених показують, що розмежування податків поступово відхиляється від критеріїв передачі. Адже перекладання податків може бути спрямоване на будь-який податок, незалежно від його природи, природи та механізму стягнення. Перерахування податків відбувається в основному у сфері обміну (обігу), а як ми всі знаємо, податки включаються в ціну товару і сплачуються кінцевими споживачами. Це властиво непрямим податкам. У виробничій сфері податкові перерахування менші але, наприклад, прямі податки, як стаття витрат, також враховуються при формуванні ціни, отже, перекладаються на покупця.

Аналіз наукової літератури свідчить про наступний підхід до класифікації прямих та непрямих податків за об'єктами оподаткування [2]:

- податки на прибуток – обов'язковий платіж, що справляється при одержанні чистого доходу фізичних та юридичних осіб. Об'єктом прямого оподаткування є заробітна плата та інші доходи громадян, прибуток або валовий дохід підприємств (податок на доходи фізичних осіб, ПДФО, єдиний податок);

- податки на ресурси та майно - обов'язкові платежі за окремі види майна, що перебуває у власності чи користуванні (земельний податок, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок), користування окремими державними ресурсами, приватну чи комунальну власність (рентна плата), а також податки з певний негативний вплив на природні ресурси (екологічні податки);

- податки на споживання (витрати) – обов'язкові збори, які стягуються в процесі споживання товарів, робіт та послуг, причому їх сплата не залежить від результатів фінансово-господарської діяльності, а від розміру споживання (витрат).

Податкові надходження у вигляді податків і зборів є основою доходів державного бюджету та є важливою частиною впливу країни на соціально-економічний розвиток. Тому вони є фінансовою основою діяльності держави. Традиційним стало трактування застосування прямих податків як більш зручних для платника податків, а непрямих податків як більш стабільних для бюджету [3].

Аналізуючи дані Міністерства фінансів України за останні роки (табл. 1) можна підсумувати, що надходження до бюджету зростають і, в основному, за рахунок податкових надходжень.

Таблиця 1

Аналіз доходів державного бюджету України за 2018-2022 рр., (млрд. грн.)

Рік	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Всього
2018	753,82	164,68	928,11
2019	799,78	186,68	998,28
2020	851,12	212,95	1 076,02
2021	1 107,09	175,36	1 296,85
2022	949,76	346,33	1 787,39

дані сформовано з [1].

Згідно з таблицею 1, податкові надходження у відсотках до зведеного державного бюджету залишилися незмінними – від 77% до 88%. Таким чином, у 2022 році показник становить 949,76 млрд грн, менше на 157,33 млрд грн порівняно з 2021 роком. Проте, якщо порівнювати з 2018 роком – відбулось збільшення податкових надходжень на 195,94 млрд грн або на 26%. Втім, дослідження динаміки зміни неподаткових надходжень за 2018-2022 рр. дає можливість зробити висновок, що темп їх приросту значно перевищує податкові надходження – у 2022 році порівняно з 2018 р. відбулось зростання на 110,3%.

Таким чином, можна сказати, що протягом аналізованого періоду структура оподаткування бюджету зазнала змін, що пов'язано зі змінами в економічних і політичних процесах.

У таблиці 2 представлена структура бюджетоутворюючих податкових надходжень задля визначення частки прямих та непрямих податків у загальній сумі доходів зведеного державного бюджету.

Таблиця 1

Структура доходів державного бюджету України за найбільш вагомими показниками в період 2018-2022 рр., (%)

Показник	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Податок на доходи фізичних осіб	9,9	11,0	10,9	10,6	8,3
Податок на прибуток підприємств	10,4	10,7	10,1	11,4	6,5
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	4,9	4,7	4,9	6,2	4,8
Податок на додану вартість з вітчизняних товарів	8,5	8,9	11,8	12,0	12,0
Податок на додану вартість з імпортованих товарів	31,8	29,0	25,4	29,5	14,2
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	7,7	7,0	7,5	6,4	3,4
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	5,1	5,4	5,4	6,1	2,3
Інші податки та збори	2,9	3,4	3,1	3,2	1,7
Доходи від власності та підприємницької діяльності	9,4	11,5	11,1	4,3	4,9
Інші неподаткові надходження	8,4	7,2	8,7	9,2	14,5
Інше	1,0	1,2	1,1	1,1	27,4

дані сформовано з [1].

Війна з РФ принесла коригування не лише в буденність українців, а й в структуру бюджету України. Якщо говорити про видатки, то тепер держава націлена на фінансування обороноздатності, про що говорить план розміром в 50% всіх видатків, що буде спрямований на військові цілі [6]. Протягом досліджуваного періоду податкові надходження до бюджету України також кардинально змінили власну структуру. Найбільші зміни торкнулись 2022 року. Якщо в 2018-2021 рр. значну частку в структурі доходів бюджету становили такі податки як ПДВ (в загальному - 37-42%, з них: ПДВ з вітчизняних товарів – 8-12%, ПДВ з імпортованих товарів – 25-32%), податок на доходи фізичних осіб (9-11%) та прибуток підприємств (10-11%), то у 2022 році їх обсяг становить:

- ПДВ – 26,2% (з вітчизняних товарів – 12%, з імпортованих товарів – 14,2%);
- ПДФО – 8,3%;
- ПнПП – 6,5% [1].

Значні зниження вищенаведених показників свідчать про спад економічної активності на території України, що є наслідком війни, а також про збільшення у структурі надходжень категорії «інші», які переважно є офіційними трансфертами від країн Європейського Союзу та інших країн, які наразі надаються Україні в якості

допомоги для покриття дефіциту бюджету.

За досліджуваний період, основними факторами впливу на структуру податкових надходжень до бюджету країни стали кризові явища, в тому числі пандемія коронавірусу та війна, зміни до чинних законодавчих актів, які зумовлені коригуванням податкової політики держави в частині зміни податкових ставок, бази оподаткування, податкових пільг, рівня прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, а також розподілом загальнодержавних доходів між різними ланками бюджетної системи у зв'язку з реформою децентралізації [2].

Крім того, факторами, що впливають на доходи бюджету, є обсяги виробництва, імпорту та експорту, податкове навантаження, рівень тіньових доходів, рівень легалізації виплати заробітної плати, платоспроможність населення та інфляція. Вітчизняна практика показує, що реформи у сфері оподаткування не повністю вирішують ключові питання збору та управління податками, і досі існують такі проблеми, як надмірне податкове навантаження, тіньова економіка та масштабне ухилення від сплати податків, громіздкі процедури збору податків, нестабільність податку. законодавство.

Основними проблемами у роботі з прямими та непрямими податками сьогодні є: відсутність правових гарантій для учасників податкових правовідносин, відсутність прозорих та ефективних механізмів захисту прав платників податків, де домінує держава, витрати платників податків на стягнення документів і звітів є досить високим; у вітчизняних платників податків низький рівень культури оподаткування та недостатня податкова обізнаність; заплутані правила управління [5].

На думку науковців і дослідників [8], вирішення наявних проблем можливе таким чином: налагодження довірчих взаємин платника податків та податкових органів; робота над правовою грамотністю й інформованістю суспільства; узгодження платниками податків із податковими органами нових схем організації бізнесу; автоматизація форм податкового контролю, поліпшення його методик.

Висновки. Як регулятор підприємницької діяльності податки і збори відповідно до чинного законодавства поділяються на загальнодержавні та місцеві. При цьому найпоширенішими класифікаційними ознаками є прямі та непрямі за способом передачі або формою оподаткування. За результатами дослідження встановлено, що прямі податки відрізняються від непрямих за об'єктами, суб'єктами сплати та способами перерахування іншим платникам податків.

У структурі бюджету податкові надходження займають першість, їх обсяг сягає 78-88% протягом 2018-2022 рр., при чому серед них непряме оподаткування є більш результативним – більше 50% припадає на ПДВ, акцизний податок.

Аналіз показників дохідної частини бюджету дозволив виявити значне зниження частки податкових надходжень, причиною чого є війна та пов'язана з нею економічна криза, а також збільшення обсягів допомоги інших держав. Хоча абсолютні показники податкових доходів збільшуються, проте цього досі недостатньо, щоб покрити фінансову потребу держави.

Список використаних джерел:

1. Доходи держбюджету України. Вилучено з: <https://index.minfin.com.ua>.
2. Косач І.А., Жаворонок А.В., Марусяк Н.В. Сучасний стан прямого та непрямого оподаткування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. (2018). Вип. 20, Ч. 2. С. 67-71.
3. Метелиця В.М., Подолянчук О.А. Управління ризиками блокування податкових накладних/розрахунків коригувань агропідприємств. Економіка, фінанси, менеджмент:

- актуальні питання науки і практики. (2020). № 2. С. 132-149.
4. Податковий кодекс України (Закон України) № 2755- VI. (2010). Вилучено з: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
 5. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах: навчальний посібник (2019). Київ: «Центр учбової літератури», 374 с.
 6. Про державний бюджет України на 2023 рік (Закон України). № 2710-IX. (2022). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.
 7. Томнюк Т.Л. Концептуальні підходи до визначення сутності прямих та непрямих податків (2019). Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. Вип.1 (73). С. 183-195.
 8. Podolianchuk O.A. Accounting and information support of tax calculations. The scientific heritage (2020). №51. P. 44-54.

СЕКЦІЯ IV. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ КІБЕРБЕЗПЕКИ СИСТЕМ ТА РЕЄСТРІВ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Ляшук Артем Олександрович

аспірант кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування
Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, Україна

Діджиталізація – невід'ємна складова сьогодення. Не виключенням є медична галузь, цифрова трансформація якої дозволяє здійснювати передачу медичних даних між пацієнтами і постачальниками медичних послуг та надавати медичні послуги дистанційно. Важливою частиною такої трансформації є впровадження електронної системи охорони здоров'я (eHealth), яка складається з низки інформаційно-комунікаційних систем та реєстрів у сфері охорони здоров'я. З розвитком eHealth кількість таких систем та реєстрів збільшується. Відповідно, зростає обсяг даних, які в них формуються та циркулюють. Підвищеної уваги потребує безпека даних в інформаційно-комунікаційних системах і реєстрах та їх захист від можливих кібератак.

Значне збільшення кібератак на критичну інформаційну інфраструктуру фіксується у всьому світі. Зокрема, відомо про велику кількість випадків, коли інформаційні системи організацій та установ медичного сектору атакувалися вірусами-зидирниками (RoT - Ransomware of Things). Такі віруси потрапляють на комп'ютери, шифрують наявну в ньому інформацію й виводять з ладу базову інфраструктуру. Отримавши доступ до керування пристроями в системі, зловмисники вимагають викуп за відновлення її роботи. Подібний випадок трапився у 2020 році в США. Вірус-зидирник атакував загальнонаціональну мережу лікарень Universal Health Services, що спричинило відмову її інформаційної системи. Відбувалися широкомасштабні відключення, затримувалися лабораторні аналізи, а пацієнти, які потребували медичної допомоги, направлялися в інші лікарні. Аналогічний випадок був зафіксований в грудні 2020 року. В результаті кібератаки віруса-зидирника на мережу косметологічних клінік Transform Hospital Group у Великій Британії, зловмисники заволоділи даними на 900 Гб та погрожували опублікувати фотографії пацієнтів до та після операції. Цього ж року програми-зидирники атакували сервери інших медичних установ: університетської лікарні в Нью-Джерсі, дитячої лікарні Бостона та лікарні Дюссельдорфського університету [1].

В умовах війни існує підвищена загроза кібератак зі сторони Російської Федерації, тому дотримання вимог безпеки є основним завданням електронної системи охорони здоров'я України. Разом з тим, медичні установи не в змозі самотійно впоратися з кібератаками, які постійно еволюціонують і несуть значні ризики для постачальників медичних послуг та їх пацієнтів. Саме тому

вдосконалення механізму кібербезпеки, моніторингу, захисту та аналізу можливих втручань, втрат, пошкоджень інформаційно-комунікаційних систем та реєстрів є пріоритетним напрямом діяльності держави в сфері охорони здоров'я.

Запровадження електронної системи охорони здоров'я (ЕСОЗ) – важливий крок в реформуванні медичної галузі. З кінця 2022 року всі без виключення заклади охорони здоров'я та фізичні особи-підприємці, які здійснюють господарську діяльність з медичної практики, зобов'язані працювати в цій системі. Станом на жовтень 2022 року, з ЕСОЗ працює понад 7 тис приватних та комунальних закладів охорони здоров'я [2]. Згідно з положеннями Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», під електронною системою охорони здоров'я слід розуміти інформаційно-комунікаційну систему, яка забезпечує облік медичних послуг та управління медичними даними шляхом їх автоматизованого формування, перегляду та обміну з центральною базою даних [3]. Обмін даними та документацією між центральною базою даних та медичними інформаційними системами здійснюється в автоматичному режимі.

З розвитком електронної системи охорони здоров'я збільшується кількість реєстрів та медичних інформаційних систем. Так, на сьогоднішній день нараховується більше десяти реєстрів (Реєстр пацієнтів, Реєстр декларацій, Реєстр медичних працівників, Реєстр медичних записів тощо). Варто зазначити й те, що крім державних інформаційних систем, в Україні працюють приватні системи. За допомогою таких систем приватні медичні заклади передають інформацію до центральної бази [4].

Отже, на сьогоднішній день E-health є найбільшою електронною системою в медичній галузі та в країні загалом. ЕСОЗ постійно розвивається та вдосконалюється. В ній формуються величезні масиви медичних даних, більшість з яких належать до специфічної категорії персональних даних. Такі дані повинні бути надійно захищеними та недоступними для сторонніх осіб. Разом з тим, медичні установи не в змозі самотійно впоратися з втручаннями, втратами, пошкодженнями інформаційно-комунікаційних систем та реєстрів. Саме тому пріоритетним напрямом діяльності держави в сфері охорони здоров'я має стати вдосконалення механізму кібербезпеки, моніторингу, захисту та аналізу таких втручань, втрат та пошкоджень. Перед тим, як висвітлити діяльність нашої держави щодо забезпечення кіберзахисту в сфері охорони здоров'я, проаналізуємо міжнародний досвід.

Протягом останніх років спостерігається збільшення кількості кібератак на сектор охорони здоров'я в усьому світі. З початком пандемії у квітні 2020 року число кіберпосягань на медичні організації зросло ще більше. Зростання кількості загроз кібербезпеці системи охорони здоров'я підтверджується результатами опитування фахівців з кібербезпеки, проведеного американською неурядовою організацією Healthcare Information and Management Systems Society (HIMSS) у 2022 році. Згідно з результатами опитування, більшість організацій вже стикалися з серйозними посяганнями на інформаційно-комунікаційні системи та реєстри, скоєні шляхом віддаленого доступу. Основними способами атак був фішинг, вимагання та використання засобів соціальної інженерії (зловживання довірою чи обман з метою отримання інформації). Наслідками атак стали збої у роботі інформаційних систем постраждалих організацій та порушення у наданні медичних послуг [5].

Серед найбільш серйозних кібератак, які зазнали організації охорони здоров'я по всьому світу в останні роки, необхідно відмітити атаки хакерів-вимагачів на госпіталь у Брно (Чехія), паризьку госпітальну систему, лікарні в Іспанії та Таїланді, клініки в різних штатах США. Атак зазнав департамент охорони здоров'я штату Іллінойс та навіть ВООЗ. Однак найбільш трагічним став хакерський напад на

госпіталь у Дюссельдорфі, який спричинив смерть пацієнтки. Кібератакам піддаються наукові центри та лабораторії. Згідно з даними IBM, сім провідних компаній в Канаді, Франції, Індії, Південній Кореї та США, які займаються створенням вакцин та проведенням клінічних випробувань, стали мішенями для цифрових атак [6].

Постійна загроза в сфері охорони здоров'я та інших сферах діяльності змушує співпрацювати між собою різні країни. Основоположними документами у боротьбі з кіберзлочинністю, прийнятими в результаті такої співпраці, є «Конвенція про злочинність у сфері комп'ютерної інформації» Ради Європи та «Резолюція боротьби зі злочинним використанням інформаційних технологій», прийнята країнами-учасницями ООН у 2001 році. Згідно з Резолюцією, основними заходами у боротьбі з кіберзлочинністю є: законодавче закріплення відповідальності за кіберзлочини; міждержавна взаємодія правоохоронних органів, їх відповідна підготовка в умовах інформаційного суспільства; обмін інформацією щодо проблем кіберзлочинів; забезпечення достатнього рівня захисту інформаційних систем від незаконного втручання; своєчасний збір доказів під час розслідування скоєних кіберзлочинів.

Міжнародну протидію кіберзлочинності, в тому числі, у сфері охорони здоров'я, проводить НАТО. В 2013 року була розроблена єдина система з реагування на атаки в кіберпросторі. Постійно ведуться роботи з оцінки ефективності цієї системи та її вдосконалення. Зокрема, кожен рік проводяться навчання «Кіберкоаліція» та «Захисний шар». В 2013 році у Гаазі був створений Європейський центр, який займається збором та аналізом даних з кіберзлочинів, розробленням заходів щодо їх розслідування, обміном досвідом у боротьбі та попередженні кібератак з іншими країнами.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок про активну міжнародну протидію кіберзлочинності. Участь у розробці заходів щодо запобігання кіберзлочинам в сфері охорони здоров'я приймає й Україна. Досвід нашої держави в боротьбі з кібератаками російського агресора допомагає іншим країнам та міжнародним організаціям у побудові дієвих національних та міжнародних систем кіберзахисту.

Список використаних джерел:

1. Seals T. Misery of Ransomware Hits Hospitals the Hardest. Threatpost, 2020. URL: <https://threatpost.com/ransomware-hits-hospitals-hardest/162096/>.
2. Москаленко Ю. Електронна система охорони здоров'я під час війни: як зараз працює одна з найбільших IT-систем в Україні. Zn.ua, 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/elektronna-sistema-okhoroni-zdorovja-pid-chas-vijni-jak-zaraz-pratsjuje-odna-z-najbilshikh-it-sistem-v-ukrajini.html>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. zakon.rada.gov.ua, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
4. Черниш Д. В Україні працює кілька приватних медичних інформаційних систем. Як там захищені дані українців. Forbes.ua, 2022. URL: <https://forbes.ua/innovations/v-ukraini-pratsyue-kilka-privatnikh-medichnikh-informatsiynikh-sistem-yak-tam-zakhishcheni-dani-ukrainsiv-08092022-8211>.
5. 2022 HIMSS Cybersecurity Survey Collecting Responses from Healthcare Professionals. HIMSS, 2022. URL: <https://www.himss.org/news/2022-himss-cybersecurity-survey-collecting-responses-healthcare-professionals>.
6. Burt T. Cyberattacks targeting health care must stop. Microsoft, 2020. URL: <https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2020/11/13/health-care-cyberattacks-covid-19-paris-peace-forum/>.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОЄКТНОГО УПРАВЛІННЯ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Наумик Антон Сергійович

здобувач вищої освіти ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Сидоренко Наталія Сергіївна

ORCID ID: 0000-0003-4622-2779

Д-р. юрид. наук, доцент кафедри управління та адміністрування, доцент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

На сучасному етапі розвитку суспільних методів господарювання та державно-управлінської діяльності, в Україні активно починає поставати питання щодо запровадження ефективних стратегій розвитку державотворчих процесів та пошуку інноваційних моделей управління державою. Виклики сьогодення вимагають підвищеної уваги при прийнятті управлінських рішень, здійсненні державного управління та переформатуванні системи публічного впливу. Важливість зазначеної проблеми обумовлюється й можливістю впровадження регулювання державних перетворень, що також є вагомим структурним компонентом вдалого державного управління. У цьому контексті важливим є питання впровадження проєктного управління в органах державної влади, адже використання сучасної системи прийняття зважених управлінських рішень також впливає на становлення та розвиток інновацій в сучасній державі та державно-управлінській діяльності зокрема.

Держава, орієнтуючись на проєктний підхід, отримує можливість максимально об'єктивно оцінити параметри функціонування різноспрямованих процесів, здійснювати контроль за плануванням та витрачанням коштів, контроль витрат та ресурсів, вести облік та забезпечувати зниження ризиків, підвищити рівень економічної безпеки, а також стимулювати ефективність інвестиційної та інноваційної діяльності. Це, у свою чергу, дозволяє покращити функціонування економіки та підвищити ступінь задоволення потреб населення [1, 2]. Іншим важливим аспектом даного питання є можливість ефективної організації комплексної взаємодії різних гілок влади та суб'єктів господарювання, що також сприяє підвищенню ефективності роботи державного апарату.

Таким чином реалії сучасних суспільно-політичних, економічних та соціальних проблем детермінують необхідність європейського вектору розвитку країни та впровадження новітніх методів та підходів до проєктного управління в системі державних органів України.

Важливо зазначити й про етапи проєктного управління, що дозволяють впроваджувати ефективні зміни, а саме:

1. Визначення і формування завдань, цілей певного проєкту;
2. Встановлення логічних причинно-наслідкових зв'язків між проєктом та методами його виконання;
3. Аналіз доцільності виконання проєкту;
4. Планування та розробка методів реалізації;
5. Врегулювання обмежень, що можуть бути пов'язані з ним (фінансові, ресурсні, часові, ризик-обмеження тощо);

6. Виконання;
7. Моніторинг проміжних етапів та контроль загального виконання;
8. Завершення створення проєкту;
9. Опрацювання можливих помилок, допущених при його виконанні.

При реалізації кожної з методик управління проєктами зазвичай не обійтися без певного комплексу технологічного та організаційного інструментарію. Тобто, без системи управління проєктами. У загальному розумінні це певна сукупність методів, які можуть впливати на об'єкт управління з метою реалізації всіх поставлених завдань [2]. Розроблення і впровадження державних реформ в загальному вигляді являє собою сукупність різноманітних за складністю та масштабами проєктів. Управління вказаними проєктами є невід'ємною функцією держави та її органів, а подекуди і головним завданням [3, 2].

Таким чином, на нашу думку, впровадження проєктного управління в органах державної влади, дозволить ефективніше виконувати їх статутні завдання, обов'язки та цілі, спираючись на новітні можливості проєктного менеджменту, при цьому збільшивши ефективність вирішення проблем, пов'язаних з державно-управлінською діяльністю та підвищенням рівня громадської довіри.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко Н. С. Проєктне управління в органах публічної влади: зарубіжний досвід. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2022. № 4. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-4-02-04> (дата звернення: 13.02.2023).
2. Що таке управління проєктами: як здійснюється і що в себе включає?. АГРОКЕБЕТИ. URL: <https://blog.agrokebety.com/shcho-take-upravlinnya-proektamy> (дата звернення: 13.02.2023).
3. Бабаєв В. М., Торкатюк В. І. Проєктний підхід в механізмі державного управління. Інтернет-конференції ХНУМГ ім. ОМ бекетова, м. Харків. 2015.
4. Sidorenko N. S. Interpretation of the concept of "public service" with consideration for foreign experience. Public administration aspects. 2016. Vol. 4, no. 9-10/35-36. P. 71-77. URL: <https://doi.org/10.15421/152016852> (date of access: 14.02.2023).

МЕНЕДЖМЕНТ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Лебедев Павло Олегович

здобувач вищої освіти кафедри національної економіки та фінансів
Університет «КРОК», Україна

Сучасній людині важливо вміти організовувати себе, тобто здійснювати менеджмент. Сьогодні менеджмент визначають як: 1) науку про самокерування і самоорганізацію людини; 2) роботу людини над собою в межах особистісного розвитку та оволодіння методами ділової активності (зокрема керування проектами і грошима), керування людиною власним життям. Менеджментом також вважають здатність людини (зокрема керівника) організувати свою діяльність так, щоб чітко розпланувати робочий та вільний час [3, с.112]. Менеджментом називають і управління власними ресурсами, тобто вміння їх набувати, зберігати, розвивати та раціонально використовувати й бути успішною і самодостатньою людиною [5, с.305].

Поняття «менеджмент» потрапило в наукову літературу порівняно нещодавно. Початком виникнення цього напрямку прийнято вважати середину 90-х років. Однак не дивлячись на молодий вік, новий напрям менеджменту користується немалою популярністю. Підвищений інтерес до проблеми менеджменту не випадковий, він викликаний об'єктивною ситуацією в сфері управління і планування.

Одним із головних завдань кожного успішного менеджера в сучасному світі є безперервний індивідуальний саморозвиток саме тому, що організації в цілому не спроможні контролювати цей процес. Дуже важливе значення приділяється в останні роки дослідженню проблеми менеджменту в Україні. Поряд з науковими дослідженнями виникає велика кількість авторських курсів, заснованих на феномені менеджменту [4, с.35]. Такий великий інтерес до проблеми менеджменту, як до нового шляху розвитку, в першу чергу, обумовлений кризовою ситуацією економіки і відсутністю застійних традицій менеджменту в нашій країні. Менеджментом займаються всі люди, а не тільки менеджери, і успіху в житті досягають тільки ті, котрі більш успішно це роблять. І навіть досягнення власних життєвих цілей вимагає від людини самоуправління. В протилежному випадку людина буде змушена в своїй життєдіяльності і діяльності реалізовувати інтереси інших. Тому поступово самовдосконалення стає одним із основних факторів виживання в ринкових умовах. Творчому потенціалу кожного працівника в прогресивних компаніях приділяється все більше і більше уваги, а це в свою чергу впливає на поглиблення психологізації і соціологізації менеджменту і на подальший розвиток менеджменту, як нового напрямку менеджменту.

В методологічному плані менеджмент по своєму суспільному статусу є сучасною комплексною науковою дисципліною фундаментально-прикладного характеру. Із створених недавно дисциплін менеджмент межує з акмеологією, предметом якої є вивчення об'єктивних та суб'єктивних чинників, які сприяють і не сприяють досягненню вершин розвитку людини; праксеологією, яка вивчає загальну теорію людської діяльності. Також менеджмент виступає як системостворюючий чинник інтеграції різних наукових знань (філософії, біології, соціології, психології, кібернетики тощо), необхідних сучасній людині для вирішення практичних задач.

Кожна з функцій менеджменту для організації життєво важлива. Разом з тим планування, як функція управління забезпечує основу для інших функцій і вважається головною, а функції організації, регулювання, мотивації, контролю і обліку орієнтовані на виконання тактичних і стратегічних планів.

Загальні вимоги до сучасного менеджера підприємства визначаються широким спектром його професійних функцій. Педагогічна сутність діяльності менеджера обумовлена необхідністю поєднувати та інтегрувати взаємопов'язані процеси – навчання, розвиток і виховання підлеглих, забезпечення якості послуг підприємства. Педагогічна діяльність менеджера є складною не тільки за переліком обов'язків і функцій, а й за різноманітністю розумових, моральних якостей, що забезпечують результати його діяльності на підприємстві [2,с.17].

Список використаних джерел:

1. Василенко В. О. Стратегічне управління підприємством: навч. посібник; за ред. В. О. Василенка. 2-ге вид., випр. і доп. К : Центр навчальної літератури, 2014. 400 с.
2. Давидова І. О. Інформаційне забезпечення управлінських рішень у системі інформаційного забезпечення. Вісник ХДАК. 2015. Випуск 46. С. 16.
3. Менеджмент : навч. посіб. за ред. С. І. Михайлова. Вінниця : НОВА КНИГА, 2006. 416 с.
4. Охріменко А. Г. Основи менеджменту: Навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2006. 130 с.
5. Раєвська О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія. Харків: ІНЖЕК, 2006. 496 с.

УПРАВЛІННЯ ЯК ДИСПОЗИЦІЯ У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ МІЖ ЛОГІКОЮ І ПСИХОЛОГІЄЮ ЛЮДСЬКОГО ВИБОРУ

Юшин Сергій Олександрович
доктор економічних наук, професор
Україна

За визначенням лауреата Нобелівської премії з економіки (1978 р.) Г.А. Саймона, “серцевиною процесу управління є прийняття рішень, а “словник понять” теорії управління має відображати логіку й психологію людського вибору” [1, с. XI]. Ще Аристотель наголошував на тому, що “у душі є частина, що має розум (*logon ekhon*), і частина, що не користується розумною міркою (*alogon*)”, де *logon ekhon* та *alogon* – це логіка і психологія людського вибору, якими надається “перевага кращому, а не гіршому”; відповідно, “ухвалення рішення – це один із видів пошуків”, якому притаманні “деяка невизначеність” та “помилки при обмірковуванні” [2, с. 102, 182, 314, 315, 332]. Мінімізація цих невизначеностей і помилок, на думку Аристотеля, здійснюється, насамперед, дослідженням, “із чого складається проміжне між протилежностями” [3, с. 267]. Іншими словами, прийняття рішень і вибір в управлінні повинні досліджувати диспозицію (симетрію/асиметрію) між логікою і психологією суб’єктних дій.

Нагадаємо той факт, що А. Сміт за 17 років до виходу фундаментальної економічної праці “Дослідження про природу та причини багатства народів” видав не менш фундаментальну працю “Теорія моральних почуттів, або Досвід дослідження законів, керуючих судженнями, які природно складаються нами спочатку про вчинки інших людей, а потім і про свої власні”. При цьому він вказував на асиметрію у викладанні університетами дисциплін – логіки, яка займала перше місце, і психології (збочена система моральної філософії), яка знаходилася на останньому місці [4, с. 551]. На ризики, які виникають у тій “державі, яка виснажується”, і де її “громадяни стають відповідно до своїх здібностей до логічних міркувань політиками та реставраторами”, вказував також Ф. Кене [5, с. 327]. На обмеженість логічних інструментів у прийнятті рішень вказував також К. Клаузевіц: “війна стикається з державним життям; через утворюваний ними лабіринт не можна провести логічний висновок найпростішим шляхом за допомогою двох-трьох силогізмів; послідовність логічна губиться в його звивинах, а людина, яка звикла і в малому, і у великому діяти, керуючись скоріше окремими панівними поняттями та почуттями, ніж суворою логікою, навряд чи усвідомлюватиме в даному випадку всю неясність, половинчастість та непослідовність своїх дій”. Таким чином, “велика або менша частина інтуїції безперечно полягає в напівсвідомому порівнянні всіх величин і обставин, за допомогою якого швидко усувається все маловажливе і несуттєве, а більш потрібне і головне розпізнається швидше, ніж суворо логічних висновків (до такого нас приводить закон не динаміки, а психології)” [6, с. 520, 526, 541].

Серед іноземних вчених на вищезгадану проблему вказували П. Друкер (“логіка значною мірою дурна. Логіка дозволяє виконувати просте та очевидне. На відміну від комп’ютера людина не логічна, вона перцептивна, тобто живе сприйняттями”) [7, с. 82] та Е. Остром (“абстрагування та спрощення, яке здійснюється з метою ще більш тонкого аналізу логічних співвідношень між змінними в рамках закритої системи ... логічну та поведінкову (психологічну) структуру ситуації має змінити якась зовнішня

щодо ситуації сила“) [8, с. 345].

Серед вітчизняних вчених на вищезгадану проблему вказував І.І. Лукінов: “при вмілому підборі, крім фахового рівня, доводиться ретельно враховувати психологію людини, її національні і соціальні традиції, духовні переконання, а також такі важливі якісні характеристики, як наполегливість у досягненні мети, самоорганізованість і самодисципліна, порядність і комунікабельність, знання і вміння високопродуктивно працювати індивідуально або колективно” [9, с. 35].

В процесі державного будівництва України правова її система практично з перших кроків була орієнтована на “фактор логіки” (logon ekhon): “Акт незалежності – продовження і реальна дія Декларації про державний суверенітет України, логічний підсумок всього суспільного розвитку останніх років, розуміння необхідності й невідкладності кардинальних змін у житті”; “загальна логіка прискореного реформування української економіки” та “перетворення цієї логіки в життя” (Постанови Верховної Ради України № 1660/1991, № 216/1994).

У 1998 р. Звернення Президента України зі щорічним посланням до народу, Верховної Ради України згадувало 1) неврахування психологічної готовності людей до радикальних змін, 2) логіку боротьби за доступ до ресурсів держави.

У 2002 р. Послання Президента України до Верховної Ради України було чітко зосереджене на такій психологічній адаптації населення до ринкового середовища, яке не буде суперечити логіці ринкової трансформації економіки.

У наступний період “фактор психології” (alogon) практично зник з правових державних актів України, які регулюють її господарсько-економічне життя. Так, у Законах України “Про державну службу” (№ 3723/1993, № 4050/2011, № 889/2015) взагалі не згадуються ні логічні, ні психологічні фактори. Те ж саме стосується Указів Президента України (“Про Стратегію реформування системи державної служби в Україні” № 599/2000; “Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу” № 278/2004; “Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу в Україні” № 140/2006; “Про Стратегію державної кадрової політики” № 45/2012). Лише у 2021 р. Закон України № 1150 “Про Бюро економічної безпеки України” у ст. 24 ввів для кандидатів на посади проведення психофізіологічного опитування із застосуванням поліграфа та психологічного тестування. Кваліфікаційні вимоги до претендента на зайняття посади Керівника Державного управління справами (Розпорядження Президента України № 513/2021-рп) говорять про здатність його до логічного мислення. Закон України “Про адміністративну процедуру” (№ 2073/2022) у статті 10.2 говорить, що адміністративний орган повинен діяти, керуючись здоровим глуздом, логікою та загальноприйнятими нормами моралі.

Безумовно, стародавній принцип “Aut bene, aut nihil” (лат. Або добре, або нічого) нині не може визнаватися конструктивним. На думку Г. Саймона, “теорія управління має стати насамперед теорією цілеспрямованої і обмеженої раціональності тобто такої поведінки людей, коли вони прагнуть “достатньо доброго” (satisfice) результату, оскільки неспроможні досягти максимального” [1, с. 121]. А це аспект диспозиції між логікою та психологією нашого вибору.

Висновки.

1) пошук конструктивної диспозиції між (симетрії/асиметрії) між логікою і психологією дій суб’єктів управління визнаний класиками філософії і провідними світовими вченими у якості фундаментального принципу організації держави;

2) світовий досвід організації конкурентних процесів (у т.ч. воєнного типу) незаперечно довів наявність суттєвих ризиків при надмірній перевазі як логічної

складової над психологічною, так і психологічної складової над логічною;

3) становлення правового простору України характеризувалося за період державної незалежності актуалізацією переважно логічної складової процесу становлення державного управління на фоні стиснення складової психологічної;

4) психологічна складова управління отримувала свій розвиток у воєнному блоці вітчизняного права, а тому в Україні, яка нині бореться із зовнішньою агресією, конвергенція логічної та психологічної складовою є архі-актуальною.

Список використаних джерел:

1. Саймон Герберт. А. Адміністративна поведінка. Дослідження процесів прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції. Пер. з англ. К.: АртЕк, 2001. 392 с.
2. Аристотель. Соч. в 4-х т. Т. 4 / Пер. с др.греч. М.: Мысль, 1983.
3. Аристотель. Соч. в 4-х т. Т.1 / Пер. с др.греч. М.: Мысль, 1976.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. / Пер. с англ. М.: ЭКСМО, 2007. 960 с.
5. Кенэ, Франсуа. Избр. экон. соч. / Пер. с англ. М.: ДП, 2008. 538 с.
6. Клаузевиц К. О войне. / Пер. с нем. СПб: Мидгард, 2007. 650 с.
7. Друкер П. Эффективный управляющий. / Пер. с англ. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2012. 127 с.
8. Остром Э. Управляя общим: эволюция институтов коллективной деятельности / Пер. с англ. М.: ИРИСЭН, Мысль, 2010. 447 с.
9. Лукінов І.І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ ст.). / К.: ІЕ НАНУ, 1997. 455 с.

СЕКЦІЯ V. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ

Сухицька Наталія Валеріївна

ORCID ID: 0000-0002-6830-3708

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

Питання сутності, значення і трансформації соціальної функції держави набуло актуального значення в світлі розбудови української державності. Конституція України одним із пріоритетних напрямів проголосила Україну як соціальну державу. Розкриваючи дієву сутність держави у забезпеченні соціальної функції, зазначимо, що «функції держави є динамічні, властиві конкретному історичному етапу основні напрями діяльності держави, які виражають її сутність і соціальне призначення. Покликані реалізовувати управління суспільством і поставлені перед нею цілі та задачі» [1].

На тлі сьогоденних подій російсько-української війни особливо актуальним стало визначення і сприйняття сутності соціальної функції держави, дотримання і підтвердження Україною статусу соціальної держави.

Соціальна функція держави є тим показником становлення, розвитку та функціонування держави як гаранта дотримання і функціонування прав людини в країні, забезпечення її умов існування в суспільстві.

Саме тому тлумачення поняття функцій держави і, насамперед, соціальної функції є об'єктом дослідження багатьох вчених. Цим питанням переймалися У своїх працях В. Бакуменко, В. Бульба, В. Венцель, А.Краковська, В.Купрійчук, В. Лемак, В. Скуратівський, В. Трощинський, Н. Діденко, О. Руденко, О. Радченко, Т. Безверхнюк, Н. Миронова, Ю. Сурміна та багато інших.

Купрійчук В.М. і Венцель В.Т. зазначають, що «на сучасному етапі глобалізаційного розвитку суспільства головним призначенням держави, у контексті виконуваної нею соціальної функції, є забезпечення загальносуспільного блага, упередження нерівномірності розподілу національного багатства, а також формування суспільних взаємовідносин, покликаних забезпечити взаємопорозуміння, колаборацію і неконфліктне співіснування усіх соціальних, демографічних та етнічних верств населення, вирівнювання соціальних диференціацій у межах відповідних суспільних груп» [2].

Безумовно, ми погоджуємось з Н.В.Галіциною, яка вважає, що «соціальна функція, виступаючи у відомій мірі наслідком визнання соціальних прав людини, набуває разом з останнім природнього характеру, який виключає її привласнення виключно державою. Як відомо, природні права існують незалежно від визнання/невизнання їх державою, а отже, і соціальна функція може існувати поза державою» [3].

Конституція України статтю 1 закріпила соціальний статус держави, а стаття 46

гарантує соціальний захист держави.

Можна констатувати, що на різних етапах розвитку дійсно існували такі домінанти народного захисту як добродійність, благодійність і волонтерство, що ввдбувались без участі держави або при її всецільній підтримці. Але, на нашу думку, це більш є інструментом соціальної солідарності на ґрунті неспроможності або небажання державних установ виконувати свої функціональні обов'язки. На доказ нашого визначення доводимо, що соціальна допомога в додержавний і державний періоди в різних історичних епохах складалась на підставі історичних подій (війна, епідемії, голод, природні стихії) та була адресною відповідно до конкретних категорій населення.

Визначну роль держави в реалізації соціальної функції можна пояснити ще і тим, що, як зазначає В.В. Лемак, це одна із найбільш відповідальних і складних для розв'язання функцій нашої держави в умовах демократизації українського суспільства, розбудови держави із соціально орієнтованою ринковою економікою [4]. Відтак, ми вважаємо, що держава на певних етапах свого розвитку могла і може делегувати окремі повноваження своїх інституцій недержавним установам, громадським організаціям, об'єднанням.

В умовах соціально – економічної кризи, недосконалості законодавчої бази та повільному проведенню політичних реформ з одного боку та демократизацією суспільства, децентралізацією управління, з іншого, зростає роль в реалізації соціальної функції держави. А.Є. Краковська у своєму дисертаційному дослідженні підкреслює, що «основні соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні є похідними значною мірою від економічних, оскільки від реалізації економічних прав залежить реалізація основних соціальних прав та свобод людини і громадянина» [5]. Так само, як і В.В. Лемак стверджує, що соціальна функція безпосередньо пов'язана з економічною функцією і її суть полягає в тому, щоб надавати законодавче забезпечення соціально – економічній діяльності держави, створювати економічні умови для задоволення соціально – економічних прав людини, сприяти соціальному захисту населення, у відповідності до економічних можливостей нашої держави, реалізувати конституційно закріплений для України ідеал «соціальної держави» [4].

Вчені О.Г.Мурашин і М. Кельман зазначали, що «соціальна функція держави передусім спрямована на захист соціальних прав людини, створення умов для функціонування соціально спрямованої економіки, належних умов для забезпечення громадянам права на працю, достатній життєвий рівень, на державну підтримку непрацездатних і бідних осіб, багатодітних і малозабезпечених сімей, право на соціальний захист» [6].

Цікавим є тлумачення Л. Фон Штейна, який вважав, що держава не повинна створювати сприятливі умови для соціально незахищених верств населення в наданні постійній «пожиттєвій» допомозі, а, насамперед має дотримуватися політики самозабезпечення, самоосвіти населення, встановлення балансу між різними суспільними інтересами. Це передбачає не зниження соціальної нерівності, а зниження її гостроти за допомогою надання усім громадянам однакових можливостей для гідного існування [7].

Треба зазначити, що в теперешній час, коли дефіцит бюджету зростає, низьки заробітні плати, пенсії нижче прожиткового мінімуму, мінімальна зарплата не дотягує до споживчого кошику дуже актуальним є напрям діяльності держави на самозбереження та безпеку, саморозвиток в економічній діяльності з можливістю отримання від держави певних пільг, преференцій, допомоги.

Першочерговими завданнями держави є створення сприятливого бізнес-клімату, підтримка започаткування власної справи, підтримка бізнес-ініціатив суб'єктів через пільгові державні кредити, запровадження ефективних механізмів партнерства та взаємодії з громадськими та благодійними організаціями, залучення коштів місцевих бюджетів та позабюджетних фондів для фінансування соціальних програм, стимулювання нових механізмів та пошук нових джерел фінансування для реалізації бізнес-проектів.

В сучасних умовах досить важливою є підтримка іноземних держав і залучення іноземних інвесторів в реалізації соціальної функції держави, а саме, надання притулку біженцям, грошової компенсації внутрішньо переміщеним особам, відбудова енергетичного комплексу, інфраструктури, житлового фонду і фінансова підтримка воїнів ЗСУ і соціально незахищених верств населення.

Треба зазначити, що саме в цей період, як і в цілому, в історії людства, на допомогу приходять благодійні, волонтерські організації, міжнародні фонди і транснаціональні організації.

Відтак, можна зазначити, що поряд з економічними, культурними, екологічними, правоохоронними та іншими функціями держави, соціальна функція має одне із головних значень, так як за мету ставить соціальне благополуччя, соціальний добробут, соціальну справедливість населення України.

Список використаних джерел:

1. Марущак О.А. (2019) Функції держави: визначення поняття. Держава і регіони, серія: Право, №3 (65), 17-21 Вилучено з: <http://law.stateandregions.zp.ua/>.
2. Купрійчук В. М. & Венцель В. Т. (2019) Соціальна функція держави та особливості її реалізації в умовах сучасних глобалізаційних викликів. Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Вип. 3(60) : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. чл.-кор.НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева, 103-115 Вилучено з: <https://epa.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/140/137>.
3. Галіцина Н.В. (2015) Що розуміти під категорією «соціальна функція»? Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.:Юриспруденція, №15, 69-73. Вилучено з: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc15/part_1/20.pdf.
4. Лемак В.В. (2003) Функції держави. Загальна теорія держави і права. Навчальний посібник., Ужгород: Медіум, 251.
5. Краковська А.Є. (2009) Соціальна функція в системі функцій сучасної держави: теоретико-правові проблеми дослідження. Держава і право. Вип. 44, 117-124. Вилучено з: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/10153>.
6. Мурашин О.Г.і Кельман М.С. (2005) Загальна теорія держави і права. Підручник, К.: Кондор, 609.
7. Пищуліна О.М. (2009) Історична ретроспектива та сутність поняття «соціальна держава». Стратегічні пріоритети, №3(12), 136-142. Вилучено з: <https://niss.gov.ua/publikacii/zhurnal-strategichni-prioriteti/strategichni-prioriteti>.

СЕКЦІЯ VI. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА

Гольцов Андрій Геннадійович

доктор політичних наук, доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

У добу розпаду СРСР незалежна Молдова, бідна на природні ресурси, з недостатньо розвинутою промисловістю, опинилася в малосприятливому геополітичному та геоекономічному становищі. Популярні серед частини населення гасла об'єднання з Румунією («унірі») викликали різкий спротив серед населення багатоетнічних регіонів Придністров'я та Гагаузії. Внаслідок активізації діяльності місцевих антидержавницьких рухів відбулася геополітична деструкція Молдови – Придністров'я та Гагаузія проголосили свою незалежність. Особливої гостроти набуло протиборство між Молдовою та Придністров'ям, коли відбувся збройний конфлікт 1992 р., і російські військові (з колишньої 14-ої армії) підтримали придністровські збройні формування. Російська військова, політична та економічна підтримка, по суті, забезпечила подальше існування Придністровської Молдавської Республіки (ПМР).

Попри численні проблеми, спостерігалися певні досягнення на шляху реалізації євроінтеграційного курсу Республіки Молдова (РМ). У 2014 р. відбулося підписання Угоди про Асоціацію Республіки Молдова з ЄС зі створенням зони вільної торгівлі. У наступні роки дещо збільшилися обсяги торгівлі між РМ та країнами ЄС. Проте суттєвого економічного зростання в країні не відбулося. У незалежній Молдові до 2020 р. не було ефективного державного керівництва. Натомість для функціонування урядових структур країни були притаманними невисока компетентність, залежність від олігархічних угруповань та корумпованість. Зокрема, зовнішня політика РМ вирізнялася «непослідовністю, незбалансованістю та безсистемністю» [1, р. 244]. Особливо показовим був період президентства І. Додона (2016-2020^{рр.}), коли суттєво зріс вплив РФ на політику та економіку держави.

Сучасне керівництво РМ дотримується нейтралітету у своїй зовнішній політиці. Однак, за умов воєнних дій на теренах України повітряний простір Молдови неодноразово порушувався Росією. Проросійські політичні сили на теренах Придністров'я та Гагаузії в 2022 р. досить часто вдавалися до провокацій, прагнучи дестабілізувати геополітичну ситуацію в країні, послабити центральну владу і зміцнити свої політичні позиції.

Геостратегія Росії щодо Молдови протягом 2014-2021 рр. загалом «вписувалася» в рамки її стратегії на європейському субконтиненті, що передбачала «активну оборону» проти Заходу й, водночас, спроби продовження співробітництва з окремими країнами Європи. З геополітичного погляду РФ, Молдова мала відігравати важливу роль у збереження російських стратегічних позицій у Східній Європі [2, р. 29]. Геополітичним інтересам РФ відповідає статус Молдови як нейтральної та

позаблокової держави. Російський геополітичний вплив як на саму Молдову, так і на її регіони Придністров'я та Гагаузію, за умов російської агресії, становить низку загроз, передусім, для суверенітету самої РМ, а також сусідньої України.

Російська влада здійснює політичний, військовий, економічний, соціальний, духовно-культурний вплив на суспільні інституції та населення Придністров'я. Запроваджено полегшені умови для отримання мешканцями регіону громадянства РФ. Тому Росія потенційно може скористатися гаслом захисту своїх громадян для виправдання вторгнення до Молдови у разі спроби тамтешнього керівництва відновити суверенітет над Придністров'ям. Розміщена на території Придністров'я Оперативна група російських військ нечисленна і нездатна вплинути на воєнно-політичну ситуацію в Україні. Але ж фактично в тилу Збройних Сил України (ЗСУ) розташоване хоч невелике, проте небезпечне угруповання ворожих військ. Збереження статусу фактично незалежного Придністров'я для РФ було і є вигідним, оскільки надає їй змогу здійснювати вплив на внутрішню та зовнішню політику Молдови [3].

На теренах Гагаузії й нині наявні ареали геополітичного та геокультурного впливу Росії. У липні 2022 р. у Комраті був скликаний установчий з'їзд руху «Gagauz Halk Birlisi» (Народний союз Гагаузії), діяльність якого спрямована нібито на захист гагаузького народу, також на забезпечення відносин з Росією та іншими країнами ЄАЕС. У принципі, проросійські структури на теренах Гагаузії становлять потенційну загрозу для прикордонних місцевостей України. Вони можуть бути використані для організації збройних провокацій, шпionaжу, дестабілізації політичної обстановки в окремих районах Одеської області. Тому забезпечення повноти суверенітету Молдови над гагаузькими територіями відповідає геополітичним інтересам України.

Таким чином, геополітична ситуація в РМ є напруженою. Російська агресія проти України загострила низку внутрішніх проблем в Молдові. Майбутнє самопроголошеної ПМР залежить, передусім, від результатів воєнних дій в Україні. На перспективу очікується реінтеграція Придністров'я до Молдови. Перемога ЗСУ має також забезпечити зміцнення суверенітету РМ над Гагаузією. Вважаємо, що нинішній нейтральний та позаблоковий статус Молдови має тимчасовий характер. Російська агресія проти України вже призвела до чіткого геополітичного розмежування у всій Східній Європі. Для збереження повноти свого суверенітету та подальшого прогресивного та безпечного розвитку Молдові, попри великі труднощі, найбільш доцільно рухатися шляхом європейської та євроатлантичної інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Ткач А. Внешнеполитическая стратегия конвергенции интересов Республики Молдова в рамках процессов Европейской и Евразийской интеграции. *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*. 2019. Nr. 3(181), pp. 233-252.
2. Cebotari S. (2016) Republica Moldova in contextul intereselor Federației Ruse. *Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare*. 2016. Nr. 1(15). pp. 15-31.
3. Secieru S. The Real and Hidden Costs of Russia's Foreign Policy. *EUISS Brief*. 2018. No. 4. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%20%20Russian%20Foreign%20Policy_0.pdf.

СЕКЦІЯ VII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ЗМІСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Антонов Артем

ORCID ID: 0000-0003-3876-5490

аспірант

Київський міжнародний університет, Україна

Відповідь на питання «в чому полягає зміст права власності?» шукали фахівці-правознавці в галузі адміністративного й цивільного права як минулого, так і сучасності. Так, у дореволюційній вітчизняній літературі домінуючим був підхід, згідно з яким під правом власності розумілося юридичне панування особи над річчю, що базувалося на законному способі придбання, міцно обґрунтоване і юридично непорушне. Даний підхід підтримував професор Київського університету О.М. Гуляєв, який вважав, що право власності може бути визначено як юридичне панування особи над майном. Панування особи над майном визначається як влада над ним. Виходячи з норм чинного на той час законодавства, правознавець виділив риси, притаманні цьому праву: походження влади (законний спосіб набуття власності); характер влади (винятковість та незалежність влади від сторонньої особи, вічність та спадковість влади); зміст влади (володіння, користування та розпорядження) [6, с. 156].

У радянський період зазначеній проблематиці також приділялося достатньо уваги. Одним із перших, хто приділив увагу питанню власності та права власності у радянській юридичній науці, став А.В. Венедиктов. Ґрунтуючись на працях класиків марксизму, вчений розглядав власність як присвоєння, виділяючи при цьому два основні моменти: 1) відношення індивіда чи колективу до засобів (умов) виробництва «як до своїх», тобто розподіл засобів виробництва – це те, що умовно можна було б назвати статикою присвоєння; 2) присвоєння індивідом чи колективом продукту виробництва, продуктів своєї власної чи чужої праці – те, що умовно можна назвати динамікою присвоєння.

Слід зазначити, що свої погляди А.В. Венедиктов пропускав через призму економічних відносин, оскільки був спеціалістом високого рівня не лише у сфері юриспруденції, а й в економіці. Вчений наголошував на тому, що саме поняття власності як присвоєння є основою для побудови юридичного поняття права власності, оскільки це відношення є базою усієї системи виробничих відносин. Що ж до права власності, то під ним А.В. Венедиктов розумів право індивіда чи колективу використовувати засоби та продукти виробництва своєю владою та у своїх інтересах на основі наявної в даному суспільстві системи класових відносин та відповідно до неї [1, с. 34, 39]. Як бачимо, автор намагався навести загальне поняття права власності, яке можна було б застосувати до всіх правових систем. Згодом такий підхід додав ще одне питання до проблематики власності та права власності, а саме: чи можна дати загальне визначення права власності для різних класових формацій? Відповідаючи на це питання, Д.М. Генкін виділив основні моменти, що характеризують право власності всіх громадських формацій: 1) право власності – це абсолютне суб'єктивне право. Суб'єктивне право – це встановлена об'єктивним

правом міра можливої поведінки самого носія суб'єктивного права; 2) загальним для права власності є й те, що правомочності власника мають незалежний характер, а не ґрунтуються на праві будь-якої іншої особи; 3) у різні періоди історії законодавством встановлювалися обмеження права власності, абсолютно необмеженим право власності ніколи не було; однак ступінь, форми та характер обмежень права власності були різними залежно від економічного укладу суспільства, від характеру його виробничих відносин, від того класу, на охорону інтересів якого спрямовані постанови про право власності [5, с. 58].

Що стосується сучасного підходу до права власності, то слід враховувати, що сам термін «право» має два змістовних навантаження – об'єктивне (як система норм) та суб'єктивне (як можливість певної поведінки суб'єкта). Така подвійність права дозволяє вивчати право власності в об'єктивному та суб'єктивному значенні. В об'єктивному значенні право власності є сукупністю норм права, що регулюють відносини власності та утворюють відповідний правовий інститут – інститут права власності. Що стосується суб'єктивного значення права власності, то під ним слід розуміти юридично забезпечену свободу дії, згідно з якою суб'єкт права власності (власник), висловлюючи бажання задовольнити свої власні економічні інтереси, бажає досягти певного законного результату. Виражається воно в тому, що власник має право володіти, користуватися й розпоряджатися, а також вчиняти будь-які інші, не заборонені законом, дії стосовно свого майна, без заподіяння шкоди іншим суб'єктам права.

Сучасне адміністративне законодавство, на відміну цивільного, не дає легального визначення категорії «право власності». В цивільному законодавстві дане визначення розкривається у ч. 1 ст. 316 ЦК України, згідно з якою правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. В свою чергу зміст права власності полягає в тому, що власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном (ч. 1 ст. 317 ЦК України). Зазначені права володіння, користування, розпорядження своєю власністю називають правомочністю власника. Зазначені правомочності є базовими, первинними правомочностями, що становлять ядро права власності.

В науці досі триває дискусія щодо розширення кола правомочностей власника за рахунок включення до нього права вимоги, права знищення, права управління тощо. Найбільш повний список правочинів, що становлять право власності, запропонував англійський юрист А. Оноре, який включає одинадцять правомочностей [10]. Однак, як вважає Л. Беккер, не всі із зазначених правомочностей заслуговують на назву права власності. Так, одна з перших п'яти обов'язково має бути присутня у зв'язці, яка могла б скласти право власності. Але навіть беручи до уваги дане застереження, кількість осмислених поєднань «права власності» дорівнює приблизно півтора тисячам, а якщо врахувати їхнє варіювання за суб'єктами та об'єктами права, то різноманітність видів власності, за словами Л. Беккера, є воістину «моторошною» [9, с. 21]. Ми дотримуємося позиції, що всі інші правомочності стосовно права володіння, права користування та права розпорядження є вторинними, похідними правами власника. Вторинні правомочності не мають самостійного характеру відносно первинних правомочностей, вони гарантують здійснення та сприяють реалізації права власності. Крім того, по-перше, виділення вторинних правочинів у «ядро права власності» недоцільне, оскільки їх склад залежно від виду об'єкта власності може суттєво змінюватися; по-друге, визначення категорії «право власності» через вичерпний перелік всіх можливих правомочностей власника не має сенсу, оскільки можуть з'явитися нові, не включені до наведеного

вище списку.

Висновки. Таким чином, право власності необхідно визначати як право суб'єкта (власника), спрямоване на задоволення його бажання щодо володіння, користування та розпорядження певною річчю з урахуванням інтересів інших осіб, врегульоване правовими нормами. Власник здійснює правомочність на свій розсуд, тобто воля власника спирається безпосередньо на закон і існує незалежно від волі інших суб'єктів. Воля цих суб'єктів не лише ґрунтується на законі, а й залежить від волі власника, зумовлюється нею. У цьому виявляється характерна ознака, притаманна лише праву власності як абсолютному речовому праву.

Список використаних джерел:

1. Венедиктов А.В. (1948) Государственная социалистическая собственность. М.; Л.: Издательство Академии наук СССР.
2. Габрелян А.Ю. (2021) Вектор розвитку України: дилема вибору. Матеріали конференцій МЦНД. Вилучено з: <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02>.
3. Габрелян А.Ю. (2020) Об'єкт правопорушення передбаченого ст. 181-1 КУпАП. Journal «ScienceRise: Juridical Science», 3 (13), 27–33.
4. Габрелян А.Ю. (2020) Аналіз сучасного стану ринку страхових послуг в світі та в Україні. Траектория науки, 6 (10), 2001–2013.
5. Генкин Д.М. (1961) Право собственности в СССР. М.: Госюриздат, 223 с.
6. Гуляев А.М. (1913) Русское гражданское право. СПб.: тип. М. М. Стасюлевича, XIV.
7. Мороз С.С. & Габрелян А.Ю. (2016) Актуальные проблемы формирования института частных исполнителей в Украине. Траектория науки, 7 (12), 11–19.
8. Цивільний кодекс України. № 435-IV (2003). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
9. Becker L.S. (1977) Property rights: philosophical foundations. Cambridge.
10. Honore A.M. (1961) Ownership. Oxford essays in jurisprudence. Ed. by Guest A.W. Oxford, 112–128.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ СУДОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ

Іванів Андрій Романович

ORCID ID: 0000-0002-8970-0219

Радник «EQUITY Law Firm», аспірант

Київський міжнародний університет, Україна

У світі існують правові системи, у яких суди під час вирішення спорів не приділяють значної уваги методам, за допомогою яких аналогічні справи вирішувалися в минулому. Так само існують правові системи в яких прецеденти є авторитетними джерелами права, зумовлюючи фактом свого існування майбутні судові рішення. Судовий прецедент є закономірним результатом становлення загального (прецедентного) права Англії.

Одним із основоположних принципів англосаксонської правової системи є те, що судові рішення, які часто приймаються вищими судами, винесені за аналогічною справою, враховуються у наступних справах. Цей принцип відомий як «stare decisis». Насправді це означає, що нижчі суди зобов'язані застосовувати прецеденти, встановлені вищими судами у попередніх справах. Це забезпечує послідовність та передбачуваність правового поля.

Акти законодавця, як за структурою, так і за змістом максимально наближені до регулювання різного роду конкретних ситуацій; будь-яких спеціальних актів, які б регламентували правовідносини в цілих галузях або напрямках права, тут ніколи не приймалося. Англійське законодавство не знає галузевих кодексів європейського типу, що зумовлено відсутністю спеціалізації англійських судів, а оскільки вони є творцями основного джерела права в країні, то їх рішення неможливо кодифікувати, згрупувати по галузях (хоча такі спроби неодноразово робилися) [1, с. 69-71]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що метою прийняття судових прецедентів на сучасному розвитку англійського права є необхідність тлумачення законодавчих актів, що й обумовлює суворість додержання принципу «stare decisis».

Прихильники прецедентного права стверджують, що дотримання принципу «stare decisis» та ухвалення рішень, заснованих на попередніх справах, підтримує роль судових інституцій країн англосаксонської правової сім'ї як нейтральних, неупереджених та послідовних, спрямованих на прийняття рішень. Стверджується, що опора на прецедент в англосаксонській правовій сім'ї забезпечує велику передбачуваність для звичайних громадян, суддів, законодавців, усіх, хто стикається із судовою системою.

До переваг судового прецеденту також належать визначеність та однаковість. Аналізуючи існуючі прецеденти, можна спрогнозувати, яким буде майбутнє судове рішення у справі. Аналогічні чи подібні випадки розглядатимуться так само. Не можна не погодитися з тим, що такий підхід дає громадянам, які стикаються із судовою системою, відчуття справедливості, а юристам – можливість надавати свої послуги з прогнозованою часткою ймовірності успішного завершення справи. Судовий прецедент має практичний характер. Він заснований на конкретиці, з якою можна ознайомитись та зробити відповідні висновки.

Судові прецеденти забезпечують суттєву економію часу для судової системи, оскільки судовий розгляд із прецедентом займає значно менше часу, ніж судовий розгляд без нього. Особливо це стало очевидним під час загальної інформатизації та розробки спільного інформаційного банку прецедентів, з якого, зацікавленими особами, можуть бути вилучені постанови по аналогічних справах.

Домінування судових прецедентів сприяє зменшенню корупційних ризиків при розгляді справ у судах, оскільки за наявності аналогічного рішення суддя не має права його проігнорувати.

Деякі стверджують, що надмірна залежність судових органів від прецеденту все ж є проблемою. Люди – живі істоти, і можуть припускатися помилок, внаслідок чого судові рішення можуть бути винесені із судовими помилками, і в цьому випадку заснований на них прецедент продукуватиме подальші помилки, по суті, спотворюючи ту мету, яку переслідує судова система в цілому.

У подібних справах існує значна кількість судових прецедентів, що дозволяє суддям маневрувати, обираючи серед прецедентів найвигідніші. Судді також наділені правом інтерпретації прецедентів відповідно до своїх внутрішніх переконань, власних поглядів та уподобань, що також може сприяти розширенню, звуженню або частковому ігноруванню їхнього сенсу. Велика кількість прецедентів сприяє підвищенню ймовірності їхнього ігнорування. Юристам, суддям, адвокатам стає непросто встежити за всім спектром прецедентів, винесених стосовно питання, яке їх цікавить.

Практика судових прецедентів сприяє ригідності всієї правової системи, сповільнюється розвиток законодавства, оскільки нижчестоящі суди пов'язані рішеннями вищих судів, а законодавчі акти, що приймаються, – вже існуючими судовими рішеннями. Суспільні відносини не є статичними, змінюються соціальна, політична, економічна та інші ситуації (що особливо актуально в наш час, коли такі події як світові кризи, пандемії різних захворювань та військові конфлікти істотно впливають на всі країни світу). Зміна суспільних відносин може вимагати іншого тлумачення закону, який суперечить вже існуючим прецедентам.

Для прецедентного права потрібні судді з високим інтелектуальним рівнем та професійною підготовкою, які замість сухого перерахування фактів у своїх рішеннях могли б провести глибокий аналіз норм застосовуваного матеріального права, аргументувати свою позицію, пояснити, чому суд прийняв аргументи та докази однієї сторони та відкинув аргументи й докази з іншої сторони і т.д. Судді – це та основа, від якої залежить якість прецедентів. На відміну від країн романо-германської правової сім'ї, судді в англосаксонській правовій сім'ї формують право, будучи основним джерелом регулювання практично всіх суспільних відносин, а не виступають «безликими гвинтиками» судової системи. Судді виступають тлумачами законів, а судові прецеденти, певною мірою, – «коментарями до законів».

Висновки. Конструкція судового прецеденту має як позитивні, так і негативні сторони. Навіть у межах родинних країн англосаксонської правової сім'ї, не кажучи вже про змішані правові сім'ї, судові прецеденти застосовуються по-різному, що свідчить про їх адаптивність, а отже, і здатність судового прецеденту бути корисним для України.

Список використаних джерел:

1. Богдановская И.Ю. (1987) Закон в английском праве / отв. ред.: Н.С. Крылова. Москва. 143 с.
2. Габрелян А.Ю. (2021) Вектор розвитку України: дилема вибору. Матеріали конференцій МЦНД, Вилучено з: <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02>.
3. Габрелян А.Ю. (2020) Аналіз сучасного стану прецедентів в світі та в Україні. Траектория науки, 6 (10). 2001–2013.

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

Джура Влада Владиславівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету
Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Поліщук Інна Володимирівна

ORCID ID: 0000-0002-3518-7106

старший викладач кафедри господарського, повітряного та космічного права
Національний авіаційний університет, Україна

Договір транспортного експедирування доволі активно використовується в практиці, а його правове регулювання стає дедалі актуальнішим. Відносини в галузі транспортно-експедиторської діяльності регулюються низкою нормативно-правових актів, головними з яких виступають Цивільний кодекс України (далі – ЦК України), Господарський кодекс України (далі – ГК України) та Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність». Незважаючи на досить велику кількість наукових праць, присвячених договорам про надання послуг взагалі та договору транспортного експедирування зокрема, серед науковців не існує єдиної думки щодо визначення правової природи договору транспортного експедирування [1].

За договором транспортного експедирування одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу [4]. Тобто, метою договору транспортного експедирування є організація перевезення вантажу та забезпечення перевезення вантажу [2]. Договір, що досліджується, за своєю юридичною природою відноситься до договорів про надання послуг. Отже, об'єктом цивільних правовідносин, що виникають при укладенні договору транспортної експедиції, є такі блага, як послуги [1].

Глава 65 ЦК України визначає самотійність договору транспортного експедирування, чого натомість не простежується у ГК України, де досліджуваний договір розглядається серед договорів перевезення. І за наявності двох кодексів виникає неоднокове розуміння юридичної природи договору транспортного експедирування [2]. Звідси виникає і проблема співвідношення договору транспортного експедирування та договору перевезення вантажів [1]. Проте, можна зробити висновок, що, незважаючи на те, що предметом обох договорів є послуга, пов'язана з тотожним об'єктом договору – вантажем, усе ж такі договори відрізняються один від одного. До прикладу, характер послуг за договором є різним, відповідно і мета, з якою вони укладаються. Якщо у договорі перевезення – це переміщення вантажу, то у договорі транспортного експедирування – це організація і забезпечення такого переміщення [3].

На думку В. Вітрянського, у випадку, коли експедитор бере на себе обов'язки доставити власними засобами вантаж від складу відправника до складу отримувача, договір перевезення не має самотійного значення, а є лише елементом договору транспортного експедирування. При такому підході вантажовідправник та перевізник поєднуються в одній особі (експедитор). У договорі транспортного експедирування буде відсутня сторона, в інтересах якої надаються послуги, а саме — вантажовідправник (вантажоотримувач). Договір перевезення не поглинається у

правовому відношенні договором транспортного експедирування. На відповідному етапі виконання договору відбувається і трансформація експедитора у перевізника, і з цього моменту діє самостійний договір перевезення, в якому беруть участь дві сторони — вантажовідправник та перевізник [5].

Також для більшого розуміння природи аналізованого договору слід визначити його співвідношення з агентським договором та договором доручення. Як і у агентському договорі, виконання договору транспортного експедирування відбувається за рахунок клієнта та за винагороду. Однак, аналіз норм чинних ЦК України та ГК України щодо транспортного експедирування та норм ГК України, які врегульовують агентські відносини, показує деякі суттєві відмінності між цими договорами.

По-перше, агентські відносини стосуються надання широкого спектра посередницьких послуг, коли договір транспортного експедирування стосується лише послуг, пов'язаних із перевезенням чи доставкою вантажу. По-друге, комерційний агент (як сторона агентського договору) зобов'язаний особисто виконати дії, на які він уповноважений за договором. Експедитору ж надається право залучати до виконання своїх обов'язків інших осіб, а також (відповідно до норм ЦК України) експедитором може виступати сам перевізник. По-третє, агент діє лише в інтересах клієнта, від його імені та під його контролем, тобто тут фактично розкривається сутність агентського договору як договору про надання посередницьких послуг. Коли мова йде про договір транспортного експедирування, то експедитор, за загальним правилом, діє від імені клієнта, однак договором можуть передбачатись дії, які йому дозволено вчиняти від власного імені. Із наведеного випливає, що договір транспортного експедирування не може входити у систему агентських договорів.

Провівши порівняльний аналіз договору транспортного експедирування та договору доручення, необхідно зауважити, що на відміну від договору транспортного експедирування, договір доручення конструється як цивільно-правовий договір, який опосередковує довірчі (фідуціарні) відносини сторін. У предмет договору транспортного експедирування входить здійснення фактичних дій, а до предмета договору доручення виконання фактичних дій не входить, фактичні дії, що здійснює повірений, існують поза предметом цього договору [3].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що транспортна діяльність та її правове регулювання все більше і більше спрямовується до стандартів ЄС, однак наразі є досить багато не розв'язаних питань на які слід звернути увагу. Незважаючи на те, що договір транспортного експедирування доволі досліджений, однак виникають спірні питання стосовно його самостійності, відмінностей від інших договорів. Але, підсумовуючи, все ж таки можна зазначити, що договір транспортного експедирування має самостійне місце у системі договорів про надання послуг, входить у систему договорів про перевезення, має консесуальний характер та є двостороннім, що визначає специфіку його правової природи.

Список використаних джерел:

1. Довгуш М. П. Загальна характеристика договору транспортного експедирування. Теорія і практика правознавства. 2018. Вип 1 (13). С. 1–14. Вилучено з: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/tipp_2018_1_10.pdf.
2. Довгуш М. П. Щодо самостійності договору транспортного експедирування // Правовий часопис Донбасу. 2018. № 1 (62). С. 58–69. Вилучено з: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/>

irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pppd_2018_1_10.pdf.

3. Яновицька А. В. Правова природа договору транспортного експедирування // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2018. Випуск 3 (39). С. 176–179. Вилучено з: <http://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/193840/194075>.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
5. Троцюк Н. В., Бондарева А. М. Правова природа договору транспортного експедирування. Держава і право. 2014. Вип 64. С 188–195. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2014_64_28.

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Кутєпов Максим Юрійович

канд. юрид. наук, науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінально-виконавчого права
*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
ім. академіка В.В. Сташиса, Україна*

В контексті європейської інтеграції України актуальним є питання відповідності України європейським стандартам у всіх соціальних сферах та дотримання європейських стандартів прав усіх вразливих груп населення. Однією з найбільш вразливих груп в Україні є засуджені до позбавлення волі, одним із їхніх прав, яке часто порушується, є право на гідно оплачувану та виконану в гідних умовах працю [10]. Сучасна парадигма ставлення демократичної держави до засуджених до позбавлення волі має ґрунтуватися насамперед не на каральному аспекті, не на їх подальшій нестабільності [6], а на ресоціалізації засуджених через їх адаптацію до нормального соціального життя, де вони згодом зможуть реалізовуватись самостійно без вчинення в подальшому кримінальних правопорушень.

Загальна Декларація прав людини проголошує право на вільний вибір роботи та згоду на неї. Відповідно до положень ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що передбачає можливість вільного вибору праці [3]. Державою визнається і встановлюється право на працю, гарантується його дотримання і створюються певні умови для необмеженого здійснення цього права шляхом надання рівних можливостей у виборі професії та роду занять, а також надання можливостей для професійної підготовки, підготовки та перепідготовки людини, відповідно до наявних потреб суспільства. Конституцією забороняється використання примусової праці.

Інша правова позиція міститься у визначені Міжнародного пакту про громадянські й політичні права [5], відповідно до якого передбачається, що військова та альтернативна служба, а також праця, яку виконує особа, за рішенням судових органів, не може розглядатися як примусова праця.

Згідно з національними нормативно-правовими актами, право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату не нижчу від мінімального розміру, а також на своєчасну винагороду за працю закріплено в Конституції України, а також захищено відповідними положеннями Кримінально-виконавчого кодексу України (КВК) [4], Кодексу законів про працю України (КЗпП) [2], іншими законодавчими та нормативно-правовими актами з охорони праці та її оплати.

У 2014 році Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засуджених до європейських стандартів» [9], згідно з яким у ч. 1 ст. 118 формулювання «повинні працювати» замінено на «мають право працювати. Наразі у ч. 1 ст. 118 Кримінально-виконавчого кодексу України передбачено, що засуджені до позбавлення волі мають право на працю. Праця здійснюється на громадських засадах на підставі цивільно-правового або трудового договору, укладеного між засудженим і фізичною особою – підприємцем чи юридичною особою, для якої засуджений виконує роботи чи надає послуги.

Адміністрація зобов'язана створити умови для роботи засуджених за цивільно-

правовими договорами та за трудовим договором. При цьому донині в КВК зберігається положення про те, що «засуджені можуть залучатися без оплати праці лише до робіт на благоустрій колоній і прилеглих до них територій, а також поліпшення житлово-побутових умов засуджених або на допоміжних роботах для забезпечення колоній продовольством» (ч. 5 ст. 118) [4].

Зазначена норма є підставою для зловживання адміністрацією установи відбування покарання можливістю залучення до примусових безоплатних робіт засуджених до позбавлення волі на досить широкий вид і характер робіт. Це положення є серйозною перешкодою для гуманного ставлення до засуджених, праця яких використовується лише за їх бажанням. Вважаємо, що положення ч. 5 ст. 118 КВК, мають бути переглянуті, а порядок укладення трудового договору, його зміни та розірвання – врегульовані Кодексом законів про працю України з додатковими умовами, пов'язаними з виконанням покарання щодо засудженого [7].

У своїй роботі О. Почанська приходить до висновку, що існуючий вітчизняний механізм регулювання та забезпечення права засуджених на працю має суттєві недоліки та потребує подальшого вдосконалення відповідно до сучасних світових стандартів, оскільки досі існують численні суперечності в нормативному закріпленні цього права, гарантованого Основним Законом, що несе ризики успішної практичної реалізації цього питання [8, с. 49].

Як приклад таких колізій, В. Василик виділяє те, що відповідно до загальної норми КЗпП працівники реалізують право на працю шляхом укладення трудового договору з підприємством, установою, організацією чи фізичною особою, а засуджені за ст. КВК України залучаються до оплачуваної роботи за трудовим договором, укладеним між засудженим і установою виконання покарань. Також, Кодекс законів про працю України визначає право громадян на працю як гарантоване державою право на працю із заробітною платою, не нижчою від встановленого державою мінімального розміру оплати праці, а відповідно до КВК України праця засуджених до ув'язнення, має бути оплачена залежно від його кількості та якості [1].

Висновок. Отже, станом на сьогодні державні гарантії права на працю засуджених до позбавлення волі реалізуються в Україні поверхнево. Проте, незважаючи на це, чинна нормативно-правова база реального врегулювання цього питання має певні недоліки, які потребують відповідного подолання. Науці трудового права слід посилити увагу до правового регулювання праці засуджених, щоб при створенні нормативно-правових актів у цьому напрямку враховувалися об'єктивні та суб'єктивні чинники регулювання праці засуджених до позбавлення волі.

Список використаних джерел:

1. Василик В. Регулювання права на працю громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні. Підприємництво, господарство і право, № 2. 2021. С. 219–225.
2. Кодекс законів про працю України: Закон України: від 10.12.1971 р. №322-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к / 96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. №1129-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ ООН від 16.12.1966 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

6. Новіков Д. О., Ландін В. В. Прекаріат як суб'єкт трудовправового захисту. Юридичний бюлетень. Вип. 13. 2020. С. 78–85.
7. Новіков Д. О., Ревякін М. О. Правове регулювання праці засуджених до позбавлення волі засобами трудового права: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції присвяченої 92-річчю з дня народження член-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О. І. Харків, 2021. С. 137–138.
8. Почанська О. С. Особливості правового регулювання права на працю громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні. Європейські перспективи. 2018. № 2. С. 45–50.
9. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 № 1186-VII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1186-18#Text>.
10. Ревякін М. О. Зміст права на працю засуджених до позбавлення волі в контексті практики європейського суду з прав людини. Збірник наукових праць ХНПУ імені ГС Сковороди. 2022. С. 107–113.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИМИРЮВАЛЬНИХ ПРОЦЕДУР У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Ярош Ярослав Сергійович

ORCID ID: 0000-0002-7359-7886

аспірант кафедри економічного права та економічного судочинства
Інститут права Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, Україна

Досліджуючи питання ефективності застосування примирювальних процедур у господарському судочинстві України, вважаємо вкрай необхідним звернути увагу на те, що відповідно до частини 7 статті 46 ГПК України сторони можуть примиритися, у тому числі шляхом медіації, на будь-якій стадії судового процесу. Результат домовленості сторін може бути оформлений мировою угодою. Проте, саме питання примирення чинним ГПК України залишається неврегульованим, як це, наприклад, зроблено у Кодексі адміністративного судочинства України. Із цього приводу С.О. Корінний зазначає, що «...примирення сторін має яскраво виражений науковий напрям, укладається в концепцію щодо захисту прав і законних інтересів конфліктуючих сторін» [1]. Адже, в останні роки концепція альтернативного вирішення спорів, зокрема, й господарських стала поступово трансформуватися в концепцію адекватного вирішення спорів, а «...судова система вже не суперечить іншим способам вирішення спорів, а навпаки, вбудована в загальний спектр процедур вирішення спорів, одночасно зберігаючи свою унікальність для сторін в якості останньої інстанції в пошуку справедливості» [2].

Також у Рекомендації № R (86) 12 Комітету міністрів державам-членам Ради Європи від 16 вересня 1986 р. відносно заходів по недопущенню і скороченню надмірного робочого навантаження на суди пропонується сприяти примиренню сторін як поза судовою системою, так і до або в ході судового розгляду [3].

У цьому контексті слушну думку висловлює Т.В. Степанова, яка зауважує, що «...дійсно, суд вирішує спір згідно чинного законодавства. Він не примиряє сторони і, відповідно, не усуває конфлікт між ними – це не його завдання. Наступна поведінка сторін у формі звернення у вищестоящу судову інстанцію (апеляційну, касаційну і т. ін.) або невиконання виконавчого документу, заснованого на судовому акті, об'єктивно відбиває те, що спір не вирішений, і сторони продовжують знаходитися в стані юридичного конфлікту. У зв'язку з цим соціальним завданням правосуддя має бути прагнення до вирішення конфлікту, що повинне спиратися на природу цього конфлікту, його особливості і суб'єктний склад, що є ключовими для його вирішення, важливу складову в якій займає таке правове явище, як примирення сторін» [4]. А отже, примирення можна визначити як законну і добровільну діяльність суб'єктів конфлікту, а в необхідних випадках – і третьої особи, сприяючої примиренню, спрямовану на мирне врегулювання конфлікту.

Підтримуючи вищенаведені наукові погляди щодо примирення сторін у господарському судочинстві, в умовах європейської інтеграції України та у межах вдосконалення правового регулювання примирення сторін в господарському судочинстві – вбачається необхідним розроблення та прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України щодо вдосконалення примирення сторін господарського судочинства», яким доцільно доповнити ГПК України новою Главою 5-1 «Примирення сторін».

Щодо врегулювання господарського спору шляхом застосування процедури медіації, то відповідно до частини 2 статті 17 Закону України «Про медіацію» таке врегулювання спору припиняється у разі: 1) укладенням сторонами медіації угоди за результатами медіації; 2) із закінченням строку проведення медіації та/або дії договору про проведення медіації; 3) у разі відмови хоча б однієї із сторін медіації або медіатора (медіаторів) від участі в медіації; 4) у разі визнання сторони медіації або медіатора (медіаторів) недієздатною особою або особою, цивільна дієздатність якої обмежена; 5) у разі смерті фізичної особи, яка є стороною медіації, або ліквідації юридичної особи, яка є стороною медіації; 6) в інших випадках відповідно до договору про проведення медіації та правил проведення медіації.

Також зазначимо, що жодних кількісних обмежень, як це встановлено частиною 2 статті 187 ГПК України для процедури врегулювання спору за участю судді, для процедури медіації не визначено. У разі потреби сторони спору можуть повторно до неї звернутися.

З урахуванням наведеного вище та аналізуючи ефективність застосування процедури врегулювання спору за участю судді, доцільно навести наукову позицію Л. Д. Романідзе, яка слушно наголошує на існуванні кількох проблемних моментів, а саме:

«...аби дійсно бути ефективним на шляху до примирення сторін, потрібно мати відповідне бажання і навички. Усі підряд судді України не можуть мати ці навички. Попри те, що Національна школа суддів України постійно займається підвищенням кваліфікації суддів в цьому напрямку (стосується вказаної процедури), неможливо навчити всіх суддів дуже швидко. А навіть якщо їх навчити – це не запорука того, що вони будуть добрими примирювачами. Для цього людина має володіти певними властивостями;

...сьогодні створено умови для зловживання процесуальними правами. «Якщо в мене немає підстав для відведення судді, я можу робити вигляд, що хочу примиритися, увійти в цю процедуру і одразу з неї вийти. І все. Справа більше не може розглядатися цим суддею» [5].

Схожу думку висловлюють й В. Ю. Мамницький та М. Г. Кахнова, які вважають, що «...для вирішення вказаної проблеми доцільним було б проведення відбору суддів, які мають бажання та можуть проводити врегулювання спору за участю судді, та здійснення відповідної професійної підготовки таких суддів» [6].

На нашу думку, така наукова позиція заслуговує на підтримку, оскільки врегулювання спору між сторонами конфлікту беззаперечно вимагає фахових знань у сфері права, умінь та навичок процесуального посередництва. Для судді, за участю якого проводиться врегулювання спору обов'язковими є освітньо-професійні знання з конфліктології, психології, медіації та ін. Для ефективного здійснення процедури врегулювання спору суддям мають бути притаманні такі професійні та особисті якості як незалежність, нейтральність, неупередженість, толерантність, етична чутливість, моральність, емоційна стійкість, емоційна лабільність та інші особисті якості, які сприятимуть ефективному застосуванню процедури врегулювання спору за участі судді та, зокрема, його основній меті - примиренню сторін [7]. А тому, враховуючи наведене вище, у разі запровадження на законодавчому рівні вимог до освітньо-професійної підготовки суддів за посередництва яких має здійснюватися процедура врегулювання спору, то, можливо, що виникне необхідність суттєвої зміни та удосконалення зазначеної процедури, оскільки спір, що розглядається суддею, який не має відповідної освітньої кваліфікації саме як посередником у врегулюванні спору, доведеться передавати на розгляд іншому судді, який відповідатиме

необхідним кваліфікаційним вимогам і матиме відповідні знання та навички.

Список використаних джерел:

1. Корінний С.О. (2017) Альтернативні способи вирішення спорів та інститут судової медіації в адміністративному процесі України: виклад основних доктринальних підходів. *Visegrad Journal on Human Rights* (№ 4) Т-3, 128–134.
2. Корінний С.О. (2017) Зародження та розвиток судової медіації як інституту адміністративного права. *Юридичний бюлетень*. (№ 5), 152–157.
3. Рекомендація R (86) 12 від 16.09.1986 № R (86) 12 Комітету міністрів державам-членам щодо заходів з недопущення та скорочення надмірного робочого навантаження на суди. URL: https://ips.ligazakon.net/document/mu86323?ed=1986_09_16.
4. Степанова Т.В. (2012) Процедури примирення в господарському процесуальному законодавстві України: концептуальні засади та перспективи розвитку // *Сучасні технології управління підприємством та можливості використання інформаційних систем: стан, проблеми, перспективи: Матеріали Сьомої Міжнародної науково-практичної конференції для викладачів, аспірантів та молодих вчених.*, м. Одеса, Т-2, 133–137.
5. Романадзе Л.Д. (2019) Малими кроками до Європи. *Юридична газета online*. URL: <http://yur-gazeta.com/golovna/malimi-krokami-do-evropi-.html>.
6. Мамницький В.Ю., Кахнова М.Г. (2019) Врегулювання спору за участю судді: проблемні аспекти правозастосовчої практики. *Журнал східноєвропейського права* № 64, 112–123.
7. Белінська І.А. (2012) Основні критерії психологічного профілю медіатора. *Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології*. Випуск 18, 34–43.

ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС ДЛЯ ГАЛИЧНИНИ 1797 РОКУ: УКЛАДЕННЯ, СТРУКТУРА, ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗНАЧЕННЯ

Савуляк Роман Васильович

канд. юрид. наук, докторант кафедри історії держави, права та
політико-правових учень, суддя судової палати з розгляду цивільних справ
*Львівський національний університет ім. Івана Франка,
Львівський апеляційний суд, Україна*

У 1772 р. внаслідок першого поділу Речі Посполитої поміж Австрією, Пруссією та Росією Галичина була приєднана до складу Австрійської монархії. Притому австрійський уряд об'єднав галицькі та польські землі в єдиний адміністративний коронний край під назвою Королівство Галіції і Лодомерії, де західну частину (Західну Галичину) становили польські землі, а східну (Східну Галичину) – галицькі. За Кючук-Кайнарджійським мирним договором 1774 р., укладеним між Росією та Туреччиною, до Австрії відійшла також Буковина, котра з 1786 р. до 1849 р. перебувала у складі Галицького коронного краю як окремий округ [1, с. 233; 2, с. 127].

Відтак, постало питання поширення на територію Галицького краю загальноімперського законодавства. Разом з тим, таке завдання було проблематичним, оскільки у самій Австрійській імперії на той час тривали кодифікаційні роботи з укладення нового Цивільного кодексу. Саме у 1772 р. була створена нова кодифікаційна комісія для переробки незатвердженого проекту цивільного Терезіанського кодексу («Codex Theresianus»), названого за ім'ям імператриці Марії-Терезії, за часів правління котрої він розроблявся [3, с. 90]. Врешті декретом від 1 листопада 1786 р. була затверджена і оприлюднена перша частина цього кодексу під назвою «Йозефінський кодекс законів», оскільки її підписав імператор Йосиф II. Вона передбачала права осіб у п'яти розділах: 1) про закони; 2) про права підданих загалом; 3) про права подружжя; 4) про права батьків і дітей; 5) про права сиріт та інших осіб, не здатних управляти своїми справами. А в 1787 р. було затверджено другу і третю частини переробленого Терезіанського кодексу. Тож 1 січня Йозефінський кодекс був введений у дію у німецьких спадкових землях Габсбургів, а з 1 травня 1787 р. і в Галичині [4, с. 47].

Слід звернути увагу, що проект Терезіанського кодексу, за висловом Ганса Шармаца, був результатом змішування римського права і вчень природного права [5, с. 352], що стало однією із причин його незатвердження, а новій кодифікаційній комісії було дане розпорядження не прив'язуватися безпосередньо, напряду до римського права [3, с. 90], однак ця вказівка не була належно виконана в Йозефінському кодексі. А тому з метою усунення цього недоліку за правління імператора Леопольда II 2 квітня 1790 р. було утворено придворну комісію у законодавчих справах, яку очолив Карл Антон Мартіні, який був професором природного права у Віденському університеті і водночас керівником імперської юридичної служби [6, с. 252; 1, с. 234; 7, с. 9; 3, с. 91].

7 травня 1790 р. та 22 лютого 1791 р. Леопольд II видав патенти, згідно з якими комісія була зобов'язана переглянути та доопрацювати Йозефінський кодекс 1787 р., а саме переробити положення розділів про дію законів у часі («Про застосування законів щодо дій, які відбулися»), про обов'язки суддів («Керування судьями виключно законом при винесенні рішень»), а також про права дітей («Про

позашлюбних дітей»). Результати кодифікаційних робіт комісії підлягали схваленню імператорськими установами та представництвами коронних країв. З цією метою 15 вересня 1790 р. імператор прийняв рішення про утворення при судах другої інстанції спеціальних комісій за участю представників кожного краю імперії. Крім того, для обговорення проекту нового кодексу були залучені також професори юридичних факультетів країв; так, з юридичного факультету Львівського університету було запрошено для подання висновку професора Б. Борзагу [8, с. 208].

Першу частину кодексу було завершено придворною комісією в 1794 р., другу – у 1795 р., третю – у 1796 р. [9, с. 44]. Відтак, у 1796 р. новий проект Цивільного кодексу, що значною мірою відходив від положень римської правової концепції, відображеної у Терезіанському і Йозефінському кодексах, а спирався, натомість, на вчення раціоналізму [6, с. 252], було передано на перевірку та подано імператору на розгляд [10, с. 51]. Цей проект був запроваджений як Галицький цивільний кодекс (таку його назву часто використовують науковці. – *Примітка Р. С.*) декретом від 17 лютого 1797 р. [11, с. 258] у Західній Галичині, а декретом від 8 вересня 1797 р. [12, с. 502] і у Східній Галичині [10, с. 51; 3, с. 91; 1, с. 235; 7, с. 10]. Тут слід уточнити, що у німецькомовному оригіналі цей правовий акт названо Цивільний кодекс для Галичини 1797 р. [13]. Це свідчить про те, що обґрунтованість теоретичних положень та ефективність практичного застосування і реалізації новоствореного Цивільного кодексу австрійський уряд вирішив випробувати у Галицькому коронному краї, перш ніж поширювати його дію на усю територію Австрійської монархії.

Звернемо увагу, що така особливість цього кодексу викликала у наукових колах різні розуміння його призначення – чи то виключно для Галицького краю, чи взагалі лише для Східної Галичини, чи ж для всієї Австрійської імперії [14, с. 7], а відтак спричинила дискусії і суперечки поміж дослідниками цього питання. Зокрема, В. С. Кульчицький [15, с. 56], Б. Й. Тищик [16, с. 57], Н. Ю. Панич [17, с. 75], І. Й. Бойко [1, с. 235; 7, с. 10] наполягають, що розглядуваний кодекс розроблявся як загальнодержавний проект Цивільного кодексу Австрійської імперії, проте з метою апробації був поширений спершу у Галичині, яка неодноразово використовувалася австрійським урядом як законодавча експериментальна площадка. Так, одна з перших пропозицій проведення такого експерименту стосувалася ще проекту Терезіанського кримінального кодексу 1768 р. [10, с. 52], а згодом на апробацію був запроваджений у Західній Галичині у 1796 р. і Східній Галичині у 1797 р. Кримінальний кодекс «Францішкана». Саме тому вже діючий в Галичині Цивільний кодекс й надалі доопрацьовувався кодифікаційною комісією і, врешті, на його основі було укладено новий цивільний кодекс – Загальне цивільне уложення Австрійської імперії 1811 р. Більше того, Н. Ю. Панич та І. Й. Бойко навіть називають Цивільний кодекс для Галичини 1797 р. Австрійським кодексом [17, с. 75; 1]. Ми цілковито підтримуємо обґрунтовану позицію названих науковців. Натомість, низка інших вчених переконані, що аналізований кодекс був прийнятий саме і виключно для Галичини (зокрема, Є. О. Харитонов [18, с. 225], Р. О. Стефанчук [19]) чи взагалі для Східної Галичини (А. М. Гужва [20, с. 86; 21], О. Д. Кутателадзе, В. М. Зубар [21]). Останнє твердження видається нам особливо дивним, з огляду на те, що сам австрійський уряд запровадив цей кодекс окремо спершу у Західній Галичині, а вже згодом у Східній.

Джерелами Цивільного кодексу для Галичини 1797 р. стали пандектне право, Пруське земське уложення 1794 р., провінційне право окремих австрійських країв, Статут Малої Польщі [9, с. 45; 19, с. 228; 22, с. 392]. Галицький цивільний кодекс 1797 р. складається з трьох частин, поділених на розділи (частина I включає 6 розділів (глав),

а частини II і III – по 19 розділів), які містять параграфи (усього 1613 параграфів: 299 – у частині I, 676 – у частині II, 638 – у частині III).

Структура Кодексу відповідає тогочасній класичній інституціональній схемі побудови кодифікованих актів, властивій традиції римського права [9, с. 45; 19, с. 228]. Характерною особливістю структури Галицького цивільного кодексу 1797 р. є те, що його частини не мають власних назв, а лише поширюються на певні правові інститути; умовно ж їх можна найменувати як особисте право, речове право, зобов'язальне право [9, с. 45].

Так, першу частину становлять загальні норми, які роз'яснюють поняття права і закону та визначають права осіб. Крім того, в ній закріплено права подружжя та врегульовано відносини між батьками і дітьми, викладено питання про опіку і піклування, а також про права і обов'язки господарів, домочадців і слуг. Друга частина регламентує правові відносини у речовому праві, визначає поняття речі, закріплює поділ речей, встановлює правовий режим володіння і права власності, передбачає способи набуття власності (зокрема, шляхом присвоєння, приплоду та приросту, передачі), регулює розділене право власності, право застави, сервітуту, спільну власність тощо. Крім того, друга частина вносить питання щодо спадку і спадкових прав, фідейкомісів і легатів, про обмеження і скасування останньої волі, а також про спадковий договір, висвітлює особливості спадкування за законом і за заповітом. Третя частина охоплює норми зобов'язального права, зокрема встановлює порядок укладення договору та виокремлює його види (договір дарування, позики і позички, доручення і зберігання, міни, купівлі-продажу, майнового найму, особистого найму, товариства, алеаторний, шлюбний договір та ін.). Ця частина кодексу містить також положення щодо деліктних зобов'язань. А крім того, в ній врегульовано питання забезпечення виконання зобов'язань, зміни та припинення зобов'язань тощо [23, с. 759-884].

Слід підкреслити, що норми Цивільного кодексу для Галичини 1797 р. були сформульовані законотворцями на досить високому тогочасному рівні; у стилі викладу і переконливості було враховано кращі класичні напрацювання в означеній сфері [24, с. 64]. Як слушно зауважує Л. В. Сіщук, законодавець намагався виразити положення кодексу чітко, точно, просто і доступно для сприйняття [14, с. 8], що слугувало б запорукою ефективності його застосування. Використання при його розробці позитивного досвіду функціонування попереднього цивільного законодавства та значні зусилля кодифікаційних комісій, котрі здійснили величезні напрацювання за майже півстоліття своєї діяльності (починаючи з 1753 р. – *Примітка Р. С.*), сприяли укладенню змістовно та систематично завершеного правового акта [25, с. 1311], ґрунтованого на поєднанні насамперед римського та природного права, що й пояснює раціональний, абстрактний, логічний та загальний, а не локальний характер його норм. А отже, після всіх переробок та проектів кодифікації цивільного права у другій половині XVIII ст. римське право так і залишилось основним джерелом для Галицького цивільного кодексу. Свідченням цього є передусім його латиномовний текст, термінологія, дефініції, формулювання якого дуже схожі з відповідними положеннями римського права, викладеними у Зводі Юстиніана «Corpus juris civilis» [20, с. 86-87].

Щоправда, варто відзначити, що вказані досягнення Цивільного кодексу для Галичини 1797 р. доволі нівелювалися недотриманням авторами окремих мовних правил у написанні цього акта. А саме, кодекс містив чималу кількість пунктуаційних та орфографічних помилок. Використання у тексті внаслідок неуважності укладачів двокрапок замість крапки або крапки з комою наприкінці речення, неправильне

вживання голосних та приголосних (що не було помилками при друці) значною мірою ускладнювали читання та розуміння змісту норм кодексу [10, с. 51; 3, с. 91-92]. Окрім того, як звернув увагу один з видавців першого україномовного перекладу Цивільного кодексу для Галичини 1797 р., здійсненого під егідою Асоціації випускників Юридичного інституту ПНУ, О. Париляк на презентації цього видання у травні 2017 р. в Івано-Франківську, іноді його автори вдавалися до історичних екскурсів, відволікалися від юридичних формулювань та, що незвично для правового акту, робили філософські відступи. При цьому вони використовували багато старих німецьких слів, яким ні перекладачі, ні словники не давали визначення [26].

З прийняттям Галицького цивільного кодексу 1797 р. було припинено дію польського феодального цивільного права на території Галичини, а також створено передумови для подальшого реформування австрійського цивільного законодавства з врахуванням досвіду правозастосування названого кодексу, тож, як вже зазначено вище, кодифікаційні роботи в Австрійській імперії продовжилися [10, с. 52; 3, с. 92]. Відтак, можемо стверджувати, що Цивільний кодекс для Галичини 1797 р. був апробаційним, експериментальним не тільки для самого Галицького краю, де він діяв упродовж 15 років, а й для австрійського уряду, оскільки увесь цей час він доопрацьовувався австрійською владою і врешті був замінений укладеним на його основі Загальним цивільним уложенням Австрійської імперії 1811 р., яке отримало вже загальнодержавний характер. Більше того, оскільки Австрійське загальне цивільне уложення 1811 р., з відповідними змінами і доповненнями, чинне і сьогодні, то можемо дозволити собі твердження, що Галицький цивільний кодекс 1797 р. слугує, значною мірою, підґрунтям цивільних правовідносин сучасної Австрії [13].

Варто зацентувати, що Цивільний кодекс для Галичини 1797 р. передував всесвітньовідомому Цивільному кодексу Наполеона 1804 р. та став однією з перших кодифікацій цивільного права на території не тільки України, а й Європи та світу. Так, Р. Стефанчук і О. Блажівська визнають його другою кодифікацією цивільного законодавства у світі, котра поступається лише Баварському цивільному кодексу Максиміліана (*Codex Maximilianus bavaricus civilis*) 1756 р. Свою позицію вони обґрунтовують тим, що всі інші кодифікації, які передували Галицькому цивільному кодексу 1797 р., в той час були або не повністю цивільними кодифікаціями (зокрема, Йозефінський кодекс 1787 р., Загальний національний закон Пруської держави 1792 р., який включав і конституційне, і кримінальне право), або існували на рівні проектів (наприклад, Терезіанський кодекс 1766 р.) [9, с. 43; 19, с. 227]. Більше того, авторитетний австрійський вчений, професор Віденського університету В. Браунедер заявляє навіть про першість Цивільного кодексу для Галичини 1797 р. серед європейських цивільних кодифікацій [27, с. 9-28].

Отже, підсумуємо, що досліджувана нами пам'ятка австрійського загалом і українського зокрема права має вагому пізнавальну, теоретично-наукову і практичну цінність та потребує глибшого вивчення з метою актуалізації її значення для сучасних як історико-правової, так і цивілістичної наук.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. Й. Австрійський цивільний кодекс 1797 р. та його апробація у Східній Галичині. Часопис цивілістики: Науково-практичний журнал. 2016. Вип. 20. С. 231-236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2016_20_49.
2. Едер П. Реформи Йосифа II в Австрійській імперії та їхнє поширення у Галичині (1780-1790 pp.). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2015. Вип. 61. С. 127-135. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/216/212>.

3. Бойко І. Правове регулювання цивільних відносин на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772-1918 pp.). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2013. Вип. 57. С. 88-96. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/10/%d0%92%d1%96%d1%81%d0%bd%d0%b8%d0%ba-57.pdf>.
4. Кульчицький В., Левицька І. Джерела, структура, основні положення Австрійського цивільного кодексу 1811 р. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2009. Вип. 48. С. 46-51. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/LVIV/visnyk_48.pdf.
5. Полдников Д. Ю. Доктрины договорного права Западной Европы XI-XVIII вв. Москва : Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», 2012. 366 с.
6. Харитонов Є. О. Прийняття нового Цивільного кодексу України і досвід кодифікації цивільного законодавства Австрії. Наукові праці Одеської національної юридичної академії. Том 1. Одеса : Юридична література, 2002. 328 с. С. 250-257. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19010/%d0%9d%d0%b0%d1%83%d0%ba.%20%d0%bf%d1%80%d0%b0%d1%86%d1%96%20%d0%9e%d0%b4%d0%b5%d1%81.%20%d0%bd%d0%b0%d1%86.%20%d1%8e%d1%80%d0%b8%d0%b4.%20%d0%b0%d0%ba%d0%b0%d0%b4.%20%d0%a2.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
7. Бойко І. Й. Австрійський цивільний кодекс 1797 р. та його застосування у Східній Галичині: деякі дискусійні питання. Часопис Київського університету права. 2015. № 3. С. 8-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_3_3.
8. Brauner W. Das Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie von 1811. Gutenberg-Jahrbuch, 1987. 375 s.
9. Стефанчук Р., Блажівська О. Історичні аспекти створення Галицького цивільного кодексу 1797 року. Вісник Національної академії прокуратури України. 2014. № 4. С. 42-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2014_4_9.
10. Панич Н. Цивільний кодекс Австрії 1812 р. та його застосування на території Галичини. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2008. Вип. 47. С. 51-53. URL: https://otherreferats.allbest.ru/history/00925980_0.html.
11. Justizgesetzsammlung 1797/337. 540 s.
12. Justizgesetzsammlung 1797/373. 540 s.
13. Нам є чим пишатися: у Франківську Асоціація випускників Юрінституту презентувала Цивільний кодекс Галичини 1797 року. URL: https://kurs.if.ua/news/nam_ie_chym_pyshaty_sya_u_frankivsku_asotsiatsiya_vypusknikiv_yurydychnogo_instytutu_prezentovala_54208.html/.
14. Сіщук Л. В. Порівняльно-правова характеристика нормативних приписів Цивільного кодексу Західної Галичини 1797 року і Цивільного кодексу України 2004 року. ЮРФАКТИ плюс. 2017, травень. № 54(68). С. 7-9. URL: <https://law.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/100/2021/03/%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C-2017.pdf>.
15. Кульчицький В. С. Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX – на початку XX ст.). Львів, 1965. 64 с.
16. Тищик Б. Й. Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.). Львів, 2003. 80 с.
17. Панич Н. Анексія Галичини Австрією та поширення австрійського права на її території. Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. 2006. Вип. 43. С. 73-77. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/LVIV/visnyk_43.pdf.
18. Харитонов Є. О. «Цивільний кодекс Східної Галичини» чи «Австрійський цивільний кодекс»: вступ до дискусії. Часопис цивілістики: Науково-практичний журнал. 2016. Вип. 20. С. 225-226. <https://web.archive.org/web/20171118153442/http://www.xn----7sbhwbapzhlwdep3dj4zb.xn--j1amh/archive/20.pdf>.
19. Стефанчук Р. А. Гражданский кодекс Галиции 1797 г. как одна из первых мировых кодификаций гражданского законодательства. Часопис цивілістики: Науково-практичний журнал. 2016. Вип. 20. С. 227-230. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8726/48.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

20. Гужва А. М. Галицький цивільний кодекс 1797 р. як взірець рецепції римського права. Часопис цивілістики: Науково-практичний журнал. 2017. Вип. 27. С. 86-91. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/17147/%d0%93%d1%83%d0%b6%d0%b2%d0%b0%20%d0%93%d0%b0%d0%bb.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
21. Гражданский кодекс Восточной Галиции 1797 г. = Codex civilis pro Galicia Orientali MDCCXCVII / пер. с лат. А. Гужвы ; под. ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. Москва : Статут ; Одесса, 2013. 536 с.
22. Тацій В. Я., Рогожин А. Й., Гончаренко В. Д. Історія держави і права України у 2-х т. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2000. Т.1. 653 с.
23. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях. Т. 1 / уклад. Ю. В. Білоусов, І. Р. Калаур, С. Д. Гринько та ін. ; за ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. Київ : Правова єдність, 2009. С. 759-884.
24. Ткач А. П. Кодифікація дореволюційного права України. Київ, 1968.
25. Neschwara Ch. Westgalizisches Gesetzbuch. Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. Band V. Berlin : Erich Schmid Verlag, 1998. 2086 s.
26. Кушніренко Н. «Право – це все, що породжує щось добре та сприяє загальному добробуту»: як Галичина отримала перший у світі Цивільний кодекс. URL: https://kurs.if.ua/articles/tsyvilnyy_kodeks_galychyny_54311.html/.
27. Браунэдер В. Гражданский кодекс Галиции – первая кодификация частного права в Европе. Гражданский кодекс Восточной Галиции 1797 г. = Codex civilis pro Galicia Orientali MDCCXCVII / пер. с лат. А. Гужвы ; под ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. Москва : Статут; Одесса, 2013. С. 9-28.

СЕКЦІЯ VIII. ПОЖЕЖНА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

ВПЛИВ ПАРАМЕТРІВ КАБЕЛЬНИХ ВИРОБІВ НА ТЕМПЕРАТУРУ ЇХ НАГРІВАННЯ В ПРОЦЕСІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Парамонова Катерина Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету пожежної безпеки
Національний університет цивільного захисту України, Україна

Янов Влад Євгенович

здобувач вищої освіти факультету пожежної безпеки
Національний університет цивільного захисту України, Україна

Науковий керівник: Катунін Альберт Миколайович

ORCID ID: 0000-0003-2171-4558

канд. техн. наук, старший науковий співробітник,
доцент факультету пожежної безпеки
Національний університет цивільного захисту України, Україна

Вступ. На цей час результати аналізу причин пожеж електроустановок свідчать, що значну кількість серед них займають теплові прояви струму в електричних мережах [1,2]. В свою чергу, захист електричних мереж від виникнення пожеж можливо забезпечити, маючи необхідну інформацію про режими їх експлуатації [1-3].

Пожежну небезпеку доцільно оцінювати на основі прогнозу значень температури кабельних виробів із визначеними параметрами в задані інтервали часу. Таким чином, розробка та удосконалення відповідних моделей для отримання температурно-часових характеристик експлуатації кабельних виробів є досить актуальним завданням для розвитку промисловості України.

Основна частина. В роботі [1] запропоновано застосування удосконаленої моделі оцінки нагрівання кабельних виробів у процесі експлуатації. Отримані співвідношення дозволяють будувати часові залежності температури нагрівання кабелів і проводів із різними видами ізоляції та проводити аналіз впливу параметрів кабельних виробів на температуру їх нагрівання в процесі експлуатації.

На рис. надано температурно-часові характеристики експлуатації проводу ПВ (1х2,5) для струму навантаження $I = 40$ А та значень товщини ізоляції $\Delta r_{із} = 7 \times 10^{-4}$; 10^{-3} ; $1,3 \times 10^{-3}$ м, які отримано на основі застосування удосконаленої моделі.

Залежності даного виду дають можливість оцінювати вплив параметрів кабельних виробів на температуру їх нагрівання в процесі експлуатації. Так, аналіз наведених графіків дозволяє зробити висновки щодо впливу значень товщини ізоляції мідного проводу ПВ (1х2,5) на температуру його нагрівання протягом 300 с:

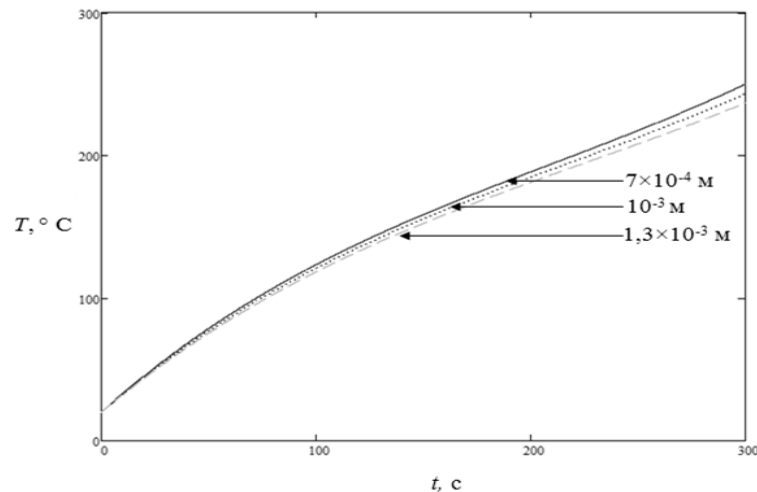

Рис. Температурно-часові характеристики експлуатації проводу ПВ (1х2,5) для струму навантаження $I = 40$ А та значень товщини ізоляції $\Delta r_{iz} = 7 \times 10^{-4}; 10^{-3}; 1,3 \times 10^{-3}$ м.

- температурно-часові характеристики експлуатації проводу ПВ (1х2,5) мають нелінійний характер;
- вплив товщини ізоляції Δr_{iz} на підвищення температури проводу в процесі експлуатації протягом до 60 с є незначним.
- з часом вплив товщини ізоляції Δr_{iz} на підвищення температури проводу в процесі експлуатації посилюється.

Висновки. Застосування удосконаленої моделі дозволяє отримувати температурно-часові характеристики експлуатації кабельних виробів із різними параметрами. Таким чином, виникає можливість в подальшому проводити порівнювальний аналіз впливу параметрів кабельних виробів на температуру їх нагрівання у процесі експлуатації в різних умовах.

Список використаних джерел:

1. Катунін А.М., Олійник В.В., Кулаков О.В. & ін. (2022). Удосконалення моделі теплового старіння ізоляції кабельних виробів // INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL GRAIL OF SCIENCE. № 17 (липень, 2022). С. 181-185. <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/15692>.
2. Катунін А. М., Коломійцев О. В., Олійник В.В. & ін. (2023). Удосконалення моделі оцінки нагрівання кабельних виробів у процесі експлуатації // Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень». м. Хмельницький, Україна. С. 164-167.
3. Катунін А.М., Кулаков О.В., Коломійцев О.В. & ін. (2022). Оцінка терміну пожежобезпечної експлуатації ізоляції кабельних виробів // Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс /м. Вінниця, 2022 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С. 122-126. <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/15693>.

СЕКЦІЯ ІХ. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ЗДАТНІСТЬ РОДОКОКІВ – ДЕСТРУКТОРІВ МОНОАРОМАТИЧНИХ ВУГЛЕВОДНІВ ДО СИНТЕЗУ ІНДОЛЬНИХ СПОЛУК

Ногіна Таїсія Михайлівна

ORCID ID: 0000-0002-9381-2299

канд. біол. наук, старший науковий співробітник відділу
фізіології промислових мікроорганізмів

Інститут мікробіології і вірусології ім Д.К. Заболотного НАН України, Україна

Хоменко Людмила Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-0109-0445

канд. біол. наук, старший науковий співробітник відділу
фізіології промислових мікроорганізмів

Інститут мікробіології і вірусології ім Д.К. Заболотного НАН України, Україна

Актинобактерії роду *Rhodococcus* широко використовуються в біотехнологіях очищення довкілля від різних класів токсичних речовин, в першу чергу від нафти і нафтопродуктів. При внесенні до нафтозабруднених ґрунтів ці мікроорганізми вступають в контакт з рослинами, що ростуть на забруднених територіях. Рослини можуть стимулювати ріст актинобактерій, вивільняючи широкий спектр речовин в навколишнє середовище, зокрема амінокислоти, такі як триптофан, аргінін, серин та глутамінова кислота. У свою чергу, актинобактерії – деструктори вуглеводнів здатні підвищувати стійкість рослин до нафтових забруднень і можуть позитивно впливати на їх ріст шляхом синтезу фітогормонів (ауксинів, гіберелінів, цитокінінів та інших). Серед речовин, що стимулюють ріст рослин особливе значення мають ауксини – фітогормони індольної природи, до яких належить індол-3-оцтова кислота (ІОК) та її похідні. Відомо, що попередником синтезу цього фітогормону є амінокислота L-триптофан. Синтез таких фітогормонів виявлено у багатьох асоціативних і вільноживучих ґрунтових мікроорганізмів. В останні роки з'явилися дані про синтез ІОК деякими вуглеводеньокиснювальними штамми актинобактерій роду *Rhodococcus* [1-2].

Метою досліджень було вивчити здатність до синтезу фітогормонів – похідних індолу штамом актинобактерій *Rhodococcus aetherivorans* УКМ Ас-602, який засвоює фенольні сполуки [3]. Штам підтримуються в депозитарії Українській колекції мікроорганізмів Інституту мікробіології і вірусології ім.Д.К.Заболотного НАН України. Раніше нами було показано зниження цим штамом рівня фітотоксичності високо концентрованих фенолвмісних середовищ (0,5-0,7 г/л фенолу) із II (високого) класу токсичності до V (норма) екологічно безпечного класу, що супроводжувалось відновленням схожості і морфометричних параметрів проростків тест-рослини ярої пшениці сорту «Печерянка» [4].

Для дослідження здатності продукувати індольні сполуки культури

виросли в темряві за температури 28-30 °C в колбах на качалках (220 об/хв) до стаціонарної фази росту на рідкому мінеральному середовищі наступного складу (г/л): NH_4NO_3 – 0,75, Na_2HPO_4 – 0,73, KH_2PO_4 – 0,35, NaHCO_3 – 0,25, $\text{MgSO}_4 \times 7\text{H}_2\text{O}$ – 0,1, MnSO_4 – 0,002, $\text{FeSO}_4 \times 7\text{H}_2\text{O}$ – 0,02, pH – 7,0. Фенол, толуол або глюкоза були використані як джерело вуглецю та енергії у концентраціях 0,75 г/л, 0,5 г/л, 5,0 г/л відповідно. Як попередник синтезу ауксинів у середовище додатково вносили L-триптофан у кількості 1000 мг/л; за умов росту на фенолі використовували і меншу концентрацію L-триптофану – 300 мг/л. Контролем було середовище без L-триптофану. Виявлення ауксину та його кількісне визначення проводили у супернатанті культуральної рідини штамів колориметричним методом за допомогою реакції Сальковського на індол-3-оцтову кислоту та її похідні [5]. Оптичну щільність зразків вимірювали при довжині хвилі 540 нм; за контроль слугувало незасіяне середовище з додаванням реагенту. Кількість ауксинів визначали за калібрувальним графіком з використанням індол-3-оцтової кислоти як стандарту.

В результаті проведених досліджень встановлено, що наявність L-триптофану у середовищі культивування штаму *R. aetherivorans* УКМ Ас-602 не впливало на ефективність засвоєння кожного із субстратів. У той же час здатність штаму до синтезу фітогормонів повністю залежала від присутності L-триптофану, а їх кількість – від концентрації у середовищі цього попередника біосинтезу ауксинів та від джерела вуглецю. Найменшу кількість ауксинів (43 мкг/мл) штам *R. aetherivorans* УКМ Ас-602 синтезував на середовищі з глюкозою в присутності 1000 мг/л L-триптофану. Це не суперечить літературним даним про більш низький рівень синтезу цих фітогормонів у інших представників роду *Rhodococcus* за умов росту на вуглеводах порівняно з вуглеводнями. Так, зокрема, встановлено, що штам *Rhodococcus erythropolis* ВКМ Ас-2017D при засвоєнні сахарози продукував 34,4 мкг/мл ІОК, а н-гексадекану – 77,7 мкг/мл ІОК [2]. На середовищі з фенолом в присутності 300 мг/л L-триптофану штам *R. aetherivorans* УКМ Ас-602 синтезував 60 мкг/мл ІОК, а збільшення кількості L-триптофану до 1000 мг/л призводило до підвищення синтезу ІОК до 114 мкг/мл. Отримані дані про пряму корелятивну залежність кількості синтезованих родококами ауксинів від концентрації L-триптофану у середовищі узгоджуються із результатами досліджень інших бактерій, зокрема штаму *Klebsiella* SGM 81, який при збільшенні кількості L-триптофану у середовищі з 500 мг/л до 1000 мг/л підвищував синтез ІОК з 49 мкг/мл до 190 мкг/мл [5]. Найбільшу кількість ІОК (149 мкг/мл) продукував *R. aetherivorans* УКМ Ас-602 при засвоєнні толуолу. Нездатність штаму до утворення ауксинів за відсутності L-триптофану у середовищі свідчить про наявність у нього, як і у переважної більшості інших бактерій, триптофан-залежного шляху синтезу цих фітогормонів.

Висновки. Здатність до синтезу ауксинів штамом *R. aetherivorans* УКМ Ас-602 може бути одним із факторів, що обумовлюють його фітостимулювальні властивості, і свідчить про перспективність використання цього штаму в асоціації із рослинами у комплексних технологіях біо- та фіторемедіації забрудненого вуглеводнями ґрунту і відновлення рослинного покриву на забруднених територіях.

Список використаних джерел:

1. Tretyakova M.S., Ivanova M.V., Belovezhets L.A., Markova Yu.A. (2019). Possible use of oil-degrading microorganisms for protection of plants growing under conditions of oil pollution. IOP Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 315 72046, 1–6. doi:10.1088/1755-1315/315/7/072046.
2. Отрошко Д.Н., Шеремет В.В., Волченко Н.Н., Худокормов А.А., Самков А.А. (2016). Влияние температуры и источников углерода на биосинтез ауксина штаммом *Rhodococcus*

erythropolis ВКМ Ас-2017D и его фитостимулирующая активность в почвенных условиях. Самарский научный вестник, (15), 42–46.

3. Nogina T., Fomina M., Dumanskaya T., Zelena L., Khomenko L., Mikhalovsky S., Podgorsky V., Gadd G.M. (2020). A new *Rhodococcus aetherivorans* strain isolated from lubricant-contaminated soil as a prospective phenol-biodegrading agent. *Appl. Microbiol. Biotechnol.*, (104), 3611–3625.
4. Khomenko L.A., Nogina T.M., Podgorskyi V.S. (2021). Assessment of phenol detoxification by *Rhodococcus aetherivorans* UCM Ac-602 using the phytotesting method. *Mikrobiol.Z.*, (83), 3-12. doi: <https://doi.org/10.15407/mikrobiolj83.06.003>.
5. Gang S., Saraf M., Waite C. J., Buck M., Schumacher J. (2018). Mutualism between *Klebsiella* SGM 81 and *Dianthus caryophyllus* in modulating root plasticity and rhizospheric bacterial density. *Plant Soil*, (424), 273–288.

КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ: ВПЛИВ НА ФІЗИЧНЕ ТА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ

Товкун Лідія Павлівна

ORCID ID: 0000-0002-4091-1322

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри
медико-біологічних дисциплін і валеології
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Костомаха Валентина Василівна

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня,
спеціальність 014. Середня освіта. Біологія та здоров'я людини
Університет Григорія Сковороди в Переяславі, Україна

Всесвітня організація охорони здоров'я зазначає, що нині в світі кожна шоста дитина має ту чи іншу форму ігрової залежності. Найбільше поширення має комп'ютерна ігрова залежність. Така залежність найбільше притаманна для тих школярів, які мають низький рівень самооцінки, а також малу соціальну активність. Якщо вчасно не діагностувати і не лікувати таку залежність, то таке захворювання призведе до дезадаптації та часткової деградації особистості. Нажаль, така дитина вже не зможе себе уявити в світі без ігор [3].

На жаль, вплив комп'ютерних ігор на організм школярів значно сильніший і більш негативний, ніж про це думають батьки. Зазвичай батьки знають, що комп'ютерні ігри не зовсім корисне заняття для дітей. Проте, вони вважають, що нічого страшного, коли дитина якусь годину-другу пограється комп'ютерною грою; що негативні наслідки від цих занять у дитини будуть колись, через багато років, або взагалі їх не буде. Це все хибні думки!

З огляду на це варто розглянути негативний вплив комп'ютерних ігор на фізичне здоров'я школярів. Різні «стрілялки», симулятори та сюжетні ігри – це звичний вид дозвілля школярів віком від 6 років і старше. Зазвичай, коли школяр грає в такі ігри, то в нього подовгу зберігається одна й та ж поза сидіння, з перекошеною спиною, втупившись в екран і не моргаючи. У зв'язку з цим лікарі-педіатри й офтальмологи одноставно вказують на негативний вплив комп'ютерних ігор на здоров'я школярів. Тривале сидіння в неправильній позі надає велике навантаження на хребет і на ще незміцнілий м'язовий корсет. Все це разом призводить до пришвидшення розвитку сколіозу.

Постійне використання комп'ютерної мишки призводить до того, що в учня можуть почати німіти та боліти пальці правої руки, або лівої, якщо він шульга і тримає мишку лівою рукою. Таке захворювання має назву тунельний синдром. Таке одноманітне навантаження на кисть призводить до затискання нервів. Основними симптомами є втрата чутливості, поколювання і великі водянки, на лікування яких витрачаються тижні [1].

При дуже тривалих сеансах гри виникає запалення сухожилля кистей рук і зап'ястя (віайтис). Віайтис зазвичай виникає через часті натискання на кнопку ігрової консолі Wii, що проявляється хронічною втомою плечового суглобу і лікується знеболювальними препаратами та повною відмовою від гри. До цієї категорії також відносять травми, котрі пов'язані з грою у тісних приміщеннях.

Також тривала гра призводить до інтенсивного пульсуючого болю в голові, що

супроводжується нудотою, блюванням і незвичайною чутливістю до світла чи звукам. Це мігрень. Напади мігрені можуть тривати від кількох годин до кількох днів.

В інших випадках захоплення комп'ютерними іграми можуть викликати судими. Науковцями ще не доведено того, що комп'ютерні ігри можуть спровокувати напад звичайної епілепсії. Проте, напад фотосенситивної епілепсії може бути викликаний такими візуальними подразниками, як мерехкотіння світла, низка геометричних форм, які часто повторюються, або різні об'єкти, що весь час рухаються [1].

Залежність від комп'ютерних ігор – це порушення контролю імпульсів, схоже на те, що виникає у тих людей, які пристрасилися до азартних ігор (приміром, рулетка). У цьому випадку є такі симптоми: зміна маси тіла (в будь-який бік), нехтування особистою гігієною, зниження соціальних взаємодій і порушення сну.

Дитячі очі, що безвідривно дивляться, не моргаючи, на монітор комп'ютера, отримують величезне навантаження – втомлюються і червоніють. Внаслідок цього виникає синдром «сухого ока». Такі ознаки комп'ютерного зорового синдрому офтальмологи нині спостерігають у значної кількості школярів. Унаслідок прогресування такого стану виникає короткозорість і головні болі. До того ж приєднується навантаження впродовж навчального року під час сидіння за партами і напружуючи очі. Внаслідок цього погіршується зір. Сторожке розглядання монітору, що світиться, викликає напруження очей. Таке тривале використання комп'ютера може закінчитися навіть глаукомою, особливо у тих користувачів, які страждають короткозорістю. Це стає дуже небезпечним, коли зовсім перестають моргати і поверхня очей пересихає [1].

Особливо варто звертати увагу на такі тривожні ознаки: якщо школяр, який регулярно грає в комп'ютерні ігри, став дратівливим, нервовим, погано керованим, з'явилися істерики, котрих раніше не було, приступи агресії через дрібниці. Це все вказує на агресію і психічні розлади. Останні дослідження науковців стверджують, що зациклені на іграх люди частіше переживають депресивні та неспокійні стани, ніж ті, хто немає такої залежності. У школярів це проявляється у підвищеній збудливості та відсутності навичок спілкування. При цьому також є відсутність змоги сконцентруватися, порушення сну, тривога, дратівливість і соціальні фобії. Також у школярів, які грають в ігри з елементами жорстокості, частіше виникають фантазії, котрі пов'язані з агресією, вони більш схильні до агресивної поведінки. Крім цього, вони самі з великою ймовірністю можуть стати жертвами чужої агресії [2].

Саме так психіка школяра може компенсувати те навантаження, що він отримує під час комп'ютерних ігор. Напруження і хвилювання, в яких перебуває школяр, який грає, приміром, у «стрілялку», несподівані повороти сюжету, сильне збудження не можуть зникнути безслідно і проявляються потім у таких несподіваних для батьків змінах у поведінці.

Важливо вказати на вплив комп'ютерних ігор, які пов'язані з насиллям, на психіку дітей, особливо хлопців віком 8-15 років, оскільки вони традиційно є цільовою аудиторією ігор, які пов'язані з бойовими діями чи битвами з монстрами.

Засоби масової інформації, лікарі та вчителі нині гостро піднімають проблему щодо загострення проблеми дитячої жорстокості. Випадки, коли школярі вбивають своїх однолітків, уже часто стають широко відомими у нашому суспільстві. Одним із джерел такої жорстокості є ті комп'ютерні ігри, котрі культивують силу. У тих неповнолітніх гравців, які багато і часто грають у «стрілялки», нажалі, викривлюється світосприйняття: 1) вони вважають, що в реальному житті здатні легко і без ризику для життя виконати якийсь запаморочливий трюк; 2) вони вважають за норму вирішення будь-яких конфліктів шляхом застосування сили чи

зброї, і навіть не намагаються в реальному житті вирішити все мирним шляхом, бо просто не вміють цього робити; 3) нажалі, за самі жорстокі вчинки та вбивства герої комп'ютерних ігор не несуть відповідальність, і саме ця модель поведінки переноситься школярем до реального світу, тобто можна вдарити чи вбити – і за це нічого не буде [1].

Ще один негативний стан який може виникнути у школярів, які люблять тетрис – це ефект тетрису. Такий феномен може виникати після будь-якої гри, де повторюються картини, якщо в таку гру грати тривалий час, але приклад із тетрисом є найбільш показовим. Деякі прихильники тетрису стверджують, що після кількох годин, проведених за грою, вони мимовільно починають знаходити в реальному житті ті елементи, що пов'язуються з грою. Приміром, такі гравці починають бачити навкруги блоки, що падають чи фантазувати, як ті чи інші елементи тетрису впишуться до звичного пейзажу. Інколи ці образи геть-чисто оволодівають думками, уявою і навіть сновидіннями людини. Навіть відомі випадки дорожніх аварій, які відбулися з вини водіїв, які намагалися слідкувати за падінням блоків, які не існують [1].

До аспектів негативного впливу комп'ютерних ігор на школярів відноситься також і те, що такі ігри вбивають здатність працювати, докладати зусиль для досягнення бажаного результату. Неповнолітні гравці звикають до того, що за допомогою кількох кліків комп'ютерною мишкою вирішуються будь-які проблеми. Цю саму модель поведінки школярі переносять і до реального дорослого життя. Внаслідок цього виникають істерики, стреси і депресії, коли щось не виходить із першого разу, коли потрібно попрацювати, щоб щось вийшло [2].

Отже, негативний вплив комп'ютерних ігор на фізичне і психічне здоров'я школярів різного віку є безсумнівним. І щоб звести до мінімум цей негативний вплив батькам варто більше цікавитися своїми дітьми, проводити з ними більше часу, пропонувати інші форми дозвілля – книги, настільні ігри, спорт, прогулянки на свіжому повітрі, хобі.

Список використаних джерел:

1. 10 медичних наслідків захоплення комп'ютерними іграми. URL: <http://www.fiveplus.org.ua/10-medicinskix-posledstvij-uvlecheniya-kompyuternymi-igrami> (дата звернення 11.02.2023 р.).
2. Гавалешко О. М., Самборська О. Я. Особливості психологічної залежності від комп'ютерних ігор у підлітково-юнацькому віці. Актуальні проблеми навчання та виховання дітей з особливими потребами. 2007. № 3(5). С. 151-156. URL: <http://ap.uu.edu.ua/author/76> (дата звернення 12.02.2023 р.).
3. Лудоманія – що це, теж залежність? URL: <https://profi-detox.com.ua/uk/likuvannya-vid-alkogolizmu-metodom-koduvannya> (дата звернення 11.02.2023 р.).

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

НЕФЕКТИВНИЙ ЧИ НЕЗАСЛУЖЕНО ЗАБУТИЙ – БІОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ЗАХИСТУ РОСЛИН У СУЧАСНОМУ ЗЕМЛЕРОБСТВІ

Жуйков Терентій Олександрович

студент 1-го курсу агрономічного факультету

Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна

Жуйков Олександр Геннадійович

Д-р. с.-г. наук, професор кафедри рослинництва та агроінженерії

Херсонський державний аграрно-економічний університет, Україна

Біологічний метод захисту культурних рослин від шкідників і хвороб заснований на використанні хижих і паразитичних комах (ентомофагів), хижих кліщів (акарифагів), нематод, птахів, ссавців і ін. для пригнічення або зниження чисельності шкідливих організмів (проти шкідників с.-г культур), і біопрепаратів, заснованих на продуктах життєдіяльності мікроорганізмів (проти шкідників і хвороб с.-г. культур) [1]. Саме тому даний напрямок є дуже актуальним і так важливо розкрити цю тему сьогодні, коли збільшення інтересу до органічного с.-г. виробництва досягло свого піку [2]. Даний метод боротьби зі шкідниками й хворобами відрізняється тим, що абсолютно безпечний для навколишнього середовища й людини, а також має ряд переваг у порівнянні із застосуванням хімічних препаратів. Більшість біологічних методів боротьби зі шкідниками засновані на природньому зв'язку всіх істот, що мешкають у природі [3]. Вони не суперечать її нормальному круговороту та не розбалансують устояні екологічні зв'язки.

Одним з перших на початку 80-х рр. 19-го сторіччя запропонував використовувати біологічний метод для контролю комах І. І. Мечников (спори цвілевого гриба проти хлібного жука). Однак перший промисловий препарат на основі тюрингської бацили був отриманий у Франції. Сьогодні на основі цієї бацили випускаються не менше як 20 препаратів. Приблизно в цей же час біометод був успішно застосований у Каліфорнії. В 1872 р. у цей район США був випадково занесений австралійський жолобчастий червець, який став основним шкідником цитрусових культур. В 1889 г. для боротьби з ним з Австралії був завезений його природній ворог – хижак сонечко-родолія. Протягом декількох місяців зараженість дерев червцем різко знизилася. Це метод був успішно повторений ще в 50 країнах, де цитрусові страждали від червця [4].

До біометоду відноситься й контроль натуралізованих й занесених видів, які в нових екологічних умовах бурхливо розмножуються. Так, в Австралії для обмеження розмноження кактуса опунції був використаний метелик кактусовий вогнівка, а для боротьби із сальвінією настирливою – довгоносик. В 20-х рр. минулого сторіччя розселення у водоймах Італії й Іспанії американської рибки гамбузії поклато край епідеміям малярії: личинки малярійних комарів були знищені рибкою. Після цього

гамбузія була розселена на Близькому Сході, Гавайських островах і в Аргентині, а даний досвід був успішно перейнятий для боротьби із захворюванням у радянських середньоазіатських республіках [5]. Цій маленькій та непоказній рибиці був навіть встановлений пам'ятник на кошти вдячної міської громади: жителі забули про це страшне захворювання (малярія), а колись безплідні болотисті пустки були перетворені на курортний рай.

На сьогодні Україна є європейським лідером в напрямку розвитку органічного землеробства, про що свідчить динаміка зростання органічних сільськогосподарських угідь та об'ємів експорту продукції органічного статусу. Сучасні біологічні методи, застосовувані для захисту сільськогосподарських культур від шкідників, умовно діляться на наступні: а) застосування харчових і феромонних принад; б) зоологічний метод; в) застосування ентомофагів; г) препарати на основі продуктів життєдіяльності мікро й макроорганізмів. Використовуючи харчові принади, можна локалізувати шкідників у певному місці, де їх буде не складно знищити. Наприклад, для дротяника в якості принади використовують некондиційну картоплю або моркву, закладені в ґрунт не глибше 15 см від поверхні. Через кілька днів їх видаляють разом з личинками, що забралися туди. Інший метод принад – застосування пасток з феромонами й атрактантами. Заснований цей метод боротьби з комахами на їхній здатності до комунікації за допомогою пахучих речовин, що виділяються спеціальними статевими залозами. Обидва види пасток можуть мати різну форму й обладнання й успішно застосовуються як для моніторингу чисельності, так і для боротьби із плоджерками, совками, листокрутками, прихованохоботниками, попелицями. Зоологічний метод – залучення на ділянку дрібних тварин і птахів, що харчуються шкідливими комахами, їх яйцями й личинками. До них відносяться: комахоїдні птахи (горобці, трясогузки, сорокопуди і т.ін.), жаби, їжаки, кроти, землерийки. Ентомофаги – корисні комахи, що харчуються комахами-шкідниками, що є їхніми природними ворогами. Застосування ентомофагів при вирощуванні культурних рослин дозволяє забезпечити раннє виявлення шкідника, знизити пестицидне навантаження й зберегти екологічну чистоту врожаю. Число ентомофагів, що живуть на ділянці, потрібно по можливості збільшувати. Перше, що необхідно для цього зробити – обмежити або взагалі звести до нуля використання хімічних препаратів, наситити сівозміни культурами, які будуть залучати корисних комах, наприклад, пряно-ароматичними й бобовими. Класичним у цьому сенсі є застосування трихограми – ентомофагу, який використовується для боротьби із цілим комплексом шкідливих комах. Сутність методу полягає в тому, що трихограма відкладає свої яйця в яйця шкідників с.-г. культур. Личинка, що розвивається, харчується вмістом яйця шкідливої комах, тим самим знищує його вже на цій стадії (рис. 1).

Рис. 1. Трихограма бура /*Trichogramma evanescens*/ відкладає яйце в яйце озимої совки

Трихограма знищує озиму, бавовняну, дику, капустяну й інші види совок, капустяну й ріпну білянку, капустяну міль, кукурудзяного метелика, яблуневу плодожерку, листогризучих шкідників саду й багатьох інших шкідників с.-г. культур (більш 60 видів). Найбільш високою активність трихограми є за температури від 18 до 30 градусів і відносної вологості повітря від 60 до 95%. Застосовують її в 2-3 строки: перший – на початку яйцекладки кожного покоління шкідника, другий – у період масової яйцекладки й третій через 5-10 днів після другого. Випуск трихограми слід проводити в ранковий або вечірній час у суху, безвітряну, теплу погоду [6].

Наїзники – дрібні корисні комахи, що паразитують у гусеницях метеликів, з'їдаючи їх зсередини (рис. 2). Залучити цих комах у фітоценоз можна, висіявши по периметру поля кріп, моркву, селеру, петрушку, кмин – усі культури сімейства *Ariaseae*.

Рис. 2. Наїзник /*Habrobracon hebetor*/ відкладає яйце в личинку совки

Сонечко – усім знайома комаха, яка полює на попелицю, кліщів, білокрилок. Золотоочки – природні вороги попелиці й інших шкідників. У середньому одна личинка золотоочки з'їдає від 100 до 150 особин попелиці за день. Яйця золотоочки відкладають на нижню сторону листка, близько скупчення попелиць. Вони виглядають дуже незвичайно – маленькі білі коробочки на довгих тонких ніжках. Також одним з дуже перспективних видів ентомофагів є амблісейус – хижий кліщ, який застосовується для боротьби з різними видами трипсів, павутинним і суничним кліщами на овочевих, декоративних культурах, а також суниці. Головна умова успішного застосування амблісейуса – раннє виявлення вогнищ шкідника й своєчасний випуск хижого кліща. Основними харчовими об'єктами амблісейуса є личинки трипсу, рідше хижак харчується яйцями шкідника, а от дорослими трипсами амблісейус не харчується. Також проводиться випуск цього ентомофагу при боротьбі з павутинним кліщем на сої, бавовнику, плодових і ягідних культурах, винограднику, овочах. Слід провести не менш 2-3 випусків за оптимальних умов для розвитку виду: температура 20-30°C, вологість повітря не менше 70% (рис. 3).

Рис. 3. Хижий кліщ /*Amblyseius swirskii*/ знищує личинку пшеничного трипса

Амблїсейус застосовується профілактично, тому що він може тривалий час жити на рослині, харчуючись пилком. Таким чином, успіх застосування хижаків й період і тривалість прояву його ефективності залежить від професійного фітосанітарного моніторингу й своєчасності виявлення вогнищ розмноження шкідника.

Використання організмів і продуктів їх життєдіяльності (або їх синтетичних аналогів) для контролю щільності популяцій комах-шкідників, бур'янів і грибів, що викликають хвороби сільськогосподарських культур – найбільш зручний, оперативний і технологічний варіант біологічного методу захисту с.-г. культур. Так, для боротьби із широким спектром захворювань грибової природи на зернових, технічних, овочевих культурних рослинах створені монокомпонентні й комплексні препарати на основі продуктів життєдіяльності гриба *Trichoderma* і бактерії *Bacillus subtilis*.

Пропоную трохи відкрити завісу наукової таємниці і одним оком зазирнути у завтрашній день біологічного захисту рослин. Так, перспективним трендом є експериментальна робота ізраїльських, італійських та українських дослідників з розробки нових груп мікогербіцидів – сполук, що пригнічують бур'яни та мають у своєму складі спори патогенних грибів, котрі цілеспрямовано та «адресно» знищують лише певні ботанічні види, насамперед «кошмар» алергіків – амброзію полинолисту. Сучасним «проривом» у сфері біологічного захисту рослин є розкриття хімічного складу так званих «фітотригерів» – сигнальних речовин, які синтезуються кореневою системою рослин-господарів і стимулюють проростання насіння паразитних видів – наприклад, вовчка соняшникового та стриги, що паразитує на зернових культурах (пшениці, житі, кукурудзі, просі, сорго, вівсі, рисі). Після обробки ґрунту мізерно малою кількістю препарату, що містить фітотригери, насіння паразитних видів «розуміє» це як початок інтенсивного росту культур-господарів, інтенсивно проростають і, не знайшовши господаря, швидко гинуть (рис. 4).

Рис. 4. Знищення рослин вовчка соняшникового /*Ogobanche cumana*/ за допомогою фітотригеру

Якщо розвинути тему боротьби із вовчком, то в Україні є позитивний досвід декількох органічних господарств, де із даним проблемним видом успішно борються за допомогою грибка фузаріума й мушки фітомізи, що є природними патогеном і шкідником цього бур'яну-паразиту.

Характерною рисою біологічного методу захисту культурних рослин від комплексу шкідливих організмів є спрямована дія кожного препарату або біологічного агенту, який вражає певний вид збудника захворювання, бур'яну або фітофага, хоча в останні роки в арсеналі агрономів-органіків з'явилися фунгіцидні мікробні препарати й раси ентомофагів, здатні контролювати чисельність популяцій одночасно декількох видів комах-шкідників і патогенів.

На наш погляд, не вірно позиціонувати біологічний метод захисту як виняткову прерогативу органічного землеробства. Даний дієвий спосіб контролю розвитку хвороб, шкідників і бур'янів прекрасно інтегрується й до комплексної системи захисту с.-г. культур від шкідливих організмів. Цілком припустима комбінація елементів біологічного захисту разом із помірним використанням синтетичних пестицидів у строки, коли вони найменш небезпечні для ентомофагів і не виявлять фунгіцидної дії на корисну мікрофлору.

Не слід також скидати сьогодні (особливо у світлі зростаючої популярності ресурсо-енергозберігаючих агротехнологій) із терезів і такі «дідівські» способи біологічного захисту фітоценозу від забур'яненості, як метод придушення бур'янів культурами з високою екологічною конкурентною здатністю (багаторічні трави, жито, буркун, люпин), використання полікультур і сорто-сумішей, у яких зменшується кількість вільних екологічних ніш для росту бур'янів.

Роль біологічного методу захисту рослин у практиці сільського господарства швидко зростає. Так, у США він використовується на 8% посівних площ, а в Китаї за рахунок біометоду використання пестицидів при вирощуванні бавовнику знизилося на 90%. Підвищується роль даного методу контролю чисельності шкідливих видів і в Україні. В окремих прогресивних господарствах випуск трихограми й застосування біопрепаратів для передпосівної обробки насіння – обов'язкові технологічні операції. І хоча слід визнати, що більш активному застосуванню біологічного методу захисту у вітчизняному рослинництві ще перешкоджають певні стереотипи й фобії, він поступово стає основним важелем санітарного впливу на лісові екосистеми. Так, останнім часом удалося виділити форму тюрингської бацили, що викликає хвороби непарного й золотавого шовкопряду й американського білого метелика -шкідників деревних культур у лісах і полезахисних лісосуках [7].

Висновки. Отже, зважаючи на той факт, що Україна останнім часом займає лідируючі позиції в Європі за темпами розвитку органічного землеробства, біологічний метод захисту польових культур від комплексу шкодочинних організмів набуває все більшої актуальності. Сучасні способи біологічного захисту за своєю дієвістю та ефективністю не лише не поступаються синтетичним хімічним пестицидам, а часто навіть переважають їх, особливо за рахунок високої селективності та екологічної толерантності до макро і мікробіоти. Темпи розвитку органічного сегменту у сучасних інтегрованих системах захисту рослин дозволять до 2025 року збільшити долю біологічних препаратів і методів в них до 25-30%.

Список використаних джерел:

1. Анішин Л.В. Вітчизняні біологічно активні препарати просяться на поля України. Пропозиція. Київ, 2004. № 10. С. 48.
2. Бурсела М. Сучасні агроекологічні і соціальні аспекти хімізації сільського господарства. Пропозиція. Київ, 1995. № 1-2. С. 17-18.
3. Дяченко М.П., Падій М.М., Шелестова В.С. Основи біологічного методу захисту рослин. Київ : Урожай, 1990. 268 с.
4. Ключенко В.В. Вплив мікробних препаратів на продуктивність та якість зерна пшениці озимої в агро-кліматичних умовах Степового Криму. Екологія. Наукові праці. 2011. Вип. 140. Том 152. С. 33-36.
5. Домарацький Є.О., Домарацький О.О., Козлова О.П. Стимулятори росту та комбіновані препарати біологічного походження як невід'ємний елемент еко-логізації технології вирощування технічних культур. Сучасний рух науки: тези доп. V міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 7-8 лютого 2019 р. Дніпро, 2019. С. 202-206.
6. Камінський В.Ф. Біологічне землеробство в умовах зміни клімату. Посібник українського хлібороба. 2017. № 1. С. 28-31.
7. Лихочвор В.В. Біологічне рослинництво. Львів: НВФ «Українські технології», 2004. 312 с.

ПОКРИВНА ТА БЕЗПОКРИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОЩУВАННЯ КОНЮШИНИ ЛУЧНОЇ – ЯК ЧИННИК ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ КОРМОВИРОБНИЦТВА

Огородник Наталія Зіновіївна

ORCID ID: 0000-0002-7428-9973

Д-р. вет. наук, професор, завідувач кафедри тваринництва і кормовиробництва
Львівський національний університет природокористування, Україна

Дроздовський Андрій Борисович

здобувач вищої освіти факультету агротехнологій та екології
Львівський національний університет природокористування, Україна

Енергетична ефективність галузі кормовиробництва полягає у зростанні результативності шляхом сукупності чинників комбінованого впливу, за котрого перевищується вплив кожного з них зокрема або спостерігається синергія, що сприяє посиленню сумарного ефекту. Своєю чергою, енергетична ефективність кормовиробництва диктує економічну доцільність та рентабельність галузі тваринництва в цілому, що є рушійним елементом її розвитку [3]. Дослідження та розрахунки економічної та енергетичної ефективності створюють умови для обґрунтованого оцінювання, визначення кращих технологічних елементів, що, своєю чергою, породжує рекомендації тих чи інших технологій та доцільність їх впровадження у виробництво [9].

У сучасному кормовиробництві переважна більшість елементів, предметів та засобів мають біологічну основу і ключовим предметом є потенціал кормових культур, впровадження та вирощування котрих найбільш ґрунтовно відображається на економічній ефективності, доцільності й ресурсощадності [5]. В Україні, на відміну від інших засобів кормовиробництва, земля є основним, проте, обмеженим природним ресурсом чинником. Тому питання збереження та відновлення її найважливішого ресурсу – родючості постають не менш гостро, ніж ефективність виробництва в цілому і при науково-обґрунтованому підході є чинниками, що забезпечують збільшення ефективності виробництва [3].

З усіх найпоширеніших культурних рослин у кормовиробництві конюшина лучна є однією з найбільш універсальних і найрозповсюдженіших культур, що охоче поїдається усіма тваринами і навіть птицею [9]. За своїм поширенням вона хоча й поступається люцерні, проте, краще росте на кислих ґрунтах [4]. Тому важливе значення має її вплив на ґрунти та технології вирощування з погляду економічної та енергетичної характеристики в кормовиробництві.

Основними технологіями вирощування конюшини лучної є покривне та безпокривне вирощування. Особливість конюшини лучної до підпокривного вирощування досягається за рахунок її тіневитривалості, яка є вищою, ніж в інших багаторічних бобових трав [2]. Це дозволяє вже у перший рік своєї вегетації сформувати повноцінний урожай високоякісної зеленої маси, що не доступно для інших бобових за аналогічної системи вирощування [5].

Вирощується конюшина лучна під покривом різних культур, це можуть бути як ярі, озимі зернові, горох, ріпак на насіння, кукурудза чи зернові на зелений корм,

вико-вівсяні суміші. Вплив тієї чи іншої покривної культури цікавить як дослідників так і практиків, проте, вони приходять до єдиної думки, що вплив покривних культур доцільніше пов'язувати з прийомами агротехніки, які застосовуються під багаторічні бобові трави з ґрунтово-кліматичними умовами [6, 12]. Так, загущення покривних культур буде зменшувати інтенсивність фотосинтезу в підпокровній культурі, що ослабить її розвиток та як наслідок може спричинити зменшення продуктивності, тому рекомендується зменшувати норми висіву покривних культур на 30% [2].

Варто зазначити, що у варіантах з вирощування конюшини лучної під покривом рослин, які здатні формувати значну вегетативну масу та схильні до вилягання використовують не високі дози Нітрогенвмісних добрив для запобігання надмірного її пригнічення покривною культурою. Своєю чергою, удобрення дозою N30 часто буває достатньо, щоб забезпечити контрольований ріст як покривної культури, так і сприятливо впливає на розвиток конюшини [13]. За високого фону Нітрогену пригнічується його симбіотична фіксація. Відповідно конюшина за невисоких його доз повною мірою використовує природні механізми забезпечення цим елементом за рахунок інтенсивнішого формування симбіотичних зв'язків з фіксуючими Нітроген бактеріями [7].

Як демонструють дослідження С.Є. Амонса, проведені в зоні правобережного Лісостепу України, безпокровне вирощування не має переваги над покривним, адже конюшина лучна найбільш вдало реалізовувала свій потенціал під покривом проса [1]. При цьому після збору покривної культури, залишання стерні заввишки 13-15 см сприяє снігозатриманню, що оберігає конюшину від вимерзання та ураження хворобами [11]. Після танення снігу низинні місця, в яких затримуються талі води, слід висувати, формуючи канавки для їх стікання, що запобігає вимоканню та поширенню коренових гнилей, раку й інших захворювань [15].

Безпокровне вирощування є розповсюдженим, проте, менш доцільним з точки зору енергетичної та економічної ефективності [14]. Хоча єдиної думки, щодо вищої ефективності безпокровної чи покривної технології вирощування конюшини лучної вчені ще не досягли, як показують дослідження Т.А. Забарна за певних агрокліматичних умов та агротехніки вона здатна формувати кращу продуктивність за безпокровного вирощування [5]. Проте безпокровне вирощування здатне забезпечити кращу продуктивність не у всіх агрокліматичних умовах та має очевидні недоліки. Спочатку свого розвитку і упродовж 1,5 місяців культура росте повільно, що дозволяє вільно формуватись значній кількості бур'янів і за посушливих умов спричиняє пересихання відкритого ґрунту, відповідно він зазнає впливу ерозії та може деградувати [6]. Для вдалої перезимівлі і накопичення вологи доводиться проводити штучне снігозатримання [10]. Такий спосіб вирощування вимагає збільшення гербіцидного навантаження на ґрунт, зниження екологізації виробництва, використання додаткових агротехнологічних заходів і як наслідок зростання затрат на формування одиниці продукції.

В умовах достатнього зволоження, на високопродуктивних фонах удобрення, за високої агротехніки, найбільш економічно доцільним є вирощування даної культури під покривом культурних рослин, що сприятиме формуванню високих врожаїв і зменшує ризик забур'янення та її зникнення з травостою на ранніх етапах розвитку [8, 14].

Висновки. Залежно від ґрунтово-кліматичних зон відбувається правильний вибір технології вирощування конюшини лучної, що базується на її біологічних особливостях та заходах агротехніки. Як чинник екологізації, підпокровне вирощування конюшини має провідне місце в системі кормовиробництва та

забезпечує ощадне ставлення до основного ресурсу – ґрунту.

Список використаних джерел:

1. Амонс С.Е. (2001) Вплив норм висіву покривного ячменю і конюшини лучної на продуктивність ланки сівозміни в умовах зрошення центрального Лісостепу України. *Збірник наукових праць Вінницького держ. аграр. університету*, (9), 31–35.
2. Амонс С.Е. (2022) Фотосинтетична продуктивність посівів конюшини лучної безпокровних та підпокровних посівів залежно від норм їх висіву. *Сільське господарство та лісівництво*, (27), 218–227.
3. Багаторічні бобові трави як основа природної інтенсифікації кормовиробництва / Г. І. Демидась та ін.; за ред. Г. І. Демидася & Г. П. Квітка. (2013) Київ: ТОВ «Нілан-ЛТД», 322.
4. Байструк-Глодан Л.З. (2019) Оцінка зразків конюшини лучної на основі селекційних індексів. *Передгірне та гірське землеробство і тваринництво*, (65), 3–11.
5. Забарна Т.А. (2021) Формування продуктивності конюшини лучної залежно від факторів інтенсифікації. *Сільське господарство та лісівництво*, (21), 95–108.
6. Квітко Г.П., Ткачук О.П. & Гетман Н.Я. (2012) Багаторічні бобові трави – основа природної інтенсифікації кормовиробництва та поліпшення родючості ґрунту в Лісостепу України. *Корми і кормовиробництво*, (73), 113–117.
7. Коць С.Я. (2001) Роль біологічного азоту у підвищенні продуктивності сільськогосподарських рослин. *Физиология и биохимия культурных растений*, (33), 3, 208–215.
8. Кулька В.П. & Щербина Л.П. (2013) Оцінка колекційних зразків конюшини лучної та їх використання при створенні сортів інтенсивного типу. *Корми і кормовиробництво*, (76), 47–54.
9. Методика проведення дослідів з кормовиробництва та годівлі тварин: під редакцією А.О. Бабича (1998), Вінниця, 78.
10. Панчишин І.Ю. (2000) Врожайність травосумішок конюшини лучної з кострицею лучною залежно від удобрення і кількості укосів. *Вісник аграрної науки*, (8), 74–76.
11. Петриченко В.Ф. & Макаренко П.С. (2005) Лучне кормовиробництво і насінництво трав. Вінниця «Діло», 228.
12. Харченко Ю.В., Кочерга В.Я. & Холод С.М. (2013) Продуктивність зразків конюшини лучної (*Trifolium pratense* L.) в умовах Устимівської дослідної станції рослинництва. *Корми і кормовиробництво*, (76), 54–59.
13. Храпійчук П.П., Бобер А.Ф. & Храпійчук І.П. (2003) Вирощування багаторічних бобових культур на насіння в зоні Полісся України. *Вісник ДАУ*, (1), 66–74.
14. Xie C., Xu S. & Mosjidis J.A. (1997) Multistage selection indices for maximum genetic gain and economic efficiency in red clover. *Euphytica*, (98), 75–82.
15. Vyn T. J., Faber J.G., Janovicek K.J. & Beauchamp E.G. (2000) Cover crop effects on nitrogen availability to corn following wheat. *Agronomy Journal*, (92), 915–924.

СЕКЦІЯ XI. ХАРЧОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ «СМАЧНОГО ПОСУДУ» ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Євтухова Уляна Олексіївна

здобувач вищої освіти факультету переробних і харчових виробництв
Державний біотехнологічний університет, Україна

Діхтярь Альона Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-5430-147X

канд. техн. наук, доцент кафедри харчових технологій в ресторанній індустрії
Державний біотехнологічний університет, Україна

Науковий керівник: Федак Наталя Василівна

ORCID ID: 0000-0002-7460-3213

канд. техн. наук, професор кафедри харчових технологій в ресторанній індустрії
Державний біотехнологічний університет, Україна

Широке використання синтетичних матеріалів у якості одноразового посуду спричиняє низку проблем екологічного характеру. Перш за все це проблема утилізації пластикового посуду. Його накопичення погіршує екологічну ситуацію. Сьогодні на заміну дешевому, але шкідливому пластику приходять їстівний посуд – більш дорогий, але нешкідливий для людини і безпечний для природи. Їстівний посуд – це вироби, виготовлені з харчової сировини, які можна вживати разом з напоєм або стравою. Розробкою такого посуду займаються провідні науковці розвинених країн світу, оскільки на сьогодні наша планета страждає від мільярдів тон пластику (більше 80% усього сміття в світовому океані), який розкладається роками. Запропонована заміна – це шлях до зменшення екологічного навантаження на довкілля [1-2].

Ідея щодо виробництва їстівного посуду не нова, в даному напрямку працює багато вчених, зокрема Дмитро Бідюк, Петро Бобонич, Тарас Гряділь, Ерік Бобонич, Катерина Хоровіч, Йосунг Кім та ін. Їстівні склянки Jelloware, їстівна ложка Edible Spoon та склянка «Scoff-ee Cup» – найбільш відомі та реалізовані розробки у цьому напрямку. Найбільш поширеною сировиною для виготовлення їстівного посуду є: водорості та речовини, отримані з них (агар) [3, 4], зернові культури (рис, пшениця, ячмінь, сорго) [2, 5], грибковий міцелій [6], картопляний крохмаль [7], молочний протеїн (казеїн) [8] тощо. Відомі розроблені рецептури виготовлення столових наборів, починаючи з серветки і закінчуючи тарілкою для супу, з борошна, цукру, солі, яєць та молока [9, 10]. Існують також рішення щодо створення їстівного посуду з овочів та фруктів [11, 14].

В США, фахівцями компанії Ecovative Design розроблено екологічну упаковку з грибкового міцелію та матеріалів, що залишилися після збирання зерна (кукурудзяні стебла). Така упаковка безпечна та повністю розкладається через 90 діб [6].

Компанією Loliware було розроблено першу одноразову їстівну термостабільну

чашку, яка забезпечує вживання різноманітних напоїв, коктейлів і десертів, різної температури. Основною сировиною для виробництва чашки є агар-агар, органічний тапіоковий сироп (отримують екстрагуванням маніоки), органічний цукор, вода та гарбузовий концентрат для кольору. Після використання, чашку можна з'їсти, в іншому випадку вона легко розкладається через 60 діб [4].

Мережа ресторанів Alfred Coffee & Kitchen у Лос-Анджелесі (США) виготовляє стаканчики для кави з вафлі, краї якої вкриті молочним шоколадом, що нагадує ріжок для морозива, об'ємом 120 см³. Схожою ідеєю зацікавилася і мережа громадського харчування KFC. Стаканчик «Scoffee Cup», виготовлений зі спеціального печива, а всередині покритий шаром білого шоколаду з підвищеною термостійкістю. Зовні стаканчик покритий цукровим сиропом, який нанесений у вигляді логотипу компанії. Тож стаканчик абсолютно придатний для того, щоб налити в нього порцію кави. Шоколад підсолоджує напій і запобігає витіканню [9].

Дизайнер з Венесуели (Південна Америка) Enrique Luis Sardi у співпраці з італійською компанією Lavazza в 2003 році розробив екочашку для кави. Чашка зроблена з тіста, вкритого спеціальною цукровою пудрою, яка є ізолятором і робить чашку водонепроникною. Печиво у вигляді ложки для кави достатньо щільне для того, щоб витримати розмішування гарячих напоїв. Ложки та чашки з печива продаються в наборі по 6 шт. [10].

Фірма Butt Foods (Велика Британія) пригощає гостей закладів ресторанного харчування гарячими стравами, які подаються в хлібі, випеченому в спеціальній духовій шафі. Хлібну тарілку можна розігріти в мікрохвильовій печі [9].

Do Eat (Бельгія) – це компанія, що випускає харчові продукти в їстівній упаковці, яка виготовляється з картопляного крохмалю та води. Упаковка не містить глютену, жирів, цукрів та інших добавок, які не підходять для веганів. Рекомендується зберігати продукти в контейнерах не більше двох годин. Їстівні контейнери необхідно запікати, смажити та нагрівати у мікрохвильовій печі, щоб досягти чіткої текстури продукту. Вони мають нейтральний аромат і тому можуть використовуватися як для солодких, так і для солоних страв, але не підходять для рідких. Їстівні контейнери можна зберігати 6 місяців. Вироби Do Eat швидко розкладаються й утилізуються в довкіллі як компост [7].

Польська компанія Biotrem розробила повний столовий набір Bioterm – біологічно розкладний посуд, виготовлений з чистих пшеничних висівок, який виробляється в сучасному екологічному виробництві ЄС. Столові прибори виготовлені з суміші біорозкладальних пластмас і пшеничних висівок, мають низький вміст вуглецю (від 1,3 до 1,6 г/кг), розкладаються в навколишньому середовищі через 30 діб. Пластини не згинаються, як папір або пластик, і стійкі до нагрівання в мікрохвильовій печі та духовці до 200°C, також можуть бути заморожені. Гарячі страви в посуді можуть перебувати не довше 30 хв. Такі набори доступні у роздрібній упаковці по 10 шт. та по 100 шт. [6].

В Японії розроблено їстівний посуд з галет, які виготовлені з рисового борошна, солі та води для закладів ресторанного господарства [9].

В Італії (м. Флоренція) до гарячих напоїв пропонується шоколадна ложка [12], а в Україні в ресторанах прийнято подавати український борщ у хлібі [13].

Вченими Сумського національного аграрного університету було удосконалено їстівний посуд від FoodBIOPack. Це чашечки для еспreso та їстівні соломинки, які витримують холодні та гарячі напої. Крім того, вчені Сумського національного аграрного університету разом зі своїми студентами розробили посуд на основі тіста (екосклянки, тарілки, соломинки для напоїв, виделки та ложки), чашки для кави та

чаю, в яких можна наливати гарячі напої та їстівні ріжки для морозива з груші [14].

Сумський науковець Дмитро Бідюк створив одноразовий екологічний посуд, використавши власний аналог поліетилену. Зовні екосировина схожа на тонку спресовану піну. В такому посуді легко втілити будь-які дизайнерські рішення, кольори й навіть смаки. Такі білкові стаканчики для кави, мармеладні соломинки для коктейлів і навіть пакети для їжі можна з'їсти разом із бутербродом. А в звичайному ґрунті стаканчики безслідно зникають упродовж трьох тижнів, а пакети – за 7 днів [14].

Петро Бобонич зі своїми колегами розробили одноразовий посуд на основі кукурудзи. В склад одноразових біорозкладальних виробів (тарілок, ланч-боксів, склянок, ножів, ложок, пакетів, плівок... входять відходи кукурудзи та їстівний і/або неїстівний крохмаль (плоди каштанів і жолудів), вода, оцет та гліцерин. Технологічні переваги їх – це термостабільність, міцність, простота виробництва виробів, низька ціна виробів. Такий посуд може повністю замінити одноразовий. Використаним посудом можна відгодовувати тварин. А розкладається він всього за півтора місяця [15].

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можна окреслити основні переваги їстівного посуду – смачного посуду:

- виготовлений з біоматеріалу;
- зручний у використанні;
- тримає форму, є твердим;
- в ньому можна розігрівати і запікати їжу;
- може слугувати кормом для тварин;
- розкладається в короткі терміни;
- не приносить жодної шкоди навколишньому середовищу;
- виробництво такого посуду можна запровадити в будь-якій країні.

На основі аналітичних даних було здійснено порівняльну характеристику цін на їстівний посуд що пропонується на поточний момент (табл. 1):

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика цін на їстівний посуд в Україні
в асортименті, станом на лютий 2023 р.**

Вид посуду	Ціна	Джерело
Желейні склянки	26,40 грн	https://eco-plates.webnode.com.ua/jistivnij-posud/
"Scaff-ee Cup" (120 мл)	45,60 грн	https://eco-plates.webnode.com.ua/jistivnij-posud/
Ложки та чашки з печива (6 одиниць)	499,0 грн	https://eco-plates.webnode.com.ua/jistivnij-posud/
Їстівні бокали	25,0 грн	https://375739048576.uaprom.net/p26701984-sedobnye-bokaly.html
Їстівний посуд	1,50 дол США	https://alibaba.com/g/edible-tableware.html

Враховуючи вищезазначене, звичайно, можна сказати, що їстівний посуд вже існує і до чого нові розробки? Але на вітчизняному ринку асортимент їстівного посуду обмежений.

У зв'язку з цим нами розроблено технологію виробництва напівфабрикату випеченого із заварного тіста з використанням ОСВТ (олії соняшникової високоолеїнового типу), що характеризується відсутністю транс-ізомерів жирних кислот, збалансованим жирнокислотним складом, високим вмістом токоферолів (антиоксидантів).

Напівфабрикат із заварного тіста з використанням ОСВТ може бути використаний як основа для формування невеликих ємностей для подачі салатів, кремів, паст, густих соусів.

Як підсумок, організація виробництва їстівного посуду може стати поштовхом для:

- розвитку студентської науки в закладах освіти Харкова у напрямку дослідження властивостей різних видів сировини, натуральних речовин, сполук для використання їх під час виготовлення посуду;
- розробки нових страв, що можуть бути подані у такому посуді;
- розвитку екокультури нашої країни;
- збереження оточуючого середовища та покращення екологічної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Laville Sandra, Taylor Matthew Nearly 1m tonnes every year: supermarkets shamed for plastic packaging // The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2018/jan/-17/nearly-1m-tonnes-every-year-supermarkets-shamed-for-plastic-packaging>.
2. Роботько А. Ю. Їстівний посуд – піклування про екологічне майбутнє планети / А. Ю. Роботько, А. І. Чорна, О. С. Шульга // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2019. – Т. 25, № 2. – С. 225-233.
3. Ooho! Water you can eat// Skipping Rocks Lab. URL: <http://www.skippingrockslab.com/ooho!.html>.
4. About LOLIWARE // Loliware. URL: <https://www.loliware.com/pages/about-us>.
5. Biotrem – Biodegradable Tableware// Ecolotec. URL: <https://www.ecolotec.com/biotrem/index.html>.
6. John N. Littering with Mushroom Packaging Helps the Environment // Edgy Lab. URL: <https://edgylabs.com/littering-mushroom-packaging-helps-environment>.
7. Do Eat – Packaging You Can Eat// Ecolotec. URL: <https://www.ecolotec.com/doesat/home-use.html>.
8. Horowitz Kate This Edible Packaging Is Made From Milk Protein// Mental Floss. URL: <http://mentalfloss.com/article/84958/edible-packaging-made-milk-protein>.
9. Їстівний посуд на шляху до поліпшення екології // «Екологічна варта». URL: <https://agitb-rigada-ekologichna-varta.webnode.com.ua/l/jistivna-posudna-shlyakhu-dopolipshennya-ekologiji/>.
10. Їстівний посуд - це сучасно // Екологія життя. URL: <http://www.eco-live.com.-ua/content/blogs/st-vnii-posud-tse-suchasno>.
11. Кіор М.І. Перспективи виробництва їстівного посуду в Україні. Тези доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції НПП та молодих науковців «Актуальні аспекти розвитку науки і освіти». – Одеса. – 13-14 квітня 2021 р. – С. 425.
12. Шоколад і кава Slitti// Slitti Cioccolato e Caffè. URL: <http://www.slitti.it/>.
13. Яримко Олена Кращі ресторани української кухні: страви, що пахнуть Україною// IGO to World.com. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/article/966_lu The Guardian вид. 17.01.2018 chshie-restorany-ukrainskoy-kuhni.htm.
14. Екопосуд як альтернатива пластику. URL: <https://e-kolosok.org/naukova-robota-ekoposud-al-ternatyva-plastyku/>.
15. Виготовлення одноразового посуду із кукурудзи. URL: https://jm.snau.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/06/proiekt_taras_grjadil_ta_inshi.pdf.

СЕКЦІЯ XII. ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

ВИБІР БАЗОВИХ ПРОЄКТНИХ ПАРАМЕТРІВ ТРУБОПРОВОДУ ДЛЯ ТРАНСПОРТУВАННЯ РОСЛИННИХ ОЛІЙ

Середюк Марія Дмитрівна

ORCID ID: 0000-0002-6874-6947

*д-р. техн. наук, професор кафедри газонафтопроводів та газонафтоосховищ
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна*

Кондрацька Юлія Вікторівна

магістрант інституту нафтогазової інженерії

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна

Війна з Росією, блокада морських портів підсилили актуальність створення альтернативних маршрутів транспортування української сільськогосподарської продукції. Одним із основних продуктів експорту є рослинні олії, у першу чергу соняшникова, яка до початку війни експортувалась у 107 країн світу. У цьому зв'язку важливе значення має підписаний в 2022 р. Україною та Польщею Меморандум щодо проєкту будівництва транскордонного трубопроводу, яким українська олія транспортуватиметься до порту міста Гданськ. Трубопровід мав би пролягати з району м. Ягодин (Волинська область, Україна) до м. Гданськ (Польща), орієнтовна довжина трубопроводу 600 км, мінімальний обсяг транспортування олії 70 тис. т/д. Заплановано створення спільної робочої групи, яка має розробити можливі варіанти маршрутів трубопроводу, визначити попередні технічні параметри трубопроводу, вартість та умови реалізації проєкту.

Слід відзначити, що у вітчизняній практиці відсутній досвід проєктування магістрального трубопроводу для транспортування соняшникової олії. Відсутні також наукові розробки, що ураховують особливості технології трубопровідного транспорту рослинних олій. Не розроблені нормативні документи, що регламентують правила та методи проєктування таких особливих трубопроводів.

В Україні розроблення проєктів магістральних трубопроводів для перекачування нафти, нафтопродуктів, у т. ч. технічних олив, виконують згідно з нормативним документом ВНТП 2-86 «Нормы технологического проектирования магистральных нефтепроводов» [1]. Рослинні олії характеризуються значною в'язкістю за низьких температур. За цим показником вони найбільш близькі до технічних олив. Тому є сенс застосувати зазначений документ для одержання базових проєктних рішень щодо трубопроводу для транспортування рослинних олій.

Мета досліджень – визначення базових проєктних параметрів трубопроводу для транспортування рослинних олій з використанням методів, передбачених нормативними документами у сфері нафтопостачання.

На сьогодні більшість вихідних параметрів, необхідних для виконання проєктного розрахунку трубопроводу, відсутня. Відомо, що орієнтовна довжина

трубопроводу становить $L = 600$ км. Добове надходження олії у резервуарний парк головної насосної станції планується в обсязі (7000-9000) т.

Згідно із довідниковими даними, температура застигання соняшникової олії становить мінус (16-19) °С. Це дає підставу очікувати, що за температур вищих від 0 °С аномальні реологічні властивості олії проявляються слабо і цим чинником у процесі гідродинамічних розрахунків трубопроводу можна знехтувати [2].

Відповідно до рекомендацій [1], для зазначеного вище планового обсягу перекачування і робочого тиску продукту на виході насосних станцій 6,4 МПа доцільно передбачити трубопровід із зовнішнім діаметром 377 мм і товщиною стінки 7 мм. Внутрішній діаметр трубопроводу становитиме $D = 0,363$ м.

Мета проектного розрахунку трубопроводу для транспортування рідкого середовища – визначення загальних втрат тиску і необхідної кількості насосних станцій (далі НС) для перекачування заданого обсягу продукту на задану відстань. Для продукту, що транспортується, мають бути відомі фізико-хімічні та реологічні властивості у діапазоні робочих температур і тисків. Робочі температури олії залежать від умов навколишнього середовища і вибраної технології транспортування. Робочі тиски визначаються механічними властивостями труб та гідродинамічними характеристиками вибраного насосного обладнання насосних станцій [2].

У результаті опрацювання довідникових даних щодо фізико-хімічних властивостей соняшникової олії [3], нами одержані такі графічні та аналітичні залежності її густини та кінематичної в'язкості від температури (рис. 1 і рис. 2) у діапазоні температур від 0 °С до 50 °С.

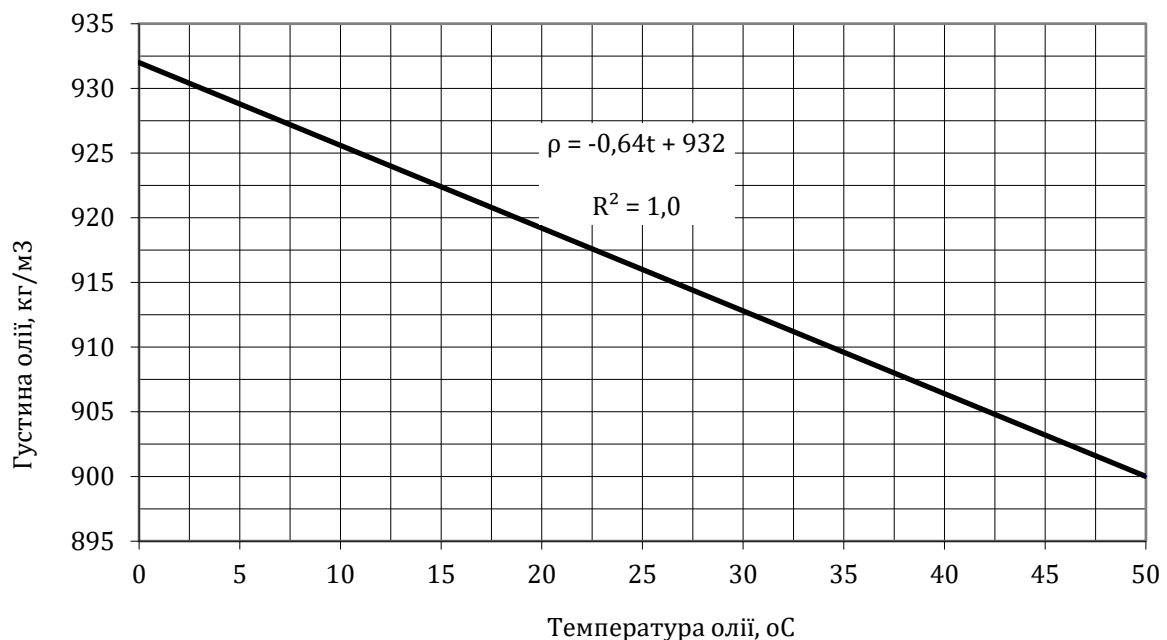

Рис. 1. Залежність густини соняшникової олії від температури

Оскільки відомий тільки орієнтовний обсяг транспортування олії трубопроводом, для аналізу проектні гідравлічні розрахунки проведено для таких значень годинної витрати олії у трубопроводі в м³/год: 400, 350, 300. Для кожного із зазначених значень витрати олії у трубопроводі проектні гідравлічні розрахунки здійснено для діапазону температур від 0 °С до 50 °С через кожні 5 °С.

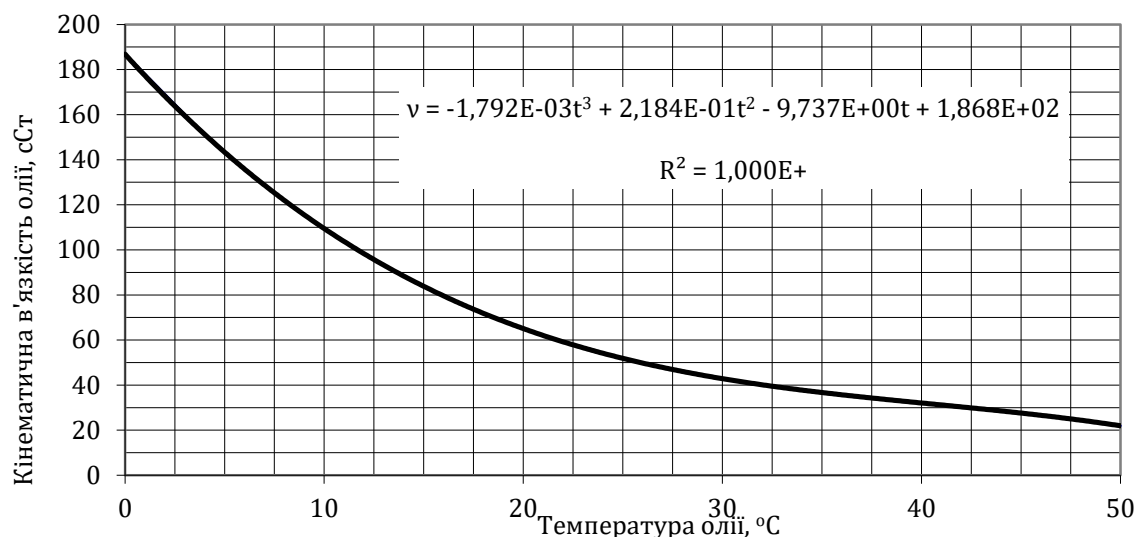

Рис. 2. Залежність кінематичної в'язкості соняшникової олії від температури

За методом проектного гідравлічного розрахунку трубопроводу, що наведений у [1], виконано багатоваріантні гідравлічні розрахунки, знайдені загальні втрати тиску у трубопроводі та необхідна кількість НС. Кількість НС заокруглено у більший бік, якщо дробова частина більша за 0,2, та у менший бік, якщо вона менша за 0,2. Заокруглення кількості НС у менший бік вимагає будівництва у складі трубопроводу лупінга певної довжини. Одержані результати багаваріантних розрахунків ілюструють рис. 3-7.

На рис. 3 наведено залежність числа Рейнольдса, що характеризує режим перекачування соняшникової олії трубопроводом, від температури.

Як свідчить рис. 3, на відміну від магістральних нафтопроводів, у трубопроводі за температур у діапазоні від 0 °C до (8-10) °C, перекачування соняшникової олії буде відбуватись за ламінарного та перехідного режиму. За вищих робочих температур режим руху олії переходить у турбулентний, за якого практично працюють переважна більшість трубопроводів для транспортування нафти та нафтопродуктів.

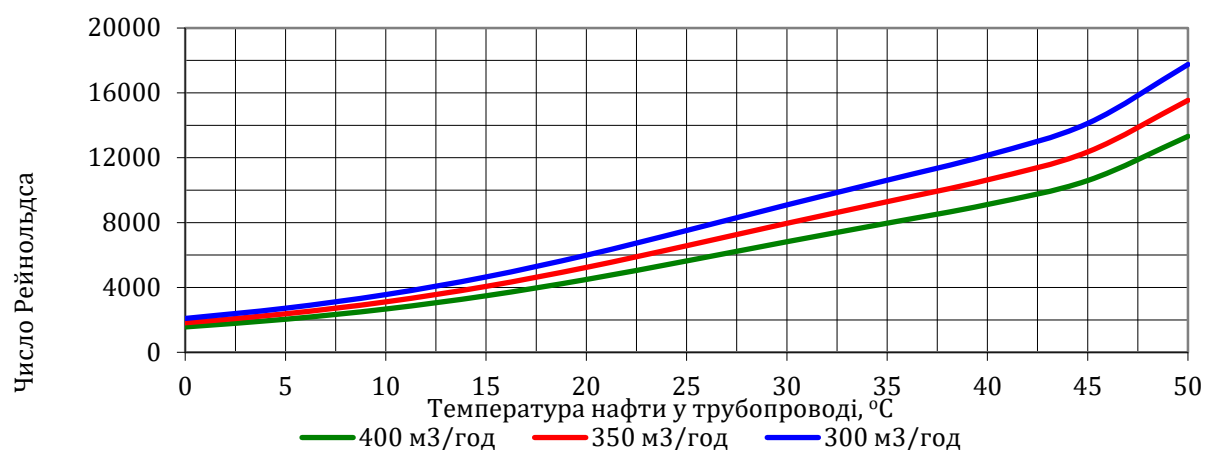

Рис. 3. Залежність числа Рейнольдса від температури соняшникової олії у трубопроводі

На рис. 4 зображено характер залежності загальних втрат тиску від температури для трьох значень витрати соняшникової олії у трубопроводі.

Як свідчить рис. 4, для кожного значення витрати олії у трубопроводі

спостерігається різний характер залежності загальних втрат тиску від температури. Це пояснюється тим, що для різних значень витрати олії у трубопроводі зміни гідравлічного режиму перекачування відбуваються за різних температур.

Якщо витрата становить 400 м³/год, то для діапазону температур (0-5) °С, режим перекачування олії перехідний, що характеризується зростанням коефіцієнта гідравлічного опору при збільшенні числа Рейнольдса, за вищих температур – турбулентний, що характеризується зменшенням коефіцієнта гідравлічного опору при збільшенні числа Рейнольдса.

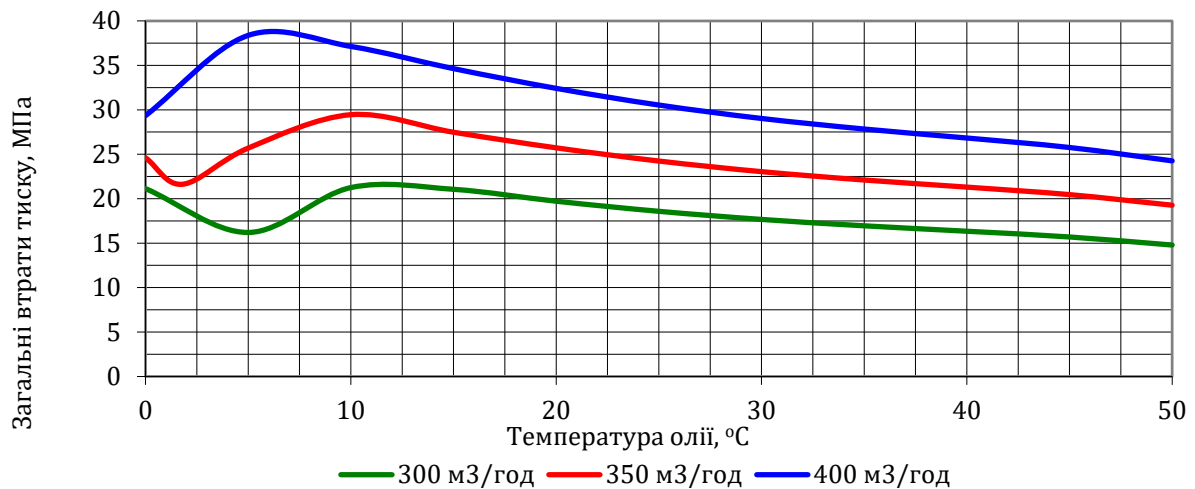

Рис. 4. Залежність загальних втрат тиску від температури для різних значень витрати сояшникової олії у трубопроводі

У разі витрати 350 м³/год для діапазону температур (0-2) °С режим перекачування ламінарний, при цьому коефіцієнт гідравлічного опору зменшується при збільшенні числа Рейнольдса, від 2 °С до 9 °С – перехідний. За вищих температур реалізується турбулентний режим перекачування, якому відповідає спадаюча частина відповідного графіка на рис. 4.

За робочої витрати 300 м³/год при збільшенні температури транспортованої трубопроводом олії від 0 °С до 50 °С режим руху також змінюється від ламінарного до турбулентного, що пояснює характер відповідної кривої на рис. 4.

На рис. 5-7 наведено результати визначення проектної кількості насосних станцій трубопроводу для транспортування сояшникової олії залежно від температури і витрати.

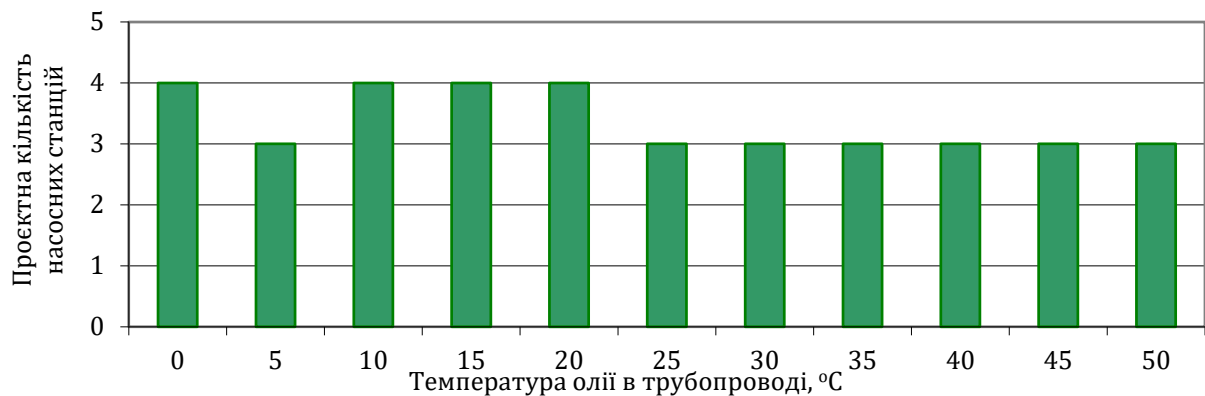

Рис. 5. Проектна кількість насосних станцій за витрати сояшникової олії 300 м³/год у трубопроводі діаметром 0,363 м

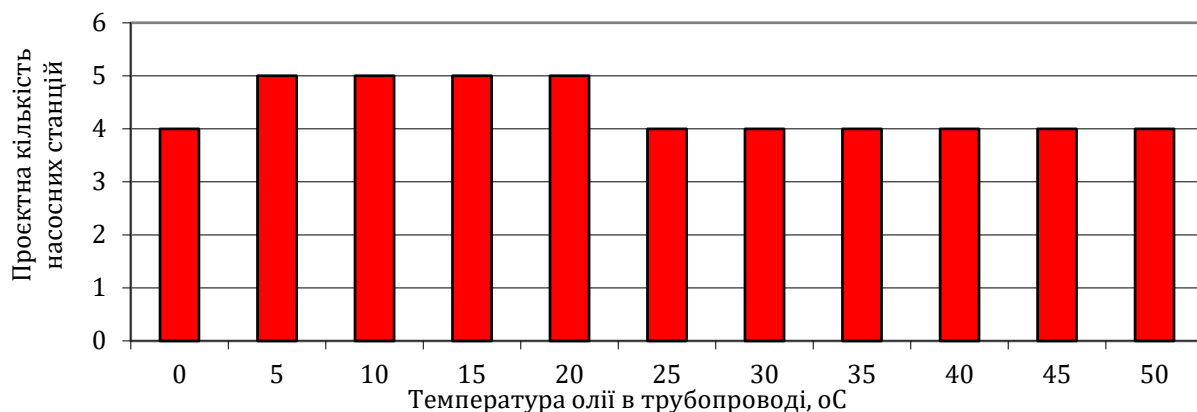

Рис. 6. Проектна кількість насосних станцій за витрати соняшникової олії 350 м³/год у трубопроводі діаметром 0,363 м

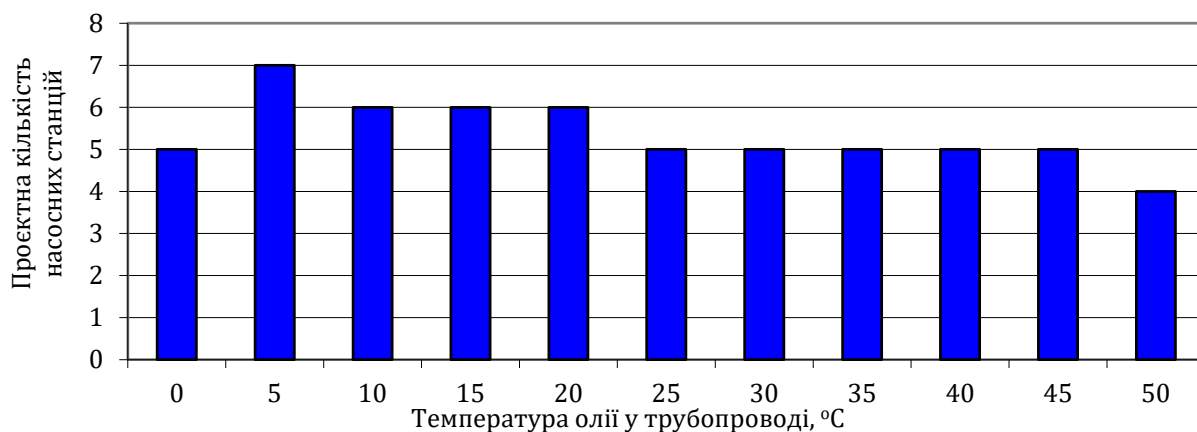

Рис. 7. Проектна кількість насосних станцій за витрати соняшникової олії 400 м³/год у трубопроводі діаметром 0,363 м

При підземному укладанні трубопроводу за ізотермічного усталеного режиму його експлуатації приймають, що робоча температура продукту дорівнює температурі ґрунту на глибині укладання труби [1]. Аналіз засвідчив, що для кліматичних умов майбутнього прокладання олієпроводу температура ґрунту на відповідній глибині не виходить за межі (0-20) °C.

Таким чином, при реалізації традиційної технології перекачування соняшникової олії остаточне проектне значення кількості насосних станцій трубопроводу буде дорівнювати максимальному значенню із розрахованих вище у діапазоні температур (0-20) °C.

Як свідчать рис. 5-7, проектна кількість НС трубопроводу буде становити за витрати олії 300 м³/год $n_{нс} = 4$, за витрати олії 350 м³/год $n_{нс} = 5$, за витрати олії 400 м³/год $n_{нс} = 7$.

Якщо використовувати технологію шляхового підігріву олії і підтримувати по всій довжині трубопроводу її температуру у діапазоні (25-50) °C, то це дасть можливість зменшити проектне значення кількості НС тільки на одиницю для витрат 300 м³/год і 350 м³/год. Винятком є варіант витрати олії 400 м³/год і температури 50 °C, за яких проектна кількість НС зменшується на дві одиниці, порівняно з технологією перекачування без підігріву. Однак реалізація технології перекачування

зі шляховим підігрівом олії в трубопроводі вимагає значних енергетичних затрат.

На наступному етапі проєктних робіт потрібно вибрати насосне обладнання НС. Потім треба визначити пропускну здатність трубопроводу з урахуванням гідродинамічних характеристик насосів та сезонних змін умов перекачування. Потрібно знайти кількість електроенергії, яку споживають насосні агрегати НС на транспортування олії. Зазначені дослідження нами вже виконано, результати плануємо опублікувати у періодичних виданнях.

Остаточні проєктні параметри трубопроводу для транспортування соняшникової олії можуть бути визначені після уточнення початкових даних за результатами техніко-економічних розрахунків конкуруючих варіантів щодо параметрів трубопроводу, режимів його експлуатації та технологій перекачування.

Висновки

1. Урядом України вперше поставлено завдання проєктування магістрального трубопроводу для транспортування рослинних олій, у першу чергу соняшникової олії.

2. Оскільки нормативна база для проєктування трубопроводів для транспортування рослинних олій відсутня, доцільно використати чинний в Україні нормативний документ, за яким здійснюють проєктування трубопроводів для перекачування нафти і нафтопродуктів.

3. За результатами багатоваріантних гідравлічних розрахунків встановлено, що для традиційної технології перекачування при використанні трубопроводу діаметром 363 мм необхідно передбачити 4 насосні станції за витрати олії 300 м³/год, 5 насосних станцій за витрати олії 350 м³/год і 7 насосних станцій за витрати олії 400 м³/год.

4. Застосування технології шляхового підігріву олії у діапазоні температур (20-50) °С дасть змогу зменшити проєктну кількість насосних станцій тільки на одиницю, порівняно з технологією перекачування без підігріву.

Список використаних джерел:

1. Нормы технологического проектирования магистральных нефтепроводов: ВНТП-2-86: Миннефтепром, 1987. 45 с.
2. Середюк М. Д., Якимів Й. В., Лісафін В. П. Трубопровідний транспорт нафти і нафтопродуктів: підручник. Івано-Франківськ : Факел, 2002. 517 с.
3. Федоров В. Г., Скарбовійчук О. М., Кепко О. І., Кравчук П. О. Теплофізичні характеристики продуктів і матеріалів АПК. Умань : НУС, 2014. 352 с.

МЕТОДИКА ГІДРОДИНАМІЧНОГО РОЗРАХУНКУ НАФТОПРОВОДУ ПРИ ЗАМІЩЕННІ НАФТИ РІДКИМ КОНСЕРВАНТОМ ТА ЗВІЛЬНЕННІ ВІД НЬОГО

Середюк Марія Дмитрівна

ORCID ID: 0000-0002-6874-6947

д-р. техн. наук, професор кафедри газонафтопроводів та газонафтосховищ
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна

Загорійчук Діана Володимирівна

магістрант інституту нафтогазової інженерії

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Україна

Магістральні нафтопроводи України в останні року працюють в умовах неповного завантаження за режимів, що суттєво відрізняються від проектних. Обсяги транзиту нафти через територію України та поставки на вітчизняні нафтопереробні заводи весь час змінюються не тільки з технологічних, але і з економічних та політичних причин. У таких умовах нерідко виникає необхідність тимчасово переводити з режиму транспортування в режим утримання в безпечному стані окремі ділянки магістральних нафтопроводів, включаючи нафтоперекачувальні станції, а після покращання ситуації повертати їх у режим транспортування.

Виведення з експлуатації ділянок магістральних нафтопроводів регламентує низка чинних в Україні нормативно-правових документів, в т. ч. Закон України «Про трубопровідний транспорт» та стандарт Мінпаливенерго України СОУ МПЕ 60.3-00013741-003.2008 [1].

Галузевий стандарт [1] пропонує методи протирокозійного захисту ділянок магістральних нафтопроводів, що тимчасово переведені з режиму транспортування в режим утримання в безпечному стані, встановлює вимоги щодо складу консервантів для заміщення нафти в трубопроводі, дає рекомендації щодо захисту довкілля та запобігання аварій при експлуатації зазначених ділянок нафтопроводів.

У процесі виведення ділянки нафтопроводу із режиму транспортування у режим утримання в безпечному стані відбувається витіснення нафти і заповнення порожнини трубопроводу рідким або газоподібним консервантом. Гідродинамічний режим роботи нафтопроводу за витіснення нафти консервантом має особливості, які недостатньо розкриті в наявних на сьогодні роботах. Слід відзначити роботу [2], в якій запропоновано метод гідрогазодинамічного розрахунку нафтопроводу у випадку витіснення нафти газоподібним консервантом.

Мета досліджень даної роботи – встановлення особливостей гідродинамічного процесу витіснення нафти із нафтопроводу рідким консервантом.

Як рідкий консервант зазвичай застосовують спеціально підготовлену воду, до якої додають інгібітори корозії, бактерициди та інші реагенти [1].

Заміщення у нафтопроводі технологічної нафти рідким консервантом представляє собою нестационарний гідродинамічний процес. Однак враховуючи невелику швидкість руху рідин в нафтопроводі, що становить (1-2) м/с, зазначений процес послідовного переміщення рідин з достатньою для практичних розрахунків точністю можна вважати стаціонарним [3,4].

При заміщення нафти рідким консервантом зона їх контакту переміщується нафтопроводом, змінюючи його гідравлічний опір. Це спричинює зміну пропускної

здатності системи нафтоперекачувальна станція (далі НПС) – лінійна частина нафтопроводу та питомих витрат електроенергії на транспортування нафти.

Методика, що пропонується, дає можливість встановити закономірності зміни пропускної здатності та енергоефективності нафтопроводу при заміщенні нафти рідким консервантом, а також при звільненні нафтопроводу від консерванту і закачуванні нафти.

Пропускную здатність нафтопроводу при зміні рідини, що заповнює порожнину нафтопроводу, будемо визначати методом послідовних наближень за витратою транспортованих рідин з урахуванням матеріального та енергетичного балансів та технологічних обмежень гідродинамічних параметрів.

У процесі послідовного переміщення нафтопроводом рідин, що суттєво відрізняються фізико-хімічними властивостями, при визначенні пропускної здатності слід враховувати не тільки різницю геодезичних позначок кінця і початку трубопроводу, але і весь профіль траси. Тому у вихідні дані вводимо масив довжин від початку нафтопроводу до початків і кінців висхідних і низхідних ділянок траси нафтопроводу l_i і відповідні значення геодезичних позначок z_i , а також кількість ділянок n .

Метод, що пропонується, складається із блоків гідродинамічного розрахунку лінійної частини нафтопроводу за прийнятої величини годинної витрати $Q_{год_i}$, блоку розрахунку режиму роботи НПС з урахуванням гідродинамічних характеристик насосів, блоку урахування технологічних обмежень тиску і витрати та блоку обчислення витрат електроенергії насосними агрегатами НПС в процесі заміщення продуктів у трубопроводі.

Особливістю гідродинамічного розрахунку лінійної частини нафтопроводу є застосування формули Хофера для коефіцієнта гідравлічного опору. Ця аналітична залежність забезпечує одержання достовірних результатів для всіх зон тертя турбулентного режиму. Для процесу заміщення рідин, що розглядається, це важливо. Режим руху нафти зазвичай відбувається у зоні гідравлічного гладких труб, а режим руху рідкого консерванту в зоні гідравлічно шорстких труб турбулентного режиму. При розрахунку втрат енергії, спричинених дією сил гравітації Землі, враховуємо різницю геодезичних позначок для частини нафтопроводу, що заповнена нафтою, і частини труби, що заповнена консервантом

$$\Delta z_{n_i} = z_n - z_i; \Delta z_{k_i} = z_i - z_0,$$

де z_0, z_i, z_n - геодезичні позначки початкової, i -ої та кінцевої точки профілю траси нафтопроводу.

Особливістю блоку розрахунку режиму роботи НПС є застосування поліноміальних математичних моделей для опису залежності напору та коефіцієнта корисної дії насоса від його подачі. Так для j -ого магістрального насоса напірна характеристика має вигляд

$$H_j = H_{0j} + b_{1j} Q_{год_i} + b_{2j} Q_{год_i}^2 + b_{3j} Q_{год_i}^3, \quad (1)$$

де $H_{0j}, b_{1j}, b_{2j}, b_{3j}$ - коефіцієнти математичної моделі напірної характеристики j -ого магістрального насоса, $Q_{год}$ - годинна об'ємна подача j -ого магістрального насоса.

Метод передбачає перевірку технологічного обмеження щодо максимального тиску на виході НПС із умов міцності труби та мінімального тиску на вході НПС із умови роботи насосів без кавітації.

У результаті ітерацій одержуємо пропускну здатність нафтопроводу, що відповідає заданому значенню розташування зони контакту нафта-консервант на трасі трубопроводу. Застосовуючи формулу (1), визначаємо затрати потужності насосних агрегатів при заміщенні нафти консервантом з витратою, яка відповідає пропускну здатності нафтопроводу. Розраховуємо середньозважене значення густини рідини на трасі нафтопроводу. Визначаємо питомі витрати електроенергії на здійснення процесу витіснення нафти рідким консервантом, які характеризують енергоефективність процесу.

Процес заміщення нафти консервантом часто виконують з використанням механічного роздільника, який поміщають у зону контакту нафта-консервант. Важливе значення має прогнозування часу приходу роздільника у кінець нафтопроводу. Час від початку процесу заміщення до проходження роздільником i -ої ділянки нафтопроводу дорівнює

$$\tau_i = \sum_{i=1}^i 2 \frac{(l_i - l_{i-1})}{(w_i + w_{i-1})}, \quad (2)$$

де w_i, w_{i-1} - середня швидкість руху рідин при знаходженні зони контакту на i -ій та $(i-1)$ -ій ділянках траси нафтопроводу.

Загальну тривалість процесу заміщення нафти рідким консервантом $\tau_{\text{заг}}$ знаходимо за формулою (2) при $i = n$.

Оскільки процес заміщення нафти консервантом відбувається у нафтопроводі, що має пересічений профіль траси, то за певних режимів може спостерігатись утворення перевальної точки і самопливних ділянок. Такі явища небажані за даної технології перекачування. Тому обчислювальний алгоритм передбачає контроль тиску транспортованої рідини у кожній характерній точці траси нафтопроводу. Якщо тиск у будь-якій точці траси нафтопроводу перевищує 0,5 бар, то перевальна точка за даного режиму перекачування відсутня.

Наведений вище метод розрахунку реалізовано у комп'ютерній програмі. Апробацію методики виконано шляхом розрахунку гідродинамічного процесу витіснення нафти рідким консервантом із одного з вітчизняних нафтопроводів.

Початкові дані для розрахунків такі: довжина трубопроводу 643 км, внутрішній діаметр 0,999 м, максимально допустимий тиск 60 бар, температура транспортованих рідин 3 °C. Аналітичні залежності густини (кг/м³) і кінематичної в'язкості (сСт) від температури (°C) такі:

для нафти

$$\rho_n = 879,7 - 0,6864 \cdot t - 0,0001726 \cdot t^2 + 0,000007714 \cdot t^3;$$

$$\nu_n = 58,6 - 4,582 \cdot t + 0,1976 \cdot t^2 - 0,003317 \cdot t^3;$$

для консерванту

$$\rho_k = 1100 + 0,07239 \cdot t - 0,009502 \cdot t^2 + 0,00006854 \cdot t^3;$$

$$\nu_k = 1,97 - 0,06856 \cdot t + 0,001844 \cdot t^2 - 0,00003015 \cdot t^3.$$

Втрати тиску на механічному роздільнику приймали 0,5 бар. Профіль траси нафтопроводу наведено на рис. 1.

Результати гідродинамічних розрахунків нафтопроводу при заміщенні нафти рідким консервантом ілюструють рис. 2-3.

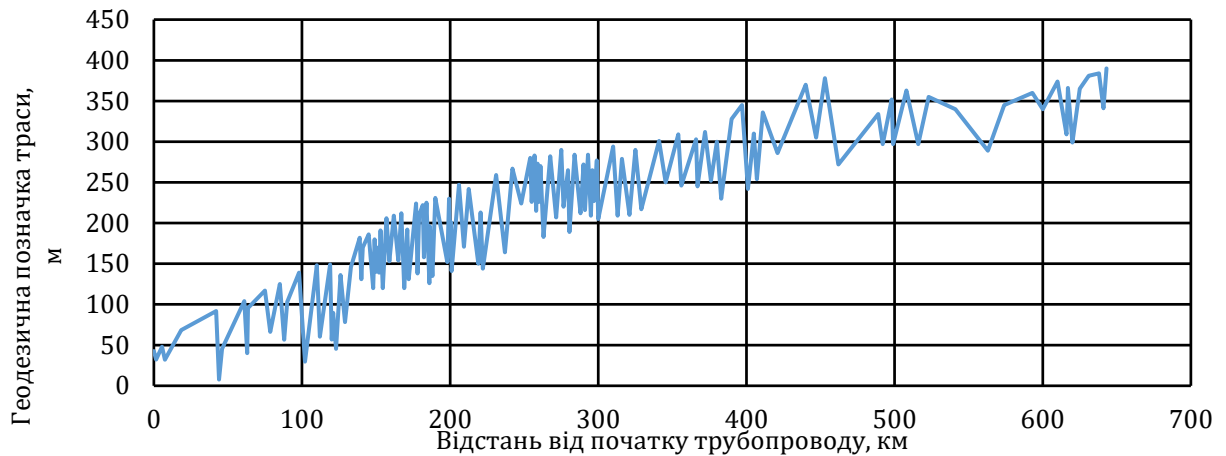

Рис. 1. Характеристика профілю траси нафтопроводу

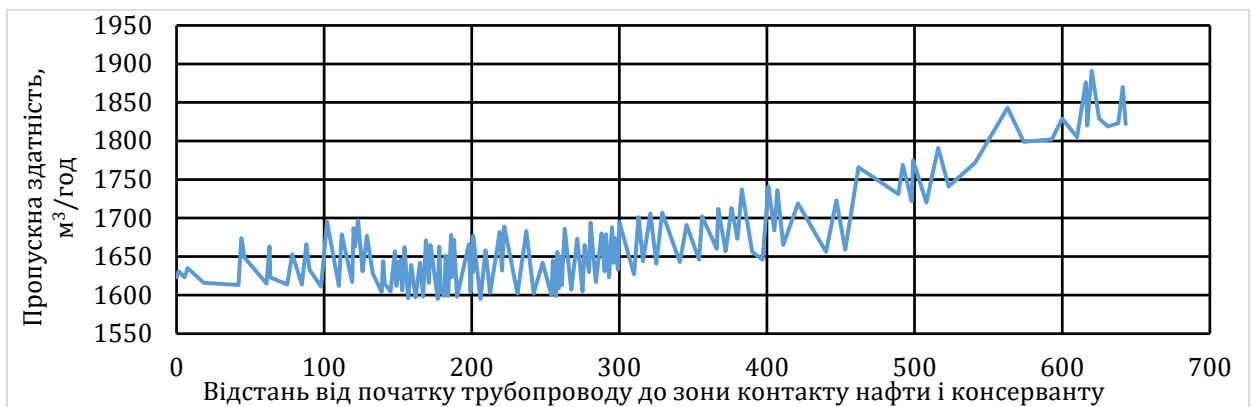

Рис. 2. Залежність пропускну здатності нафтопроводу від місця розташування контакту нафти і консерванту на трасі

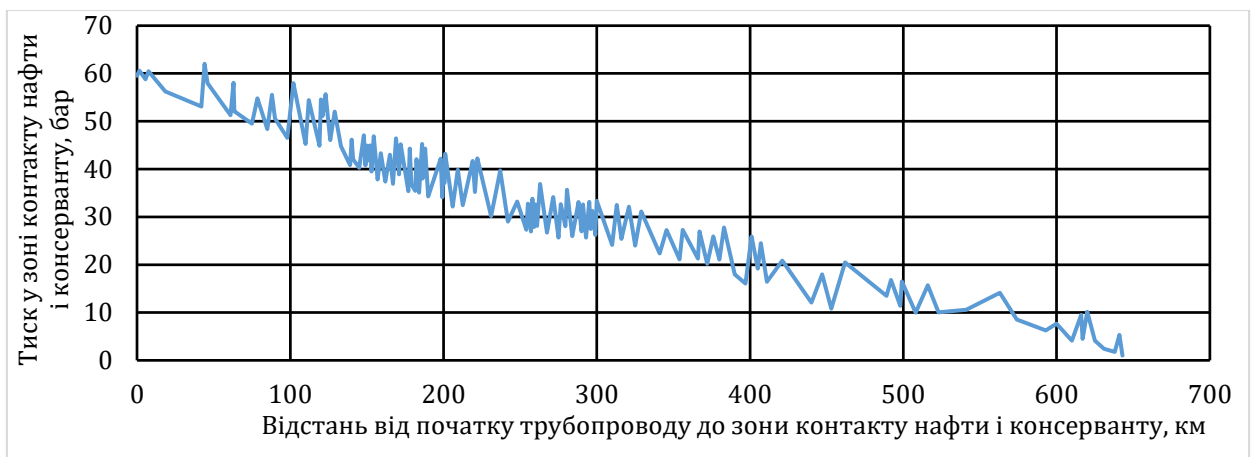

Рис. 3. Залежність тиску у зоні контакту нафти і консерванту від місця розташування його на трасі нафтопроводу

Аналіз результатів гідродинамічних розрахунків засвідчив, що зміна гідравлічного опору нафтопроводу через різницю фізико-хімічних властивостей нафти і консерванту та пересічений профіль траси (рис.1) спричинює суттєву зміну пропускної здатності при переміщенні зони контакту рідин трубопроводом. Це у свою чергу є причиною складного характеру зміни тиску у зоні контакту послідовно транспортованих нафтопроводом рідин (рис. 3).

Висновки

1. При експлуатації нафтопроводу в умовах нестабільного і неповного завантаження виникає необхідність тимчасового переведення з режиму транспортування в режим утримання в безпечному стані окремих його ділянок. При реалізації зазначеної технології застосовують рідкі та газоподібні консерванти.

2. Гідродинамічний режим роботи нафтопроводу у процесі витіснення нафти рідким консервантом має особливості, які недостатньо розкриті в наявних на сьогодні роботах.

3. Розроблено метод і програмне забезпечення для визначення режимних та енергетичних параметрів гідродинамічного процесу заміщення у нафтопроводі нафти рідким консервантом. Метод враховує різницю фізико-хімічних властивостей рідин, гідродинамічні характеристики насосів та особливості профілю траси нафтопроводу. Запропонована методика дає можливість виконати аналогічні розрахунки процесу звільнення трубопроводу від консерванту і його заповнення нафтою.

4. Розрахунки для умов конкретного нафтопроводу засвідчили, що у процесі переміщення зони контакту нафти-консервант трубопроводом його пропускна здатність буде змінюватись за складним законом на величину до 15 %, що спричинить помітну зміну тривалості процесу.

Список використаних джерел:

1. СОУ МПЕ 60.3-00013741-003.2008. Порядок виведення з експлуатації, консервування та підтримання режиму консервування відключених ділянок нафтопроводів. Міністерство палива та енергетики України. ВАТ Укртранснафта. 2008. 84 с.
2. Середюк М. Д. Газогідродинамічний розрахунок процесу витіснення нафти азотом при консервуванні ділянки нафтопроводу. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2022. № 5 (124). С. 42-50.
3. Середюк М. Д., Якимів Й. В., Лісафін В. П. Трубопровідний транспорт нафти і нафтопродуктів: підручник. Івано-Франківськ. Факел, 2002. 517 с.
4. M.D. Serediuk Peculiarities of the operation of the oil pipeline in the process of its cleaning from paraffin deposition. Journal of Achievements in Materials and Manufacturing Engineering. 2021. Volume 106, Issue 2, p. 77-85.

СЕКЦІЯ XIII. ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

PHOTOCONDUCTIVITY ANALYSIS OF CARBON NANOTUBES FUNCTIONALIZED WITH A CARBOXYL GROUP

Abaszade Rashad Gabil oglu

PhD, docent, Department of Electronics and Automations
Azerbaijan National Oil and Industry University, Azerbaijan

In recent years, quantum systems have been investigated as a new scientific direction in the world [10-11]. Getting graphene-based samples is even more interesting. Graphene oxide sample was obtained by Hummer method. Then, the physical and chemical properties of the obtained samples were investigated, as well as mathematical modeling of the obtained graphs was performed [1-9].

X-ray diffraction, Raman, and luminescence analyzes of gadolinium-doped carbon nanotubes are comprehensively investigated and the effect of doping on sample properties as well as their possible applications are shown [12-15].

The acquisition of these new smart materials is focused on intensive study of their physical and chemical as well as other properties. Therefore, the properties of nanosystems doped with different groups and characterized by new properties are more interesting. Of these functionalized groups, carboxyl is the most interesting. The photosensitivity spectrum of the carbon nanotube synthesized by electric arc method and functionalized with carboxyl group was studied in the range of 1-9V voltage and wavelength $\lambda=400-900\text{nm}$. The photoconductivity spectra of the samples measured at different voltages were constructed and a weaker photosensitivity was observed at 1V-voltage.

References:

1. A.Singh, A. Sharma, A. Ahmed, A.K. Sundramoorthy, H.Furukawa, S.Arya, A.Khosla, 2021. Recent Advances in Electrochemical Biosensors: Applications, Challenges, and Future Scope, *Biosensors*, 11, P.336. <https://doi.org/10.3390/bios11090336>.
2. V.M. Boychuk, R.I. Zapukhlyak, R.G. Abaszade, V.O. Kotsyubynsky, M.A. Hodlevsky, B.I. Rachiy, L.V. Turovska, A.M. Dmytriv S.V. Fedorchenko, 2022. Solution combustion synthesized NiFe₂O₄/reduced graphene oxide composite nanomaterials: morphology and electrical conductivity, *Physics and Chemistry of Solid State*, 23, No.4, P.815-824. <https://doi.org/10.15330/pcss.23.4.815-824>.
3. R.G. Abaszade, 2022. Synthesis and analysis of flakes graphene oxide, *Journal of Optoelectronic and Biomedical Materials*, 14, No.3, P.107–114. <https://doi.org/10.15251/JOBM.2022.143.107>.
4. R.G. Abaszade, S.A. Mamedova, F.H. Agayev, S.I. Budzulyak, O.A. Kapush, M.A. Mamedova, A.M. Nabiyeu, V.O. Kotsyubynsky, 2021. Synthesis and Characterization of Graphene Oxide Flakes for Transparent Thin Films, *Physics and Chemistry of Solid State*, 22, No.3, P.595-601. <https://doi.org/10.15330/pcss.22.3.595-601>.
5. R.G. Abaszade, A.G. Mammadov, I.Y.Bayramov, E.A.Khanmamadova, V.O. Kotsyubynsky, O.A. Kapush, V.M. Boychuk, E.Y. Gur, 2022. Structural and Electrical Properties of the Sulfur-

- Doped Graphene Oxide/Graphite Oxide Nanocomposite, *Physics and Chemistry of Solid State*, 23, No.2, P.256-260. <https://doi.org/10.15330/pcss.23.2.256-260>.
6. S.R. Figarova, E.M. Aliyev, R.G. Abaszade, R.I. Alekberov, V.R. Figarov, 2021. Negative Differential Resistance of Graphene Oxide/Sulphur Compound, *Journal of Nano Research Submitted*, 67, P.25-31. <https://www.scientific.net/JNanoR.67.25>.
7. R.G. Abaszade, A.G. Mammadov, V.O. Kotsyubynsky, E.Y. Gür, I.Y. Bayramov, E.A. Khanmamadova, O.A. Kapush, 2022. Modeling of voltage-ampere characteristic structures on the basis of grapheme oxide/sulfur compounds, *International Journal on Technical and Physical Problems of Engineering*, 14, No.2, P.302-306. <http://www.iotpe.com/IJTPE/IJTPE-JournalIssues.html>.
8. A.Singh, A. Ahmed, A. Sharma, S. Arya, 2022. Graphene and its derivatives: synthesis and application in the electrochemical detection of analytes in sweat, *Biosensors*, 12, P.910. <https://doi.org/10.3390/bios12100910>.
9. O.O. Voitsihovska, R.M. Rudenko, V.Y. Povarchuk, A.A. Abakumov, I.B. Bychko, M.O. Stetsenki, M.P. Rudenko, 2019. The effect of electron irradiation on the electrical properties of reduced graphene oxide paper, *Materials letters*, 236, pp.334-336, 2019. <https://doi.org/10.1016/j.matlet.2018.10.119>.
10. R.A. Namazov, R.G. Abaszade, "Properties of graphene based solar panels (review)", *Ecoenergetics*, No.1, pp.3-8, 2022. <http://ieeacademy.org/wp-content/uploads/2022/05/ECOENERGETS-JOURNAL>.
11. Kh.M. Popal, R.G. Abaszade, "Research and modeling of hybrid energy systems (review)", *Ecoenergetics*, No.1, pp.65-69, 2022. <http://ieeacademy.org/wp-content/uploads/2022/05/ECOENERGETS-JOURNAL>.
12. R.G. Abaszade, O.A. Kapush, A.M. Nabiyeu, 2020. Properties of carbon nanotubes doped with gadolinium", *Journal of Optoelectronic and Biomedical Materials*, 12, No.3, P.61-65. https://chalcogen.ro/107_AbaszadeRG.pdf.
13. R.G. Abaszade, O.A. Kapush, S.A. Mamedova, A.M. Nabiyeu, S.Z. Melikova, S.I. Budzulyak, 2020. Gadolinium doping influence on the properties of carbon nanotubes, *Physics and Chemistry of Solid State*, 21, No.3, P.404-408.
14. A.G. Mammadov, R.G. Abaszade, V.O. Kotsyubynsky, E.Y. Gür, I.Y. Bayramov, E.A. Khanmamadova, O.A. Kapush, 2022. Photoconductivity of carbon nanotubes, *International Journal on Technical and Physical Problems of Engineering*, Issue 51, 14, No.3, P.155-160. <http://www.iotpe.com/IJTPE/IJTPE-JournalIssues.html>.
15. J.Wang, J. Han, X. Chen, X. Wang, 2019. Design strategies for two-dimensional material photo-detectors to enhance device performance, *InfoMat*, 33, No.1, P.1-21.

ВІДМІННОСТІ В АРХІТЕКТУРНИХ ПІДХОДАХ ДО ПОБУДОВИ ЯДРА МЕРЕЖІ 5G

Ветошко Іван Петрович

ORCID ID: 0000-0002-0009-7610

Аспірант (PhD student), науковий консультант

Навчально-наукового Інституту телекомунікаційних систем

Національний технічний університет «КПІ ім. Ігоря Сікорського», Україна

Науковий керівник: Кравчук Сергій Олександрович

Професор кафедри телекомунікацій

Національний технічний університет «КПІ ім. Ігоря Сікорського», Україна

Архітектура 5G суттєво відрізняється від своїх попередників. Вона розроблялась для підтримки обміну даними і надання різних послуг з використанням таких технологій як, віртуалізація мережних функцій NFV (network function virtualization) і мережі, що визначаються програмно, SDN (Software Defined Networking). Архітектура на основі сервісів, або сервіс-орієнтована архітектура для мережних функцій (Services based architecture (SBA) for network functions): базові мережні функції 5G використовують інтерфейси на основі сервісів для взаємодії. Кожна з цих мережних функцій надає послуги іншій функції мережі. Послуга складається з операцій, заснованих або на моделі запит-відповідь, або моделі передплати-повідомлення. За допомогою SBA ті самі операції можуть повторно використовуватися іншими існуючими функціями або новими функціями [1].

Основна відмінність побудови мережі у порівнянні з EPC полягає в тому, що нова архітектура 5GC (5G Core), представлена в 15-й версії 3GPP та базується на сервісній архітектурі SBA. Це реалізує принципи IT-мереж і хмарний підхід до проектування. У новій архітектурі кожна мережева функція (NF, network function) пропонує одну або декілька послуг іншим NF через інтерфейси прикладного програмування (API, Application Programming Interface). Кожен NF формується з комбінації невеликих частин програмного коду, також відомих як мікросервіси. Деякі мікросервіси можна повторно використовувати для різних мережевих функцій, що робить реалізацію більш ефективною та полегшує управління життєвим циклом (LCM, Life Cycle Management) - це дозволяє виконувати оновлення та розгортати нові функціональні можливості з нульовим впливом на роботу поточних сервісів. Ключовою функцією SBA є функція мережевого репозиторію (NRF, Network Repository Function), котрий забезпечує реєстрацію та виявлення сервісів NF, що дозволяє NF ідентифікувати відповідні сервіси один в одному [2].

Принципи сервісної архітектури SBA застосовуються лише до інтерфейсів між функціями площини управління (CP, Control Plane) в межах 5GC. Тому інтерфейси до мережі радіодоступу (RAN, Radio Access Network) та обладнання функцій площини користувача (UPF - N1, N2, N3, N4, N6 і N9) - виключаються. SBA дозволяє використовувати загальні інтерфейси O&M для всього портфолію, а в структурі площини управління 5GC існує різний функціональний поділ функцій доступу та мобільності (AMF, Access and Mobility Function) і функцій управління сеансами (SMF, Session Management Functions) [2].

Ядро мережі 5G включає в себе розділення функцій шлюзу на UP та CP, що є розвитком CP/UP шлюзу (CUPS, CUP Separation), яке було представлено в технічній

специфікації EPC Release 14. 5GC також представляє абсолютно новий протокол HTTP/2, в порівнянні з Diameter в 4G, для взаємодії між різними мережевими функціями. Специфічні для 5GC сигнальні функції включають сервісний комунікаційний проксі (SCP, Service Communication Proxy), функцію підтримки зв'язку (BSF, Binding Support Function) і проксі-сервіс для захисту кордону безпеки (SEPP, Security Edge Protection Proxy). Інші зміни включають окрему функцію сервера автентифікації (AUSF, Authentication Server Function) і декілька нових функцій, таких як: функція вибору мережевого зрізу (NSSF, Network Slice Selection Function), функція виявлення вразливостей мережі (NEF, Network Exposure Function) та єдине сховище даних (UDR, Unified Data Repository) [3].

У версії релізу 16 підвищена увага приділяється розширенню мережесовместимостей для задоволення потреб нових сегментів ринку, таких як промисловий IoT і конвергенція фіксованого та мобільного зв'язку. Крім того, в базову архітектуру 5GC були внесені поліпшення, такі як підтримка непрямого зв'язку, гнучкість SMF/UPF, розширена підтримка UDM-HSS, що взаємодіє з інтерфейсом UDICOM, і більш широкі можливості мережевого розгалуження.

Роумінг у системі 5G архітектурно відрізняється від роумінгу мережі попереднього покоління EPS. Хоча ця функція була представлена у версії 15, але у версії 16 вона зазнала значних удосконалень. Функція аналізу мережесовместимостей (NWDAF, Network data analytics function) є ще однією важливою функцією, представленою в 16-й версії для оптимізації способу генерації і споживання основних мережесовместимостей, а також для отримання інформації і полегшення прийняття рішень на основі цієї інформації. Реліз 17 технічної специфікації по 5GC розширює ці можливості ще більше, додаючи нові функції для критично важливих і непублічних мереж, а також включає в себе додаткову функціональність для периферійних обчислень і мережевого розгортання. Окремими прикладами вдосконалень включених до релізів 16 та 17 є: IoT для критичних інфраструктур, корпоративні варіанти використання, прикладна функція маршруту користувацького обладнання політики відбору (URSP, User Equipment Route Selection Policy) та функція аналізу мережесовместимостей NWDAF [2].

Висновки. Успішне впровадження 5G Core на основі специфікацій 3GPP версії 16, в основному спрямованих на покращення мобільного широкопasmового та фіксованого бездротового доступу, виводить на ринок нові споживчі та корпоративні послуги. Разом з постійним прогресом стандартизації та новими функціональними можливостями, що впроваджуються з кожним релізом, з'являється можливість не тільки впроваджувати нові сервіси та технології, але і покращувати клієнтський досвід.

Список використаних джерел:

1. Кравчук С.О. (2022). Теорія систем мобільних інформаційних систем. Системна архітектура: навчальний посібник.
2. 5G Network Evolution (2022), 5GC is a new network architecture. Ericsson. Вилучено з: <https://www.ericsson.com/4ae47f/assets/local/core-network/guides/dual-mode-5g-core-solution.pdf>.
3. 3GPP Specification: 22.261. Service requirements for the 5G system; Release 17. Stage 1. Вилучено з: <https://portal.3gpp.org/desktopmodules/Specifications/SpecificationDetails.aspx?specificationId=3107>.

СЕКЦІЯ XIV. ЕНЕРГЕТИКА ТА ЕНЕРГЕТИЧНЕ МАШИНОБУДУВАННЯ

METHODS OF TECHNOLOGIES FOR MANUFACTURING RIBBED SURFACES OF HEAT EXCHANGERS

Stovpnyk Oleksandr

ORCID ID: 0000-0003-4391-6644

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor

Ukrainian State University of Chemical Technology, Dnipro, Ukraine

An important direction in the development of modern mechanical engineering is the desire to reduce the share of cutting and to obtain a workpiece that approaches the shape and size of the finished product. The decrease in the relative role of materials processing technologies by cutting is largely due to the development of additive shaping technologies, including the development of pressure processing methods. Accordingly, technologists face the task of increasing the efficiency of new technologies and reducing the cost of their implementation. The choice of this or that technology is determined not only by the design features of the manufactured products, but also by economic feasibility and productivity. One of the applied tasks that need to be solved in terms of improving the efficiency of the technological process and the quality of products is the production of developed heat exchange surfaces while reducing overall dimensions.

To date, compact and efficient heat transfer devices include products with transversely finned surfaces - finned tubes. Versions of transversely ribbed surfaces differ in manufacturing technology and geometric, mass, thermophysical and heat-aerodynamic parameters. Cross-finned tubes are mainly produced by the following methods: casting, packing or coiling with soldering of spiral-strip fins, pressing the fins along the guide, rolling bimetallic (aluminium and copper) fins on a steel carrier tube, welding the fins by electric arc welding or high-frequency currents.

The types of finned tubes with the highest manufacturability, which can be mass-produced using highly efficient and technologically advanced equipment, are most widely used - these are tubes with finned non-ferrous metals and alloys (aluminium, copper) pressed into a spiral groove, bimetallic tubes with spiral helical fins, as well as pipes with helical fins welded by high frequency currents. At the same time, these types of finned tubes have significant technological and operational disadvantages, namely, low thermal and diffusion contact of the fins with the carrier tube and the high cost of metals and alloys used for the first two types in production, low degree of surface development (reduced value of the finning coefficient), as well as the high complexity and cost of production equipment for automatic lines for finning pipes with welded helical fins. The estimated cost per linear meter of finned tubes is quite high, which reduces the competitiveness and potential for their mass and serial production. The high cost and energy intensity of the required equipment make it difficult to increase production capacity and output.

The possibility of creating finned surfaces for heat exchange devices can be achieved through the use of fundamentally different technologies, however, the heat transfer

efficiency will significantly depend on the quality of the finned surface. One of the effective methods for creating ribbed surfaces is the plastic deformation of metal in a hot and cold state. The manufacture of capacitors with low fins by cold rolling does not involve the use of large loads. The high productivity of this process and relatively low costs makes it very efficient. If during hot rolling, as a result of heating and cooling the workpiece, various defects often occur on the working surface (sunsets, scales, cracks, thermal stresses), then during cold rolling, these defects are absent. Moreover, during cold rolling, an increase in the strength of the metal of the surface layer of the ribs is achieved as a result of hardening, and an improved texture of the metal is provided. This significantly increases the wear resistance and strength of the rolled ribs.

The possibility of creating finned heat exchange surfaces can be achieved through the use of fundamentally different technologies. In the case of using the method of plastic deformation of the metal, processing waste is reduced, the consumption of electricity and tools is reduced, and labor costs are reduced. The use of developments that lead to even a slight decrease in the metal consumption and cost of finned surfaces with a large need for heat exchange equipment throughout the industry can lead to significant cost savings, expanding the scope of resource- and energy-saving technologies. In addition, it should be noted that the products obtained by the cold rolling method have the structure of the near-surface metal layer, which provides an increase in mechanical characteristics and wear resistance.

СЕКЦІЯ XV. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

СУЧАСНИЙ СТАН В ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ВОДОКОРИСТУВАННЯ ВОЛИНИ

Мисквець Ірина Ярославівна

ORCID ID: 0000-0001-9248-4919

канд. географ. наук, доцент, доцент кафедри екології
Луцький національний технічний університет, Україна

Мольчак Ярослав Олександрович

ORCID ID: 0000-0001-5753-8352

Д-р. географ. наук, професор, професор кафедри екології
Луцький національний технічний університет, Україна

Важливим завданням сучасної еколого-економічної системи водокористування є правильне визначення затрат, необхідних для подолання шкідливих наслідків нераціонального водокористування, а також затрат на очистку від забруднення води і повітря, відновлення рослин і тварин і т.д. [1].

Таким чином, економне раціональне використання природних ресурсів здебільшого залежить від комплексної перебудови всієї системи виробництва і споживання. Для визначення у вартісному вираженні величини одночасного збитку, нанесеного природним ресурсам, необхідно використовувати їх економічну оцінку: землі і води, лісу, покладів корисних копалин. Поточні збитки (скорочення випуску продукції, зниження її якості чи зменшення прибутків) можуть бути визначені прямим рахунком. Особливе значення мають екологічні збитки соціального характеру, які можна лише частково виміряти економічними показниками. Не можуть бути економічно вимірними і збитки, нанесені ландшафтам, що погіршують умови відпочинку.

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що питання оптимізації водокористування є непростю проблемою. Теоретично стратегію виходу на оптимальну стаціонарну траєкторію задіяння водних ресурсів у виробничий оборот можна сформулювати відповідно до якої вона може характеризуватися як мінімізація інтегрального збитку, отриманого суспільством від незадоволення своїх потреб у воді на всьому шляху до ідеального рівня. Особливе значення має розрахунок того ефекту, який може бути отриманий у результаті затрат з метою попередження чи ліквідації нанесеного збитку.

Сьогодні посилився тиск суспільного виробництва на водні об'єкти за рахунок організованості поверхневого стоку, урбанізації, зміни ландшафтів, інтенсифікації сільського і особливо лісового господарства; забрудненням шкідливих викидів промислового виробництва та інше які створюють обмеженість використання водних ресурсів. В зв'язку з чим еколого-економічні проблеми водокористування і на землях що забруднені Чорнобильською катастрофою, є актуальними. [3]. Суттєвий

науковий вклад у цих питаннях становлять праці вітчизняних та зарубіжних учених географів, екологів, економістів, які присвячені проблемам природокористування та охорони навколишнього середовища в умовах ринкової економіки, реформування земельних, водних, лісових відносин.

У працях М. А. Хвесика, Л. В. Левковської, В. М. Мандзика, О. М. Митрофанової представлено теоретичні питання формування системи інтегрованого управління водними ресурсами в Україні [1,3]. В. К. Хільчевський у своїх працях приділяє увагу перспективним напрямкам формування сучасної парадигми системи управління якістю водних ресурсів та вдосконалення економічного механізму водокористування і можливістю його імплементації у вітчизняну практику господарювання [4]. Сучасний стан та тенденції розвитку водних ресурсів Волинської області у своїх працях розглядав Я. О. Мольчак. І. Я. Мисковець [2], які здійснили комплексний опис поверхневих вод регіону, досліджували їх гідрологічні та гідрохімічні показники. Деякі екологічні проблеми водних ресурсів у Волинській області описані В. Г. Юровчиком [5].

Сьогодні необхідність використання економічних інструментів для покращення процесу водокористування набуває все більшого значення. Завдяки впровадженню сучасних економіко-правових механізмів оздоровлення водних ресурсів, можна створити необхідні умови виробничої діяльності, при яких водокористуючим суб'єктам було би вигідно дотримуватися водоохоронних вимог, що сприяло зниженню забруднення та його появи. Водні ресурси є суспільним благом, тому необхідно заохочувати збереження природних вод через широкий набір засобів економічного регулювання [5]. У тій мірі, в якій можливо забезпечити поліпшення якості навколишнього середовища шляхом зміни поведінки споживачів і виробників, ці засоби можуть включати: адміністративне регулювання і правову систему, моральне переконання, субсидії і податки на користь охорони вод та інші заходи в галузі видатків. Виникає також потреба у виправленні невдалих політичних рішень, які призвели до реалізації заходів, що завдали шкоди водним системам

Висновки: Розвиток регіону з визначеними оптимальними еколого-економічними стандартами у водокористуванні можливий при встановленні розумного компромісу між масштабами виробництва та кількісним і якісним станом водних ресурсів, які вимагають раціонального сполучення територіального підходу з галузевим (відмічене буде сприяти і забезпечить ефективнішу розробку безпечної структури водокористування).

Список використаних джерел:

1. Левковська Л. В., Мандзик В. М., Митрофанова О. М. Теоретичні засади формування системи сталого водозабезпечення в умовах екологічних обмежень. Економіка природокористування і сталий розвиток. К.: ДУ ІЕПСР НАН України. 2020. № 7 (26). С. 32-39.
2. Мольчак Я. О. Економічні важелі та стимули раціонального водокористування / Я. О. Мольчак, Л. М. Труш, І. Я. Мисковець // зб. Матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених «Економіко-екологічні проблеми сучасності у дослідженнях молодих науковців». Одеса: ОДЕУ, 2017. С. 65-67.
3. Хвесик М. А., Левківська Л. В. Управління водними ресурсами: євроінтегративний вектор. Економіка природокористування і сталий розвиток. К.: ДУ ІЕПСР НАН України. 2019. № 5 (24). С. 6-13.
4. Хільчевський В. К. Основні засади управління якістю водних ресурсів та їхня охорона. К.: ВПЦ «Київський університет». 2015. 154 с.
5. Юровчик В. Г. Екологічні проблеми Волинської області. Проблеми європейської інтеграції і транскордонного співробітництва: зб. Матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк: СЛУ ім. Лесі Українки, 2015. С. 473-479.

СЕКЦІЯ XVI. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

РЕКОНФІГУРОЗДАТНІСТЬ ВІДКАЗОСТІЙКИХ МАТРИРИЧНИХ ПРОЦЕСОРІВ ЗА УМОВИ КЛАСТЕРІЗАЦІЇ ВІДКАЗІВ

Благодарний Микола Петрович

кандидат технічних наук, доцент, професор ЗВО кафедри
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
"Харківський авіаційний інститут", Україна

Високоінтегровані матричні процесори реального часу (МП РЧ) широко застосовуються в системах обробки сигналів та зображень і являють собою сукупність регулярно з'єднаних між собою n^2 процесорних модулів (ПМ) ($n > 4$) [1, 2]. МП РЧ використовують для обробки інформації циклічно на активних інтервалах t_{ai} обробки сигналів та зображень [2]

$$t_{ai} = t_{zi} - t_{pi} = t_a = \text{const}, \forall i = 1, 2, \dots, \quad (1)$$

де t_{zi} – момент закінчення активного інтервалу обробки;

t_{pi} – момент початку активного інтервалу обробки.

На МП РЧ на активних часових інтервалах застосування за призначенням діє потік відмов ПМ [1 – 3]. Для боротьби з відмовами в структурі МП призна-чають та оперативно використовують (шляхом ковзного резервування) резервні ПМ [1]. Множину процесорних модулів МП РЧ у момент часу t_{pi} можна задати у вигляді рівності

$$V(t_{pi}) = V_v(t_{pi}) \cup V_p(t_{pi}) \cup V_n(t_{pi}), \quad (2)$$

де $V_v(t_{pi})$, $V_p(t_{pi})$, $V_n(t_{pi})$ – відповідно множини ПМ, які відмовили, резервних ПМ та робочих ПМ.

У перервах між суміжними активними часовими інтервалами функціонування МП (на пасивних часових інтервалах) повинно відбуватися налаштування МП РЧ на безвідмовну роботу на наступних активних часових інтервалах (призначення перед черговим активним часовим інтервалом резервних та робочих ПМ з урахуванням апіорного числа відмов ПМ та їх розміщення на множині ПМ МП) [3].

У загальному випадку за час функціонування МП РЧ на активному часовому інтервалі t_a очікується $l_v(t_a)$ відмов ПМ

$$l_v(t_a) = |V \setminus V_v(t_{pi})| \lambda t_a, \quad (3)$$

де λ – інтенсивність потоку відмов ПМ.

Для оперативного маскування на інтервалі t_a ПМ, які відмовили, резервними ПМ та забезпечення реального часу роботи МП потужність множини резервних ПМ перед черговим активним інтервалом застосування повинна задовольняти вимозі [2]

$$|V_p(t_{pi})| \geq l_b(t_a).$$

Тоді поточний запас реконфігурованості МП (властивості маскувати у реальному масштабі часу відмови робочих ПМ) запишемо таким чином

$$W(t_{pi}) = \frac{|V_p(t_{pi})|}{|V \setminus V_b(t_{pi})|} \geq \frac{l_b(t_a)}{|V \setminus V_b(t_{pi})|}. \quad (4)$$

Середня відстань $l_{сер}$ між ПМ, які відмовили протягом активного часового інтервалу тривалістю t_a за умови їх рівномірного (регулярного) розподілу на множині $V \setminus V_b(t_{pi})$ процесорних модулів МП може бути визначена так

$$l_{сер} = \sqrt{\frac{|V(t_{pi})|}{|V_p(t_{pi})|}}. \quad (5)$$

Відомо [1-4], що при функціонуванні високоінтегрованого елементного базису (МП РЧ) має місце групування (кластеризація) відмов ПМ. При цьому значення $l_{кл}$ середньої відстані між ПМ, які мали суміжні відмови задається у відповідності до умов функціонування ПМ або визначається експериментально [4]. Явище кластеризації відмов призводить до зменшення відстані між ПМ, які відказали на активному часовому інтервалі, в δl разів

$$\delta l = \frac{l_{кл}}{l_{сер}}.$$

Ця обставина обумовлює збільшення вимог до потужності множини резервних ПМ $|V_p^*(t_{pi})|$, значення якої може бути оцінено за виразом (6)

$$|V_p^*(t_{pi})| = |V_p(t_{pi})| \cdot \delta l. \quad (6)$$

Тоді уточнену оцінку $W^*(t_{pi})$ поточного запасу реконфігурованості МП знайдемо за виразом

$$W^*(t_{pi}) = \frac{|V_p^*(t_{pi})|}{|V \setminus V_b(t_{pi})|}. \quad (7)$$

Отримані оцінки (3)–(7) складають основу методики синтезу відмовостійкості високоінтегрованого елементного базису МП РЧ. Перед кожним активним часовим інтервалом застосування МП РЧ за призначенням необхідно оцінювати запас реконфігурованості $W^*(t_{pi})$ з урахуванням можливої кластеризації відмов та апіорних оцінок кількості відмов ПМ. Якщо поточна множина $V_p(t_{pi})$ резервних ПМ недостатня для маскування відмов робочих ПМ ($|V_p(t_{pi})| \leq |V_p^*(t_{pi})|$), то потужність множини резервних ПМ необхідно збільшувати до значення $|V_p^*(t_{pi})|$. Це можливо зробити тільки за умови деградації структури МП РЧ (зменшення потужності $V_p(t_{pi})$ робочих ПМ).

У разі виконання умови $|V_p(t_{pi})| = |V_p^*(t_{pi})|$ перед черговим активним часовим інтервалом застосування МП РЧ за призначенням потужність множини $V_p(t_{pi})$ залишається незмінною. При цьому МП РЧ буде функціонувати зв сталим рівнем якості.

У разі виконання нерівності $|V_p(t_{pi})| \geq |V_p^*(t_{pi})|$ надлишкові резервні ПМ з множини $\Delta V_p(t_{pi}) = V_p(t_{pi}) \setminus V_p^*(t_{pi})$ доцільно перевести у множину робочих ПМ $V_p^*(t_{pi})$, $V_p^*(t_{pi}) = V_p(t_{pi}) \cup \Delta V_p(t_{pi})$. У цьому випадку збільшується розмірність матриці ПМ МП РЧ (можливе проведення ретрансмісії МС РЧ), а отже і продуктивність

обробки сигналів та зображень з заданим рівнем безвідмовності функціонування МП РЧ.

Список використаних джерел:

1. Кун С. Матричные процессоры на СБИС: Пер. с англ. – М.: Мир, 1991. - 672 с.
2. Н.П. Благодарный. Модель запаса реконфигурируемости матричных спецпроцессоров реального времени в условиях кластеризации отказов // Системы обработки информации. - 2000. Вып.4(10). - С.104-106.
3. Н.П. Благодарный. Модели эффективности использования однородных процессорных сред. Радіоелектронні і комп'ютерні системи, науково-технічний журнал, 6(47), Харків "ХАИ", 2010.-С.229-235.
4. V.S. Kharchenko, V.V. Gostishchev, N.P. Blagodarny, V.A. Melnikov A Reconfigurability of Fault-Tolerant Systems: the Measures, Algorithms and Modeling Technique // Успехи современной радиоэлектроники, 2002. №5. – с.62-72.

СЕКЦІЯ XVII. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ КІБЕРАТАК НА МЕРЕЖЕВІ РЕСУРСИ

Михайленко Дмитро Денисович

студент факультету комп'ютерних наук (бакалаврат)
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Чорна Тетяна Едуардівна

студентка факультету комп'ютерних наук (бакалаврат)
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Науковий керівник: Мелкозьорова Ольга Михайлівна

ORCID ID: 0000-0002-1134-2925

канд. техн. наук, доцент кафедри безпеки інформаційних систем і технологій
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

Забезпечення потрібного рівня кібербезпеки при експлуатації інформаційно-телекомунікаційних систем є критично важливим напрямом діяльності в сучасному, технологічно залежному світі. Загроза кібератак стала постійною проблемою, як для окремих Інтернет користувачів, так і для корпоративних інформаційних ресурсів підприємств і державних структур. Сучасні кіберзловмисники постійно вдосконалюють тактику і методики нападу для крадіжки конфіденційної інформації, компрометації цільових систем і максимальної нанесення шкоди виробничим та бізнес процесам жертви.

Оскільки залежність сучасного інформаційного суспільства від технологій продовжує лише зростати, то вкрай важливо своєчасно робити відповідні кроки, стосовно розуміння сутності і способів реалізації відомих кібератак [1-3], щоб прогнозувати можливі дії в напрямку нейтралізації потенційних загроз безпеки, на послідууючої ітерації їх розвитку. Така робота охоплює ретельний аналіз загальних властивостей різних типів атак та постійне вдосконалення існуючих технологій і методик їх використання для своєчасного реагування на інциденти інформаційної безпеки (ІБ) різної природи, масштабів і наслідків [4-5].

В межах даного матеріалу проведено стислий розгляд найбільш часто використовуваних різновидів кібератак на мережеві корпоративні ресурси (далі Web-ресурси), та огляд відповідних заходів для їх протидії.

За даними *FireEye Labs* [6] найчастіше, хакерські атаки зачіпають такі галузі як: - фінансові установи, телекомунікації, виробництво і страхування. А відповідний звіт від *Positive Techonologies* [7], декілька доповнює даний перелік, додатково поширюючи його на такі галузі, як: - державні установи, освіта та медицина, відзначаючи, при цьому, що біля 67% відомих атак, мали яскраво виражений цілеспрямований характер. Атаки можуть бути націлені на широке коло потенційних жертв, від окремих користувачів до інформаційних систем підприємств та/або урядів.

При цьому під час атак на корпоративні ресурси метою атакуючих, зазвичай, є блокування штатних умов і режимів роботи інформаційних систем жертви, доступ до чутливих (конфіденційних) інформаційних ресурсів компанії, таких як інтелектуальна власність, дані клієнтів та дані платежів тощо. Серед найчастіше використовуваних кіберзловмисниками різновидів атак, особливе місце посідають наступні:

1. Відмова в обслуговуванні (або *DoS*) - набір дій, що призводить до підвищення навантаження на Web-ресурс, що досягається за рахунок надсилання великої кількості запитів на сервер-жертву. Метою такої атаки є свідоме перевантаження сервера, що або тимчасово виводить ресурс з ладу, або ускладнює виявлення подальших дій атакуючої сторони. Для нарощування атаки може використовуватися відповідні кластерні структури наперед підготовлених мережових вузлів (ботів), які посилають запити на джерело (*DDoS*). Захист від подібного роду атак [5,8] реалізується за рахунок:

- активації наявних апаратних резервів і каналних ресурсів використовуваної ІТ- інфраструктури, в тому числі за рахунок впровадження режимів віртуалізації функцій ІБ (*VR пули та VR блейди*);
- оперативної зміни поточних параметрів роботи серверу;
- корегування мережових інтерфейсів;
- зміни діючих режимів брандмауерів;
- фільтрація трафіку на основі максимальної пропускної здатності сервера та аналізу пакетів (*зміна режимів корпоративних прохі*);
- використання можливостей технології [9].

2. Спуфінг - спрямована на спотворення цільової інформації на атакованому ресурсі жертви. Має декілька різновидів, наприклад:

- створення неіснуючих (фальшивих) веб-сторінок для збору особистих даних жертв (*Web spoofing*). В цьому випадку, перевірка справжності сайтів (*хоча б доменного імені*) дає змогу уникнути негативних наслідків;
- перехоплення трафіку жертви, атака *Man In The Middle (MITM)*. *MITM* атака має наступні модифікації: *IP, ARP та DNS spoofing*.

Стратегія захисту від *spoofing* атак:

- використання технологій *VPN* або *VPS* і передача даних за технологією *HTTPS* [5], внаслідок чого атакуючий не має доступу до вмісту пакетів, що істотно обмежує його наступні дії;
- впровадження більш складних механізмів (*порядку*) автентифікації суб'єктів мережі та алгоритмічних запобіжників зміни архітектури. Так як під час проведення *MITM*-атаки, хакер «представляється» іншим легітимним пристроєм цільового ресурсу, маючи намір змінити такі параметри, як *MAC, IP, та DNS-Table*, то впровадження додаткових алгоритмічних заходів, встановлює додаткові перевірки автентичності подібних дій [10].

3. Ін'єкції коду – реалізує впровадження шкідливого коду в легітимне програмне забезпечення (ПЗ), яка виконується на апаратній та/або програмній платформі жертви атаки. Експлуатує такі вразливості, як: – відсутність перевірки введення; – використання застарілого ПЗ; – некоректна/хибна конфігурація системи; – використання «вразливих» (*скомпрометованих*) зовнішніх ресурсів та/або мережового устаткування. Основними різновидами видами є: – *XSS*; – *SQL, Shell та Object injection*. Оскільки всі різновиди ін'єкції коду використовують помилки або вразливості діючого програмного коду, захист від них - використання методик *secure coding* [11].

4. Повний перебір (*Brute Force*) – ця атака є найпростішою у реалізації, проте потребує значного часу для знаходження діючих комбінацій параметрів безпеки цільового ресурсу та/або процесу. Зазвичай головною метою цієї атаки є підбір поточних параметрів автентифікації користувачів (логіна і пароля) та аналіз оточення цільової системи (атака *Path traversal* [12]). Використовуючи різні стратегії і методи реалізації *Brute Force* [13], атакуюча сторона намагається скоротити час пошуку дійсних комбінацій автентифікації. Ефективними методиками для протидії *Brute Force* є [14]: - блокування підозрілих акаунтів; - використання технології CAPTCHA; - впровадження алгоритмічних засобів санкціонування повноважень [10]; - впровадження біометричних складових [15] в загальний алгоритм (механізм) автентифікації користувачів. Для запобігання атаки *Path Traversal* [16] ефективною мірою є обмеження користувачів у доступі до файлів сервера.

Більшість мережових атак можуть бути використані окремо. Так згідно з [17], найчастіше використовують такі атаки *SQL Injection*, *Path Traversal* та *XSS*, проте їх більша частина все ж є комбінованою. Це дає змогу підвищити шанс проведення «успішної» атаки. Наприклад, використання *ARP spoofing*, як частини загальній *DOS* атаки. Отримавши доступ до цільової мережі, зловмисник може підмінити *ARP cache* так, щоб перенаправити вісь трафік мережі до одного (цільового) вузла та/або, навпаки, спотворити *ARP cache* вузлу так, щоб порушити його мережову взаємодію з іншими вузлами.

Висновки.

1. Залежність сучасного суспільства від інформаційних технологій продовжує стрімко зростати, тому розуміння сутності і способів реалізації відомих кібератак забезпечує можливість прогнозування потенційних дій, стосовно парирування загроз ІБ, на послідовних ітераціях їх розвитку.

2. Найпоширенішими з атак на *WEB*-ресурси є, *SQL Injection*, *Path Traversal* та *XSS*, при цьому, їх комбінування значно підвищує можливі наслідки відповідних інтегрованих атак.

3. Найбільший інтерес хакерів – це сфери державних установ, фінансів, послуг та медицини.

Список використаних джерел:

1. Яремчук, К., Воскобойников, Д., & Мелкозьорова, О. (2022). Сучасні загрози та способи забезпечення безпеки веб-застосунків. *Комп'ютерні науки та кібербезпека*, (2), 28-34. <https://periodicals.karazin.ua/cscs/article/view/21038>.
2. Лахтін, І., Михайленко, Д., & Нарежний, О. (2022). Порівняння комерційних сканерів вразливостей веб-додатків та сканерів з відкритим кодом. *Комп'ютерні науки та кібербезпека*, (2), 41-49. Вилучено з: <https://periodicals.karazin.ua/cscs/article/view/21040>.
3. Богданова, Є., Чорна, Т., & Малахов, С. (2022). Огляд поточного стану загроз, що обумовлені впливом експлойтів. *Комп'ютерні науки та кібербезпека*, (2), 35-40. Вилучено з: <https://periodicals.karazin.ua/cscs/article/view/21039>.
4. Гайкова, В., & Малахов, С. (2021). Аналіз факторів і умов реалізації кібербулінгу з урахуванням можливостей сучасних інформаційних систем. *Комп'ютерні науки та кібербезпека*, (1), 50-59. Вилучено з: <https://periodicals.karazin.ua/cscs/article/view/17435>.
5. Безопасная сеть вашей компании / Джон Маллери, Джейсон Занн и др.; пер. с англ. Е. Линдемманн. – М.: НТ Пресс, 2007. – 640 с.
6. FireEye Cyber Threat Map (2018) DOI: <https://www.fireeye.com/cyber-map/threat-map.html> (дата звернення: 9.02.2023).
7. Актуальные киберугрозы: III квартал 2022 года (2022) DOI: <https://www.ptsecurity.com/>

- ru-ru/research/analytics/cybersecurity-threatscape-2022-q3/ (дата звернення: 9.02.2023).
8. Что такое DDoS-атаки, и как защитить от них свой сайт? (2023) DOI: <https://aws.amazon.com/ru/shield/ddos-attack-protection/> (дата звернення: 9.02.2023).
 9. Рузудженк, С., Погоріла, К., Кохановська, Т., & Малахов, С. (2020). Особливості захисту корпоративних ресурсів за допомогою технології Honeypot. Комп'ютерні науки та кібербезпека, (4), 22-29. Вилучено з: <https://periodicals.karazin.ua/cscs/article/view/15751>.
 10. Мелкозьорова, О., Лесная, Ю., & Малахов, С. (2022). Особливості інтеграції систем захисту від несанкціонованих дій в сучасних інформаційних системах. Комп'ютерні науки та кібербезпека, (1), 39-44. Вилучено з: <https://periodicals.karazin.ua/cscs/article/view/20912>.
 11. Keith Turpin, Jon Gadsden. (2022). OWASP Secure Coding Practices-Quick Reference Guide | OWASP Foundation DOI: <https://owasp.org/www-project-secure-coding-practices-quick-reference-guide/> (дата звернення: 9.02.2023).
 12. Ways to Directory Bruteforcing on Web Server - Hacking Articles DOI: <https://www.hackingarticles.in/5-ways-directory-bruteforcing-web-server/> (дата звернення: 9.02.2023).
 13. Brute force attack: A definition + 6 types to know | Norton (2021) DOI: <https://us.norton.com/blog/emerging-threats/brute-force-attack> (дата звернення: 9.02.2023).
 14. Blocking Brute Force Attacks | OWASP Foundation DOI: https://owasp.org/www-community/controls/Blocking_Brute_Force_Attacks (дата звернення: 9.02.2023).
 15. Олешко И. В. Сравнительный анализ методов аутентификации по отпечатку пальца / И. В. Олешко // материалы 4-го междунар. радиоэлектрон. форума (МРФ'2011) 18-21 окт. 2011 г.: сб. науч. тр. Т.2: междунар. конф. "Телекоммуникационные системы и технологии" (МКТСТ'2011) / АНПРЭ, ХНУРЭ. – Х.: АНПРЭ, ХНУРЭ, 2011. – С. 335–338. Вилучено з: <http://surl.li/ewsyse>.
 16. Path Traversal | OWASP Foundation DOI: https://owasp.org/www-community/attacks/Path_Traversal (дата звернення: 9.02.2023).
 17. Атаки на веб-приложения: итоги 2018 года (2019) DOI: <https://www.ptsecurity.com/ru-ru/research/analytics/web-application-attacks-2019/> (дата звернення: 9.02.2023).

СЕКЦІЯ XVIII. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ВОЛОКОННО-ОПТИЧНИЙ ДАТЧИК МОНІТОРІНГУ СТАНУ ГІДРОТЕХНІЧНИХ СПОРУД

Сандлер Альберт Кирилович

ORCID ID: 0000-0002-0709-0542

кандидат технічних наук, доцент

Національний університет "Одеська морська академія", Україна

Опришко Марина Олегівна

ORCID ID: 0000-0002-9385-8676

старший викладач

Національний університет "Одеська морська академія", Україна

Анотація. Технічний моніторинг критично важливих і небезпечних гідротехнічних портових об'єктів полягає у попередженні надзвичайних ситуацій і деструкції об'єктів. Головна відмінність цього виду моніторингу полягає у контролі деформацій і зсувів об'єкта або його окремих елементів, що дозволяє запобігти катастрофічним наслідкам. При моніторингу контролюють процеси, що протікають в елементах конструкцій і в ґранті. Превентивний моніторинг орієнтований, перш за все, на виявленні дефектів на ранній стадії тенденцій негативного через трансформаційних змін напружено-деформованого стану конструкцій і основ. Це обумовлено високою швидкістю розвитку дефектів в гідротехнічних спорудах, які експлуатуються в складних і важких умовах. У експлуатованих гідротехнічних спорудах доступ до більшої частини несучих конструкцій істотно обмежений, а роботи з обстеження технічного стану конструкцій пов'язані з великими витратами. Для таких споруд застосовують спеціальні методи і технічні засоби раннього виявлення та локалізації місць через трансформаційних змін напружено-деформованого стану з наступним досліджень технічного стану виявлених небезпечних ділянок конструкцій. Основна відмінність схемотехнічного рішення датчика статичних навантажень, що пропонується, полягає у тому, що основа датчика містить вторинний світловод у вигляді, з'єднаних з рухливою опорою та пружною шайбою, шести циліндричних світловодів з дзеркальними шарами з сапфірового скла на торці.

Ключові слова: гідротехнічні споруди, статичне навантаження, волоконно-оптичний датчик

Вступ

Метою моніторингу критично важливих і небезпечних гідротехнічних портових об'єктів є попередження надзвичайних ситуацій і деструкції об'єктів. Основна відмінність цього виду моніторингу полягає у контролі деформацій і зсувів об'єкта або його окремих елементів, що дозволяє запобігти катастрофічним наслідкам. При моніторингу контролюють процеси, що протікають в елементах конструкцій і в ґрунті. Превентивний моніторинг орієнтований, перш за все, на виявленні дефектів на ранній стадії, тенденцій негативного зростання деструкцій через трансформаційних змін напружено-деформованого стану конструкцій і основ. Це

обумовлено високою швидкістю розвитку дефектів в гідротехнічних спорудах, які експлуатуються в складних і важких умовах. Комплекс заходів з моніторингу технічного стану гідротехнічних споруд регламентується індивідуальними програмами проведення вимірювань та аналізу стану несучих конструкцій в залежності від схмотехнічного рішення споруди і його деформаційного стану. У експлуатованих гідротехнічних спорудах доступ до більшої частини несучих конструкцій обмежений, а роботи з обстеження технічного стану конструкцій пов'язані з великими витратами. Для таких споруд застосовують спеціальні методи і технічні засоби раннього виявлення та локалізації місць через трансформаційних змін напружено-деформованого стану з наступним дослідженням технічного стану виявлених небезпечних ділянок конструкцій. Моніторинг критично важливих гідротехнічних споруд здійснюється за допомогою оптичних, лазерних і геофізичних методів і інструментів. В останні роки широке поширення отримали станції превентивної діагностики технічного стану на базі волоконно-оптичних датчиків, яким притаманні такі переваги як: висока перешкодозахищеність від електромагнітних полів; висока чутливість вимірювань; малі габарити і вага; висока корозійна і радіаційна стійкість; висока електроізоляційна міцність; незалежність волоконних датчиків від несприятливих погодних умов [1, 2].

Аналіз літературних джерел та постановка задачі

Порівняльний аналіз існуючих пристроїв контролю статичних навантажень у елементах гідротехнічних споруд показав таке. Можливості більшості використовуваних датчиків знаходяться біля верхньої межі і не дозволяють реалізувати ефективний моніторинг. Спільними для всіх типів засобів контролю є проблеми чутливості, швидкодії і стабільності чутливого елемента, які визначають достовірність результатів вимірювань.

Для пошуку шляхів удосконалення засобів контролю статичних навантажень у елементах гідротехнічних споруд були розглянуті конструкції найбільш поширених засобів цього класу.

Відомий волоконно-оптичний датчик статичних навантажень, який складається з основи, джерела випромінювання, випромінюючого світлодіоду, світловоду, який приймає випромінювання, фотоприймача, процесорного модулю, колімуючої лінзи, поляризаторів, фазової пластини та фотопружного елемента (рис. 1) [3].

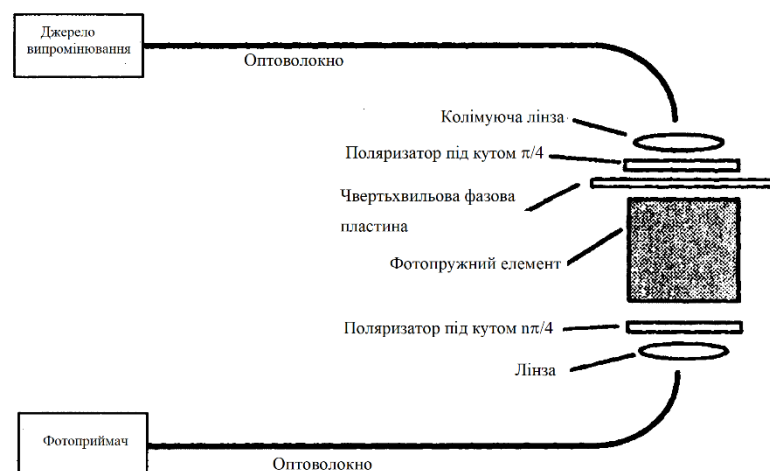

Рис. 1. Базова схема датчика на основі фотопружного елемента

Недоліки пристрою, які обумовлені використанням колімуючої лінзи,

поляризаторів фазової пластини та фотопружного елементу:

- необхідність постійного корегування оптичної геометрії елементів датчика під впливом експлуатаційних дестабілізуючих факторів;
- необхідність періодичного шліфування торців світловодів з кварцового скла для видалення деструктурованого під впливом контрольованих середовищ шару скла;
- відсутність можливості врахування температури контрольованого середовища на результати вимірювання;
- надскладна та коштовна конструкція датчика.

Більшою мірою вільним від перелічених недоліків є волоконно-оптичний датчик статичних навантажень на основі тунельного ефекту, що складається з основи, джерела випромінювання (ДВ), фотоприймача (ФП), процесорного модулю, оптичних волокон, що підводять та відводять випромінювання, мембрани та кільцевої прокладки (рис. 2) [4].

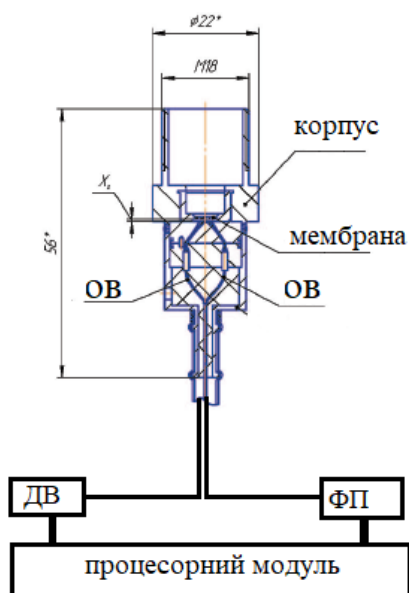

Рис. 2. Датчик статичних навантажень на основі тунельного ефекту

Але використання мембрани та кільцевої прокладки ініціюють свій перелік обмежень на застосування датчика цього типу для задач моніторингу гідротехнічних споруд в складних умовах експлуатації, а саме:

- обмежений діапазон лінійності;
- необхідність застосування набору мембран та кільцевих прокладок для забезпечення вимірювання навантажень, що суттєво відрізняються;
- відсутня термокомпенсація коливань температури зовнішнього середовища та контрольованого середовища;
- необхідність шліфування торців світловодів з надзвичайно високою якістю для уникнення створення умов для появи паразитної модуляції;
- необхідність наявності складної механічної системи позиціонування еталону відносно світловоду.

Мета та задачі дослідження

На підґрунті аналізу відомих схемотехнічних рішень зроблено висновок щодо актуальності створення волоконно-оптичного датчик статичних навантажень, у якому підвищена захищеність елементів, відсутня залежність від стану зовнішнього

та контрольованого середовищ, та одночасно збережені високий рівень чутливості та швидкодія пристроїв відомих типів.

Результати дослідження

Основна відмінність схмотехнічного рішення датчика статичних навантажень, що пропонується, полягає у тому, що основа датчика містить вторинний світловод у вигляді, з'єднаних з рухливою опорою та пружною шайбою, шести циліндричних світловодів з дзеркальними шарами з сапфірового скла на торці. Світловоди входять у отвори первинного світловоду з дзеркальним шаром з сапфірового скла на торці, який з'єднаний через світловод зв'язку, сполучений з біметалевою пластиною, з мультиплексором/ демультимплексором, розгалужувачем, блоком оптичних спектральних фільтрів, джерелом випромінювання та фотоприймачами. Останні сполучені з процесорним модулем.

Суть рішення пояснюється кресленням (рис. 3), де зображено основу з кварцового скла 11 в якій зафіксовано первинний світловод 8, що являє собою циліндр з кварцового скла з 6 радіальними отворами та віддзеркалюючим шаром з сапфірового скла 10 на торці.

На основі також містяться пружна шайба 14, зі скла до якого додані домішки паладію та срібла, та яка з'єднана з рухливою опорою 13 [5]. На рухливій опорі змонтовані 6 світловодів, що утворюють вторинний світловод 9 з віддзеркалюючим шаром з сапфірового скла 10 на торці. Світловоди вторинного світловоду входять у відповідні отвори первинного.

Первинний світловод другим торцем сполучений з світловодом зв'язку 7, який сполучений з мультиплексором/демультиплексором 5. На ділянці між мультиплексором/ демультимплексором та первинним світловодом, світловод зв'язку сполучений з біметалевою пластиною 6.

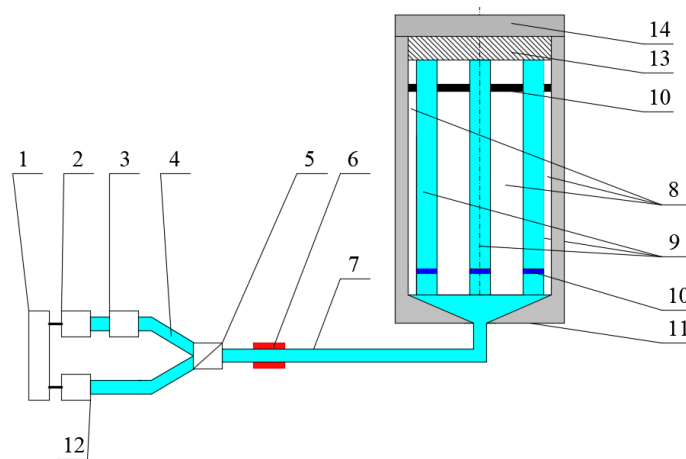

Рис. 3. Волоконно-оптичний датчик статичних навантажень для складних умов експлуатації:

1 – процесорний модуль; 2 – джерело випромінювання; 3 – блок оптичних спектральних фільтрів; 4 – розгалужувач; 5 – мультиплексор/демультиплексор; 6 – біметалева пластина; 7 – світловод зв'язку; 8 – первинний світловод; 9 – вторинний світловод; 10 – віддзеркалюючий шар; 11 – основа; 12 – фотоприймачі; 13 – рухлива опора; 14 – пружна шайба

Випромінювання від джерела 2 надходить до блоку оптичних спектральних фільтрів 3, де відбувається розподілення на декілька промінів з різними довжинами

хвиль. Розподілене випромінювання крізь розгалужувач 4, мультиплексором /демультиплексором та первинний світловод надходить до первинного світловоду.

Первинний та вторинний світловоди утворюють тунельний оптичний хвилевід. Під впливом навантаження відбувається зменшення товщини пружної шайби та переміщення разом з рухливою опорою світловодів вторинного світловоду. В наслідок чого змінюються довжина оптичного контакту первинного та вторинного світловодів та відбувається тунелювання оптичного випромінювання з первинного до вторинного світловоду.

Для здійснення винаходу застосовано комбінацію первинного та вторинного світловодів, блоку оптичних спектральних фільтрів, мультиплексору / демультиплексору та розгалужувача.

У режимі калібровки, тобто у відсутності навантаження, у джерелі генерується випромінювання, яке надходить до первинного світловода. У первинному, вторинному світловоді та світловоді зв'язку відбувається зменшення інтенсивності оптичного випромінювання, що проходить скрізь них, яке обумовлене затуханням у матеріалі світловодів під впливом експлуатаційних факторів. Інтенсивність випромінювання, що повертається до процесорного модулю, фіксується і запам'ятовується як поправка.

У динамічному режимі під впливом навантаження відбувається зменшення товщини пружної шайби з вуглецевих наноматеріалів та переміщення разом з рухливою опорою світловодів вторинного світловоду. В наслідок чого змінюються довжина оптичного контакту первинного та вторинного світловодів та відбувається тунелювання оптичного випромінювання з первинного до вторинного світловоду.

Тунелювання оптичного випромінювання до вторинного світловоду знаходить своє відображення у зміні величини інтенсивності світлового випромінювання, яке відбивається від віддзеркалюючого шару з сапфірового скла на торці первинного світловоду. Випромінювання повертається крізь розгалужувач 4 до фотоприймача 12 та процесорного модулю 1, де відбувається обробка інформаційного сигналу.

Біметалева пластина служить для створення попереднього вигину світловода на ділянці світловоду зв'язку. Створений вигин ініціює додатковий витік випромінювання за межі світловода. При зростанні температури контрольованого середовища вигин пластини та попередньо створені втрати змінюються. Таким чином відбувається автоматичне коригування інформаційного сигналу відповідно до температурного впливу [6-10].

Подальша обробка випромінювання дозволить отримати електричний сигнал який буде пропорційний величині статичного навантаження у контрольованих елементах гідротехнічних споруд.

Висновки

Таким чином, розроблене обладнання забезпечить:

- більш адекватні перетворення параметрів контрольованого середовища у зміни інформаційного сигналу;
- компенсацію впливу дестабілізуючих факторів на вимірювальний канал;
- можливість створення розгалуженої мережі контролю статичних навантажень в особливих умовах;
- підвищення якості функціонування за рахунок стабільності характеристик датчика використання матеріалів з близьким коефіцієнтом теплового поширення та обрання раціональної схеми модуляції опорного випромінювання.

Використання датчика, що пропонується, дозволить адекватно и достовірно оцінювати параметри навантаження у елементах гідротехнічних споруд.

Список використаних джерел:

1. Серегин, Н. Г., Гиясов, Б. И. Измерительные системы диагностики и мониторинга технического состояния уникальных зданий и сооружений // Строительство: наука и образование. – 2017. – № 3 (24). – С. 19-35.
2. Запруднов, В. И., Серегин, Н. Г., Гречаная, Н. Н. Информационно-измерительные системы мониторинга технического состояния строительных конструкций // Лесной вестник. – 2018. – Т. 22. – № 5. – С. 86-93. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsionno-izmeritelnye-sistemy-monitoringa-tehnicheskogo-sostoyaniya-stroitelnyh-konstruktsiy>.
3. Spillman W. B., Jr. Multimode fiber-optic pressure sensor based on the photoelastic effect, Opt. Lett. 7, 388 (1982). URL: <https://opg.optica.org/ol/abstract.cfm?uri=ol-7-8-388&ibsearch=false>.
4. Бростилов, С. А., Мурашкина, Т. И., Бростилова, Т. Ю. Волоконно-оптический датчик давления на основе туннельного эффекта // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Технические науки. – 2010. – № 4. – С. 106-116. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/volokonno-opticheskiy-datchik-davleniya-na-osnove-tunnelnogo-effekta/>.
5. В США создали упругое стекло, прочность которого превосходит сталь. URL: <http://www.faqo.ru/metrologiya/novosti-nauki/v-ssha-sozdali-uprugoe-steklo-prochnost-kotorogo-prevoshodit-stal.html>.
6. Снайдер, А., Лав, Д. Теория оптических волноводов. – М.: Радио и связь, 1987. – 656 с.
7. Сандлер, А. К. Оптимізація конструктивних параметрів волоконного акселерометру // Slovak international scientific journal. – 2020. – № 42. – VOL.1. – Р. 25-31.
8. Сандлер, А. К. Чувствительный элемент волоконно-оптического акселерометра на основе сапфирового стекла // IX міжнародна науково-методична конференція "Суднова електроінженерія, електроніка і автоматика", 05-06 листопада 2019 р.: матеріали конференції. – Одеса: НУ "ОМА". – 2019. – С. 27-33. URL: <http://femire.onma.edu.ua/docs/conf/SEEEA-2019.05.11.19.pdf>.
9. Сандлер, А. К. Моделирование акселерометра маятникового типа // Вісник Черкаського державного технологічного університету. Серія: Технічні науки. – 2019. – №1. – Черкаси: ЧДТУ. – С. 75-81. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/2187/1/12.pdf>.
10. Опришко, М. О., Карпілов, О. Ю., Сандлер, А. К. Застосування новітніх матеріалів для створення елементів комбінованих електроенергетичних установок з вітрорушієм // XII міжнародна науково-методична конференція "Суднова електроінженерія, електроніка і автоматика", 21.11.2022 - 23.11.2022 р.: матеріали конференції. – Одеса: НУ "ОМА". – 2022. – С.169-173.

СЕКЦІЯ ХІХ. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

РОЗРАХУНОК НАВАНТАЖУВАЛЬНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ТЕРМОЕЛЕМЕНТА

Семешкін Віталій Андрійович

ORCID ID: 0000-0001-7291-036X

аспірант кафедри термоелектрики та медичної фізики
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна

Вступ

Напівпровідникові термоелектричні модулі представляють собою уніфіковані одно- або багатокаскадні термобатареї з послідовно або паралельно-послідовно ввімкнених термоелементів [1].

Термоелектричні модулі характеризуються системою параметрів:

- оптимальним струмом I , А;
- оптимальною напругою U , В;
- перепадом температур ΔT , К;
- холодильним коефіцієнтом ε ;
- холодопродуктивністю Q_0 , Вт;
- споживаною електричною потужністю, Вт;
- потужністю, яка розсіюється тепловідводом, Вт.

Модулі описуються також конструктивними параметрами (розмірами гілок, габаритними розмірами, кількістю термоелементів, площею робочої поверхні), умовами експлуатації (температурою навколишнього середовища, °С; відносною вологістю повітря, %; тиском повітря, мм.рт.ст., стійкістю до ударних навантажень та вібрацій), надійністю роботи та ресурсом [2]. Крім параметрів властивості модуля описуються ще такими характеристиками: вольт-амперними, залежностями різниці температур спаїв від струму, котрий протікає через модуль, залежностями різниці температур спаїв від теплового навантаження.

1. Фізична модель термопарного охолоджуючого елемента.

В найпростішому випадку термоелектричний охолоджувач представляє собою термопару, котра складається з двох напівпровідникових віток n- і p- типу (рис.1).

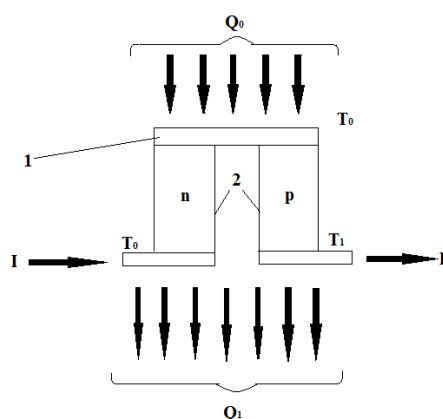

Рис. 1. Схема охолоджуючого термопарного елемента: n і p - термоелектричні гілки n- і p-типу провідності; 1,2 – комутуючі перемички

Матеріал гілок однорідний та ізотропний, температурна залежність термоелектричних властивостей речовини не враховується, бокові поверхні гілок адіабатично ізолювані.

Модель охолоджуючого термоелемента в наближеннях одновимірного розподілу температури та стаціонарних умов вивчено достатньо детально. В основі цих досліджень лежить рішення диференціального рівняння теплопровідності та перехід від цього рішення до балансу теплоти на контактних гілках.

2. Математична модель термопарного охолоджуючого елемента.

Вираз для потоків тепла на теплопоглинаючих «холодних» та тепловиділяючих «гарячих» спаях термопарного елемента мають вигляд:

$$Q_0 = \Pi(T_0)I - \frac{1}{2}I^2 R r_c - K\Delta T, \quad (1)$$

$$Q_1 = \Pi(T_1)I + \frac{1}{2}I^2 R r_c - K\Delta T, \quad (2)$$

де

$$\Pi(T_0) = \alpha_{pn}T, \alpha_{pn} = \alpha_p - \alpha_n \quad (3)$$

$$R = l \left(\frac{\rho_p}{S_p} + \frac{\rho_n}{S_n} \right) + 2 \left(\frac{r_{cp}}{S_p} + \frac{r_{cn}}{S_n} \right),$$

$$K = \frac{1}{l} (k_p S_p + k_n S_n), \Delta T = T_1 - T_0,$$

де T_1, T_0 – температура гарячого та холодного спаю, I – електричний струм, Π – коефіцієнт Пельтьє, α_{pn} – диференційна термоЕРС, R і K – електричний опір та теплопровідність елемента, ρ і k – питомий електричний опір та коефіцієнт теплопровідності матеріалу гілок, r_c – опір одиниці площі контакту гілок, S та l – площа перерізу та висота гілок, індекси n та p відносяться до віток p - та n -типу.

Із співвідношень (1) та (2) слідує, що зовнішні потоки тепла Q_0 і Q_1 визначаються алгебраїчною сумою трьох доданків. Перше з них являє потужність джерела тепла Пельтьє в зоні контакту. Два інших доданки описують тепло Джоуля та потік через теплопровідність у відсутності електричного струму.

Для подальшого аналізу зручно перейти до щільності потоків тепла q_0 і q_1 на контактах гілок. Поділивши обидві частини рівнянь (1) та (2) на $S_n + S_p$ та вводячи щільність струму

$$i = \frac{I}{S} \quad (4)$$

$$S = \frac{S_n + S_p}{2} \quad (5)$$

знаходимо

$$q_0 = \alpha T_0 i - \frac{1}{2} i^2 p_e l - \frac{k}{l} \Delta T \quad (6)$$

$$q_1 = \alpha T_1 i + \frac{1}{2} i^2 p_e l - \frac{k}{l} \Delta T \quad (7)$$

де

$$p_e = p \left(1 + \frac{2r_c}{pl} \right) \quad (8)$$

– ефективне значення середнього електричного опору з урахуванням опору

контактів; усереднення фізичних параметрів в співвідношеннях (6) – (8) виконані відповідно з рівностями

$$p = \frac{1+m}{4} \left(\frac{p_p}{m} + p_n \right), \quad r_c = \frac{1+m}{4} \left(\frac{r_{cp}}{m} + r_{cn} \right) \quad (9)$$

$$k = \frac{mk_p + k_n}{1+m}, \quad m = \frac{s_p}{s_n}, \quad \alpha = \frac{\alpha_p - \alpha_n}{2} \quad (10)$$

Щільність потужності знайдемо відповідно з першим началом термодинаміки як різницю

$$W = q_1 - q_0 = \alpha i \Delta T + i^2 \rho_e l \quad (11)$$

Найважливішим показником роботи охолоджувача, який характеризує його енергетичну ефективність, є холодильний коефіцієнт

$$\varepsilon = \frac{q_0}{W} = \frac{\alpha T_0 i - \frac{1}{2} i^2 \rho_e l - \frac{k}{l} \Delta T}{\alpha i \Delta T + i^2 \rho_e l} \quad (12)$$

Другою важливою економічною характеристикою є питома витрата напівпровідникових матеріалів

$$\nu = \frac{l(S_p + S_n)}{Q_0} = \frac{l}{q_0} = \frac{l}{\alpha T_0 i - \frac{1}{2} i^2 \rho_e l - \frac{k}{l} \Delta T} \quad (13)$$

Співвідношення (6) - (12) можуть бути використані для побудови навантажувальних характеристик термоелемента у вигляді залежності його робочих параметрів від щільності струму та висоти віток.

Висновки

Створено фізичну модель термоелемента та проведено аналітичний аналіз рівнянь розрахунку основних навантажувальних характеристик термоелемента.

Список використаних джерел:

1. Иорданишвили Е. К; Малкович Б. Е.-Ш., Вейц М.Н. Экспериментальное исследование нестационарного термоэлектрического охлаждения. 2. Режим экстремального тока, Инженерно-физический журнал, 22, (2), с. 220-226, 1972.
2. Иоффе А. Ф. Полупроводниковые термоэлементы, Москва; Ленинград, Издательство АН СССР, 188 с., 1960.

СЕКЦІЯ ХХ. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

ЗГАДКИ ПРО ВИЗВОЛЕННЯ ХЕРСОНА У НАЙБІЛЬШИХ В'ЄТНАМСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ

Русських Наталія Юріївна

ORCID ID: 0000-0001-8653-2806

аспірантка кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Останнім часом новини з України з'являються у новинних агрегаторах з усього світу, не виключенням є і в'єтнамські новинні сайти. Найбільші в'єтнамські інтернет-ЗМІ висвітлювали ситуацію в Україні протягом 2022-го року. Деякі з них присвячували більше новин тому, що відбувалося на теренах України, деякі менше.

Українські науковці протягом останніх років приділяли все більше уваги тому, як висвітлюються новини з України в інших країнах. Декілька дослідниць присвятили свої наукові статі дослідженню згадок про Україну у французьких медіа, наприклад, такі дослідниці як Ворончук С. [1] та Полумисна О. [3].

Літяга В.В. [2] присвятила цілу дисертацію з філології висвітленню образу України у французьких ЗМІ.

Однією з дуже яскравих подій 2022-го року можна вважати визволення Херсона.

У новинному порталі ZingNews [5] у часовому проміжку з 11 по 15 листопада 2022-го року можна зустріти лише дві новини, у яких згадувалося місто Херсон. В одній із них місто згадувалося лише побіжно, і в тій новині було посилення на російське джерело інформації – Sputnik. А у другій новині Зеленський говорив про те, що «місто наше», але там теж внизу наприкінці новини, у якості пояснення того, що відбувається, використовувалися російські новинні джерела.

Найбільш частотні згадування про Херсон – це слова «місто» та «правий берег Дніпра».

На новинному сайті VnExpress [4] у період з 11 по 15 листопада новин було набагато більше: тридцять чотири новини.

Так як на сайті VnExpress новин набагато більше, то можна скористатися можливостями програми AntConc.

Виділимо з новин, де згадувався Херсон, лише заголовки та перший абзац тексту. За допомогою програми AntConc виділимо найбільш частотніші слова. Це слова «місто», «Україна», «Росія».

Тож, в'єтнамські новинні сайти не оминули таку подію, як визволення міста Херсон у листопаді 2022-го року.

Список використаних джерел:

1. Ворончук С. (2019) Образ України у ЗМІ Франції. Вісник Львівського університету. Серія Журналістика, 46, 364–370.
2. Літяга В.В. (2018). Образ України в дискурсі міжнародних відносин французьких ЗМІ [Дис. ... канд. філол. наук. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка] http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/02b/dis_Litiaga%20V..pdf.
3. Полумисна О. (2020) Образ України у французьких медіа (на прикладі "Le Figaro"). Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика, 48, 237-244.
4. VnExpress (2022). <https://vnexpress.net/>.
5. ZingNews (2022). <https://zingnews.vn/>.

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ТРАНСКУЛЬТУРНОГО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Воробель М.М.

ORCID ID: 0000-0001-9128-7809

канд. пед. наук, старший викладач кафедри української та іноземних мов
*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, Україна*

Реалії сучасного світу вимагають від викладача пошуку нових підходів для забезпечення повноцінного оволодіння студентами іншомовною компетенцією. Сьогодні студент перш за все повинен володіти усім спілкуванням, хоча усі інші види мовленнєвої діяльності, в тому числі навички та вміння слухання й читання, безумовно необхідні грамотному фахівцю. Сьогодні як ніколи раніше гостро постає потреба саме усного спілкування.

Для того, щоб оволодіти комунікативною дією (іноземною мовою), недостатньо лише знання граматики та лексики. Різні моделі міжкультурної взаємодії і міжкультурного навчання на прикладі таких комунікативних процесів вивчення іноземних мов, як міжкультурний і транскультурний, дають нам це краще зрозуміти [1, 38-40]. Вивчення іноземних мов перш за все повинно містити в собі соціокультурний елемент, який допоможе краще зрозуміти зміст навчання, розширить можливість вивчення мови із її специфічними правилами, нормами та традиціями у спілкуванні, тим самим сприятиме швидшому опануванню мови у сфері спілкування та значному підвищенню інтересу студентів до вивчення іноземних мов. Саме тому вже багато років привертають увагу лінгвістів, психологів, педагогів такі популярні підходи до вивчення іноземних мов, як комунікативний, міжкультурний і транскультурний, що передбачають обмін інформацією і взаєморозуміння між носіями різних мовних груп як представників різних культур і [4, 5, 6, 7].

Оскільки оволодіння засобами спілкування відбувається у процесі самого спілкування, а навчальна діяльність спрямована на вирішення конкретних комунікативних завдань, специфіка комунікативного підходу полягає у тому, щоб значно підвищити мотивацію у процесі оволодіння іноземною мовою взагалі та професійного спрямування зокрема.

Згідно Пассова, комунікативний підхід реалізується завдяки наступним закономірностям мовленнєвого спілкування:

- мовленнєве спілкування несе діяльнісний характер;
- процес комунікації має свою предметність, обмежену рамками заняття, теми, події, проблеми та ін.;
- ситуація спілкування моделюється згідно з типовими варіантами стосунків у колективі;
- використання мовленнєвих засобів зумовлюється особливостями процесу спілкування у тій чи іншій ситуації [3].

Відповідно можна виділити принципи комунікативного методу:

1. *особистісно орієнтований підхід* з урахуванням потреб, сфери діяльності та інтересів студентів;
2. *мовленнєва спрямованість навчання*, що реалізується у процесі практичного

користування іноземною мовою;

3. *функціональність*, що зумовлює відбір відповідного професійно орієнтованого матеріалу;

4. *ситуативність*, оскільки у процесі навчання моделюється певна система взаємовідносин співрозмовників;

5. *новизна*, що спричинюється постійною зміною теми розмови, обставин, завдань та іншого [2, 47-50].

Для успішного викладання іноземних мов та формування мовленнєвої компетентності студентів у закладі вищої освіти викладач повинен володіти як професійними знаннями, так і методикою викладання; знати культуру країн вивченої мови, її історію та сучасні проблеми; володіти мистецтвом спілкування, створюючи у навчальному процесі відкрити, дружню атмосферу та сильний зворотній зв'язок. На думку Нодарі, мовна компетенція поділяється на чотири виміри: лінгвістичний, соціолінгвістичний, лінгвістичний і стратегічний виміри, які разом зображують мовну компетенцію [6, 9-14]. Суто лінгвістичний вимір моделі компетенції включає сприйнятливі навички аудіювання та розуміння прочитаного, продуктивні навички говоріння та письма, а також когнітивні піднавички лексики та граматики. Останні дві субнавички більш детально поділяються на шість компетентностей: лексичну, граматичну, семантичну, фонологічну, орфографічну та орфоепічну компетентність [5, 273-287]. Зорова компетентність повинна включати й візуальне розуміння, яке, як і читання, представляє бачення, що визначає зміст, і яке, як уміння читати малюнки, слід поставити нарівні з іншими навичками. Поки що візуальне враховувалося лише в моделях компетенцій у поєднанні з розумінням на слух, а саме як розуміння на слух, що зазвичай відноситься до розуміння відеопослідовностей, у яких перегляд зазвичай має на меті полегшити розуміння на слух.

Якщо включити цей аспект візуального розуміння як частину мовної компетенції, на відміну від згаданих моделей компетенції, потрібно також звернути увагу на відповідне декодування інформації про зображення одночасно. Цю інформацію зазвичай можна сприйняти через відмінність від повсякденного, середнього і звичного. Таким чином, вирішальну роль у цьому відіграє також й культурне бачення [1, 38-44].

Цей зв'язок транскультурних компонентів у сенсі створення ідентичності також повинен бути завданням викладання іноземних мов сьогодні, адже вони є частиною змісту занять. Мовленнєві уміння мають такі характеристики, як цілеспрямованість, продуктивність, самостійність, динамічність та інтегрованість. З огляду на зростаючий особистий та медіа-досвід культурного різноманіття, завданням викладання іноземних мов є також виховання студентів у вмінні спілкуватися, а отже, бути відкритими, толерантними та відповідальними громадянами в Європі. Проте формуванню мовленнєвої компетенції студентів, особливо тих, які мають певну лексико-граматичну базу, сприяють правильно підібрані комунікативні вправи, здатні поглиблювати знання та вдосконалювати мовленнєві навички.

З вище викладеного можливо зробити висновок, що розвиток мовленнєвої компетенції на заняттях іноземної мови є комплексним процесом, який має бути безперервним, активним, цілеспрямованим та зумовленим ситуацією спілкування. А комунікативний підхід на певному етапі вивчення іноземної мови у поєднанні із серією цікавих, мотивованих вправ, завдань комунікативного характеру, наближених до реальних ситуацій, створює можливості для ефективного вільного спілкування як між собою, так й з викладачем.

Список використаних джерел:

1. Воробель М. М., Романчук О. В., Юрко Н. А. (2021) Сучасні моделі міжкультурних і транскультурних комунікативних процесів вивчення іноземних мов. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ. Вип. 78. С. 38-44. ISBN 1992-5786. DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.78.6>.
2. Вдовіна О.О. (2019) Формування комунікативної компетенції професійного спрямування у вищій школі. Молодий вчений. № 5.1 (69.1). С. 47-50. Вилучено з: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.1/15.pdf>.
3. Пассов Е. И. (2001) Коммуникативный метод обучения иноязычной речи. М. 212с.
4. Byram M. (1997) Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon : Multilingual Matter. S. 70-71.
5. Caspari D. & Schinske A. (2009) Aufgaben zur Feststellung und Überprüfung interkultureller Kompetenzen im Fremdsprachenunterricht. Entwurf einer Typologie, in: Hu & Byram. S. 273-287.
6. Nodari, Claudio (2002), Was heisst eigentlich Sprachkompetenz? In: Institut für interkulturelle Kommunikation (Hrsg.), Barriere Sprachkompetenz. Dokumentation zur Impulstagung vom 2. November 2001 im Volkshaus Zürich. Zollikofen: SIBP, 9–14.
7. Reimann D. (2014) Transkulturelle kommunikative Kompetenz im Unterricht der romanischen Sprachen", in : Reimann. S. 11-95.

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ПЛАТФОРМІ GOOGLE CLASSROOM

Вирвихвост Марія Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету української
й іноземної філології та мистецтвознавства

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Зайцева Вікторія В'ячеславівна

канд. філол. наук, доц., доцент кафедри української мови

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Сьогодні дистанційне навчання є важливою складовою сучасного освітнього процесу. Уроки української мови відбуваються на спеціальних платформах для дистанційного навчання. Платформа дистанційного навчання – це «програмне забезпечення для підтримки дистанційного навчання, метою якого є створення та управління педагогічним змістом, індивідуалізоване навчання» [1, с. 27]. Однією з найпоширеніших систем для проведення онлайн-уроків української мови є Google Classroom.

Google Classroom – це хмарно орієнтована платформа, що дозволяє організовувати навчання української мови у синхронному та асинхронному режимах, використовуючи текстову, відео- та графічну інформацію. Цей сервіс передбачає компонування освітніх курсів для різних класів, поширення теоретичних матеріалів, створення завдань; сприяє контролю засвоєння знань учнями, допомагає відстежувати їхню успішність, передбачає застосування різних форм оцінювання та коментування завдань, виконаних здобувачами освіти [2, с. 23].

Усім учасникам освітнього процесу необхідно створити власний обліковий запис. Учителю-словеснику моделює групу для відповідного класу. Ця система досить схожа на форум, адже кожен учасник групи може легко надсилати повідомлення у загальний чат і поширювати певну інформацію. Інтерфейс програми доступний та зрозумілий. Кожен клас (групу) поділено на такі структурні підрозділи: «Потік (стрічка)», «Завдання», «Користувачі»/«Люди», «Оцінки».

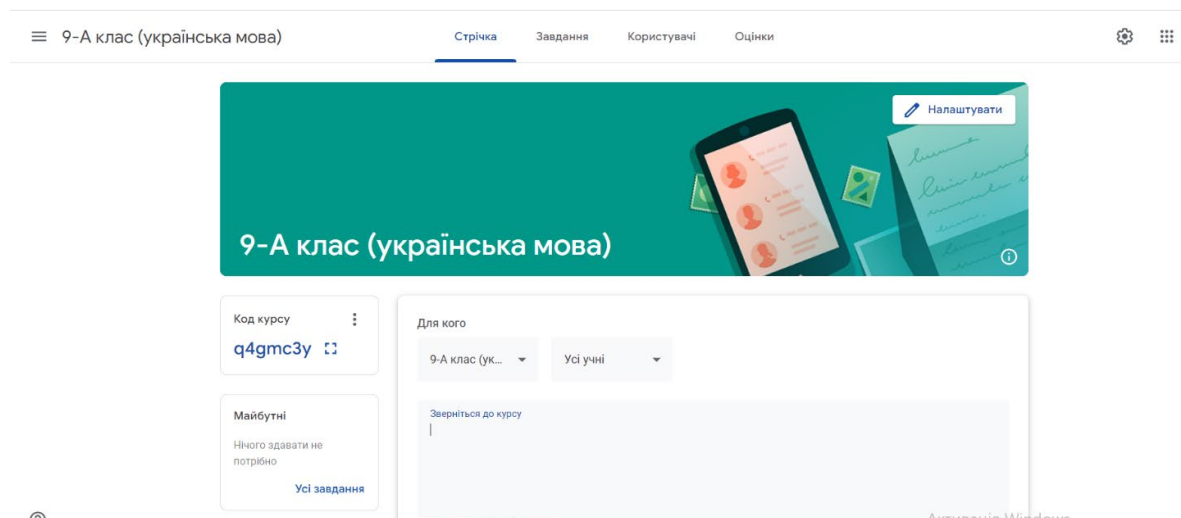

Рис. 1. Інтерфейс платформи «Google Classroom»

У «Стрічці» вчителі зазвичай надсилають повідомлення про організацію роботи на уроці, навчальні матеріали (Word-файли, презентації, схеми, файли з Google Диска, таблиці, покликання на корисні інтернет-ресурси тощо), інформацію про завдання для учнів. Здобувачі освіти можуть коментувати отриману інформацію та ставити свої запитання в чаті стрічки.

Вкладка «Завдання» передбачає створення вчителем завдань для учнів за темами. Формат завдань може бути досить різноманітний: прикріплений файл із вправами з особистого комп'ютера викладача, покликання на відеоматеріал з подальшим текстовим описом завдання, покликання на Google Forms з тестами (вибір однієї або декількох правильних відповідей, відкриті питання) тощо. Зазвичай у таких електронних завданнях зазначається термін здачі, інструкція та шкала оцінювання. Учні можуть разом із виконанням завданням прикріпити коментар до нього. У розділі «Користувачі» видно усіх учасників курсу (тобто учнів), які приєдналися до нього за попередньо отриманим кодом. Цей сервіс має також «Календар», де відображені всі заходи освітнього процесу (курси, уроки, гурткова робота тощо).

Використання платформи Google Classroom у закладах загальної середньої освіти має певні переваги та, на жаль, недоліки.

До переваг зараховуємо:

- безкоштовність і доступність;
- інтуїтивно зрозумілий інтерфейс;
- можливість залучення великої кількості учасників класу на один зареєстрований обліковий запис вчителя (до 200 осіб);
- можливість створювати тести на платформі за допомогою Google Forms;
- автоматичне повідомлення учнів про появу нового завдання у електронному класі;
- створення завдань та можливість учнями та вчителем їхнього коментування;
- створення якісного комунікативного простору;
- високу безпеку інформаційного простору, відсутність реклами;
- збереження всіх матеріалів курсу на Google Диску тощо [3].
- До недоліків належать:
- відсутність інструментарію для створення відеоконференцій, але є можливість використання сервісів для спілкування Hangouts та Google Meet, що дозволяють учасникам освітнього процесу працювати синхронно у вигляді онлайн-бесід; користувачі можуть демонструвати свій екран та працювати над завданнями разом; трансляція зібрання зазвичай публікується на YouTube-каналі;
- реєстрація лише через акаунт Gmail;
- відсутність форматування тексту в завданнях (редагування наявне лише у Word-файлі, що прикріплюється до завдання).

Розглянемо елементи уроку перевірки (контролю) знань, умінь та навичок у 8 класі з теми: «Речення з однорідними членами» за дистанційною формою навчання на платформі Google Classroom.

Організаційний момент. Мотивація навчальної діяльності учнів. Повідомлення теми і мети уроку. Цей етап зазвичай відбувається у підрозділі системи «Стрічка», де вчитель надсилає повідомлення усім учасникам класу. Пропонуємо орієнтований текст повідомлення: *«Добрий день, шановні восьмикласники! Зробімо сьогодні на уроці узагальнення з вивченого тематичного масиву «Речення з однорідними членами» у вигляді контрольної роботи (тестування). Сподіваюся, ми з вами плідно попрацюємо, щоб отримати відмінні результати».*

Розглянемо приклад інструкції до виконання тестів і можливий варіант оцінювання:

«Тести № 1-6 передбачають одну правильну відповідь, яка оцінюється в 1 бал; тести № 7-8 – вставлення відповідності (1,5 бала за правильну відповідь); останній тест № 9 відкритого характеру (вам потрібно самостійно дати відповідь на поставлене запитання; максимальна кількість балів – 3). Правильну відповідь виділіть зеленим кольором у файлі».

Домашнє завдання вчитель розміщує у розділі «Завдання» та додає коментар щодо його виконання.

Підсумок уроку можна провести за допомогою методу «Незакінчені речення». Учитель у розділі «Стрічка» публікує повідомлення, а учні доповнюють його. Питання можуть бути такими:

- Однорідні члени речення – це ... (Орієнтована відповідь: «такі члени речення, які рівноправні між собою, стосуються одного й того ж самого члена речення, виконують однакову синтаксичну роль, відповідають на те саме питання»).

- Однорідні члени речення бувають ... (Орієнтована відповідь: *поширеними та непоширеними*);

- Не є однорідними членами речення... (Орієнтована відповідь: *повторювані слова, фразеологізми з повторюваним сполучником тощо*)

- Кому між однорідними членами речення НЕ ставимо.... (Орієнтована відповідь: *якщо вони поєднані одиничним сполучником і (й), та (і), чи, або*)

- Якщо узагальнююче слово стоїть після однорідних членів речення, то після них ставимо (розділовий знак) (Орієнтовна відповідь: *тире*)

Отже, платформа Google Classroom має змістовний інструментарій для організації дистанційної та дистанційно-очної форми навчання української мови. Вона сприяє індивідуалізації освітнього процесу та підвищенню мотивації учнів до навчання. Система є практично-орієнтованою. На платформі можливо організовувати уроки як у синхронному, так і в асинхронному режимах. Вона забезпечує гнучкість, інтерактивність і персоналізацію освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І., Ільїн О. О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. Навчальний посібник. Київ : ДУТ, 2014. 140 с.
2. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>.
3. Тищенко М. А. Переваги та недоліки використання платформ дистанційного навчання Google Classroom та KIDDOM як інструментів імплементації змішаного навчання. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.60.html>.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЙНІ ЗАСАДИ ЛІНГВОКОНФЛІКТОЛОГІЇ ЯК ГАЛУЗІ СУЧАСНОЇ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Гарбера Ірина Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-5365-054X

кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та прикладного
мовознавства і слов'янської філології

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Лінгвоконфліктологія – порівняно нова галузь прикладної лінгвістики, що набуває особливо стрімкого розвитку з кінця XX століття – з часу актуалізації проблеми образи честі та гідності особистості за допомогою прийомів сугестивного впливу та маніпулювання свідомістю реципієнтів різноманітними семантико-стилістичними засобами мовлення. Сьогодні лінгвоконфліктологія охоплює розмовно-побутовий, політичний, публіцистичний, юридичний, науковий, міжособистісний дискурси. Як окремий (і такий, що здатний концентрувати в собі продукти всіх вищеназваних типів дискурсу) варто виокремити дискурс віртуальної конфліктної комунікації [1].

Конфліктна комунікація – це репрезентація засобами мови процесу створення, підтримки комунікативного простору, що зумовлений зіткненням різних поглядів, потреб, цінностей індивідів, напруженням і загостренням їхніх суперечностей. Конфліктна комунікація стає реальністю, коли людина має задум, бажання (навіть неочікуване) використати власні комунікативні дії на шкоду іншій людині. Цей процес передбачає й обмін інформацією за допомогою несловесних засобів. Комунікативний конфлікт – це і процес, і результат конфліктної комунікації [2, с. 1].

Концепт «конфлікт» є ядром специфічного лінгвокультурологічного поля, яке містить слова, семантично й асоціативно пов'язані з цим явищем. Поняттєве поле конфлікту традиційно розглядають у двох аспектах: 1) конфлікт як явище, що породжене впливом (позамовним, мовним) на опонента (наприклад: «бійка», «боротьба», «зіткнення», «ворожнеча», «війна», «протидія», «протиборство», «сварка», «суперечка», «сутичка», «чвари») – це близька насколядерна зона; 2) поняття «колізія», «незгода», «нелад», «непорозуміння», «несхвалення», «протистояння», «розбрат», «розлад», «тертя» тощо, що визначають невідповідності в поглядах, позиціях сторін, фіксують непорозуміння між ними, проте цей стан не обов'язково є чи буде конфліктним – це віддалена насколядерна зона.

Конфлікт у мові виникає здебільшого на ґрунті міжособистісного комунікативного контакту. Близька взаємодія людей створює передумови для конфліктного зіткнення, його джерелом є поведінка комунікантів, яка в чомусь суперечить принципам кооперативної комунікації, тим стереотипам, які вважаються і визнаються традиційними в певній лінгвокультурній спільноті. Ці конфлікти свідчать про порушення прийнятих соціумом принципів комунікативної діяльності суб'єктів, виявляють особливості їхньої комунікативної поведінки. Проте якщо соціолінгвістика, психолінгвістика чи лінгвопрагматика визначають об'єктом свого студювання лінгвоперсону, то прикладні лінгвісти зосереджують увагу на вивченні особистості комуніканта, описі й моделюванні комунікативної поведінки певних типів особистості, впливі соціальних, психологічних, когнітивних, прагматичних складників на конфліктну комунікацію.

Лінгвоконфліктологія як галузь прикладної лінгвістики досліджує основи виникнення, розвитку й завершення конфлікту (що зумовлений мовленнєвою інтеракцією та інтенціями комунікантів) за допомогою аналізу вжитих у конфліктній ситуації мовних засобів [3].

В основі лінгвоконфліктології – поведінка мовців, їх мовленнєва діяльність, характер ставлення одне до одного, агресивність, підвищена емоційність, соціальний стан, стресовість, суб'єктивність, рівень освіти й загальної культури, особливості виховання та ін. характерні ознаки мовців, спричинені різноманітними вербальними та невербальними засобами спілкування.

Завданнями лінгвоконфліктології є: дослідження й опис плану змісту слів, словосполучень, висловлювань, які спричинили конфлікт (лексична семантика мовних одиниць); визначення ілюктивної сили висловлювання та характеру оцінки з боку кожного із комунікантів (лінгвістична прагматика); аналіз прийомів риторики, сугестії, НЛП (теорія мовленнєвого впливу).

Можна констатувати (і такий висновок буде справедливим для всіх здійснюваних у галузі сучасної лінгвоконфліктології досліджень), що: 1) в основі конфліктної ситуації та її розгортання – внутрішня агресія й бажання її експлікувати в мовленнєвій комунікації; 2) свідоме порушення етикетних, соціальних, комунікативних норм + інвективність; 3) засобом репрезентації негативної оцінки виступають, у першу чергу, як специфічні лексико-фразеологічні засоби, так і стилістично нейтральна лексика, а також морфологічні, синтаксичні й стилістичні компоненти мовленнєвої комунікації; 4) серед типових ознак конфліктної комунікативної ситуації – тиск на опонента, негативно-оцінна конотація, прагнення домінувати, різке небажання дійти згоди, наявність специфічних мовних засобів тощо.

Список використаних джерел:

1. Білоконенко Л.А. Проблематика конфліктології в сучасному мовознавстві. Філологічні студії. 2010. Вип. 4. С. 5-11.
2. Білоконенко Л.А. Українськомовна репрезентація міжособистісного конфлікту : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2017. 39 с.
3. Чайка Л.В. Методологічні основи лінгвоконфліктології. Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. 2013. С. 160-167.

ТИТУЛЬНІ НОМІНАЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЗНАТІ

Корольова Наталія Лівіївна

Викладач, кафедра лексикології та стилістики англійської мови
Одеський національний університет ім. І.І. Мечнікова, Україна

Визначальним напрямком сучасної лінгвістики є вивчення мовної дійсності в опорі на людський фактор і національну культуру, яка знаходить своє відображення у мовній картині світу. Етнічне світобачення визначається базовими цінностями лінгвокультурної спільноти, до системи яких входить і історична спадщина, яка характеризується дбайливим ставленням до себе в більшості країн Європейського співтовариства.

До таких базових ціннісних сфер належить і складна ієрархія титульних позначень англійського дворянства. Вивчення титульних позначень пропонується проводити у наступних напрямках у номінативному, семантичному, комунікативно-дискурсивному, а також у фразео-паременологічному.

Номінативний аспект вивчення дворянських звань і звернень до осіб почесного походження виявляється пов'язаним з концептуальним аналізом так само, як і соціальні характеристики даних лексем тісно пов'язані з їх культурно-асоціативними традиціями носіїв мови в конкретному історико-мовному зрізі.

Звернення до особи варіювалося в залежності від статусу адресата, так і адресанта, а також знаходилося в прямій залежності від історичних реалій часу [1]. Форми найменування нобілітету допускали як статусно-визначальні номінації: *Dear Duchess of London; Your Royal Highness; My Lord Marquess; Your [His, Her] Highness*, так і універсальні адресації, зі складовою: *Your Grace, My Lord [maɪ'lɔ:d], Your Lordship* та простою структурою: *Sir, Madam*, в межі якої особняком стоять редуковані форми, що історично виділилися як незалежні лексеми: *milord, milady, ma'am* і т.п.

Редуковані форми, включаючи фонематичні опозиції кодованих та розмовних адресацій, відрізняються національно-історичним наповненням. Так номінації, як *My lord* та *milord, My Lady* та *milady, Madam* та *ma'am*, фонетично сильна та слабка форма лексеми лексеми *Sir/sir* [sɜː], [sə] виступають не просто стилістично-маркованими варіантами однієї номінації, які зумовлені соціально-комунікативними параметрами, але окремими термінами, національно та соціально детерменованими контекстами вживання. Такі номінації ми називаємо номінативними соціотермінами, вони перебувають у опозиції друг другу так само, як дискурси, що їх репрезентують. Наприклад, титул баронета *Sir* перед ім'ям протиставляється формі шанобливого згадування або звернення до чоловіка *sir* (докладніше. про це див.: [2]).

Причому вищезгадані номінації, як *milord, ma'am* тощо, ми називаємо історичними соціодериватами, які в сучасній англійській мові є окремими термінами, відмінними від вихідних титульних лексем.

В комунікативно-дискурсивному плані враховуються також як соціолінгвістичні параметри, лексико-стилістичні, так і структурно-синтаксичні (включаючи і синтактико-стилістичні) особливості їх вживання. У цьому ракурсі увага зосереджується на розмежуванні таких термінів, як *Sir, Lord, Dame* тощо, які вживаються у препозиції до антропоніму, і цих найменувань, що використовуються

самостійно, що індикують високий ранг референрів.

В англійській лінгвостільності в комунікативно-дискурсивному відношенні найбільше розгалужена система згадок і звертань, що включає лексему «Lord». Це перспективна тема, якій ми присвяtimo подальше докладне дослідження.

Список використаних джерел:

1. Формановская Н. И. (2007) Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика. М.: ИКАР. [in Russian].
2. Entitlement to the prefix of 'sir'. <<https://nobilitynews.blogspot.com/2015/04/entitlement-to-prefix-of-sir.html>> [in English]. (2017, March, 04).

УНІФІКАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ВАРІАНТІВ ОДНОГО СЛОВА *КОРЕГУВАТИ* / *КОРИГУВАТИ* В НАУКОВИХ ТЕКСТАХ ТА ТЕРМІНОЛОГІЇ

Голінатий Олексій Петрович

ORCID ID: 0000-0002-7604-6916

канд. філол. наук, викладач кафедри мовної підготовки

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Україна

Актуальність дослідження. Питання уніфікації та стандартизації української термінології залишається актуальним, оскільки в терміносистемі досі трапляються варіанти слова з одним лексичним значенням, що суперечить основним принципам термінотворення.

Одним із найпоширеніших способів поповнення термінологічної лексики є використання запозичень з обов'язковою фонетичною та граматичною адаптацією, яка спрощує засвоєння лексичної одиниці, безпосередньо запозиченої кількома мовами з єдиного джерела або за посередництвом проміжних мов [2]. Стихійність такого процесу та вплив позамовних чинників можуть призвести до плутанини й появи варіантів одного слова, що є вкрай не бажаним для термінотворення, оскільки «лексична стандартизація взагалі та термінологічна стандартизація зокрема мають включати стандартизацію системи правопису, стандартизацію граматики, так само як і стандартизацію правил та процедури побудови терміносистем» [5].

Прикладом є дієслова *корЕгувати* й *корИгувати* (та похідні від них), якими доводиться послуговуватись у різних наукових сферах (корИгування якості життя, корИгувати вимову, коефіцієнт корИгування, корЕгування програми, корЕгувальний вплив на поведінку дитини тощо [1; 4]). Тлумачні словники подають обидва варіанти як взаємозамінні, проте коли лексема стає науково маркованою чи складовою термінологічної сполуки, обов'язковим є її приведення до єдиної кодифікованої форми з урахуванням діахронічного і синхронічного аспектів словотворення.

Мета роботи: розкрити причиново-наслідкові зв'язки появи варіантів одного слова *корЕгувати* / *корИгувати* та обґрунтувати нормативність останнього.

Матеріали дослідження: лінгвістичні (тлумачні й термінологічні) словники, медичні наукові видання, корпуси української мови (UNLC, ГРАК-10). Використано зіставний та порівняльно-історичний (етимологічний аналіз) **методи**.

Результати. Варіанти слова *корЕгувати* / *корИгувати*, очевидно, виникли через польське (*korudawać*) та російське (*корригировать*, *коррегировать*) посередництво з латинської мови (лат. *corrigo* «випрямляю, направляю, скеровую; виправляю, поліпшую») [3]. Форма з **-и-** утворилася з урахуванням правила фонетичної адаптації запозичених лексем в українській мові, названим правилом «дев'ятки». Крім того, саме вона є нормативною в усіх без винятку слов'янських мовах (пор. також бр. *карыгіраваць*, ч. *korigovati*, слц. *korigovat'*, болг. *коригирам*, м. *коригира*, срб. *кориговати*, хрв. *korigovati*, слн. *korigirati*) [3]. Форма з **-е-** своєю чергою зумовлена впливом семантично споріднених утворень типу *корЕктор*, *корЕктура*, *корЕкція*, проте в них наявність **-е-** є етимологічно виправданою, оскільки твірним був інший словотвірний формант: *корЕктура* < лат. *corrēctūra* «виправлення», *корЕктний* < лат. *correctus* «виправлений, правильний», *корЕктив* < лат. *correctivus* «виправний» [3].

Про доцільність послуговуватися варіантом *корИгувати* свідчить інша запозичена словотвірна модель, пор. *дирЕктива* (< лат. *dīrēctīvus* «скерований,

упроваджений» < лат. *dīrēctus* «прямий»), *дирЕкція*, *дирЕктор* (< лат. *dīrēctor* «той, хто спрямовує, направляє»), але *дирИгувати* (< лат. *dīrigere* «скеровувати, спрямовувати») [3].

Приклади демонструють, що аналізовані запозичені слова латинського походження з етимологічним *-i-* вказують на віддієслівну похідність, а запозичення з етимологічним *-e-* – відіменну. Отже, варіант *корЕгувати*, попри наявність у загальномовних тлумачних і фахових термінологічних словниках різних періодів, є асистемним штучно введеним під впливом мови-посередника лексичним утворенням і його варто уникати в текстах наукового стилю та термінотворенні.

Висновки. З огляду на етимологію спільнокореневих лексем, а також правописні норми для слів іншомовного походження вважаємо доцільним використовувати в наукових текстах та термінології дієслово *корИгувати* та його похідні (*корИгування*, *корИгувальний*, *корИгувальник*, *корИгований* та ін.) як уніфіковані та стандартизовані відповідно до вимог творення українських лексем іншомовного походження.

Список використаних джерел:

1. Генеральний регіонально анотований корпус української мови. – Режим доступу: <https://parasol.vmguest.uni-jena.de/grac/query?corpname=grac10>.
2. Д'яков А. С. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К.: Вид. дім «КМ Academia», 2000. – 2016 с.
3. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, В. Г. Складенко, О. Б. Ткаченко. – Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К.: Наукова думка, 1985–2012.
4. Український національний лінгвістичний корпус – Режим доступу: https://svc.ulif.org.ua/UNLC/virt_unlc_4.5/.
5. Carmel Heah Lee Hsia. The Influence of English on the Lexical Expansion of Bahasa Malaysia. – Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1989. – 386 p.

ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ ІНТЕРНЕТ-КАНАЛІВ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Різванли Назарія Сергіївна

ORCID ID: 0000-0003-3399-5887

викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Україна

Сучасні лінгвістичні студії визначають науковий дискурс як специфічний тип взаємодії, що здійснюється в результаті наукової діяльності та обумовлений нею [3]. Переважна кількість досліджень присвячені загальним підходом щодо класифікації наукового дискурсу, визначенню його конститутивних параметрів, розкриттю жанрового призначення та існуючих каналів реалізації [3-6].

Сучасний англomовний науковий дискурс як важлива складова науково-професійної комунікації широко застосовує засоби інформаційних систем і технологій та розглядається нами як науковий інтернет-дискурс.

Інтенсивний інформаційний обмін світової наукової спільноти, його розширення та прискорення відбувається через освоєння нових форм і засобів, насамперед електронних цифрових ресурсів (різного роду інтернет-платформ). Означене може суттєво вплинути на існуючі форми наукового дискурсу і сприятиме виробленню нових англomовних лінгвістичних моделей наукової інтернет-комунікації.

Так міжнародні інтернет-платформи Web of Science, Scopus, Google Scholar, Index Copernicus, Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Springer, Agris, GeoRef призначені для пошуку, аналізу та управління науковою інформацією. Найавторитетнішими з них, індекси цитування яких визнаються у всьому світі, є Web of Science (раніше Web of Knowledge) та Scopus.

На сьогодні індексація опублікованих наукових матеріалів у журналах включених до зазначених інтернет-платформ свідчить про їх високий науковий статус та рейтинг самого науковця.

Наведемо основні характеристики таких міжнародних систем цитування (бібліографічних баз) як Web of Science та Scopus.

Платформа Web of Science (WOS) як міжнародна пошукова система, яка є найбільш визнаною у світі наукометричною бібліографічною базою даних та пошуковою системою. Дана платформа містить реферативні бази наукових публікацій із урахуванням їх взаємного цитування. Усі видання, що включені в дану інтернет-базу отримують окремий імпаکت-фактор журналу (Journal Impact Factor™ (JIF)). (Journal Impact Factor) як характеристику впливу журналу.

Сама інтернет-платформа Web of Science (WOS) з 2016 року перебуває під управлінням компанії «Clarivate Analytics», основні положення якої розкрити нами нижче за матеріалами розміщеними на їх офіційному веб-сайті [5].

Інтернет-платформа має декілька бібліографічних інформаційних баз даних, призначених для пошуку, аналізу та управління через вбудований інтерфейс. До основної бази Web of Science Core Collection входять чотири журнальні колекції (індекси), що охоплюють усі галузі знань: природничі та технічні науки (Science Citation Index Expanded (SCIE)); соціальні науки (Social Sciences Citation Index (SSCI);

гуманітарні науки (Arts & Humanities Index (АНІ); мультидисциплінарний індекс, що включає видання за усіма галузями знань (Emerging Sources Citation Index (ESCI) проте індексуються з випробувальним терміном.

На сьогодні для оцінки журналів Web of Science Core Collection застосовує набір із 28 критеріїв, що розділені на дві групи: 24 критерії якості (quality criteria) для редакційної оцінки рівня журналу; 4 критерії впливовості (значущості, вагомості, авторитетності) (impact criteria) для відбору найбільш цитованих журналів у своїх предметно-тематичних областях. Журнали, що відповідають першим 24-м критеріям якості (quality criteria), можуть входити лише до журналів з каталогу мультидисциплінарного індексу (Emerging Sources Citation Index (ESCI), який часто визначають як інкубатор. І лише ті журнали, що відповідають усім 27 критеріям (мають ще додатково 4 критерія впливовості (impact criteria) претендують на включення в один з трьох каталогів: природничі та технічні науки (Science Citation Index Expanded (SCIE); соціальні науки (Social Sciences Citation Index (SSCI); гуманітарні науки (Arts & Humanities Index (АНІ).

Також в Web of Science Core Collection як окрема колекція представлені монографії та патенти (Book Citation Index (БКІ), а також колекції кращих матеріалів наукових конференцій (Conference Proceedings Citation Index (CPCI). Архів Web of Science Core Collection надає можливість вивчати матеріали з 1864 року, а журнали класифіковані з понад 250 наукових дисциплін більше ніж у 33 тисячах виданнях.

Іншою міжнародною реферативною наукометричною базою даних є визнана в усьому світі інтернет-платформа SciVerse Scopus, що перебуває у віданні видавничої корпорації Elsevier з 2004 року. Scopus призначений як для пошуку необхідної інформації, так і слугує інструментом для відстеження цитованості наукових матеріалів.

За даними офіційного веб-сайту компанії Elsevier встановлено: інтернет-платформа Scopus є складовою інтегрованого науково-інформаційного простору SciVerse, що містить понад 82 млн. документів (рецензованих журналів, матеріалів конференцій, книжкових видань тощо) починаючи з 1788 року; проіндексовано понад 25 тис. назв рецензованих наукових журналів (з них понад 5,5 тис. відкритого доступу); створено понад 17 млн. авторських профілів та понад 80 тис профілів установ [6].

Рубрикатор Scopus (ASJC) налічує 27 базових тематичних розділів, які поділені на 335 підрозділів (політематичні статті індексуються за кількома розділами одночасно) та мають наступний галузевий розподіл: фізичні (природничі) науки (виробництво, енергетика, математика, комп'ютерні науки, фізика, астрономія, матеріалознавство, хімія тощо); медичні науки (медицина, ветеринарія, стоматологія, фармакологія, токсикологія та фармацевтика, стоматологія, медичні професії, сестринська справа); науки про життя (біохімія, імунологія та мікробіологія, генетика та молекулярна біологія, нейронауки, науки про навколишнє середовище, сільськогосподарські та біологічні науки); соціогуманітарні науки (економіка, менеджмент та бухгалтерський облік, бізнес, економетрика та фінанси, теорія прийняття рішень, соціальні науки, психологія, мистецтвознавство та гуманітарні науки) [6].

Інтернет платформа Scopus є комерційною базою даних, повна версія якої доступна є передплатою через веб-інтерфейс. Проте існує можливість перегляду в обмеженому режимі для авторів даного ресурсу (Author preview), яким доступні статистична інформація автора (кількість публікацій, кількість цитувань, зважені показники цитувань по роках, індекс Хірша (h-index), історія приналежності).

Використання англійської мови усіма учасниками наукової міжнародної комунікації вносить суттєвий організаційний компонент в форму представлення матеріалів наукових досліджень і саму англомовну модель, що застосовується представленими інтернет-платформами. Означене суттєво впливатиме на прийняті дискурсивні практики і сприятиме виробленню нових англомовних лінгвістичних моделей наукової комунікації.

Список використаних джерел:

1. Ільченко, О. М. (2002). Етикет англомовного наукового дискурсу : монографія, 288.
2. Голик, С. В. (2016). Науковий дискурс: основні напрями дослідження. Сучасні дослідження з іноземної філології, (14), 45-49. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2016_14_9.
3. Маслова, Т.Б. (2012). Типологія наукового дискурсу в сучасній мовознавчій парадигм. Англістика та американістика, (10), 39-43.
4. Томахів, М. В. (2015). Англомовний науковий дискурс: сучасний стан та перспективи подальших досліджень. Одеський лінгвістичний вісник. (5), 154-157. Вилучено з: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2015_5\(2\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2015_5(2)_38).
5. Матеріали офіційного веб-сайту компанії «Clarivate Analytics». Вилучено з: <https://clarivate.com/webofsciencegroup/journal-evaluation-process-and-selection-criteria>.
6. Матеріали офіційного веб-сайту компанії «Elsevier». Вилучено з: <https://www.elsevier.com/about>.

СЕКЦІЯ ХХІ. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ НЕЯВНОГО ЗНАННЯ У СУЧАСНІЙ НАУЦІ ТА ФІЛОСОФІЇ

Старікова Галина Геніївна

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Льозіна Олександра Олександрівна

студентка факультету ІРТЗ
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Феномен неусвідомленого знання привернув увагу філософів і вчених досить давно, однак спеціальний термін для його позначення – «неявне знання» – з'явився лише у середині ХХ століття в роботі М. Полані «Personal Knowledge» [1], після чого він став робочим терміном в сучасній епістемології. Дослідниками за останні десятиліття повністю доведено, що феномен неявного знання є необхідною і невід'ємною складовою будь-якого пізнавального процесу, але при цьому слід відмітити, що, з іншого боку. Саме поняття «неявне знання» далеко не завжди використовується дослідниками.

Існує значний шар робіт, особливо у суміжних з епістемологією сферах, таких, як лінгвістика, психологія тощо, у яких це поняття взагалі не згадується, але за своїм змістом ці роботи досліджують саме цю проблему – проблему неусвідомлених, нерerefлектованих знань. Саме в цьому напрямку було розроблено цілу низку принципово нових, синкретичних теорій, у яких здійснювався синтез лінгвістичних, епістемологічних і психологічних підходів. До таких теорій можна віднести, перш за все, теорію фреймів, яка бере свій початок ще від «ноєми» Г. Гуссерля. Автор теорії фреймів М. Мінський дотримувався гіпотези про те, що знання суб'єкта про світ складаються за певними сценаріями у вигляді фіксованого набору стереотипних ситуацій й «можуть бути описані як результат заповнення рамок, або фреймів. Здатність фреймів містити поруч з явною і приховану, неявну інформацію... дозволяє підвищити швидкість обробки інформації, отримати приблизну відповідь, яка не міститься в явному вигляді у базі знань» [2, с.25]. Фрейм розглядається як ситуаційно-сміслова структура представлення знань, яка використовується для збереження, передавання й переробки інформації. Таким чином, уявлення суб'єкта, що фіксуються таким знаковими структурами, як схеми і фрейми, дозволяють «бачити» те, що не сприймається, і вносити певну визначеність при інтерпретації чуттєвих даних. Дослідники вважають, що когнітивні образи, які представлені у формі схем, планів, сценарії, фреймів, існують, як правило, у неявному вигляді й можуть розглядатися як форма буття невербального, але структурованого неявного знання. Згодом ця теорія була розвинута у працях В. Герасимова та В. Петрова, а також знайшла своє відображення у психологічній концепції репертуарних решіток К. Келлі.

Запропоновані у цих концепціях уявлення про пізнавальні «рамки», «сценарії»,

«матриці» стали основою структурно-когнітивної теорії, яка формується у наш час і багато у чому базується на дослідженнях неявних когнітивних утворень (комплексів, схем тощо), особливостей їх генеза, структури й функціонування на різних етапах пізнавальної діяльності. У цих випадках аналіз деяких особливостей неявного знання стає допоміжним засобом для дослідження інших компонентів пізнавального процесу, або використовується у якості доказу теоретичних положень, які безпосередньо не пов'язані з проблемою неявного знання. Подібний підхід також досить часто зустрічається в роботах, які присвячені психологічним аспектам проблеми неусвідомлених компонентів пізнавальної діяльності. Такою, наприклад, є суто психологічна проблема особистісних смислів, яка досліджується одночасно психологами, філософами та лінгвістами (наприклад, роботи Р. Павільоніса, А. Брудного, М. Бахтіна). Також масштабний інтерес до неусвідомлених складових пізнання можна зустріти у дослідженнях, присвячених проблемі творчості, особливо у зв'язку з феноменами інсайту та інтуїції.

Ще один зразком концепції, яка включає до себе неявне знання неявним же чином, можна вважати теоретичне дослідження неявної суб'єктивності, здійснене С. Абрамовим [3]. Автор здійснив глибокий і змістовний аналіз поняття неявної суб'єктивності та висунув достатньо аргументовані пропозиції щодо структури і принципів функціонування даного феномену. Терміном «неявна суб'єктивність» С. Абрамов позначає суб'єктивне буття, яке залишається прихованим, периферійним, воно може бути усвідомлено лише потенційно. Він аналізує специфіку неявної суб'єктивності як неусвідомленої форми ідеального і пропонує своє розуміння структури неусвідомленого. Це розуміння втілюється у запропонованій ним системі модусів неявної суб'єктивності. Зокрема, останнім, п'ятим модусом, з його точки зору, є так зване «буття-у-іншому», під яким він розуміє імпліцитне функціонування неявної суб'єктивності, яке відкриває, тобто експлікує себе у людській активності. Саме до цього модусу він відносить неявні знання, які він інтерпретує виключно як специфічні форми участі неусвідомленого у складі людської діяльності.

Таким чином, ми бачимо, що феномен неявного знання досить часто досліджується у роботах притаманним цьому феномену неявним чином. Але, з погляду сучасної епістемології, очевидно, що у будь-якому дослідженні, пов'язаному з когнітивною сферою людини, тим більш з неусвідомленою сферою, неможливо не враховувати цей і досі дещо загадковий феномен. Можна лише підкреслити, що його аналіз й більш глибоке вивчення залишається актуальним як для окремих наук, таких, як лінгвістика, семіотика, психологія, так і для епістемології та філософії у цілому.

Список використаних джерел:

1. Polanyi M. Personal Knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy. University of Chicago Press. 1958. 215 p.
2. Minsky, M. The Society of Mind. New York, Simon and Schuster. 1986. 108 p.
3. Абрамов С. С. Неявная субъективность. Томск: Изд-во Томского ун-та. 1991. 206 с.

СУЧАСНИЙ ФІЛОСОФСЬКИЙ ДІАЛОГІЗМ ЯК ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ: МІЖ РАЦІОНАЛІСТИЧНИМ ТА ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИМ ДІАЛОГОМ

Шморгун Олександра Олександрівна

канд. філос. наук, старший науковий співробітник
ЦГО НАНУ, Україна

Метою даної розвідки є аналіз міжкультурної взаємодії на засадах діалогізму. Сьогодні діалог є невід'ємним виміром сучасної філософської думки, що багато в чому визначає її образ та спрямування. Окремим напрямком сучасних філософських та культурознавчих студій є осмислення діалогу культур, що в загальних рисах може бути визначений як форма міжкультурної взаємодії, в процесі якої відбувається взаємна трансформація культур, значущі явища в одній культурі породжують відповідні феномени в іншій, що обумовлює наявність спільного культурного тезаурусу.

Однак, на наш погляд, вищенаведене визначення занадто загальним, зокрема, з точки зору конкретного завдання дослідження основних умов продуктивності міжкультурного діалогу та соціальних заходів для реального підвищення цієї продуктивності. Для успішного вирішення цього завдання, насамперед, необхідно розглянути та дослідити феномен діалогізму у філософському, психологічному і навіть психофізіологічному вимірах.

Отже, в найширшому значенні діалог можна визначити як певний вид інформативної та екзистенційної взаємодії, в процесі якої виникає феномен розуміння (порозуміння). Втім можна виділити два основних різновекторних (хоча і не взаємовиключних) різновиди діалогу. Перший можна умовно назвати раціоналізованим діалогом, якому властиве акцентування на телеологічності та діалектичності, тяжіння до максимальної інформативності, теоретичної навантаженості коштом елімінації екзистенційного шару спілкування. Результатом порозуміння у такому діалозі є чітко окреслені теоретичні концепти та конструкції, суть та процес діалогу зводиться до прагнення зробити їх якомога більш однозначно зрозумілими для суб'єктів діалогу, шляхом максимального звуження та уніфікації визначень, які здебільшого і стають предметом пошуку порозуміння та його результатом. Предметом такого типу діалогу і відповідного йому типу міжкультурної взаємодії здебільшого стає поле наукових досліджень, побудова спільної наукової картини світу, наукової парадигми, у якій в сучасному світі, як правило, задіяні науковці – представники різних культурних спільнот.

Причому варто зазначити, що цей аспект діалогізму стосується не лише природничого наукового поля, а й гуманітарного, в якому міжкультурне порозуміння на сьогоднішній день є значно більш важкодосяжним в силу специфіки предмету гуманітарних наук, що з необхідністю включає суб'єкта в якості об'єкта дослідження і, одночасно, дослідника, що породжує феномен постійної діалектичної роздвоєності, що важко піддається формалізації. Однак, для представників гуманітарних наук, так само, як і для природничиків, принциповим є вибудовування максимально однозначного контексту, формулювання максимально типізованих визначень, що робить можливим спільну взаємодію у науковому полі (континуумі) для

представників різних культурних спільнот, не дивлячись на всю їх культурну специфіку й, у тому числі, задача такого однозначного контексту, зробити, власне, цю специфіку предметом уніфікації.

Втім, при всьому незаперечному значенні раціоналістичного (логічного) діалогу для міжкультурної комунікації (адже без нього прогрес в усіх сферах життя взагалі був би неможливим) він має і свої суттєві обмеження. Насамперед він практично не зачіпає суспільство в цілому, навіть якщо ведеться від імені суспільства. Широкі верстви населення не мають, ані достатньої компетенції, ані достатньої зацікавленості, щоб брати участь в наукових міжкультурних взаємодіях, які, як правило, ведуться на рівні певних вузьких спільнот та окремих наукових лабораторій, стаючи набутком суспільства швидше постфактум. Результати наукового діалогу, тобто досягнутого в ньому порозуміння в певному видозміненому, спрощеному вигляді також рано чи пізно вписуються у картину повсякденного життя, стаючи його невід'ємною частиною, як, скажімо, загальнозначима інформація шкільних підручників. Адже ми часто здебільшого не замислюємося, наскільки мультикультурним за своїм походженням є їхній загальнозначимий зміст, коли на одній сторінці зустрічаємо імена вчених, представників різних культур, а, інколи, навіть різних епох, що присвячували свої творчі зусилля розв'язку однієї, тієї чи іншої наукової проблеми.

І все ж раціоналістичний діалог ніколи не може охопити суспільство в цілому через свідоме ігнорування, як уже було сказано вище, екзистенційних вимірів комунікації. Саме екзистенційні виміри людського буття, що у своїх найглибших засадах є спільними для всіх людей, як представників однієї культурної спільноти, так і представників різних культур, створюють підстави не лише для принципово іншого типу міжлюдського діалогізування та порозуміння, а породжують саму непереборну потребу у ньому, як у формі людського самовираження і реалізації людиною власних екзистенційних потреб.

Ці спільні екзистенційні засади людського буття стають центром уваги філософів на початку на у першій половині XX століття, причиною чого не останньою чергою став безпрецедентний для попередньої історії людства катастрофізм двох світових воєн, які вражали відстороненою байдужістю до перемелювання у своїх жорнах мільйонів людських життів саме тому, що людина початку XX століття потрапляє у воєнні котли уже будучи здатною остаточно усвідомити та осмислити себе як самодостатню особистість, яка за своїм внутрішнім духовним наповненням завжди буде ширше за будь-які станові, кланові, класові обмеження, історичні традиції, успадковане з народження віросповідання тощо.

В цьому сенсі перша світова війна стала символічним завершенням і одночасно випробуванням на міцність світоглядних підсумків потужної духовної революції, що тривала по суті все XIX століття і, досягла апогею в його останній третині, відбиваючись і переломлюючись в усіх взаємосуперечностях романтизму, як у філософії, так і у мистецтві та, почасти, навіть у науці і, зрештою, у якості головного свого досягнення породила феномен європейського вільного інтелектуала (інтелігента). Людини, не скутої приналежністю до жодних соціальних інституцій, чи то набутою чи успадкованою при народженні, яка, більше того, з необхідністю вимушена підійматися над ними і над суспільством в цілому, займати ту відсторонену і незацікавлену позицію, яка дозволяє зробити власні оцінки, вчинки та вибори неупередженими та не продиктованими жодними становими привілеями. Саме тому, видатний німецький соціолог М.Вебер, один із найперших і найгрунтовніших дослідників феномену вільних інтелектуалів, для визначення їх позиції у суспільстві

застосовує напівпоетичну характеристику «соціально ширяючий клас». Саме тому, інтелектуали можуть опинитися на узбіччі суспільного життя і навіть позірно зливатися з маргіналізованими верствами населення через свою принципово позаніституціональну та позакласову позицію.

Однак, саме на цю верству М.Вебер покладає надважливу місію того, що він називає «екзистенційним вибором», саме вона першою стикається віч-на-віч із трагізмом «людської ситуації» або «людського жеребу» (термін вперше введено у літературний обіг А.Мальро у 30-х роках XX століття, але по суті його смислові витoki беруть початок у філософуванні Б.Паскаля, що визнавали і самі екзистенціалісти) із тим, що згодом буде осмислене і проаналізоване основоположником гуманістичного психоаналізу, Е.Фроммом, як трагічні дихотомії людського буття. Головна із яких породжена феноменом людської самосвідомості, якою не наділена більше жодна із людських істот на Землі. З одного боку, самосвідомість дозволяє людині, здавалося б, нескінченно підійматися над обставинами свого фізичного існування, створює ілюзію безмежності духовних можливостей, навіть особливого «царства духу», форма буття якого залишається предметом філософських суперечок принаймні протягом останніх двох століть. З іншого боку, разом із самосвідомістю до людини приходить усвідомлення власного безсилля перед нездоланими законами байдужого Всесвіту, випадковості власної появи в світі, жорсткої обмеженості людського існування природними рамками – найголовніша із яких – смерть, як невідворотний кінець всього живого. Людина «...вже не може звільнитися від свого духу, навіть якби вона цього хотіла, і не може звільнитися від свого тіла, поки вона живе, і її тіло пробуджує в ній бажання жити» [4, с. 31], – підсумовує Е.Фромм. Саме ця підсвідома чи усвідомлена трагічна дихотомічність стане свого роду призмою для переломлення межової ситуації першої світової війни, блискуче переданої у як у філософсько-екзистенційних романах Е.М.Ремарка («На західному фронті без змін», «Три товариші»), Р.Олдінгтона («Смерть героя»), А.Барбюса («Вогонь»), що є загальноновизнаною класикою, так і у менш відомих творах, таких як, наприклад, на наш погляд, дуже сильний за свої філософсько-світоглядним змістом роман нині маловідомого радянського письменника В.Фінка «Іноземний легіон». Ці та інші аналогічні видатні твори об'єднує те, що вони стали результатом особистого досвіду авторів, що побували в горнилі першої світової, досвіду людини, що вперше в історії людства переживає себе як абсолютно унікальну неповторну особистість (навіть якщо не завжди до кінця здатна відрефлексувати це переживання) і одночасно стикається із ситуацією радикального знецінення людського життя, в тому числі й свого власного, усвідомлення немовби неналежності самому собі власного життя і здоров'я – того, що цивілізованій європейській людині початку XX століття уже здається абсолютно невідчужуваними цінностями, даними людині від народження, загубленості серед тисяч і навіть мільйонів точно таких же безликих «гвинтиків», що так само не належать собі і одночасно кожен із яких для себе є унікальним. «З індивідуалістичної ж точки зору зовсім не в тому справа, що гине мільйон людей, а в тому, що мільйон разів гине одна людина» [2, с. 427], – так блискуче схопила цю екзистенційну ситуацію видатна письменниця і філософ Л.Гінзбург у своїх нотатках, присвячених, щоправда, вже досвіду пережитої нею другої світової війни.

Ми проводимо ці історичні паралелі тому, що в контексті нашої проблеми важливо усвідомлювати, що становлення кожної конкретної людини в якості неповторної особистості, ті етапи, які вона проходить на шляху від немовля, що не здатне вижити без постійної материнської турботи до самостійної дорослої людини, що вже не потребує турботи і сама здатна піклуватися про інших, яке умовно можна

назвати онтогенезом (індивідуальним розвитком) з необхідністю корелює із етапами розвитку людства вцілому, тобто соціогенезом. Так, на думку Е.Фромма, становлення людини власне як людини остаточно завершується там і тоді, де і коли детермінація поведінки інстинктами досягає свого мінімуму, а розвиток мозку – максимуму. Отже, це означає, що людина не може покладатися на задані моделі поведінки, як це властиво тваринам, розум та самосвідомість виштовхують її із «затишного» світу природи, вона назавжди приречена почувати себе відторгнутою від своєї первісної «батьківщини» – природи, так би мовити, «вигнаною з раю». І це символічне вигнання з раю природи алегорично можна назвати початком власне людської історії. Весь шлях людини на Землі – це пошуки нової Батьківщини, яку вона може знайти лише у стосунках з людьми, переживаючи почуття братерського єднання з ними. Причому це так само вірно як для кожної конкретної людини, так і для людства вцілому, людина може відбутися як людина лише на «планеті людей».

Задоволення природних потреб не достатньо для того, щоб зробити людину здоровою, тому що для людини фізичне здоров'я невід'ємне від позитивного психоемоційного стану: кожна людина прагне бути щасливою, свідомо та підсвідомо прагне гармонії зі світом і власним «Я». На шляху до цього у людини складаються суто людські, породжені специфікою «людської ситуації» екзистенційні потреби: потреба у залученості через любов (необхідність подолати самотність, відділеність, ізолюваність); потреба у подоланні обмеженості власного існування; потреба у вкоріненості та братерстві; потреба у відчутті самототожності (у позитивному образі власного «Я», достатньо високій самооцінці); потреба у системі орієнтації (картині світу) та потреба у служінні якимось вищим трансцендентним ідеалам.

Не важко помітити, що жодна із вищеперерахованих специфічно людських потреб не може бути задоволена людиною поза контактом з іншими людьми, так би мовити у соціальному вакуумі. Також важливо наголосити, що жодна людина в принципі не може уникнути проблеми задоволення власних екзистенційних потреб протягом всього свого життя. Інша справа, що пошуки шляхів їх задоволення з тих чи інших причин можуть набувати деструктивних, патологічних форм: так, потреба в любові може обернутись егоїзмом – патологічною любов'ю до себе, що у психоаналітичній практиці отримало назву нарцисизму); потреба у творчості – жагою руйнування, що сприймається як ерзац творчого самоствердження; потреба у братерстві з одночасним збереженням власної неповторної індивідуальності може обернутись втратою цієї індивідуальності, «розчиненням» у певних соціальних групах, релігійних спільнотах, самоототожненням себе з сім'єю, класом, нацією, державою, прагненням позбутися власної самотності та окремішності, переживаючи себе як одиницю в натовпі тощо.

Отже, конструктивна реалізація людиною власних екзистенційних потреб напряду пов'язана із її здатністю вступати в контакти з іншими людьми, комунікувати з ними, вибудовувати стійкі та довготривалі стосунки, тобто, умовно кажучи, феноменом людського спілкування у його найширшому сенсі. Саме тому психічно здоровій людині органічно притаманна потреба у спілкуванні, яку вона сприймає як життєво важливу.

Спробуймо ж дати більш-менш вичерпне визначення феномену людського спілкування. До найзагальніших визначень можна віднести наступне: спілкування – складний процес взаємодії між людьми, що полягає в обміні інформацією і розумінні партнерами один одного. Це визначення є далеко не повним, але важливе тим, що наголошує на моменті порозумінні між партнерами під час спілкування.

Значить, спілкування з необхідністю передбачає наявність певного

контекстуального поля, яке дає його учасникам потенційну можливість порозуміння. Якщо ж в процесі комунікації порозуміння не відбулось, говорити про спілкування буде некоректно. Але що власне передбачає порозуміння як аспект спілкування? Зокрема, Е.Фромм зазначає з цього приводу на сторінках праці «Здорове суспільство»: «Щоб відчувати себе в світі як вдома, людина має досягати його не тільки розумом, а й усіма органами чуттів: очима, вухами, всім своїм тілом. Вона має здійснювати своїм тілом те, що придумує своїм розумом. Тіло та розум неможна ні в цьому, ні в якомусь іншому аспекті» [4, с. 394]. А значить, людське спілкування з необхідністю має включати в себе велику кількість невербальних проявів, без оцінки яких неможлива оцінка ступеню порозуміння. Більше того, часто-густо самі ці невербальні прояви стають вирішальним аргументом у переконанні, що порозуміння дійсно відбулось.

Людина живе всім тілом і спілкується всім тілом. Під таким кутом зору опис і дослідження феномену людського спілкування як життєвої потреби, базою і передумовою для якого виступають специфічні екзистенційні виміри людського життя, вимагає принципово іншої, не раціоналістичної (логічної), концепції діалогу. Найбільшою мірою цим вимогам задовільняє концепція, яка отримала назву феноменологічного діалогу. Феноменологічний діалог – це обмін не між мовними суб'єктами а, швидше, між життєвими світами, представниками яких є його учасники. Суб'єкти феноменологічного діалогу позиціонуються як своєрідні персональні цілісності, можливість порозуміння між якими визначається не перебуванням в одному знаковому полі та оперуванням максимально уніфікованими для спільних потреб мовними структурами, а «обґрунтована смисловими паралелями, схожими трансцендентальними структурами та подібністю організацій свідомості» [3, с. 307].

Розробка і дослідження специфіки феноменологічного діалогізування розвинулась в окремий напрямок у філософії початку ХХ століття, що отримав назву «діалогізм» і ставив своєю метою створення нового типу рефлексії на основі діалогу, в якості ставлення до Іншого як до «Ти». Найвідомішими представниками цього напрямку були Ф.Розенцвейг, О.Розеншток-Хюссі, Ф.Ебнер, М.Бубер, М.Бахтін. Основним набутокм нового типу філософування, запропонованого діалогістами є, на наш погляд, акцентування уваги на докорінно соціальному характері людського буття не лише з точки зору суспільного устрою, успадкування певного набору моделей поведінки та культурного спадку, зрештою самої мови як основної знакової системи, оволодіння якою взагалі зробило можливим будь-який соціальний прогрес, а й, власне, повсякчасного стану її свідомості. Так, на думку М.Бахтіна, людська свідомість може функціонувати адекватно лише тоді, коли наявні, як мінімум, дві свідомості, в зв'язку з чим він вважав, що говорячи про «науки про дух» коректніше називати їх «науками про духи». Адже сфера духу не може бути існувати, будучи представленою всього одним носієм, для неї потрібні, знову ж таки, не лише хоча б два суб'єкти духовного життя, а й наявність тієї специфічної взаємодії, яку можна визначити як феноменологічний діалог.

Для діалогістів справжнє людське «Я» – результат спонтанної направленості людина на щось Інше поза собою. Так, Ф.Розенцвейг, перефразовуючи знамениту формула Р.Декарта, стверджує нову безумовну істину очевидності, що не потребує доказів – «мислю, отже говорю». Але якщо для Р.Декарта ця формула самовизначення себе людиною як суб'єкта пізнання стала відправною точкою для його раціоналізму, то у твердженні Ф.Розенцвейга, висловлена думка є завжди думкою не тільки себе, а й для іншого, що визначає людину уже не як суб'єкта пізнання, а як суб'єкта існування, причому це завжди існування для Іншого. Те, що екзистенційні виміри людського існування не просто неодмінно потребують буття Іншого, а людина постійно

потребує комунікативного (діалогічного) зв'язку з цим Іншим, динамічної діалектичної єдності, за якої, тяжіючи до злиття у переживанні, суб'єкти одночасно зберігають свою неповторність та ідентичність – належить до безумовних філософських відкриттів діалогізму, які згодом набули свого продовження у різних більш чи менш дотичних до нього напрямках філософської думки.

Не меншою мірою, знайшли вони своє продовження і у психології та психоаналізі, де відправною точкою для досліджень та психотерапії є той образ себе, який існує в свідомості кожної людини. Без відчуття власного «Я», переживання якогось внутрішньої відповідності йому, що породжує позитивну самооцінку та самоповагу і, одночасно, неможливості остаточного злиття з ним, що завжди залишає простір для вдосконалення, жодна людина не здатна жити і діяти в світі. Однак, це власне «Я» не є, умовно кажучи, відбитком, що ми бачимо у дзеркалі, воно складається із відображень себе в свідомості інших людей.

Це, своєю чергою, веде до висновку, що саме міжлюдське спілкування є тим механізмом, який дозволяє кожній людині не розчинитись в дзеркалі, перебуваючи віч-на-віч зі своїм «двійником», зберігати і підтримувати у своїй свідомості, цілісний і в той же час здатний до динамічних трансформацій образ власного «Я». На сторінках «Здорового суспільства» Е.Фромм описує цю ситуацію наступним чином: «Людина вирвана із першопочаткової єдності з природою, що властива тваринному існуванню. При цьому, будучи наділеною розумом та уявою, вона усвідомлює свою самотність та ізольованість, своє безсилля та невігластво, випадковість свого народження та смерті. Вона б не витримала ні хвилини такого існування, якби не могла знайти нових зав'язків зі своїми побратимами на заміну попереднім, що регулювалися інстинктами. Навіть при повному задоволенні фізіологічних потреб, людина сприймала б свій стан самотності та відділеності як в'язницю, із якої вона має вирватись, щоб зберегти душевне здоров'я» [4, с. 39].

Отже, підсумовуючи, можна зробити висновок про надзвичайно важливе значення для різних форм сучасної міжкультурної взаємодії саме феноменологічного виду діалогу, оскільки він спирається на фундаментальну людську потребу у спілкуванні, яка, своєю чергою впливає зі специфіки «людської ситуації» і породжених нею екзистенційних потреб, які є спільними для всіх людей, незалежно від приналежності до тієї чи іншої культурної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М.М. (2003) Собрание сочинений. Том 1. Философская эстетика 1920-х годов. Москва: Издательство русские словари; Языки славянской культуры.
2. Гинзбург Л.Я. (2011) Проза военных лет. Записки блокадного человека. Москва: Новое издательство.
3. История философии: Энциклопедия. (2002) Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом.
4. Фромм Э. (2005) Здоровое общество. Догмат о Христе. Москва: АСТ; Транзиткнига.

СЕКЦІЯ XXII. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

CATERING FOR LEARNING DIVERSITY THROUGH AN INCLUSIVE LEARNING APPROACH

Blagodarna Olena

PhD, associate professor, School of Foreign Languages
Department of Foreign Languages for Professional Purposes
Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Diversity in the classroom is one of the biggest challenges that educators of all levels face today. As argued by prominent researchers, contemporary students demonstrate different intellectual capacities, experiences, previous knowledge, attitudes, interests and motivations, learning styles, retention rates, and optimal learning paces, as well as a range of other factors that potentially affect their learning outcomes and levels of achievement in all types of learning environments [Julius and Madrid, 2017; Siepmann and Pérez Cañado, 2022]. To cater for mixed abilities in the classroom, it is important to provide inclusive education for learners of all levels, particularly those who tend to be marginalized and excluded [Martín-Pastor and Durán-Martínez, 2019; Madrid and Pérez Cañado, 2018]. The overarching aim of any educational process that pursues the integration of all learners, regardless of their abilities, is maintaining focus on learners' personal traits, and their cognitive, cultural, and linguistic background. Such a perspective promotes diversity in educational contexts and suggests that it should be processed as an asset and not an obstacle [Cable, Eyres, and Collins, 2006].

As argued by Kalantzis and Cope, the turn from homogenization towards an appreciation of diversity forms the basis for “a pedagogy of inclusion” [Kalantzis and Cope, 2017, 315]. Kalantzis and Cope offer a definition of a reflexive and inclusive pedagogy which involves four key principles [2017, 323-324]:

- The design principle: positions learners as designers of their own learning paths and agents of a knowledge generation.
- The collaborative principle: promotes a culture of peer feedback and mutual support, focuses on detailed investigation and encourages different perspectives on a topic.
- The differentiation principle: allows learners to decide for themselves on how to work on different tasks and to evaluate the acceptable level of task complexity on their own or under their teachers' guidance.
- The comparability principle: focuses on assessment that is based on comparable cognitive or practical demand instead of a unified standard evaluation. It is particularly stressed that self reflection should be introduced as an integral part of the activities in order to make the learning process and outcomes visible to learners.

These principles lie at the core of an inclusive learning approach that aims at the transformation of teachers from instructors into learning facilitators. They form the basis for individualized learning paths and consequently cater for the learning needs of different types of learners. It is stressed that the full engagement of teachers in the mentoring and growth of each learner will result in high achievements of all learners.

Inclusive education presupposes differentiation of learning strategies and processes, yet its key goal is to foster learners' competences according to their individual capabilities and needs [Roiha, 2014]. For a classroom to be considered inclusive, teachers or educators should pay special attention to the abilities of their learners, the social, physical and cognitive classroom environment, as well as the available materials and resources. From this angle, there is an arising issue of modernized instruction materials that promote inclusion in the classroom. Traditional materials such as textbooks and daylight projectors are designed with a didactic approach in mind and pay little attention to learners' differences. In this respect, digital media may be of great value thanks to the "differentiating logics of new media" [Kalantzis and Cope, 2017, 315] which helps to transform passive readers and viewers into users, and in this way, urge them to different kinds of action within the predetermined learning scenario.

The inclusive learning approach aims at supporting students' diversity, on the one hand, and promoting their autonomy, participation, and interaction in the classroom, on the other. To help learners achieve their academic goals, it is important to encourage student participation, collaboration, and co-construction of knowledge by means of student-centered methodologies and up-to-date learning materials. The key role of the teachers is to focus on the creation and support of an environment of mutual trust and cooperation, and to raise students' awareness and dedication to respectful communication and interaction.

References:

1. Cable, Caroline, Ian Eyres, and Janet Collins. "Bilingualism and Inclusion: more than just rhetoric" *Support for Learning* 21.3 (2006): 129-134. DOI: 10.1111/j.1467-9604.2006.00418.x.
2. Julius, Steven, and David Madrid. "Diversity of students in bilingual university programs: A case study." *The International Journal of Diversity in Education* 17.2 (2017): 17-28. 10.18848/2327-0020/CGP/v17i02/17-28.
3. Kalantzis, Mary, and Bill Cope. "New Media and Productive Diversity in Learning." *Diversity in der LehrerInnenbildung. Internationale Dimensionen der Vielfalt in Forschung und Praxis*. Eds. Sebastian Barsch, Nina Glutsch, and Mona Massumi. Münster: Waxmann (2017). 310-325.
4. Madrid, David, and María Luísa Pérez Cañado. "Innovations and challenges in attending to diversity through CLIL." *Theory Into Practice* 57.3 (2018). 241-249.
5. Martín-Pastor, Elena, and Ramiro Durán-Martínez. "La inclusión educativa en los programas bilingües de educación primaria: Un análisis documental." *Revista Complutense de Educación* 30.2 (2019): 589-604.
6. Roiha, Anssi. "Teachers' views on differentiation in content and language integrated learning (CLIL): Perceptions, practices and challenges." *Language and Education* 28.1 (2014): 1-18.
7. Siepmann, Philipp and Pérez Cañado, María. *Catering to Diversity in CLIL*. Anglistik. 33. (2022). 203-222. 10.33675/ANGL/2022/1/16.

БАЗОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МОРЯКІВ З ПИТАНЬ КІБЕРБЕЗПЕКИ НА МОРСЬКИХ СУДНАХ

Кравцова Людмила Володимирівна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інноваційних
технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія, Україна

Зайцева Тетяна Василівна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри інноваційних
технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія, Україна

Безбах Олег Михайлович

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інноваційних
технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія, Україна

Сьогодні питання кібербезпеки на морському транспорті - це не просто популярна тема, якій в останній час приділяється багато уваги. Це проблема, яка торкнулася всіх, чия професійна діяльність пов'язана з морем, чи то моряк, який працює безпосередньо на морському судні, чи то офіцер що обслуговує морські порти. Великі масиви даних про кожне судно, його технічне обладнання, можливість детальної діагностики з берегу в той час коли судно знаходиться далеко в морі з метою максимального забезпечення безпеки для пасажирів, членів екіпажу, збереження вантажу, покращення умов праці та відпочинку є об'єктом інтересу різного роду злочинців, і в першу чергу мова йде про кіберзлочинців. Це можуть бути як конкуренти, які контролюють ринок морських перевезень, так і вимагачі або піратські корпорації. Можна тільки здогадуватися, які спеціалісти задіяні у цих процесах. Але ясно, що це спеціалісти високого рівню. Шкода від їх діяльності оцінюється в мільярди доларів, приводить до втрати довіри потенційних клієнтів, а іноді і до розвалу судноплавної компанії. Тому як береговим службам, так і судновласникам треба мати можливості протистояти всім проявам кібератак, вміти їх вчасно виявляти та приймати вірне управлінське рішення щодо ліквідації як самої кіберзагрози, так і її наслідків, що потребує достатніх знань у цієї сфері.

Як справедливо зауважив Кевін Джонс, професор, керівник міждисциплінарної дослідницької групи Maritime Cyber Threats, університет Плімута (Великобританія), специфіка саме морської галузі глобально відрізняє її від будь якої іншої. Насправді, в практиці морських перевезень абсолютно нормально почати черговий рейс, скажемо, у берегів Америки, пройти через порти Франції, Нідерландів, Данії, а потім спрямувати судно на Шанхай. У кожному порту міняються пасажирів, вантажі, періодично екіпаж судна. Тобто, це дуже динамічний процес, і вимоги до судноплавних компаній повинні враховувати всі нюанси та специфіку будь-яких країн, аби забезпечити захист цих компаній, їх флоту, портів, що їх обслуговують, на навіть докіль від кібератак, здатних нанести непоправну шкоду. Чесно кажучи, статистика кібератак в морській галузі невтішна, але і методи боротьби з ними також вдосконалюються. Причому, за думкою Кевіна Джонса, треба чітко усвідомлювати, що кібербезпека – це лише з одного боку технічна проблема, тобто захист цифрової

інфраструктури відомими в ІТ – сфері методами. З іншого боку вибудовується ціла низка проблем, пов'язаних з абсолютно різними факторами. Морські судна розрізняються за розміром, віком, призначенням, насиченістю обладнанням. Тому, при формуванні стратегії захисту, в першу чергу треба розуміти, хто та навіщо може здійснювати кібератаку на конкретне судно.

Звісно, суто технічним рішенням цих питань займаються відповідно підготовлені досвідчені фахівці, як берегові, так і ті що займають офіцерські посади на судні [1]. Але самий непередбачений ризик у сфері кібербезпеки пов'язаний саме з людським фактором. Усвідомлене ставлення до ризиків, пов'язаних з порушенням елементарних правил поведінки на судні, здатно значно знизити ймовірність деяких видів кібератак. Навіть підключення власного ноутбука, смартфона до бездротових мереж судна, відкриття спаму та інші аналогічні дії можуть нанести велику шкоду не тільки тому члену екіпажу, який це скоїв, а і судну та компанії в цілому.

За даними експертів з кібербезпеки в морському секторі найбільш уразливими до кібератак є системи наземного і космічного обладнання; системи глобального позиціонування, електронно-картографічні і навігаційно-інформаційні системи; системи реєстрації даних рейсу; системи вантажних операцій; системи управління двигунами, машинами і живленням; системи контролю доступу; публічні інтернет-мережі судна; адміністративні системи та мережі; системи зв'язку та портова інфраструктура.

Зупинимось більш детально на аналізі кіберстійкості суднової інформаційної системи (ІТ-системи).

Ідентифікація ризику – це процес визначення елементів ризику, складання їх переліку та опису кожного з елементів. Після визначення ризику, необхідно стежити за ним в журналі ризиків або реєстрі.

Оцінка ступеня небезпеки та ймовірності виникнення факторів ризику – забезпечує аналіз вхідних даних процесу загальної оцінки ризику, допомагає в прийнятті рішень щодо необхідності обробки ризику, а також допомагає вибрати відповідні стратегії та методи. Тут оцінюється ймовірність виникнення ризику та масштаб впливу на інформаційні або операційні технології. Аналіз може бути якісним (використовуючи шкали, наприклад: «відсутній», «низький», «середній», «високий», «критичний») або кількісним (використовуючи числові терміни, наприклад: фінансовий вплив, процентна ймовірність, іміджевий критерій).

Аналіз наслідків – визначення характеру і типу впливу, який може статися при виникненні конкретної події, ситуації або обставини.

Визначення рівня захисту критично важливих систем – визначення пріоритетів захисту і методів, що застосовуються для зниження конкретного ризику.

Порівняння заходів безпеки з цілями та пріоритетними діями – застосування методів обробки ризику, що забезпечують досягнення прийнятного рівня ризику; перевірка відповідності методів управління ризиком запланованим цілям і докази їх ефективності.

Чек-листи інформаційних та операційних систем – можуть бути використані для ідентифікації небезпек і ризику або оцінки ефективності засобів управління на всіх стадіях життєвого циклу судових систем, а також як частина інших методів оцінки ризику. Однак вони найбільш корисні для перевірки повноти розгляду досліджуваної проблеми при ідентифікації нових проблем.

План реагування – базується «на комплексній ідентифікації ризиків з визначенням основних етапів дій в надзвичайних ситуаціях і кризах, дозволяє організувати кризове управління на основі деталізації факторів ризику і визначенні

його типів» [3].

Аналіз кіберстійкості – виявлення прогалин у взаємодії систем і документуванні; моніторинг виконання планів реагування та аналіз наслідків.

Саме тому Херсонська морська академія, яка успішно співпрацює з відомими компаніями, приділяє велику увагу базовій підготовці майбутніх моряків з питань кібербезпеки на морських суднах. Отже, в перелік дисциплін програми підготовки майбутніх моряків включений курс «Кібербезпека судових комп'ютерних систем і мереж», метою якого є всебічний аналіз джерел кібернебезпеки, цілей кібератак, методів прогнозування та захисту від можливих проявів небезпеки, а також підвищення безпеки моряків, оточуючого середовища, судна та вантажу. Розроблені навчальні програми також охоплюють найважливіші питання, що стосуються впливу наслідків прояви безвідповідальності з боку членів екіпажу, та допомагають закріпити алгоритм професійної поведінки моряка на судні.

Під час бойових дій херсонські курсанти, навіть знаходячись на плавальній практиці у рейсі, продовжують навчання дистанційно, розуміючи, що тільки якісна освіта надає можливість бути конкурентоспроможним на міжнародному ринку праці у сфері морських перевезень. Та треба обов'язково сказати, що саме викладачі, фахівці з величезним досвідом, забезпечили свої курси необхідними навчальними матеріалами, розташованими на платформі дистанційного навчання MOODLE. Використання платформи ZOOM проведення відеоконференцій дозволяє максимально підлаштовуватися під графік вахт курсантів що перебувають на практиці, під розбіжність часу у різних країнах, навіть під графіки відключення енергії на території України. Дуже важливим є те що, знаходячись на плавальній практиці, наші курсанти користуються тими рекомендаціями з кібербезпеки, які вони отримують під час вивчення матеріалів з дисципліни «Кібербезпека судових комп'ютерних систем і мереж». Наразі ми ретельно фіксуємо всі випадки кібератак, з якими стикнулися на практиці наші курсанти, систематизуємо їх та досліджуємо ті фактори, які можливо привели до кіберзагрози. Це допомагає вдосконалювати план підготовки, корегувати фактичні матеріали та робити курс максимально наближеним до вимог Міжнародної морської організації (IMO) [2].

Список використаних джерел:

1. Резолюція MSC.428(98) «Управління морськими кіберризиками в системах управління безпекою» http://rise.odessa.ua/texts/MS428_98.php3.
2. Международная конвенция о подготовке и дипломировании моряков и несении вахты. (2011). Лондон.: ИМО. «Эшфорд Пресс».
3. Guidelines on Cyber Security Onboard Ships, <https://www.ics-shipping.org/publication/guidelines-on-cyber-security-onboard-ships-3rd-edition/>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЙМОВІРНОСТІ КІБЕРІНЦИДЕНТУ В УМОВАХ РЕЙСУ

Кравцова Людмила Володимирівна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інноваційних
технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія, Україна

Зайцева Тетяна Василівна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри інноваційних
технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія, Україна

Камінська Наталія Геннадіївна

викладач кафедри інноваційних технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія, Україна

Кібербезпека на сьогодні є одним із пріоритетів у системі національної безпеки України та світу. Оператори суден та портових об'єктів використовують комп'ютери і кіберзалежні технології для навігації, зв'язку, проектування, перевезки вантажів, баласту, забезпечення безпеки, екологічного контролю та багато інших цілей, тому частка кіберризиків у загальному обсязі вразливостей, з якими стикається морська транспортна система, постійно підвищується. Це безумовно свідчить про необхідність підготовки фахівців морської галузі в цьому напрямку. Тому в перелік дисциплін програми підготовки майбутніх моряків включений курс «Кібербезпека судових комп'ютерних систем та мереж», метою якого є всебічний аналіз джерел загроз, цілей кібератак, методів прогнозування та захисту від можливих проявів небезпеки, а також підвищення безпеки моряків, оточуючого середовища, судна та вантажу.

З метою кращої систематизації випадків кібератак в морській галузі ми пропонуємо використовувати математичний апарат, який дозволить на підставі досліджень та розрахунків визначити ймовірність наступного втручання зловмисників та заздалегідь прийняти відповідні міри запобігання цим негативним факторам. Така спроба є абсолютно новою, тобто ми знаходимось на першому етапі великої творчої роботи, та сподіваємось на гарні результати.

Зупинимось на такому розповсюдженому та найбільш часто виникаючому явищі, як неправомірне використання кіберпростору, тобто кіберзловживання, яке включає злочинну діяльність низького рівню, у тому числі вандалізм, порушення роботи систем, пошкодження веб-сайтів та несанкціонований доступ до системи. Такі дії можуть здійснюватися як не дуже досвідченими спеціалістами, так і інсайдерами, тобто співробітниками, які мають право доступу до конфіденційної інформації, або незадовільним персоналом чи підрядниками; такі дослідники отримують доступ до системи без санкції керівника системи. Хоча й не завжди такі дії можуть нести будь-який злий намір, це може бути відсутність необхідних правових знань або звичайна цікавість, але згідно законодавства такі дії вважаються кримінальною злочинністю.

Треба зазначити, що кібератаки, як правило, проводяться поетапно. Підготовка кібератаки потребує деякого часу, який визначається метою зловмисника,

надійністю технічних засобів контролю кіберризиків, ступеню оновленості програмного забезпечення систем судна [1]. Досвідчений, підготовлений фахівець, який не є професійним системним програмістом, тим не менш здатний виявити злочинні спроби, відстежити найбільш уразливі ключові позиції, та на підставі аналізу отриманої інформації, зробити висновки про деяку злочинну зацікавленість до судна та його систем забезпечення. Це дозволить заздалегідь передбачити більш серйозні кібератаки та зберегти час і витрати на оновлення роботи системи.

Ретельний аналіз джерел кібератак, які відбуваються найбільш часто, надає змогу припустити, що це випадковий процес, який підпорядковується законам, що в теорії ймовірностей (або, точніше, стохастичних процесів) називають марковськими процесами. За визначенням, марковський процес – це випадковий процес, для якого «майбутнє» залежить лише від «сьогодні» та не залежить від «вчора». Якщо для кожного моменту часу t ймовірність будь-якого стану системи в майбутньому залежить тільки від її стану в теперішньому і не залежить від того, як система прийшла до цього стану.

Отже, випадковою величиною X вважають величину, що визначається як результат випадкового явища. У нашому випадку, результатом події може бути виявлення втручання у систему, втрата даних (повна або часткова), відмова системи або її елементів. Взагалі простір можливих результатів випадкової величини може бути дискретним або неперервним, в залежності від цього її поведінка відповідає тим чи іншим законам розподілу, наприклад, нормальному (неперервна випадкова величина) або пуасоновському (дискретна випадкова величина). Випадковий процес (стохастичний), визначають як набір випадкових величин, які можна представити у вигляді індексованого одновимірного масиву T , елементами якого є моменти часу прояви події. Якщо цей масив є множиною натуральних чисел, тоді маємо випадковий процес з дискретним часом, інакше це буде випадковим процесом з неперервним часом.

Вибір моделі обов'язково відповідає сутності досліджуваного явища, глибокому аналізу його характерних рис, статистичному аналізу числових результатів. Побудована модель дозволяє детальніше вивчити процес, виконати аналіз та прогнозування розвитку події, та вчасно прийняти управлінське рішення щодо подальших конструктивних дій.

Математично визначимо ланцюг Маркова так:

$$X = (X_n) = (X_0, X_1, X_2, \dots), \quad n \in N, \quad (1)$$

де в кожен момент часу процес приймає значення з дискретної множини E , такий, що $X_n \in E, \forall n \in N$.

Тоді послідовність станів можна визначити таким співвідношенням:

$$P(X_{n+1} = s_{n+1} | X_n = s_n, X_{n-1} = s_{n-1}, \dots) = P(X_{n+1} = s_{n+1} | X_n = s_n) \quad (2)$$

Тобто такий математичний опис відображує основну суть процесу Маркова: розподіл ймовірностей наступного стану системи залежить тільки від її поточного стану, але не залежить від минулого стану.

Таким чином, можна характеризувати динаміку ймовірності ланцюгу Маркова. Для цього визначаємо тільки два аспекти: вихідний розподіл ймовірностей, тобто розподіл ймовірностей в момент часу $n=0$, а саме, $P(X_0 = s) = q_0(s)$, для $\forall s \in E$, та матрицю перехідних ймовірностей, яка надає інформацію про можливі наступні стани, яку можна визначити як

$$P(X_{n+1} = s_{n+1} | X_n = s_n) = p(s_n, s_{n+1}) \quad \forall (s_{n+1}, s_n) \in E \times E \quad (3)$$

В нашому випадку ми будемо досліджувати чотири позиції можливих кібератак на систему, які можуть бути виявлені при моніторингу системи. Згідно моделі, треба визначити ймовірність того, що система приймає такий стан: s_0, s_1, s_2, s_3 . Тоді формальний опис стану буде мати наступний вигляд:

$$P(X_0 = s_0, X_1 = s_1, X_2 = s_2, X_3 = s_3), \quad (4)$$

тобто результатом буде ймовірність виникнення кібернебезпеки системи на основі аналізу її попереднього стану.

З курсу теорії ймовірностей відомо, що формула повної ймовірності отримання стану s_0, s_1, s_2, s_3 враховує послідовно ймовірність виникнення наступного стану за умови того, що попередній стан був здійснений. Але припущення того, що процес можна визначити як ланцюг Маркова, значно спрощує математичні викладки, не порушуючи основні тенденції розвитку подій. Тоді ймовірнісна динаміка процесу має вигляд:

$$P(X_0 = s_0, X_1 = s_1, X_2 = s_2, X_3 = s_3) = P(X_0 = s_0)P \quad (5)$$

$$P(X_2 = s_2 | X_1 = s_1)P(X_3 = s_3 | X_2 = s_2) = q(s_0)p(s_0, s_1)p(s_1, s_2)p(s_2, s_3) \quad (6)$$

Таким чином можна отримати повну ймовірнісну динаміку процесу тільки на основі вихідного розподілу ймовірностей q_0 і матриці перехідної ймовірності p , тобто розподіл ймовірності в момент часу $n+1$ відносно розподілу ймовірностей в момент часу n :

$$q_{n+1}(s_{n+1}) = P(X_{n+1} = s_{n+1}) = \sum P(X_n = s)P(X_{n+1} = s_{n+1} | X_n = s) = \sum q_n(s)p(s, s_{n+1}), \quad s \in E \quad (7)$$

Ланцюги Маркова підпорядковуються всім правилам дій з матричними формами. Якщо множину можливих кінцевих станів системи n представити як вектор-строку, тоді перехідні ймовірності можна представити матрицею:

$$(q_{0,i}) = q_0(e_i) = P(X_0 = e_i) \quad (8)$$

$$p_{i,j} = p(e_i, e_j) = P(X_{n+1} = e_j | X_n = e_i) \quad (9)$$

При такому опису процесу для отримання взаємозв'язків між теперішнім та наступним станом системи можна користуватися звичайними матричними формами та відповідно звичайними діями над матрицями, наприклад, у нашому випадку має місце правило:

$$q_{n+1} = q_n p, \quad q_{n+2} = q_{n+1} p = (q_n p) p = q_n p^2, \quad \dots \quad q_{n+m} = q_n p^m \quad (10)$$

Очевидно, таке представлення, яке, до того ж, доволі просто довести математично, значно спрощує процес прогнозу ситуації, тобто кібератаки на судову систему на підставі ймовірнісного аналізу даних на теперішній час. Це означає, що додаток вектору розподілу ймовірностей кібератак на систему обслуговування судна на деякому етапі часу на матрицю перехідних ймовірностей у якості результату надає розподіл ймовірних кібервтручань на наступному етапі часу.

Для розуміння реальної ситуації із забезпеченням безпеки судових ІТ-систем необхідно створення стратегії кібербезпеки для навчання берегового і судового персоналу. Запропоновані базові процедури управління безпекою судової ІТ-системи дозволять визначити необхідні дії для реалізації такої стратегії. В перспективі актуальним питанням може бути дослідження стану судноплавних

процесів під впливом нових кібератак для організації обліку сучасних кіберризиків в існуючих системах управління безпекою судна.

Аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що чим більше даних буде зібрано, тим більш точні звіти і дії реагування на кіберзагрози буде виконувати система управління безпекою судна.

Список використаних джерел:

1. Резолюція MSC.428(98) «Управління морськими кіберризи́ками в системах управління безпекою». (2018). Режим доступу: https://rise.odessa.ua/texts/MS428_98.php3.
2. The Guidelines on Cyber Security Onboard Ships. (2022). V. 4. Режим доступу: <https://shop.witherbys.com/cyber-security-workbook-for-on-board-ship-use-4th-edition-2023/>.

ПЕРСПЕКТИВА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Чехов Артем Анатолійович

здобувач вищої освіти наукового ступеня доктора наук

зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Сич Тетяна Володимирівна

Кандидат педагогічних наук, доцент

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Вступ

У сучасному світі цифрові технології є невід'ємною частиною життя. Вони швидко змінюють наше сприйняття світу і дозволяють нам здійснювати більше речей за короткий проміжок часу. Одним з найважливіших аспектів, де цифрові технології можуть зробити значний внесок - це освіта. У цій роботі розглянемо перспективи використання цифрових інструментів для вдосконалення освітнього процесу [2].

Основна частина

1. Онлайн навчання

Однією з переваг цифрових інструментів у сфері освіти є можливість онлайн-навчання. Сьогодні Інтернет є доступним майже в будь-якій частині світу, що дозволяє навчатись в будь-який час і в будь-якому місці. Онлайн-навчання забезпечує можливість отримання якісної освіти без обмежень, пов'язаних з географічними моментами або часом. Крім того, цифрові технології дозволяють створювати інтерактивні навчальні матеріали, які можуть забезпечити більш ефективний процес засвоєння знань.

2. Інтерактивність навчальних матеріалів

З використанням цифрових інструментів можна створювати інтерактивні навчальні матеріали, які відповідають різним стилям навчання. Наприклад, відеоуроки, інтерактивні вправи та ігри, спілкування в чатах або форумах - все це може стимулювати інтерес до навчання та підвищувати його ефективність.

3. Адаптованість до індивідуальних потреб студента

Ще однією перевагою цифрових інструментів в освіті є їхня адаптованість до індивідуальних потреб студента. За допомогою цифрових платформ, навчальні програми можуть бути налаштовані під потреби конкретного учня. Наприклад, програми можуть пропонувати додаткові завдання для студентів, які швидше засвоюють матеріал, або надавати додаткову допомогу для тих, хто має труднощі зі зрозумінням матеріалу. Такий індивідуальний підхід дозволяє кожному студенту працювати в своєму темпі і відчувати більшу підтримку.

4. Оптимізація процесу навчання та оцінювання

Цифрові інструменти також можуть значно полегшити процес навчання та оцінювання студентів. Використання електронних платформ дозволяє викладачам швидко дізнаватись про успішність своїх студентів, оцінювати їх роботу та надавати швидкий фідбек. Крім того, цифрові інструменти дозволяють студентам вести електронний журнал та планувати свій час, що сприяє підвищенню їх організаційних

навичок та зниженню ризику пропуску важливих дедлайнів [1].

5. Розвиток технологічної грамотності

Крім вищезгаданих переваг, використання цифрових інструментів в освіті дозволяє студентам розвивати технологічну грамотність. У сучасному світі, де цифрові технології знаходяться в кожній сфері життя, це стає надзвичайно важливою складовою успішного професійного та особистісного розвитку.

Висновок

Отже, використання цифрових інструментів може в цілому покращити якість освітнього процесу, сприяти ефективному вивченню матеріалу, підвищити зацікавленість студентів та забезпечити їм індивідуальний підхід. Крім того, цифрові інструменти можуть допомогти оптимізувати процес навчання та оцінювання, сприяти розвитку технологічної грамотності та знизити витрати на освіту.

Проте, при використанні цифрових інструментів необхідно пам'ятати, що вони не можуть повністю замінити викладача та інтерактивність класного заняття. Важливо забезпечити баланс між використанням цифрових інструментів та традиційним методом навчання, який дозволяє студентам взаємодіяти між собою та з викладачем.

Таким чином, залучення цифрових інструментів до освітнього процесу може допомогти зробити навчання більш ефективним та захоплюючим. Однак, щоб це стало можливим, потрібно забезпечити належний рівень технічної підтримки та підготовки педагогів до використання цифрових інструментів у своїй роботі. Тільки таким чином вдасться досягти максимальних результатів та забезпечити якісну освіту для кожного студента.

Список використаних джерел:

1. Морзе Н.В., Вембер В.П., Бойко М.А. (2019) Використання цифрових технологій для формувального оцінювання // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету, 203–210. Вилучено з: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27991/1/Morze_N_Vember_V_Boiko_M_VOESSU_Specvipusk_2019_FITU.pdf.
2. Гриценчук О.О., Овчарук О.В. (2020) Цифрові інструменти для створення та підтримки середовища освіти для демократичного громадянства у європейських країнах, 52–53. Вилучено з: <https://bit.ly/3XJ57Fx>.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ КУРСУ МАТЕМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІНФОРМАТИКА) ТА 122 КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Соколенко Лілія Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики та економіки
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, Україна

Питання *розвивального навчання математики, особистісно-орієнтованого навчання, розвитку творчого мислення* окреслюють наукові дослідження доктора педагогічних наук, професора Зінаїди Іванівни Слєпкань (1931-2008 р.р.). Цим проблемам присвячений монографічний посібник «Психолого-педагогічні та методичні основи розвивального навчання математики» [10]. У посібнику подані методологічні, психолого-педагогічні та методичні основи розвивального навчання математики у середніх закладах освіти. Дана теорія не втратила актуальність і нині, зокрема під час навчання вищої математики у вищих навчальних закладах.

Охарактеризуємо реалізацію згаданих вище ідей під час навчання курсу «Математичний аналіз» студентів, які опановують освітньо професійні програми 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп'ютерні науки.

У попередній публікації, «Особливості навчання курсу математичний аналіз студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп'ютерні науки» [11], визначено мету вивчення даної дисципліни, охарактеризовано компетентнісний підхід до її навчання, представлено короткі відомості з *історії створення підручника з математичного аналізу на Україні* та дана коротка характеристика підручників, серед яких [2]–[6], [12]–[14] та інші, які ми використовуємо під час навчання курсу, за програмою [7].

Дидактичні принципи розвивального навчання, висунуті Л.В. Занковим: 1) провідна роль теоретичних знань, 2) навчання швидкими темпами, 3) навчання на високому рівні складності, 4) усвідомлення всіма учасниками процесу навчання, 5) систематична робота над загальним розвитком всіх учасників навчального процесу, та психологічні принципи розвивального навчання, висунуті З.І. Калмиковою: 1) систематичний розвиток трьох основних видів мислення (наочно-дійового, або практичного мислення, наочно-образного й абстрактно-теоретичного), 2) проблемність у навчанні, 3) індивідуалізація та диференціація навчання, 4) систематичний розвиток алгоритмічних та евристичних прийомів розумової діяльності, 5) систематичний розвиток мнемонічної діяльності, що сприяє розвитку пам'яті, використовуються під час навчання курсу «Математичний аналіз» студентів ЗВО.

В умовах, що склалися на даний час, ми використовуємо порівняно нову технологію навчання – дистанційну освіту (ДО). Під ДО розуміють комплекс освітніх послуг, які надаються за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища на будь-якій відстані від тих, хто навчається [10, с. 43].

За основу ДО взято модульний принцип. Кожний модуль відповідає змістовому модулю курсу «Математичний аналіз» [7]. Викладач відіграє роль координатора та консультанта. Засобом взаємодії студентів та викладача, який читає даний курс, є

електронна пошта та платформа ZOOM.

Курс «Математичний аналіз» викладається для студентів згаданих спеціальностей протягом 1-го та 2-го семестрів. У кожному семестрі на лекційні та практичні заняття відводиться по 36 годин аудиторної роботи.

Напередодні лекції студенти отримують текст структурований наступним чином: 1) назва змістового модуля, назва теми та мета її навчання, 2) змістова структура теми, яка супроводжується рекомендованими джерелами для засвоєння кожного з теоретичних питань, 3) математичні поняття та їх властивості, представлені у вигляді структурованої таблиці, що супроводжуються прикладами та контрприкладом, формулюваннями необхідних, достатніх умов та ознак, зауваженнями; 4) доведення теорем у повному тексті лекції. Під час читання лекції даний матеріал демонструється перед студентами, використовуючи платформу ZOOM, та обговорюється. Особлива увага приділяється понятійному апарату, властивостям та ознакам, їх обґрунтуванням та доведенням. Студенти мають можливість з'ясувати незрозумілі для них питання, підготуватись до відповідного практичного заняття.

Напередодні практичного заняття студенти отримують текст структурований наступним чином: 1) назва змістового модуля, назва теми та питання, що будуть розглядатись на практичному занятті з відповідними номерами та умовами задач, які відносяться до аудиторної роботи та виносяться на самостійне опрацювання. Студенти отримують цей матеріал заздалегідь, а отже мають можливість повторити відповідний теоретичний матеріал з лекції, подумати над методами та способами розв'язування задач та їх використанням на практиці.

Під час проведення практичного заняття перед студентами демонструється необхідний теоретичний матеріал, який повторюється, згадуються методи та способи розв'язування задач по даній темі, інколи алгоритми їх використання. Окремі задачі, як приклади, представляються з розв'язаннями. До розв'язання інших задач, якщо студенти не знаходять самостійно їх метод або спосіб розв'язання, надаються вказівки. Вказівки також надаються при виникненні складностей під час використання названих методів та способів. Для цього на практичному занятті використовується розробка з пропусками. Альтернативою до цієї розробки звісно є використання графічного планшета під час проведення заняття.

Розглянемо на прикладах реалізацію окремих дидактичних принципів розвивального навчання, а саме *провідну роль теоретичних знань, навчання швидкими темпами, навчання на високому рівні складності.*

Таблиця 1

Максимум і мінімум функції. Необхідні умови екстремуму. Достатні умови екстремуму в термінах першої похідної
Означення 2 [12, с.170]. Нехай функція f визначена в деякому околі точки a. Точка a називається точкою мінімуму (максимуму) функції f, а $f(a)$ – мінімумом (максимумом) цієї функції в точці a, якщо існує такий окіл $U(a)$, що $\forall x \in U(a), x \neq a$, виконується нерівність $f(a) < f(x)$ ($f(a) > f(x)$). Точки мінімуму і максимуму функції називають її точками екстремуму, а максимум і мінімум функції в точці – екстремумом цієї функції в цій точці.
Теорема 3 (необхідні умови екстремуму) [12, с.170]. Якщо точка a є точкою екстремуму функції f, то її похідна в цій точці або дорівнює нулю, або не існує.
Зауваження 3. Обидва випадки, що вказані в теоремі, можуть бути реалізованими. Наприклад, для кожної з функцій $f_1(x) = x^2$ і $f_2(x) = x$ точка $x = 0$, очевидно, є точкою мінімуму, причому у f_1 похідна в цій точці існує і дорівнює нулю, а у f_2 – не існує.

Продовження табл. 1

Максимум і мінімум функції. Необхідні умови екстремуму. Достатні умови екстремуму в термінах першої похідної	
Зауваження 4. Умови рівності нулю похідної або її не існування в даній точці, будучи необхідними, не є достатніми умовами для того, щоб ця точка була точкою екстремуму для розглядуваної функції.	Контрприклад. Похідна функції $f_3(x) = x^3$ в точці $x = 0$ дорівнює нулю, а похідна функції $f_4(x) = \sqrt[3]{x}$ у цій самій точці не існує, однак точка $x = 0$, очевидно, не є точкою екстремуму як для f_3, так і для f_4.
Зауваження 5. Теорема 3 стверджує, що всі точки екстремуму функції утворюють підмножину множини її критичних точок. Нехай функція φ визначена в деякому околі точки a. Кажуть, що функція φ змінює знак при переході точки x через точку a, якщо існує окіл $U(a)$ такий, що $\varphi(x) < 0 \quad \forall x \in U(a), x < a$, і $\varphi(x) > 0 \quad \forall x \in U(a), x > a$, або навпаки.	
Теорема 4 (достатні умови екстремуму в термінах першої похідної) [12, с.171]. Нехай функція f диференційовна в деякому околі точки a, крім, можливо, самої точки a, в якій функція f неперервна. Якщо при переході точки x через точку a похідна f' змінює знак, то точка a є точкою екстремуму функції f, причому точкою мінімуму, якщо похідна f' змінює знак з «-» на «+», і точкою максимуму, якщо похідна f' змінює знак з «+» на «-».	
Алгоритм дослідження функції $y = f(x)$ на екстремуми. 1. Знайти область визначення функції. 2. Знайти похідну $f'(x)$. 3. Знайти критичні точки. 4. Визначити знак похідної на кожному з інтервалів, на які робиться область визначення критичними точками. 5. Відносно кожної критичної точки визначити, чи є вона точкою максимуму або мінімуму, чи не є точкою екстремуму, використовуючи теорему 4 (достатні умови екстремуму в термінах першої похідної). 6. Знайти максимум і мінімум функції $y = f(x)$.	Приклад. Дослідити на екстремум функцію $y = 2x^3 - 6x^2 - 18x + 7$. Розв'язання. 1. Областю визначення даної функції є множина $\mathbf{R}$. $y'(x) = 6x^2 - 12x - 18 = 6(x^2 - 2x - 3) = 6(x - 3)(x + 1)$ 3. $y'(x) = 6(x - 3)(x + 1) = 0$ при $x = -1, x = 3$ 4. $y'(x) < 0$ при $x \in (-1; 3)$. $y'(x) > 0$ при $x \in (-\infty; -1)$ та при $x \in (3; +\infty)$ 5. Використовуючи теорему 4 (достатні умови екстремуму в термінах першої похідної), приходимо до висновку, що $x_{\max} = -1, x_{\min} = 3$ - точки екстремуму. 6. $y_{\max} = y(-1) = 17, y_{\min} = y(3) = -47$ - екстремуми функції.

Представлений у табл. 1 матеріал є складовою теоретичного матеріалу змістового модуля 2 «Диференціальне числення функції однієї змінної» теми 7 «Застосування похідної». До того ж він відомий студентам першого курсу зі шкільного курсу алгебра і початки аналізу, але на різному рівні. Запропонована таблиця є засобом, який використовується для повторення означення точок екстремуму та екстремумів, необхідної умови екстремуму та достатньої умови екстремуму в термінах першої похідної. До таблиці включені зауваження, які дозволяють неформально систематизувати та повторити цей теоретичний матеріал. Також подано алгоритм дослідження функції на екстремуми, що супроводжується окремим прикладом. Студенти, які мають недостатній рівень володіння представленим матеріалом, можуть детально повторити його та підготуватись до практичного заняття по даній темі.

Розглянемо на прикладах реалізацію окремих психологічних принципів розвивального навчання, а саме: систематичний розвиток трьох основних видів мислення (наочно-дійового, або практичного мислення, наочно-образного й

абстрактно-теоретичного).

Потреба у наочності визначається складністю та абстрактністю поняття, що вивчається. До математичних понять курсу «Математичний аналіз», що потребують унаочнення відносяться поняття границя послідовності, границя функції, неперервність функції та ін. Тому саме під час введення цих понять розглядається їх геометричний зміст, який дозволяє краще усвідомити математичне поняття.

Проблемність у навчанні є одним з найефективніших психологічних принципів, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів.

Вивчаючи певний теоретичний матеріал слід ставити перед студентами проблемні запитання. Наприклад, вивчаючи теорему про неперервність диференційовної функції в точці варто використати такий підхід (табл.2).

Таблиця 2

Означення 2. [12, с.135]. Функція f називається диференційовною в точці a , якщо вона має похідну в цій точці.	
Теорема 1. Якщо функція диференційовна в деякій точці, то вона неперервна в цій точці.	
Чи є твердження обернене до теореми 1 , правильним: якщо функція неперервна в деякій точці, то вона є диференційовною в цій точці?	Завдання. Якщо «так», то доведіть обернене твердження. Якщо «ні», то спростуйте його (запропонуйте контрприклад).

Якщо студенти самостійно не знайдуть відповідь на поставлене запитання, то слід з ними розглянути наступний контрприклад.

Контрприклад. Функція $f(x) = |x|$ неперервна в точці $x = 0$.

$\Delta f(0) = |\Delta x| \rightarrow 0$ при $\Delta x \rightarrow 0$. Але вона не є диференційовною у вказаній точці.

Індивідуалізація та диференціація навчання є ще одним психологічним принципом, який ми дотримуємось під час навчання курсу «Математичний аналіз», зокрема під час проведення практичних занять, виконання самостійних та контрольних завдань. Представляємо фрагмент практичного заняття з змістового модуля 1 «Вступ до аналізу» на тему: «**ЧИСЛОВІ ПОСЛІДОВНОСТІ ТА ЇХ ГРАНИЦІ**».

Питання. 1) Числова послідовність. Поняття границі послідовності. Геометричний зміст границі. Розв'язування задач на доведення. 2) Теореми про границі послідовностей та їх застосування до розв'язування задач на обчислення. 3) Нескінченно малі та нескінченно великі послідовності. 4) Монотонні послідовності. Число e . Використання однієї з основних границь $\lim_{n \rightarrow \infty} \left(1 + \frac{1}{n}\right)^n = e$ до

знаходження границь послідовностей.

Питання	Аудиторна робота	Домашня робота (КЗСР 1)
2	Тема 3 (повторити теорію). №2, №3, №4 (а-в), №5 (а, б, ж).	Тема 3 (повторити теорію). №4 (г-є), №5 (б-є).
3	Тема 3 (повторити теорію).	Тема 3 (повторити теорію).
4	Тема 3 (повторити теорію). №6 (а-в).	Тема 3 (повторити теорію). №6 (г).

2) Теореми про границі послідовностей та їх застосування до розв'язування задач на обчислення.

№ 2. Знайдіть границі послідовностей:

$$a) \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n}{n+1}; \quad б) \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n^2 + 2n + 3}{2n^2 + 4n + 7}.$$

№3. Знайдіть границі послідовностей:

$$a) \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{(n+1)(n+2)(n+3)}{4n^3 + 3n^2 + 2}; \quad б) \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{5n}{n^2 + 7}; \quad в) \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n^3 + 6}{n^2}; \quad г) \lim_{n \rightarrow \infty} (\sqrt{3+n} - \sqrt{2+n}).$$

№4. Знайдіть границі послідовностей:

$$a) \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{2\sqrt{n}}{2 + \sqrt{n}}; \quad б) \lim_{n \rightarrow \infty} (2n - \sqrt{4n^2 + n}); \quad в) \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\sqrt[3]{n} - 1}{n + 1}; \quad г) \lim_{n \rightarrow \infty} (n - \sqrt{n^2 + 1}); \quad д) \lim_{n \rightarrow \infty} (\sqrt{4n^2 + 1} - 2n);$$

$$е) \lim_{n \rightarrow \infty} (\sqrt{n^2 + 6n} - n); \quad є) \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{(n+1)^3 - (n-1)^3}{(n+1)^2 + (n-1)^2}.$$

№5. Використовуючи теореми про границі суми, добутку, частки послідовностей, довести збіжність послідовностей і знайти їх границі:

$$a) u_n = \frac{1}{2n} + \frac{2n}{3n+1}; \quad д) u_n = \frac{n^2 + n + 1}{(n+1)^2};$$

$$б) u_n = \frac{1}{3n} \cdot \sin n^2; \quad е) u_n = \frac{2n^2 + 3}{n^2 + n - 1};$$

$$в) u_n = \frac{3n^2 + 2}{4n^2 - 1}; \quad є) u_n = \frac{(n+1)(n+2)(n-1)}{n^4 + 2n + 3};$$

$$г) u_n = \frac{3n^3 - 4}{n^3 + 6}; \quad ж) u_n = \frac{1 + 2 + \dots + n}{n^2}.$$

4) Монотонні послідовності. Число e . Використання однієї з основних границь

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \left(1 + \frac{1}{n}\right)^n = e \text{ до знаходження границь послідовностей.}$$

№6. Знайдіть границі:

$$a) \lim_{n \rightarrow \infty} \left(\frac{n}{n+1}\right)^n; \quad в) \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\ln\left(1 + \frac{1}{n}\right)}{\frac{1}{n}};$$

$$б) \lim_{n \rightarrow \infty} \left(1 + \frac{1}{n}\right)^{n+4}; \quad г) \lim_{n \rightarrow \infty} n (\ln(n+1) - \ln n).$$

Вказівки надаються поступово, у випадку якщо під час проведення заняття жоден студент групи не знає як підійти до розв'язання.

ВІДПОВІДІ та ВКАЗІВКИ. №4 а) Вказівка. Чисельник і знаменник дробу розділіть на $\sqrt{n}$; **б) Вказівка.** Домножте і поділіть цей вираз на спряжений до нього вираз $(2n + \sqrt{4n^2 + n})$; **в) Вказівка.** Поділіть почленно чисельник дробу на знаменник та внесіть у знаменнику дробу $\frac{\sqrt[3]{n}}{n+1}$ вираз $(n+1)$ під знак кубічного кореня;

г) Вказівка. Домножте і поділіть цей вираз на спряжений до нього вираз $(n + \sqrt{n^2 + 1})$;

д) Вказівка. Домножте і поділіть цей вираз на спряжений до нього вираз; **е) Вказівка.** Домножте і поділіть цей вираз на спряжений до нього вираз, а потім поділіть

чисельник та знаменник дробу, який одержали, на n ; **є) Вказівка.** Розкладіть на множники чисельник дробу, згрупуйте доданки у чисельнику та поділіть чисельник на знаменник почленно. **№5. б) Вказівка.** З'ясуйте, яка з функцій є нескінченно малою, а яка обмеженою; **є) Вказівка.** Розкрийте дужки у чисельнику та поділіть чисельник і знаменник дробу на n^4 ; **ж) Вказівка.** Скористайтесь у чисельнику формулою суми n перших членів арифметичної прогресії. Після цього виконайте тотожні перетворення. **№6. а) Вказівка.** Поділіть чисельник і знаменник дробу $\frac{n}{n+1}$

на n .
$$\lim_{n \rightarrow \infty} \left(\frac{n}{n+1} \right)^n = \lim_{n \rightarrow \infty} \left(\frac{1}{1 + \frac{1}{n}} \right)^n = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1^n}{\left(1 + \frac{1}{n} \right)^n} = \frac{1}{e} = e^{-1};$$
 б) Вказівка. Згадайте коли показники

степенів додаються; **в) Вказівка.** Згадайте властивості логарифмів та застосуйте їх до тотожних перетворень.

Практичні заняття проводяться у формі дискусії.

Список використаних джерел:

1. Горохольська А.В., Яценко С.Є. Методика навчання математики в старшій і вищій школах. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальностей 7.010103; 8.010101. – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007.-192 с.
2. Давидов М.О. Курс математичного аналізу: Підручник: У 3ч. Ч.1. Функції однієї змінної. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 1990.-383 с.
3. Давидов М.О. Курс математичного аналізу: Підручник: У 3ч. Ч.2. Функції багатьох змінних і диференціальні рівняння. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Вища шк., 1991.-366 с.
4. Давыдов Н.А. Сборник задач по математическому анализу / Давыдов Н.А., Коровкин П.П., Никольский В.Н. Учеб. пособие для студентов физ.-мат. фак-тов пед. ин-тов. Изд.4-е доп. - М.: Просвещение, 1973.- 256 с.
5. Дюженкова Л.І., Колесник Т.В., Ляшенко М.Я. та ін. Математичний аналіз у задачах і прикладах: У 2 ч.: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2002.-Ч.1. – 462 с.
6. Дюженкова Л.І., Дюженкова О.Ю., Михалін Г.О. Вища математика: Приклади і задачі / Посібник.-К.: Видавничий центр "Академія", 2002.-624с.
7. Програма навчальної дисципліни «Математичний аналіз» (для освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, спеціальностей 014 Середня освіта (Інформатика), 122 «Комп'ютерні науки») / Упоряд. Соколенко Л.О. – Чернігів, 2020. – 6 с.
8. Слєпкань З.І. Методика навчання математики: Підручник. -2-ге вид., допов. і переробл.- К.: Вища шк., 2006.-582с.
9. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005.-239 с.
10. Слєпкань З.І. Психолого-педагогічні та методичні основи розвивального навчання математики.-Тернопіль: Підручники і посібники, 2004.-240 с.
11. Соколенко Л.О. Особливості навчання курсу математичний аналіз студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Інформатика) та 122 Комп'ютерні науки // Традиційні та інноваційні підходи до наукових досліджень: матеріали IV Міжнародної наукової конференції, м. Житомир, 10 лютого, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — С. 175-181.
12. Соколенко О.І. Вища математика: Підручник. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002.-432 с.
13. Соколенко О.І., Новик Г.А. Вища математика в прикладах і задачах: Навч. посібник.- К.: Либідь, 2001.-248 с.
14. Шиманський І.Є. Математичний аналіз. – К.: Вища школа, 1972.-632 с.

РОЗВИТОК МЕДІКОМПЕТЕНТОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ (З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ)

Онкович Ганна Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-9493-9104

доктор педагогічних наук, професор кафедри української та латинської мов
Київський медичний університет, Україна

Барановський Олексій

студент

Київський медичний університет, Україна

Корж Марина

студентка

Київський медичний університет, Україна

Кравчук Софія

студентка

Київський медичний університет, Україна

Макаренко Вероніка

студентка

Київський медичний університет, Україна

Анотація. На сучасному етапі розвитку інформаційних технологій важко знайти сферу, яка б не перебувала під впливом засобів масової інформації. Медіаосвітні технології блискавично розвиваються на всіх рівнях освіти, а поняття «медіакомпетентність», «медіаграмотність» стали фаховою ознакою сучасного спеціаліста. У вищих навчальних закладах вводяться спецкурси з медіаосвіти, медіа освітні технології наскрізно пронизують складники навчального процесу. У даній статті ми розповідаємо про досвід Київського медичного університету, ілюструємо це прикладами з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» і спецкурсу за вибором «Професійно орієнтована медіаосвіта».

Виклад основного матеріалу. Говорячи про ЗМІ, зазвичай мають на увазі «старі медіа» - пресу, радіо та телебачення. Проте сюди відносять також такі засоби масового поширення інформації, як книговидавництво, кіно, реклама в будь-яких її проявах. Глобальна мережа Інтернет належить до «нових» (або до «новітніх») медіа. Присутність медіаскладників в освітньому процесі ми позначаємо «парасольковим» поняттям «медіадидактика», яке складається з пресо-, теле-, радіо-, кіно-, інтернет-дидактики і характеризується медіатекстами з різними характеристиками. Виокремлення сучасних медіатехнологій, об'єднаних наразі поняттям «медіадидактика», розпочалося в другій половині двадцятого століття у процесі блискавичного розвитку інформаційних ресурсів.

У пропонованій статті ми подаємо приклади пошукової роботи студентів з використання медіатекстів у навчально-виховному процесі. Починається така робота

під час занять з курсу «Українська мова за професійним спрямуванням». Тут «помічниками» викладачеві стають знаний науковці – академік Павло Гриценко, професорки Лариса Масенко, Ірина Фаріон, відеоматеріали з виступами яких значно доповнюють теми занять. Пропонується й самостійний пошук. От, наприклад, виконане завдання **Софії Кравчук** – знайти в мережі і представити на занятті сайти \ блоги, які допомагають поглибленню мовних знань:

*Серед багатьох способів вивчити чи вдосконалити українську мову - мобільний додаток, освітня платформа «Є-мова», тренажер з правопису української мови, курс «Сучасна українська мова» і т.д.. Головне для цього мати бажання. Представлю найбільш корисні, на мою думку, сайти. 1) <https://www.radiosvoboda.org/a/tiktok-i-populiaryzacija-ukrajinskoji-movu/31091727.html> На цьому сайті написано про відеоблогера у Tik Tok **Андрія Шимановського**, який популяризує українську мову серед молоді. За допомогою коротких відеороликів він наголошує, як важливо розмовляти українською мовою, підвищує інтерес до культури та надихає своїх підписників. «Людина обирає найпростіший шлях. Наприклад, мені цікаво дізнатися, як працює ця дрелька, я напишу це російською і точно знайду. А чи є такий матеріал українською? Мабуть, є. Як запитати у гуглі: люди думають, що російською буде відповідей більше, тому пишуть російською» - одне із тверджень Андрія. Насправді я не замислювалась над цим. Але це справді так. Я також шукала якусь інформацію у соцмережах російською, я це робила неусвідомлено. Він говорить правильні речі. І я багато у чому згодна з ним. Звісно, Андрій не єдиний блогер, який наголошує на значення української мови, багато людей перейшли на рідну мову. Вони розуміють, що це важливо і закликають інших вчинити так само. 2) <https://varosh.com.ua/ludy/uchytelka-bloggerka-olesya-kalynykh-pro-vlasni-posibnyky-majster-klasy-dlya-koleg-ta-elementy-artterapiyi-na-urokakh-ukrayinskoji-movu/> Ще одна вчителька-блогерка **Олеся Калинич**. Це креативна вчителька, яка заохочує вчити дітей українську мову по-сучасному. У неї не такі методи навчання, як у інших вчителів. Вона завела сторінку в інстаграмі, аби по-новому зацікавити школярів. Якби у кожній школі була така вчителька, яка зацікавлювала по-сучасному вивчати їхній предмет, тоді діти охоче вчилися б та цікавились більше тим чи іншим предметом. Так як у моїй школі таких вчителів було не багато, то і зацікавлення у мене було мало, а інколи і навпаки ненависть до якогось предмету. У мене раніше був інтерес до деяких уроків, але вчителі повністю відбили бажання дізнаватись щось нове. Була у нас лише одна вчителька, яка заохочувала та цікаво проводила свій урок. І це був єдиний предмет, на який я йшла не з страхом, а з цікавістю дізнатись щось нове. Олеся розповідає, що у неї і думки не було, що колись вона стане вчителем. Але зараз вона дуже любить свою роботу. «Вважаю, що свою роботу слід виконувати максимально добре, як ти це вмієш, а інші вже її оцінять. Свою роботу виконую не ідеально, роблю помилки, але намагаюся працювати максимально ефективно» - слова молодшої вчительки. Мало хто любить свою професію через різні причини. Калинич дуже мотивує та надихає і закликає любити свою професію, яку обрав. Багато людей є талановитими та надихають інших. Українська мова та культура-важлива і цікава, у них величне минуле та майбутнє.*

А от приклад занурення у блог з майбутнього фаху **Олексія Барановського**, який представляє блогерів, котрі пишуть на медичні теми.

MedGoblin: відверто і з гумором про медицину. Чи не найдотепніший медичний блогер в Україні, який пише про медицину професійно та при цьому з гострим почуттям гумору — MedGoblin, сторінку якого вподобали більше 25 тисяч користувачів. За псевдонімом стоїть професійний лікар-анестезіолог, який сам публічно та навіть на профільних конференціях представляється як «Андрій

MedGoblin». Його сторінка здобула популярність у соцмережі в тому числі завдяки формі подачі контенту — поєднання доведеної науки та гумору. Нерідко він вживає неформальну й ненормативну лексику, яку не можуть собі дозволити посадові особи, що теж пишуть на схожі теми в соцмережах.

Наталія Лелюх: просто й доступно про жіноче здоров'я. Українська гінекологиня, яка пише про жіноче здоров'я, — Наталія Лелюх. За її персональною сторінкою у Фейсбуку стежать понад 25 тисяч людей. Також вона веде паблік «Жіночий клуб з Наталією Лелюх». Лікарка пише на теми, які хвилюють багатьох жінок. Наприклад, чи завжди загрожує вагітним токсоплазмоз, якщо вдома є кішка, або про деякі «фуфломіцини». В одній зі свіжих публікацій вона висловила думку про те, що лікарям замість консультування у «відкритих групах» соцмереж краще робити це безпосередньо на прийомі. Я почала писати блог «Цікава гінекологія». Він народився з відповідей пацієнтам в інтернеті і на прийомі. Багато питань повторюються, і мені здавалось, що якщо почати писати це на загал, буде легше на прийомі. Пацієнти будуть приходити, маючи знання, і мені буде легше з ними спілкуватися», — розповідає авторка блогу. Саме з блогу народився спочатку «Жіночий клуб з Наталією Лелюх», а згодом і перша її книжка «Відверта розмова про жіноче здоров'я. Нині блог не поповнюється. Натомість блогерка пише на своїй сторінці у Фейсбук, що помічає, як свідомість пацієнтів поступово змінюється, бачить, «як вони розуміють, що відповідальність за своє здоров'я — це саме їхня відповідальність».

INgenius — перекладні статті й новини медицини. Три роки тому амбітні студенти й лікарі, які хочуть розвивати українську медицину, створили проект — платформу INgenius, на базі якої фахівці доносять читачам актуальну інформацію з цієї галузі. «Ми — громадська організація, яка має за мету розвивати українську медицину та науку. Нам не все одно, в якій країні ми будемо жити, тому ми прищеплюємо медикам і пацієнтам знання про доказову медицину, стажування та навчання», — розповідає «Детектору медіа» Іванка Небор, засновниця і президентка платформи. Редактори організації ведуть два напрями. Перший — професійна сторінка, де перекладають новини з достовірних англомовних джерел, пишуть аналітику. Другий напрям — організація заходів, присвячених загальному та професійному розвитку медиків. Це школи, виступи відомих людей (наприклад, зустрічі зі знаменитим англійським нейрохірургом Генрі Маршем, в.о. міністра охорони здоров'я України Уляною Супрун), конференції та виступи іноземних лікарів. Сторінка INgenius у Фейсбуку наразі має понад 34 тисячі підписників. Як там, так і на сайті платформи можна знайти актуальні новини та перекладні статті про здоров'я. Персональну фейсбук-сторінку **Іванки Небор** теж цікаво читати. Минулого року лікарка детально писала, як проходила стажування в клініці Корнельського університету у Нью-Йорку та Rutgers у Нью-Джерсі, США. Зараз вона перебуває на медичній дослідницькій програмі в клініці Цинциннаті (Огайо, США), а також регулярно публікує інформацію про те, якою є медицина у Сполучених Штатах, та ділиться фотографіями робочих моментів, залучаючи користувачів соцмережі до дискусії.

Doctor Phill – доказовий лікар який пише про все і одразу. З цим блогером все дуже просто, він пише відверто, просто і має 3 канали – інстаграм, телеграм і ютуб. Лікар працює в приватній клініці, має дві книги. До речі, одну з них я вже придбав собі. Там описується, як працює мозок людини з точки зору еволюції і сучасного світу, як він пристосовується до сьогоденного чау.

Комаровський Євген Олегович. український дитячий лікар, кандидат медичних наук, лікар вищої категорії та телеведучий, веде програму «Школа доктора

Комаровського». Автор численних науково-популярних статей та книг, найвідоміша з яких «Здоров'я дитини та здоровий глузд її родичів» витримала понад 30 перевидань. У 2008-2009 роках виходять «ГРЗ: керівництво для здорових батьків», «Щоденник», «Книга від кашлю», «Книга від нежиті», «36 і 6 питань про температуру», аудіокнига «Початок життя вашої дитини», а також перша частина «Довідника розсудливих батьків» Веде свій інстаграм-блог, про педіатрію і дитяче здоров'я. Користується лише протоколами доказової медицини і знищує фейки і міфи.

Висновок: з точки зору критичного мислення слід фільтрувати ту інформацію, яка до нас доходить. Адже повністю зачинитись від неї – неможливо. Всюди ви бачите якийсь потік інформації, а медику взагалі категорично не можна зачинятись від зовнішньої медичної інформації, яка до нього доходить, адже книжки не встигають за часом. Треба вміти вирізняти блогерів-медиків які несуть якісну, достовірну і не суб'єктивну інформацію, адже накопичені знання можуть не лише допомогти людям, а й нашкодити.

Як бачимо, таке пред'явлення джерел з обраного фаху не може не зацікавити тих, хто прагне збагачувати ними себе щодня.

На одному з перших занять ми проводимо опитування «Персоналії, які уособлюють Україну». Докладно про це йдеться тут [1]. Цьогорічне опитування рясніло іменами героїв, які брали участь у несподіваній і жахливій війні. Кількість таких сучасників у зведеному списку вражала. Водночас здивувала відсутність імен видатних діячів майбутнього фаху студентів – медиків. І це при тому, що низка навчальних і медичних закладів носить їхні імена, студенти не могли про них не знати. Але чомусь – жодного називання. Ми запропонували першокурсникам познайомитися з лікарем-інфекціоністом, доктором медичних наук, письменником, дипломатом, громадським ліячем Юрієм Щербаком, який сьогодні ставить діагноз суспільству. Навряд чи мріяв він на першому курсі стати тим, ким став... От коментар до «знайомства» студентки **Вероніки Макаренко**: Я прочитала інтерв'ю з Юрієм Щербаком. Можу сказати, що я багато в чому з ним згодна. Його думки та висновки дуже реалістичні і точно не містять марних надій чи сподівань на швидку перемогу та повернення до колишнього життя. Я теж не є оптимістом і тому розділяю такі думки. Але в деяких моментах, я дозволю собі не погодитися з Юрієм Щербаком. Особисто я не вірю в те, що в Москві, хоч колись люди вийдуть на вулиці на справжні масові акції протесту і будуть боротися за свою свободу, майбутнє і життя. На мою думку, вони на це просто не здатні і не варто на це взагалі сподіватись. Так, безумовно, росія розпадеться на маленькі частини, але це буде не в результаті демократичних процесів в суспільстві. Те суспільство незріле і не здатне керувати своєю країною. Це як маленькі діти, які не можуть дати собі ради, коли залишаються без дорослих. Якщо їх погано виховувати, вони виростають жорстокими і мають психопатичні риси. Дуже погано, коли все суспільство країни є таким. Гадаю без керування ззовні, тими лідерами, які виростили за межами цього суспільства і є більш зрілими і адаптивними їм точно не впоратись. І поки цю функцію не візьмуть на себе представники інших країн, я не думаю, що щось зміниться. Але, на жаль, з цим теж ніхто не поспішає. Стосовно того, що путін є божевільним, як багато хто вважає, то я думаю, що це не так. Безумовно, він є садистом, але не є божевільним, розуміє наслідки своїх вчинків і керується власною логікою. Як і всі садисти, що вчиняють насильство над своїми жертвами, він відчуває дуже сильний гнів, коли той на кого він напав, не боїться, бореться, не здається і дає відсіч. Через це ми можемо спостерігати обстріли наших міст, руйнування інфраструктури, тероризм населення. І так, я теж не виключаю локального застосування ядерної зброї. Алет цут я хочу зауважити, що нам варто

зосередитись на тому, на що ми можемо вплинути на цій війні, а на що ні. Ми можемо підготуватись до деяких моментів, наприклад, скласти тривожну валізу, купити запаси води, їжі, медикаментів, та ми не можемо передбачити і змінити майбутнє. І про це варто пам'ятати.

Я дуже люблю книгу В.Франкла "Людина в пошуках справжнього сенсу" та інші його книги. В своїй книзі він описує власний досвід того, як він пройшов війну і зміг вижити в концентраційному таборі. В.Франкл писав, що найважче було тим, хто очікував скорої перемоги і закінчення війни, другими здалися ті, хто очікував перемогу конкретної дати, а найкраще адаптувалися саме ті, хто просто вірив в те, що перемога буде, але не міг точно визначити коли і весь свій час присвячував якимось справам, допомагаючи іншим по мірі своєї можливості. На мою думку, це найкраща стратегія на сьогодні.

Спецкурс «Професійно орієнтована медіаосвіта» читається на III курсі. Він – як продовження тої пошукової роботи, котру розпочиналася при викладанні української мови за професійним спрямуванням. Третьюкурсники вже більш обізнані з проблемою, знають, що завдання – вишукувати фахові джерела. Їх науковий пошук носить цілеспрямований характер. От як опрацювала тему «Блогодидактика» третьокурсниця **Корж Марина**.

БЛОГОДИДАКТИКА. МЕДИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА

Постановка проблеми: Медицина – це непізнана до кінця безодня. Кожного дня у світі з'являється щось нове, адже організм людини - це певний до кінця не вивчений об'єкт. Мільйони людей у світі, щодня працюють за для підтримки роботи нашого здоров'я. Лікарі профільних напрямків, вчені, дослідники- для кожного завжди є робота. Людина, що обирає йти по життю з медициною, повинна навчатися завжди! Тому у наш час, коли існує медіадидактика, відкривається багато можливостей черпати інформацію з усюди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: У наш час з'явився такий напрямок, як блогодидактика. Якщо ми зайдемо у вікіпедію, напиши у пошуковій графі слово «блог», то побачимо таке визначення: «Блог (англ. blog, від web log — «мережевий журнал чи щоденник подій») — це вебсайт, головний зміст якого — регулярно додавані записи, зображення чи мультимедіа. Для блогів характерні короткі записи тимчасової значущості» (<https://uk.wikipedia.org/wiki/Блог>) У блогах автори коротко, лаконічно викладають матеріал, певні світлини, відео, свій досвід або цікаві клінічні випадки чи відкриття. Іноді нема часу читати товстезні книги або читаючи їх ви не можете розуміти матеріал, але ж нові знання треба здобувати, поповнюючи свою бібліотеку у голові, розширювати межі знань.

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги кількість напрямків медицини (гінекологія, генетика, педіатрія, психологія, хірургія.....), а потім кожне ще розділяти на окремі підтипи (пластична хірургія, щелепно-лицьова, кардіо, нейрон... і це все тільки про хірургію), то блоги можна створювати на різні тематики. Наприклад я, слідкую за блогом, нашого талановитого кардіохірурга Тодурова Бориса Михайловича і маю змогу бачити на власні очі трансплантування серця, шунтування, кіста перикарду (https://instagram.com/borys_todurov?igshid=YmMyMTA2M2Y=) Автор розповідає, описує та додає фото і відео всього процесу. Через певний час, інформація щодо завершення і ми чуємо, що операція закінчена «будемо спостерігати»... а потім сам пацієнт виходить на зв'язок у блог. Нещодавно вони імплантували свині, яка була під наркозом, перший транскатетерний біологічний клапан, розроблений та створений в Україні. (<https://www.instagram.com/tv/CWgh42ijR9P/?igshid=YmMyMTA2M2Y=>) Я не бачу себе у сфері кардіохірургії, але мені цікаво знати, розвиватися у різних

напрямах. Як щоб не було таких блогів, то я могла б і не знати багато нового у сфері, яка стала моїм життям.

Ще один гарний приклад блогодидактики, блог такого ж колись студента-медика, як ми « smart medic» (https://instagram.com/smart_medic?igshid=YmMyMTA2M2Y=) Його блог має багато складників на різні теми. Чи то тести онлайн в інстаграмі з цікавими картинками із клінічної практики, чи то відео для кращого засвоєння теми з різних предметів, що викладають в університеті, чи то підказки, що робити у різних складних випадках. Кожен може знайти актуальне для себе, а головне цікаво вчити та знаходити певні лайфхаки для полегшення життя. Я сліdkую за ним в інстаграм-блозі (https://instagram.com/smart_medic?igshid=YmMyMTA2M2Y=) і на ютуб каналі (https://youtube.com/channel/UCSdJyTPE308_1cQ7a7zC3oA) І таких цікавих блогів багато, але не всі про них знають.

Висновок: Важливість блогодидактики у нашому житті дуже висока! Це ще один спосіб дізнаватися, ділитися, спілкуватися з іншими. З розвитком цього напрямку, світ отримав великий скарб не тільки для медицини, а й для інших сфер життя. А тому було б круто, як би всі лікарі вели блоги і ділилися своїми найкрутішими випадками та відкриттями. Щодо медиків, то такі блоги, дійсно, необхідні, тому треба шукати цікаві для себе, поширювати своїх фаворитів, обговорювати з іншими, щоб якомога більше людей у світі знали наших українських медикоблогерів, мали змогу обмінюватися досвідом.

Зауважимо, що подібні роботи ми виставляємо на наших ФБ-сторінках «Медична / Стоматологічна / Фармацевтична блогодидактика».

ВИСНОВКИ. Глобальна мережа Інтернет належить до «нових» (або до «новітніх») медіа. Медіатексти з інтернету активно використовуються у навчальному процесі, є джерелом культурознавчих, професійно орієнтованих, фахових знань, розвивають медіа грамотність і медіа компетентність студентів. Як ілюструють роботи, виконані студентами під час вивчення курсів «Українська мова за професійним спрямуванням» і «професійно орієнтована медіаосвіта», вони мають безмежний навчально-виховний потенціал.

Список використаних джерел:

1. Онкович Г.В., Флегонтова Н.М., Ляліна О.О. Персоналії як духовні орієнтири сучасної молоді // Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the V International Scientific and Theoretical Conference, February 3, 2023. Chicago, USA: European Scientific Platform. PP.187-192. DOI 10.36074/scientia-03.02.2023.
2. Volodymyr Biletsky, Hanna Onkovych, Olha Yanyshyn. Media Education Technologies in Developing Students' Professional Competence// Tbilisi, Georgia: Publishing House "UNIVERSAL" / WEST-EAST: Scientific Journal. - 2019. Vol 2\2, № 1 (October, 2019)./ - С.110 – 114.

СИСТЕМА GOOGLE WORKSPACE FOR EDUCATION У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

Крижановський Андрій Іванович

Канд. пед. наук, викладач-методист

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», Україна

Сучасний етап вищої освіти в Україні характеризується особливою інтенсивністю та масштабами перетворень, зумовлених пандемією COVID-19 та подальшим воєнним станом, що супроводжується запровадженням обмежень на діяльність освітніх установ. Як наслідок, дистанційне та змішане навчання стали єдиною можливою формою організації освітнього процесу. Відповідно, на першому місці опинилася проблема створення та використання електронних освітніх систем дистанційного навчання [1].

Як показала практика організації дистанційного навчання в умовах пандемії COVID-19, важливим етапом впровадження останнього є розробка та впровадження в освітній процес єдиного інформаційного-освітнього середовища. Створення та впровадження в освітній процес такого середовища потребує вирішення низки теоретико-методологічних та практичних проблем, серед яких велике значення має проблема вибору платформи дистанційного навчання.

Успішність організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти з використанням новітніх ІКТ зумовлена, по-перше, інформатизацією як провідним освітнім трендом, по-друге, особливостями сучасного студентства як представників цифрового покоління, для якого існування у віртуальному інформаційному середовищі є абсолютно природним.

Досліджуючи реалії розвитку дистанційного навчання в закладах вищої освіти в умовах пандемії, Л. Хоменко-Семенова зауважує, що «...під час пандемії COVID-19 активізувалося впровадження в освітній процес вищої школи різних віртуальних форм навчання, зокрема онлайн-курсів, онлайн-тренінгів, онлайн-воркшопів, онлайн-коучингів, хакатонів, вебінарів; використання електронних віртуальних лабораторій, соціальних мереж, створення платформ спілкування за науковими інтересами, проведення міжнародних онлайн-конкурсів та ін...» [2].

Аналіз літературних джерел [1-2], дозволив зробити висновок, що організація дистанційного навчання у закладах вищої освіти вимагає створення спеціального освітнього простору або ж спеціалізованого електронного освітнього середовища навчального закладу, яке б вміщувало і об'єднувало всіх суб'єктів і об'єктів освітнього процесу та слугувало базою для освітніх ресурсів і навчальних матеріалів. Так, з метою організації ефективного навчання студентів Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» та його структурних підрозділів, було застосовано систему Google Workspace for Education для створення єдиного інформаційного освітнього середовища навчального закладу, що обслуговується у домені edu.ua.

Google Workspace for Education – це набір інструментів і сервісів Google, які надаються компанією Google безкоштовно для освітніх установ у рамках обраного освітньою установою домену. До пакету входять стандартні Google сервіси, а також система управління навчанням Google Classroom.

Надання науково-педагогічним працівникам коледжу доступу до функцій

освітньої системи Google Workspace for Education було реалізовано створенням корпоративних акаунтів у домені @vgpk.edu.ua.

У пакет GW for Education входять 14 основних та 50 додаткових сервісів Google. Налаштування цих сервісів відрізняються для викладачів і для студентів. До основних належать: Gmail, Контакти Google, Групи Google, Google Чат, Google Meet, Календар Google, Google Нотатки, Завдання Google, Google Клас, Google Диск. Із додаткових сервісів для вчителів підключені YouTube, Blogger, Google Photo, Веб-магазин Chrome.

Основною формою взаємодії суб'єктів освітнього процесу коледжу в системі GW for Education є створення електронних навчально-методичних комплексів до дисциплін, що викладаються на базі сервісу Google Classroom, а також проведення онлайн-занять засобами сервісів GoogleMeet та Google-Календар, для створення розкладу занять із забезпеченням статичного повторюваного покликання на відеоконференції. Розглядаючи можливості GW for Education варто зазначити, що низка описаних нами функцій доступна і користувачам звичайних акаунтів Google, однак, існує ряд переваг пакету GW for Education, які і роблять пакет популярним серед освітніх установ. До таких переваг, зокрема, варто віднести чітку систему адміністрування користувацьких акаунтів із можливістю створення структур користувачів, їх об'єднання в структурні підрозділи з наданням унікальних ролей взаємодії із іншими користувачами системи. Окрім того, в цьому ж контексті важливим є наявність системного адміністратора платформи, який має можливість управління всіма акаунтами з широким спектром повноважень. Окрім того, він має доступ до системи аналітики сервісів пакету GW for Education, що дозволяє організовувати систему звітності щодо роботи викладачів та студентів в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Беззаперечною перевагою пакету GW for Education є необмежений простір Google Drive. В той час, як звичайний користувацький акаунт надає лише 15 Гб. сховища для кожного користувача, корпоративний акаунт GW for Education не обмежує викладачів в обсязі даних, збережених на Google Drive. Таким чином, викладачі та студенти коледжу в умовах дистанційної взаємодії можуть обмінюватися потоками навчальної інформації в необмеженій кількості. Окрім того, говорячи про корпоративний Google Drive, варто зазначити про систему безпеки даних. Справа в тому, що в системі GW for Education всі дані, що завантажені на корпоративні Google Drives належать навчальному закладу і доступ до них, без надання спеціальної ролі адміністратором системи, не може мати жоден сторонній акаунт, що не належить домену навчального закладу, а всі спроби, отримати дані сторонніми користувачами автоматично блокуються із подальшим повідомленням адміністратора про загрози цілісності даних.

Зазначимо, що і загальнодоступна для користувачів Google-акаунту система відеоконференцій Google Meet, в межах освітнього пакету GW for Education має специфічні корисні функції, такі як необмежена кількість одночасних слухачів конференції (в звичайних користувацьких акаунтах присутнє обмеження до 100 користувачів); можливість запису конференції в режимі реального часу, доступ до системи звітності Google Meet, що дозволяє переглянути проведені конференції, матеріали, що демонструвалися, тривалість доповідей користувачів, активність їх включення в обговорення, система управління чатом зустрічі. Ці та інші функції пакету Google Workspace for Education вказують на очевидні переваги його застосування в процесі організації дистанційного навчання у закладах вищої та фахової передвищої освіти.

Педагогічний досвід організації дистанційного навчання на базі освітнього

пакету GW for Education, показав, що ця система може забезпечити суб'єкти освітнього процесу коледжу повним спектром функцій, необхідних для ефективної їх взаємодії в умовах дистанційного та змішаного навчання [3].

Зазначимо, що викладачами кафедри інформатики та інформаційних технологій в освіті КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» проводяться дослідно-експериментальні дослідження, що дозволять підтвердити ефективність організації єдиного інформаційного освітнього середовища педагогічного закладу вищої освіти на базі сервісів пакету освітнього пакету GW for Education.

Список використаних джерел:

1. Хоменко-Семенова, Л., Алпатова, О. & Прохоренко Я. (2020). Адаптація студентів гуманітарних спеціальностей до дистанційного навчання як проблема сучасної педагогіки в умовах пандемії. Вилучено із: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/46559>.
2. Шевченко, Л.С., Крижановський, А.І., Кириленко, Н.М. & Кириленко, В.В. (2020). Організація та особливості використання системи дистанційного навчання на базі LMS-платформи Collaborator. Київ: Видавничий дім «Гельветика».
3. Організація дистанційного навчання в педагогічних закладах вищої освіти: навчально-методичний посібник / А. Крижановський, Н. Кириленко, В. Кириленко, Р. Медведєв – Вінниця: друкарня «Твори», 2021, 268 с.

СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Зінорук Ален Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-6118-4339

аспірант кафедри педагогіки

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Високі вимоги висуваються сьогодні суспільством до діяльності фахівців професій типу «людина – людина», оскільки саме вони забезпечують, організовують, координують продуктивну взаємодію всіх членів спільноти. Комунікативний компонент дає змогу фахівцям узгоджувати свої дії, ставити цілі та добирати доцільні способи їх досягнення, корегувати процес спільної діяльності [3].

Проблему формування комунікативних умінь досліджено Л. О. Савенковою (1998), особливу увагу приділено необхідності розвитку професійного спілкування майбутніх педагогів, спонукання їх до самостійності, виявлення ініціативи й творчої активності, П. І. Білоусенком (1990) розглянуто уміння будувати висловлення, О. І. Тюрдьо та О. М. Лосєвим (2020) викладено результати дослідження, проведеного серед студентської молоді, що свідчать про недостатній (середній) рівень комунікативних умінь, а саме: 87% опитаних ініціюють спілкування, 22,6% – спроможні переконувати, 67,7% – уміють слухати, 35,5% – здійснюють непідготовлену комунікацію. Комунікативні уміння, справді, сприяють успіху майбутнього філолога у професійній діяльності, тому дослідження тривають дотепер.

Термін «комунікація» (від лат. communico – спілкуюсь з кимось), за «Словником іншомовних слів» (2022), у першому значенні – спілкування, передача інформації [2], тобто являє собою складний процес обміну інформацією, до якого залучається інтелектуальний та емоційний потенціал фахівця.

Інформація передається за допомогою вербальних (одиниці мови) та невербальних засобів (міміка, пантоміма, жестикуляція, інтонація та ін.).

Майбутній філолог повинен оволодіти комунікативними уміннями: демонструвати готовність до професійної комунікативної діяльності.

Значна увага приділяється формуванню комунікативних умінь фахівця-філолога, що визнається основною проблемою сучасної методики навчання мови. Крім опанування теорії мови, важливо навчити студентів-філологів орієнтуватися в конкретній мовленнєвій ситуації, добрати зміст і мовні засоби для висловлення думки, застосовувати правила мовленнєвої поведінки в різних умовах спілкування.

Сучасний педагог-мовник, за спостереженням викладача-філолога, здатний вільно будувати комунікацію з іншими людьми, здійснювати нормативну мовленнєву діяльність, а саме: говорити літературною мовою, аналізувати прочитане, досягати мету наміру [1].

Опрацьований науково-методичний дискурс дає змогу виокремити структуру комунікативних умінь майбутніх філологів:

- доцільно організовувати обмін інформацією (вести діалогове спілкування) й управляти ним;
- стимулювати спілкування (заохочуючи співрозмовника);
- регулювати власну комунікативну поведінку;
- ефективно використовувати засоби вербальної і невербальної комунікації;
- слухати співрозмовника, обираючи доречний у конкретній ситуації

спілкування вид слухання;

- виконувати комунікативні дії на рівні майстерності, творчо використовувати комунікативні методи та прийоми.

Висновки. Високий рівень сформованості комунікативних умінь майбутніх філологів характеризується стійкою потребою у спілкуванні, усвідомленням і визнанням важливості комунікативної діяльності, творчим вживанням мови, взаємодією із різними співрозмовниками.

Список використаних джерел:

1. Кислякова В. (2014). Професійна компетентність педагога як показник його особистісного розвитку та запорука успішного навчання учнів. Компетентність сучасного вчителя-філолога. (16 грудня). Вилучено з: https://kompetentnist.blogspot.com/2014/12/blog-post_93.html.
2. Мельничук О. С. (ред.), (2022). Комунікація. Словник іншомовних слів. Вилучено зі: [Slovnyk.me](https://slovnyk.me).
3. Талаш І. (2019). Особливості структури особистості та професійної діяльності педагога-філолога. Проблеми сучасної психології, (46), 348-373.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ БЕЗПЕЦІ МОРЕПЛАВСТВА, ПОВ'ЯЗАНІ З КІБЕРБЕЗПЕКОЮ

Безбах Олег Михайлович

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інноваційних
технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія, Україна

Кравцова Людмила Володимирівна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри інноваційних
технологій та технічних засобів судноводіння
Херсонська державна морська академія, Україна

Питання кібербезпеки на сучасних судна останнім часом стають надзвичайно актуальними, як наслідок кількох нещодавніх кібератак на судна у відкритому морі під час переходів, так й під час стоянки у портах. Ці нещодавні кібератаки похитнули морську галузь, яка вважалася відносно невразливою до кіберзагроз [1]. Актуальність питань, що розглядають автори даних тез, підтверджена нещодавніми документами, виданими Міжнародною морською організацією (ІМО). Згідно з цими директивами, усі судна повинні бути об'єктами аналізу ризиків кібербезпеки, а також мають бути реалізовані технічні засоби контролю для зменшення пов'язаних із цим ризиків. Практичне значення цих директив важко переоцінити, оскільки, незважаючи на нещодавні інциденти, вразливі місця та загрози, що стосуються сучасних суден, все ще незрозумілі для інтернаціональних організацій, що мають відношення до транспортування різноманітних вантажів морем, залишаючи потенціал для подальших потужних кібератак [2 – 3].

У цьому ракурсі, автори даних тез розглядають основні недоліки кібербезпеки сучасних суден, що впливають на системні та комунікаційні технології, застосовані на сучасних суднах. Зокрема, ми описуємо архітектуру та основні функції різних систем судна, вказуючи на їхні основні проблеми щодо кібербезпеки, а також зазначаємо, саме як вони можуть використовуватися зловмисниками, щоб викликати проблеми у типовій роботі та відповідні фінансові втрати. Також визначаємо кілька заходів протидії потенційним кібератакам.

Враховуючи наведені вище сценарії, ІМО вперше загалом висвітлила основні кіберзагрози в морському секторі у циркулярі MSC-FAL.1/Circ.3/Rev.1 щодо рекомендацій з управління ризиками морської кібербезпеки, який був затверджений ще у 2017 році. Резолюція ІМО MSC.428 (98) «Управління морськими кіберризиками в системах управління безпекою» зобов'язує судновласників урахувати потенційні кіберризики та атаки на кібербезпеку при проектуванні та розгортанні існуючих систем управління безпекою сучасних суден [2 – 3].

Зазначені вимоги треба було виконати до січня 2021 року. Саме починаючи з цієї останньої дати будь-яке судно, яке не відповідає цьому регламенту, не матиме дозволу на вихід у море, що означає відповідні економічні втрати, а також загрозу світовій торгівлі у цілому.

Сучасні судна представляють собою технічно складні системи, що характеризуються значними фізичними розмірами. Як наслідок, є необхідним наявність декількох членів екіпажу на борту такого судна, які виконують важливі функції, пов'язані з безпекою пасажирів (за наявності таких), судна та вантажів. Тому потенційний сценарій реалізації на практиці кіберзагрози усьому судну може передбачати кілька варіантів.

Наприклад, під час маневрів щодо буксирування судна міг статися збій

автоматики. У цих випадках за вирішення проблеми зазвичай відповідають відповідні члени екіпажу. Однак, якщо у цих людей є якісь проблеми, судно не має жодної технології, яка б дозволяла своєчасно повідомляти про подію вахтовому офіцеру або автоматично впоратися з такою надзвичайною ситуацією.

Тобто, раптова відсутність будь-якого члена екіпажу під час критичних операцій на своєму робочому місці на судні в режимі реального часу не може бути автоматично виявлена. Як наслідок, засобами інтегрованого містка сучасного судна здебільшого не можливо помітити відсутність персоналу на своєму робочому місці на судні та виконати критичний маневр без підтримки цих спеціалістів.

Наскільки нам відомо, тренування щодо безпеки на борту наразі здійснюється під час навчання та перепідготовки судноводіїв із використанням застарілих протоколів зв'язку [4]. Під час тренувань майбутні члени екіпажів суден отримують загальні відомості, такі як поведінка при пожежі, використання різноманітних засобів безпеки, значення сигналів тривоги тощо. Однак інформація про роботу захищених систем зв'язку не надається.

Згідно з теперішніми протоколами зв'язку, стандарт Національної асоціації морської електроніки NMEA 2000, є стандартом дротового зв'язку, який є прийнятним для використання на сучасних суднах. Це технологія реалізує підхід «Plug and Play» (IEC 61162-1:2016), який дозволяє підключати різноманітні датчики навігаційної та іншої інформації, пов'язаної з рейсом, на сучасних суднах, своєчасно отримувати з них відповідну інформацію, а також керувати ними засобами інтегрованого містка [5].

Значений стандарт сумісний зі стандартом мережі контрольованої зони (CAN-BUS), яка в даний час використовується на багатьох сучасних суднах для керування декількома периферійними системами, наприклад системами дистанційного керування рульовою машиною та пристроями, що підрулюють, системами дистанційного керування сигналізацією тощо. Реалізація стандартних протоколів зв'язку на бортах сучасних суден дозволяє автоматизувати багато завдань, які ще кілька десятиліть тому виконувалися виключно вручну.

Однак стандарт мережі контрольованої зони був розроблений у 80-х роках минулого століття, таким чином дана технологія не відповідає сучасним викликам кібербезпеки. Серед багатьох його недоліків, можна зазначити, що даний протокол не забезпечує ані автентифікації, ані конфіденційності важливих повідомлень. Таким чином, будь-який сумісний приймач, який може використовувати член екіпажу, що має шахрайські наміри, підключений до системи, може зчитувати незашифрований вміст повідомлень і вводити підроблені повідомлення, наприклад, вимикаючи системи судна, що працюють інтегрованим чином, викликаючи атаки на відмову в обслуговуванні (DoS) тощо.

Рис. 1. Основні системи, що працюють інтегровано на сучасному судні

Як висновки, пов'язані з безпекою протоколів дротового зв'язку, автори даних тез зазначають, що швидке старіння сучасних цифрових технологій робить протоколи, запроваджені біля десятиліття тому, непридатними для зниження ризиків сучасних кіберзагроз. Зокрема, будучи пропрієтарними протоколами із закритим вихідним кодом і захищеними правами інтелектуальної власності (наприклад, розглянутий протокол CAN-BUS), оцінити їх рівень стійкості сучасним кіберзагрозам, м'яко кажучи, важко. Отже, як було також зазначено авторами даних тез, десятиліттями можуть існувати приховані загрози кібербезпеці.

Описаний сценарій втілення кіберризиків може призвести до аварійних ситуацій, коли, окрім вантажу та фізичних ресурсів судноплавної компанії, на кону буде стояти навіть безпека членів екіпажу та пасажирів (за їх присутності на борту). Таким чином, забезпечення ефективної, захищеної та безпечної взаємодії між централізованим обчислювальним обладнанням інтегрованого містка сучасного судна та периферичними пристроями, такими як розглянуті датчики навігаційної та іншої інформації, пов'язаної з рейсом, а також використання стандартизованих і захищених (в ідеалі дротових) протоколів зв'язку стають ключовими вимогами кібербезпеки, де практика їх розгортання може спиратися на результати, уже наявні у відповідній науковій літературі.

Список використаних джерел:

1. International Maritime Organization. Maritime Cyber Risk Management in Safety Management Systems». <https://tinyurl.com/yc3xszxa> (дата доступу 19.02.2023).
2. G. Oligeri et al. GPS Spoofing Detection via Cellular Network: Architectures, Models, and Experiments. ACM Conf. on Security and Privacy in Wireless and Mobile Networks, 2019, PP. 12 – 22.
3. The Guidelines on Cyber Security Onboard Ships, BIMCO, Technical Report, 2016, (дата доступу 19.02.2023). <https://www.ics-shipping.org/docs/default-source/resources/safety-security-and-operations/guidelines-on-cyber-security-onboard-ships.pdf?sfvrsn=20>.
4. K. Jones et al. Threats and Impacts in Maritime Cyber Security. Engineering & Technology Reference. Vol. 1. No. 1, Jan. 2016.
5. P. Carsten et al. In-Vehicle networks: Attacks, vulnerabilities, and proposed solutions. Proc. Annual Cyber and Information Security Research Conference, 2015.

ФОРМУВАННЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Коробка Олена Володимирівна

старший учитель, учитель вищої категорії
Ніжинська ЗОШ I-III ступенів № 7, м. Ніжин, Україна

За інформацією, оприлюдненою в щомісячному звіті Міністерства освіти і науки України за грудень 2022 року, за кордоном продовжують перебувати 516 243 учні та майже 11 тисяч педагогічних працівників. Це майже на 17 тисяч дітей більше, ніж у листопаді 2022 року. А ось кількість вчителів, навпаки, зменшилася: у листопаді за кордоном нараховували 11 362 освітян. Загалом, освітній процес триває в майже 13 тисячах шкіл, з них приблизно 10 тисяч надають освітні послуги внутрішньо переміщеним учням [4].

Сотні тисяч дітей та більше десяти тисяч педагогів нині вимушено опинилися у відмінному від українського середовищі: економічному, політичному, культурному, релігійному і, що найважливіше, – освітньому. Потрапивши в умови іншого соціокультурного середовища, учасники освітнього процесу часто дістають негативного досвіду щодо формування багатомовної комунікативної компетентності.

Виникає питання про вплив ключових лінгвістичних, соціолінгвістичних та психолінгвістичних факторів та набуття особливого досвіду багатомовності в умовах воєнного стану. Особливої ваги в цьому контексті набувають проблеми й перспективи досліджень української соціолінгвістики, пов'язані з розкриттям головних понять. Ідеться про мовну спільноту; рідну мову; мовний код; переключення та змішування кодів; соціально-комунікативну систему; мовну варіативність; мовну норму; літературну мову (стандарт); мовленнєву і немовленнєву комунікацію; комунікативну ситуацію; мовленнєве спілкування, мовленнєву поведінку, мовленнєвий акт; сфери використання мови. Соціолінгвістичний компонент ототожнений зі знаннями, навичками та вміннями для здійснення мовного і немовного спілкування з носіями мови згідно з національно-культурними особливостями чужого лінгвосоціуму.

Соціолінгвістичну компетентність науковцями ототожнено з інтегративним утворенням, знаннями та вміннями, здатностями вибору й використання адекватних мовних формул і засобів для реалізації мети й вибору ситуації спілкування, виконанням соціальних ролей учасників комунікації. Актуалізуються формули і засоби спілкування, пов'язані з етикетними формулами привітання, прощання, звертання, подяки; виразами ввічливого прохання, побажання, хвилювання; поздоровлення, виразами співпереживання, подяки, співчуття, невдоволення, жалоби тощо.

Важливим стає розуміння соціальної стратифікації мови, набуття знань про особливості національної культури (наприклад, висловів народної мудрості, прислів'їв, приказок, крилатих висловів), адекватне використання знань специфіки міжкультурного спілкування. Саме вони забезпечують регуляцію стосунків між представниками різних національностей, поколінь, статей, соціальних груп та визначають динаміку соціальної стратифікації суспільства, культурну орієнтацію людей; позитивну соціальну мотивацію тощо.

Складаючись у тематичні об'єднання різних за структурою мовних одиниць (слів, словосполучень, речень), вони є розгалуженою системою, вибір яких із синонімічного ряду визначається низкою чинників: комунікативними ситуаціями, громадськими позиціями співбесідників, навчанням та освітою, фахом, віком, статтю, релігійною приналежністю тощо.

Соціолінгвістична компетентність уможливорює вибір мовцем необхідної та комунікативно правильної форми висловлювання залежно від виду комунікативного акту чи певного мовного середовища. Окрім того, забезпечує організацію та здійснення мовної дії за допомогою способів якнайкращого використання для розуміння думок інших та вираження власних суджень залежно від умов мовного акту: ситуації, комунікативних цілей і намірів мовця, а також для врахування соціальних і культурних правил та особливостей позамовної поведінки. Важливо навчитися визначенню стильової приналежності «клішевих» виразів, усвідомленню контекстів і прямих та прихованих підтекстів. Саме сформованість соціолінгвістичної компетентності в умовах чужого лінгвосоціуму уможливорює краще розуміння менталітету, національного та бізнес-етикету, особливостей психології носіїв мови країни тимчасового перебування українських здобувачів освіти і педагогів.

Сучасне глобалізоване світове суспільство та розвиток масової культури дещо зменшує негативні наслідки вимушеної еміграції, адже часто етикет ділового мовлення є менш формальним, що полегшує адаптацію та сприяє підвищенню рівня соціокультурної компетентності.

Однак, мовці мають засвоїти знання особливостей мовного етикету, параметрів експлікації лінгвістичної картини світу, продукування мовних фактів з урахуванням умов і задач спілкування в розбіжних видах освітнього дискурсу, реалізації в мовній практиці суспільно та історично сформованих візій світобачення, системи морально-етичних категорій носіїв мови, технології продукування навчальних текстів мовою країни тимчасового перебування.

Українські реалії сьогодення в умовах повномасштабного вторгнення росії породжують активні зміни в мовній ідентичності громадян України незалежно від ототожнення себе з якимось етносом чи субетносом. Мова має і завжди мала величезне значення. За інформацією Соціологічної групи «Рейтинг», відповідно до проведеного в березні 2022 року опитування, статус «української мови як державної» підтримали 83 % респондентів. 60 % двомовних і 34 % російськомовних громадян підтвердили намір найближчим часом опанувати українську.

Актуалізовані соціолінгвістичні аспекти і всередині України, оскільки сотні тисяч внутрішньо переміщених змінюють також мовну ситуацію в регіонах свого тимчасового перебування. Всупереч певним негативним тенденціям відбувається поступове й органічне вивчення державної мови в абсолютно україномовному соціальному середовищі тими громадянами, які не володіли нею взагалі.

Отже, здійснений аналіз уможливорює висновок про важливість формування й розвитку соціолінгвістичної компетентності учасників освітнього процесу (здобувачів освіти і педагогів) як в іншомовному середовищі країн тимчасового перебування за кордоном, так і всередині України для внутрішньо переміщених.

Список використаних джерел:

1. Європейські соціолінгвісти тепло вітали Україну в Литві. URL: <https://mediacenter.uzhnu.edu.ua/news/ievropejski-sotsiolinhvisty-teplo-vitaly-ukrainu-v-lytvi/2022-09-09-52570>.
2. Лозицька, Я. О., & Толочко, С. В. (2022). Соціокультурна роль української мови в сучасних воєнних умовах. Цифровізація науки та сучасні тренди її розвитку: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. МНЛ (Умань, 11 листопада 2022). Умань, 254–257.

3. Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І. Д. Пасічника. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 270 с.
4. Скільки вчителів і школярів із України перебуває за кордоном. URL: <https://osvita.rayon.in.ua/news/566442-skilki-vchiteliv-i-shkolyarivi-z-ukraini-perebuvaе-za-kordonom>.
5. Толочко, С. В., & Хомич, В. І. (2020). Психолінгвістичні аспекти формування етичних засад мовно-комунікативної компетентності викладачів в умовах сучасного реформування освіти Збірник наукових праць Л'ОГОС, 93–99.
6. Толочко, С. В., & Хомич, В. І. (2020). Асертивно-мовленнєва поведінка викладачів закладів вищої освіти в умовах імплементації студентоцентрованого підходу. Наукове забезпечення технологічного прогресу ХХІ сторіччя: Матеріали Міжнародної наук. конференції (Чернівці, Україна, 01 травня 2020). Чернівці, 114–117.
7. Tolochko, S., Khomych, V., & Deda, R. (2017). Language communicative competence in system of postgraduate education. *Edukacja – Technika – Informatyka*, 2 (20), 118–125.
8. Tolochko S., Voitovska O., Deda R., & Kolesnyk T. (2019). Digital technologies of learning foreign languages in postgraduate education. *Edukacja – Technika – Informatyka*, 1 (27), 224–231.

СЕКЦІЯ XXIII. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ З ЗАТРИМКОЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Святенко Алла Станіславівна

здобувачка вищої освіти факультету соціальної та психологічної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Самосвідомість – це усвідомлення людиною себе як особистості, яке починає формуватися у ранньому дитинстві. У дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) цей процес є повільним і специфічним. Сучасні тенденції у спеціальній освіті спрямовані на формування життєвих навичок та соціальної мобільності дітей з порушеннями розвитку, їхніх здібностей, соціальної мобільності [4].

Аналіз наукових досліджень показує, що існує значна різноманітність у трактуванні «затримки психічного розвитку». В. Ковальов у своєму клінічному підході до цієї групи розладів відносить до станів легкої інтелектуальної недостатності, що відрізняються за етіологією, клінічними проявами та динамічними характеристиками і визначаються як психічні патерни та психіатричні затримки, що займають проміжні стани [2].

При порушенні психічного розвитку та його затримці, формування психологічних новоутворень повільне і специфічне. Слід зазначити, що самосвідомість (та інші аспекти індивідуального розвитку) дітей з особливими освітніми потребами (ООП) цікавить дослідників значно менше, ніж когнітивний розвиток.

Н. Л. Белопольська визначає низку важливих функцій у формуванні самосвідомості дітей із ЗПР. За допомогою власної методики оцінки гендерної ідентичності дослідниця знайшла кілька цікавих фактів. А саме, діти дошкільного віку з можуть розпізнавати картини минулого, теперішнього та майбутнього, але не можуть відтворити повну послідовність розпізнавання. Невеликий відсоток дітей з ООП орієнтовані на майбутнє, обираючи на картинках дітей шкільного віку чи дорослих як найкраще уявлення майбутнього себе. Загальновідомо, що образи майбутнього є мотиваційною рушійною силою, що є характерним для розвитку дітей у нормі. Деякі діти з ЗПР обирають образи свого теперішнього «Я» або навіть маленької дитини. Така прогностична специфіка вибору має значення для перспективи компенсації відставання у першому класі. Діти, які не виявляють ознак мотиваційних уявлень, згодом демонструють гіршу динаміку розвитку [1].

Роль спілкування з дорослими в соціальному та особистісному розвитку дітей старшого дошкільного віку із ЗПР підтверджується дослідженнями Є. Є. Дмитрієвої. Автор вказує, що найбільші порушення стосуються соціальної складової образу «Я», що виражається у недостатній соціальній компетентності. Діти, які брали участь у дослідженні, показали неготовність вирішувати проблеми особистих стосунків проактивно і конструктивно. Коли їм доводилося проявляти емпатію до однолітків,

вони демонстрували емоційну холодність, менш просоціальну поведінку та нижчий рівень саморегуляції [2].

Всі ці недоліки призводять до того, що діти з інтелектуальними порушеннями вступають до школи з великими труднощами і швидко дезадаптуються. Л. В. Кузнецова виявила, що діти з ЗПР мають низьку особистісну готовність (мотивацію) до навчання на порозі молодшого шкільного віку, тобто це пов'язано з дефіцитом спонтанної регуляції [5].

Дефіцит регуляції поведінки також пов'язаний з незрілістю мозкових структур, що було продемонстровано фізіологами. Особливості функціонального стану мозку у дітей проявляється низькою активністю в засвоєнні інформації про світ, нездатністю адекватно оцінювати власні можливості та неадекватною оцінкою емоційного стану оточуючих, що призводить до порушень їхніх стосунків зі світом та його емоційними подразниками [7].

Дослідження О. С. Слепович підтверджує надзвичайну роль, яку відіграють дорослі у формуванні самосвідомості дітей дошкільного віку з ЗПР [6]. Дорослі заохочують відповідну поведінку та формують відповідну самооцінку. Дослідження зарубіжних психологів також підтверджують, що раннє залучення батьків як агентів реалізації комплексних програм медичного, психолого-педагогічного супроводу є високоефективним для покращення розвитку дитини та оптимізації дитячо-батьківських стосунків [8; 9]. Тому взаємодія з дорослими та однолітками є найважливішою передумовою, але тільки цього недостатньо, оскільки соціальна ситуація дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, як вдома, так і в закладах освіти, є специфічною.

Необхідною умовою розвитку елементів самосвідомості є організація середовища. Основним принципом цієї організації є інклюзивність, що включає в себе завдання формування елементів самосвідомості в усіх видах діяльності, які надають інклюзивно-ресурсні центри та заклади освіти компенсуючого типу. Тому варто акцентувати увагу на створенні відповідного типу психолого-педагогічних умов і сприяти стійкому та оптимальному формуванню навичок і вмінь взаємодії з соціумом, що ґрунтуються на правильному сприйнятті дитиною себе та оточуючих. Однак, після десяти років беззастережного перенесення зарубіжного досвіду інклюзивного навчання у вітчизняну практику освіти дітей з ООП називається чимало причин, які роблять цю форму навчання в Україні малоефективною. Серед них – недостатньо розроблена нормативно-правова база, труднощі оволодіння педагогами (особливо старшого покоління) новими педагогічними технологіями, велика наповнюваність інклюзивних класів, недостатнє фінансування, яке не дозволяє створювати інклюзивне середовище у закладі освіти, зокрема, для дітей з інвалідністю тощо. Усе це робить сьогодишню інклюзію дітей з ООП у загальноосвітньому закладі такою, що не забезпечує їхні освітні потреби [3].

Список використаних джерел:

1. Белопольска, Н. Л. (1999). Психологическая диагностика личности детей с задержкой психического развития. М.:1999. 147 с.
2. Дмитриева, Е. Е. (2004). Коммуникативное развитие детей с легкими формами психического недоразвития на ранних этапах онтогенеза: монография. Н.Новгород: НГПУ, 259 с.
3. Ілляшенко, Т. Д. (2021). Проблеми впровадження інклюзивного навчання і психолого-педагогічний супровід дітей із затримкою психічного розвитку. Український вимір: Міжнародний збірник освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори, 179–184.

4. Молокова, Ю. М., & Малій, Н. Ю. (2016). Психолого-педагогічні умови формування самосвідомості у дошкільників із ЗПП. Перспективні питання психології: зб. наук. праць. За матеріалами Всеукраїнської міжвузівської науково-практичної Інтернет-конференції «Особливості психологічної культури працівників освіти в інформаційному суспільстві». ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, Вип. 2. С.217–220.
5. Кузнецова, Л. В. (1981). Особенности мотивационно-волевой готовности детей с задержкой психического развития к школьному обучению. Дефектология. 1981. №6. С.28–34.
6. Слепович, Е. С. (1992). Работа психолога в системе оказания помощи детям с задержкой психического развития от 1 до 7 лет. Методические рекомендации. Минск. 37 с.
7. Фишман, М. Н. (2001). Нейрофизиологические механизмы отклонений в умственном развитии у детей: Учебное пособие. М.: Изд-во УРАО, 2001. 76 с.
8. Hoza B., Mrug S., and other (2005). What Aspects of Peer Relationships Are Impaired in Children With Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder? Journal of Consulting and Clinical Psychology. Vol. 73, No. 3. p. 411–423.
9. Lindsay G., Dockrell J. (2000). The behavior and self-esteem of children with specific speech and language difficulties. British Journal of Educational Psychology. Vol. 70. -p. 583–601.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН МОРЯКА КОЛИ В ЕКІПАЖІ СПІЛКУВАННЯ ТІЛЬКИ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Червоний Олександр Дмитрович

капітан далекого плавання, асистент кафедри навігації і управління судном
Дунайський інститут Національного університету
«Одеська морська академія», Україна

Анотація. Україна завжди була, є та завжди буде морською державою. Морські учбові заклади навчали та готували фахівців морського транспорту дуже високого рівня. Іноземні судновласники все частіше запрошують на працю українських моряків та дуже задоволені професіоналізмом. Тяжка праця на протязі декількох місяців у екстремальних погодних умовах та й ще коли у екіпажі обмежена кількість українськомовних, а іноді і зовсім один серед іноземців. Обмеженість у спілкуванні рідною мовою впливає на психологічний стан моряка та й усього екіпажу що безумовно тягне за собою безпеку мореплавання.

Ключові слова: Україна є морська держава. Фахівці морського транспорту. Іноземні екіпажи морського судна. Обмеженість у спілкуванні із земляками, та спілкування рідною мовою. Психологічний стан моряка. Безпека мореплавання.

Україна є морською державою та завжди морські учбові заклади навчали та випускали різноманітних високого рівня фахівців. Цей факт вже багато років існує, добре знають про це й судновласники та й так звані кріюінгові компанії що займаються комплектуванням екіпажу на морські судна. Українські фахівці морського торгового флоту які працюють на суднах для перевезення різноманітного вантажу вже багато років тому показали й завжди підтверджують надійну якість професіоналізму, вони високо підняли рівень підготовки, та в першу чергу рівень експлуатації суден та якісне відношення до своїх обов'язків чи то командний, чи то рядовий член екіпажу. Майже у всіх морських торгівельних компаніях по всьому Мировому океану вже багато років цей факт має безліч разів свідоцтва тому. Якщо з самого початку коли перші працівники цієї галузі почали шукати роботу у іноземних судновласників, у більшості з цих першопроходців були значні труднощі у спілкуванні, так як там на суднах працюючих під іноземним прапором здебільшого всього члени екіпажу спілкуються англійською мовою. Якщо моряк навіть володів англійською мовою на достатньому рівні, але брак навику й досвіду у розмовному процесу особливо стосовно фахового напрямку надавав свій негативний ефект у відносинах в середині екіпажу та на це дуже реагували старший командний склад судна та звісно що це доходило й до судновласника. Але той же старший командний склад у той же час бачив що ці фахівці достатньо високого рівня й добре розуміють цю справу. І ось тут можна з великим відсотком достовірності ствердити що профіналізм фахівця одержав перевагу. Усім було зрозуміло що якість праці – це головний показник.

Тому у цій ситуації дуже гостро стає питання психологічного стану цього фахівця. Той факт що після тяжкої праці за цілий день на палубі чи у машинному відділенні або несенні ходової вахти на мості чи у центральному посту управління головним двигуном судна, та навіть якщо судно знаходиться біля причалу під вантажними операціями це теж тяжка праця у якій треба зосереджуватися та викладатися по повній як фізичним чином так і морально психологічним. І от нарешті настає час коли можна відпочити, розслабитись, поспілкуватись на загально побутові

чи особисті теми, але і тут стає чергове принципове питання – а с ким він може обговорити ту або іншу тему яка зараз дуже турбує цього працюючого, знаючого фахівця? А с ким обговорити дуже важливу для нього справу чи навіть просто поділитись приємною новиною яку отримав від родини? Навіть немає поруч книжці, улюбленого письменника а усі кінофільми вже багато разів дивився тай майже усі фільми не те що потрібно зараз моряку, щоб хоч якось привести себе у врівноважений стан. Готуючись до цього рейсу-контракту моряк бере з собою декілька книжок улюблених авторів щоб підіймати настрій у тяжку хвилину чи просто будучі у доброму настрої читаючи рідною мовою забути хоч на деякий час про безмежні моря та океани. За якийсь час усі книги прочитані та все повертається к питанню чим займатись у вільну від праці годину? Отже складається ситуація коли людина повністю обмежена у спілкуванні та настає той час коли усі емоції (будь то позитивні, або негативні) треба тримати у собі. Зрозуміло кожному що накопичування емоцій (навіть позитивних) у думках здорової людини може привести до помилкових дій. Таким чином може постраждати той високий рівень надійного фахівця. І ось тут треба діяти, саме тепер настав той час коли кожен мусить досконало вивчити іноземну мову в даному випадку англійську. Вивчити на тому рівні щоб спілкуватися на будь-яку тему: праця, відносини серед членів екіпажу, музика або спорт. Часу є забагато – не можна дивитись по декілька разів той самий фільм. Та що надважливе те що можна навчатися у справжніх носіїв цієї мови для кого вона майже рідна чи вони спілкуються цією мовою ще з дитинства - з батьками. Особлива увага має бути надана до вивчення граматики, правил як побудоване речення. Всі ці фактори значно підвищують рівень ставлення до цього фахівця. Все це дуже важливо у тому сенсі що цьому моряку ніколи буди сумувати, накопичувати у себе внутрішні стресові думки – ця людина зайнята ділом, приємним ділом у свій вільний час. Психологічна ситуація буде у повній рівновазі. Колеги іноземці теж бачать та відчують що рівень знання англійської мови цього моряка з кожним днем зростає. Зростає і самооцінка цього моряка коли він бачить, чує та відчуває що зростає рівень ставлення до нього усього екіпажу не тільки як до досвідченого фахівця та й як до різностороннє розвитою людиною. І всім це подобається, всі це високо цінують, а найголовніше це має впливову на кожного моряка і першу чергу на його внутрішній стан – стабілізує його психологічну самооцінку і додає впевненості. Також кожен має розуміти що коли працюєш з документами або інструкціями обслуговування того чи іншого механізму на мові видавця цього документу можливість що може вкратися будь-яка помилка.

Ще більше значення вивчення англійської мови особливо зараз, має той аспект, що у сьогоднішній дійсності, коли наша країна протистоїть вторгненню країни агресора й різноманітна допомога надходить від країн зі всього світу. І це теж потребує знання англійської мови. Ми бачимо що наші військові проходять навчання та тренування закордоном, отже це також можна розуміти як психологічний стан людини у великому чи невеликому екіпажі якщо будуть складатися будь-які складності які можуть з'явитися із непорозумінням при спілкуванні чи при навчанні. Щоб цього запобігти треба використовувати той будь-який досвід який отримали моряки щоб застосовувати його у збройних силах. Маємо вже й міжнародний досвід коли на державному рівні є підтримка знання англійської мови. Можна впевнено затверджувати що у країнах (мається на увазі такі держави як Румунія та Польща) де вже пішли цим шляхом і там вже є дійсний результат. Тому так актуально стає питання признання англійської мови як другої державної і це рішення має бути затверджено як можна скоріше. Позитивні наслідки цього рішення принесуть приємний вплив на психологічний стан як на моряків а також на населення всієї країни особливо

мешканцям яким все частіше та й частіше приходится спілкуватися з іноземними колегами. Починати цей процес навчання треба починати зі школи, проводити навчання школярів не тільки англійській мові не тільки як навчального предмета а й навчати інші учбові дисципліни.

Отже розглядом психологічного аспекту відносин між людьми будь то у екіпажу морського судна чи у якоїсь воїнської одиниці дуже залежить від спілкування, від розуміння і якщо спілкування та розуміння розташовані на досить високому рівню це обов'язково принесе приємний результат. Коли той чи інший фахівець спілкуючись зі своїм іншомовним колегою не рідною мовою має бути стовідсотково впевнений що його добро розуміють, що його команди будуть виконані так як він наказав і все це приведе к позитивному результату будь то маневрування судна у порту чи ремонт якось важливого механізму.

У процесі маневрування - будь-то постанова судна на швартови до причалу або прохід якимось вузьким каналом кожна команда капітана має бути досконало зрозуміла кожним з членів екіпажу та своєчасно виконана, у цій ситуації немає часу на роздум чи вірно переклав цю команду? - треба виконувати без якихось сумнівів! Від цього зависить безпека судна, його безаварійна робота. Важливою частиною всієї безаварійної роботи судна є тренування всього екіпажу і все це має бути англійською мовою, що дає впевненість що усі члени екіпажу добре розуміють один одного. Тоді й судно буде просуватися по каналу безпечним курсом, головний двигун буде зупинень своєчасно та й будуть подані на причал саме ті швартови які мають буди заведені на березі.

Психологічний стан моряка, кожному зрозуміло він залежить від дуже багатьох факторів: це відсутність поруч рідних та близьких, обмеження у просторі як у фізичному так і в соціальному значеннях, робота та спілкування з абсолютно незнайомими людьми також багато інших факторів і все це підкреслюється та загострюється на фоні мовного бар'єру. Все це підвищує рівень стресу який полягає на моряка. Отже щоб зменшити вплив усіх цих факторів на психологічний стан людини треба заздалегідь вивчати іноземну мову на приємному рівні найкраще до рівня B2 (просунутий) згідно із стандартом Загальноєвропейських Рекомендацій які були розроблені Асоціацією Мовних Експертів. Саме такі фахівці ще вище піднімуть статус Українського фахівця у міжнародному флоті.

Висновки. Упровадження обов'язкової навчальної системи на всіх рівнях особливо з початкової школи в Україні є нагальною потребою сьогодення, адже високий рівень знання англійської мови підвищить рівень не тільки українських фахівців а взагалі усіх українців при спілкуванні з іноземцями.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСВІДУ ПЕРЕБУВАННЯ ДИТИНИ У ЗОНІ БОЙВИХ ДІЙ

Березняк Аліна Сергіївна

здобувач вищої освіти I курсу бакалавра кафедри психології,
Навчально-наукового інституту психології
Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Уже більше тисячі дітей в Україні загинули через повномасштабну війну, але набагато більша кількість дітей зазнала травматичного досвіду у цей період. Очевидним є той факт, що цей досвід так чи інакше впливатиме на їх подальше життя.

Таке поняття як “стрес” досліджувалось, як зарубіжними, так і вітчизняними психологами, біологами, фізіологами та соціологами, зокрема: Г. Еберлейн, Б.В. Кеннон, Г. Сельє, Р. Бернс, Л. Божович, Г. Нікіфоров, Ф. Васильюк, Г. Гребенюк, В. Денісов, В.А. Петьков, Л. Дика, К. Судаков, І. Наєнко, Т. Немчин, Т. Циганчук, О. Черепанова, Ю. Щербатих, та ін. Та хоч у цій галузі було проведено чимало досліджень, ця тема все ще потребує сучасних наукових розробок.

Аналізуючи наукові праці про постстресові дезадаптивні стани на тлі соціальних змін, можна зазначити, що не існує жодної людини, яка отримала стресовий досвід та змогла повернутись до минулого стану та повністю стати такою, якою була до моменту дії стресового фактору. [1]

Вплив стресу на організм призводить до адаптаційного синдрому, який поділяють на три стадії: початковою завжди буде первинна тривога, потім вона змінюється на стан супротиву і врешті йде етап виснаження. Дуже важливо розуміти кожен з цих етапів, аби мати уявлення, що відбувається з людиною, зокрема і дитиною, після дії стресового чинника. [1]

Також поширеним явищем є афективна реакція на стрес, яку можна охарактеризувати як стан різкого гніву, тривоги, страху тощо. Вона виступає у ролі необхідної мотивуючої сили для здійснення долаючої поведінки.

Під терміном «реакція на стрес» можна розуміти низку психічних змін особистості в наслідок того стресового фактору, який її спіткав. [1] Ці зміни можуть проявлятися у вигляді як гострих та і хронічних посттравматичних розладів.

Особливої уваги потребує розлад адаптації особистості, що визначається, як «стан суб'єктивного дистресу і емоційного розладу, що перешкоджають соціальному функціонуванню людини. Адже така стресова подія, як війна, може дуже негативно вплинути на особистість і може зачепити її мікросоціальне середовище та може призвести не тільки до тривоги і занепокоєння, а й викликати такі клінічні захворювання, як анорексія, булемія, диссомнія, енурез та ін. [2]

Тому задача психологів в Україні зараз опанувати технології подолання наслідків такого стресового чинника, як війна, аби запобігти розладу адаптації нашого суспільства.

На думку психологині Л. Романенко діти найчастіше можуть подолати стрес за допомогою гри, адже гра у цьому віці є провідною діяльністю для дитини. Л. Романенко також зазначає, що 20-30% дітей, які близько знаходяться у зоні бойових дій отримують травми психічного стану. І це не враховуючи тих дітей, які окрім перебування у небезпечній зоні, втратили батьків, друзів, рідних. Загалом подібні травмуючі події супроводжуються, тривожною реакцією на гучні звуки та в найгіршому випадку можуть призвести до клінічних психічних хвороб.

Якщо проаналізувати виявлені психологами реакції дітей на стрес, під час перебування у зоні бойових дій, найбільш розповсюдженими є:

- постійна тривожність, навіть під час перебування у безпечній зоні;
- погіршення сну;
- проблеми з ШКТ (шлунково-кишкового тракту);
- погіршення пам'яті;
- високий рівень перевтоми;
- сонливість;
- швидкий або сповільнений темп мовлення;
- розосередження мисленнєвої діяльності;

Також відомі випадки випадіння волосся або його сивіння, також нервового гіперкінезису.

Аналізуючи численні дослідження зарубіжних і вітчизняних психологів, варто зазначити, що фізичне переміщення людини, яка довгий час перебувала у зоні бойових дій, далеко не завжди означає інтелектуальне та емоційне «відчуття» повернення до мирного оточення. Тому дуже часто такі люди страждають, опиняючись у незагрозливій для життя території. Це наштовхує на питання про організацію адаптації травмованого населення на мирних територіях. [2]

Війна запрограмована на руйнування, і на руйнування особистості також, тому слід зазначити, що більшість осіб із зони бойових дій може пристосовуватись до нових умов, але її наслідки вплинуть на кожного. Як зазначалось раніше, на думку науковців, від досвіду перебування у зоні бойових дій, у ментальній площині, повністю прийти до початкового стану не можливо.

Зазначається, що синдром часто має характер не тільки не зникати упродовж життя, а й загострюватись під час стану спокою. [2]

Отже, зараз усі громадяни нашої країни у більшій чи меншій мірі зазнають певного рівня стресу, але є різниця між тим, як сприймає цей стрес доросла людина і як ці події усвідомлює дитина. Страх у дітей та дорослих нині, можна охарактеризувати, як тихе, але постійне внутрішнє почуття. Сюди додається неможливість активно протистояти внутрішньому напруженню. І це не може не змінювати наше буття. Зараз час звертати увагу на свій психологічний стан так на психологічний стан наших маленьких громадян. Нині виникає необхідність для удосконалення методико-психологічної допомоги людям з ПТСР, дітям зокрема. Тому ми маємо фокусуватись на проблемах майбутнього покоління, адже у подальшому саме його представники будуть займати керівні посади та рухати нашу країну на новий рівень розвитку. Й важливо, щоб вони були зі здоровою психікою.

Список використаних джерел:

1. Маркова М.В. Постстрессова психологічна дезадаптація: закономірності розвитку і специфіка клінічних проявів дезадаптивних станів у окремих специфічних груп населення, вразливих до дії макросоціального стресу Харків: Друкарня «Мадрид», 2019. 492 с.
2. Чабан О.С. «Кризові стани в сучасних умовах: діагностика, корекція та профілактика» К.: Видавництво. ТОВ «Галерея Принт», 2017. 174 с.
3. «Коли ми просили дітей намалювати безпечне місце, вони малювали підвали» URL: https://lb.ua/society/2020/09/21/466387_koli_mi_prosili_ditey_namalyuvati.html.

СОЦІАЛЬНІ КОНТЕКСТИ СПІЛКУВАННЯ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Александров Ю.В.

канд. психол. наук, доцент, член асоціація професійних психологів м. Харкова
Національна психологічна асоціація України, м. Харків, Україна

Спілкування, як це впливає з самого значення слова, припускає спільність і взаємозамінність взаємодіючих людей. Відповідно соціалізація індивіда і навчання його спілкуванню протікають в діалозі, контекстуально, оскільки кожен природний акт спілкування, за зауваженням Б. Ф. Ломова, виступає як «акт пов'язаний, в якому дії учасників об'єднані в щось ціле, що пов'язано з новими (в порівнянні з діями кожного окремого учасника) якостями».

Комунікативна компетентність – це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з оточуючими людьми, певна сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування, передбачають уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим для партнера у процесі спілкування.

У сучасному тлумачному психологічному словнику компетентність соціально-психологічна визначається як здатність індивіда ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми в системі міжособистісних відносин. Формується в ході освоєння індивідом систем спілкування і включення в спільну діяльність. До складу її входять: 1) уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; 2) уміння правильно визначати особистісні риси й емоційні стани інших людей; 3) уміння вибирати адекватні способи поведінки з ними і реалізовувати їх у процесі взаємодії [1, с. 203].

Якщо компетентність у різних областях діяльності зазвичай отримується людиною через засвоєння тих чи інших текстів, то комунікативна компетентність формує благо для інтеріоризації соціальних контекстів.

Л. С. Виготський вважав, що роль культури, і перш за все людського колективу, первинна в процесі формування в індивіда вищих психічних функцій, тобто індивідуальний розвиток полягає в перетворенні суспільних відносин в психічні функції. Отже, не людина приходить у світ, а світ в усьому різноманітті суспільних відносин приходить до людини. Цей процес у силу нескінченності світу ніколи не завершується, звідси комунікативну компетентність (поряд з іншими особистісними рисами) не можна вважати підсумковою характеристикою індивіда. Так само помилково представляти комунікативну компетентність як замкнутий індивідуальний досвід, ігноруючи суспільний характер даної соціально-психологічної якості. Придбання комунікативної компетентності або, як її ще називають, інтерперсональною компетентністю є рух від інтер- до інтра-, від актуальних міжособистісних подій до результатів усвідомлення цих подій, які закріплюються в когнітивних структурах психіки у вигляді умінь і навичок і служать індивіду при подальших контактах з оточуючими. Основними джерелами придбання комунікативної компетентності є: соціонормативний досвід народної культури; знання мов спілкування використовуваних народною культурою; досвіду міжособистісного спілкування у виразковій сфері; досвід сприйняття мистецтва [2, с. 40].

В пізнавальній діяльності людини існує специфічна сфера - розуміння самого себе і собі подібних у постійному видозміні психічних станів та міжособистісних відносин. Ця сфера здавна привертала до себе увагу теологів, філософів і моралістів,

але лише в останні десятиліття стала центром інтересів наукової психології. Людина з моменту народження спілкується з іншими людьми. Вона повинна вивчати правила взаємодії з ними і між ними для того, щоб стати соціально повноправним членом суспільства. Ці правила не менш складні, ніж закономірності фізичного світу (встановлення об'єкт-об'єктних відносин) і правила предметної, суб'єкт-об'єктної діяльності. Більш того, сама суб'єкт-об'єктна діяльність, хоча й опосередковано, завжди призначена для інших (або проти інших) і в кінцевому рахунку має свій суб'єктно-суб'єктний аспект. Нарешті, крайній випадок суб'єкт-суб'єктної взаємодії - робота по самовихованню також адресована іншим суб'єктам.

Сферу можливостей суб'єкт-суб'єктного пізнання індивіда можна назвати його соціальною здатністю розуміти самого себе, а також інших людей, їх взаємини і прогнозувати міжособистісні події, формувати особливу, що має емоційну природу, чутливість до психічних станів інших, до їх прагнень, цінностей та цілей. Сентенсивність у свою чергу, передбачає емпатію, тобто здатність відчувати, емоційний резонанс на переживання іншого. Онтогенетична емпатія лежить в основі соціального інтелекту, але з роками ця здатність тьмяніє, витісняючись символічними засобами респонсивності (вербальне вираженням почуттів тощо) [3, с. 184].

Соціальний інтелект сприяє ефективній взаємодії, створює умови для самореалізації особистості професіонала, допомагає суб'єкту досягати поставлених цілей у професійній діяльності. [4, с. 157].

Соціальний інтелект, маючи загальну структурну базу і з когнітивним розвитком, і з емоційними основами моральності, у той же час являє собою відносно незалежну праксеологічну освіту. Існує безліч прикладів коли люди, що відрізняються високими досягненнями у вивченні явищ матеріального світу, виявляються безпорадними в області міжособистісних відносин. При цьому вони зовні можуть справляти враження комунікативно компетентних людей. Тому, вивчаючи соціально-психологічні передумови та розробляючи практичні прийоми розвитку і вдосконалення комунікативної компетентності, необхідно постійно пам'ятати, що в її основі лежить не просте володіння мовою та іншими кодами спілкування, а й особливості особистості індивіда в цілому, в триєдності його почуттів, думок і дій.

Основними джерелами придбання людиною комунікативної компетентності є життєвий досвід, мистецтво, загальна ерудиція та спеціальні наукові методи. Всі ці джерела мають для кожного з нас різну суб'єктивну значимість, однак провідна роль у будь-якому випадку належить життєвому досвіду.

Комунікативна компетентність займає особливе місце у формуванні рівня самоповаги індивіда. Адже результат будь-якої взаємодії з оточуючими кожна людина свідомо чи несвідомо розглядає з точки зору оцінки своєї комунікативної компетентності. При цьому ступінь успішності задуманих актів впливу і використовуваних засобів, щоб справити враження на інших, приймається ним за міру своєї комунікативної компетентності.

За формою і змістом комунікативна компетентність індивіда безпосередньо співвідноситься з особливостями виконуваних ним соціальних ролей. Поняття комунікативної компетентності необхідно доповнити елементами, що відносяться до усвідомлення діяльнісного середовища (соціального та фізичного), що оточує людину, і здатністю впливати на нього для досягнення своїх цілей.

Професійна комунікативна компетентність передбачає насамперед наявність професійних знань, а також загальної гуманітарної культури людини, її вміння

орієнтуватись в навколишньому світі, вмінь і навичок спілкування.

Формування професійної комунікативної компетентності передбачає:

- глибокі професійні знання і оволодіння понятійно-категоріальним апаратом певної професійної сфери та відповідною системою термінів;
- вміле професійне використання мовних стилів і жанрів відповідно до місця, часу, обставин, статусно-рольових характеристик партнера (партнерів);
- знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися у професійному спілкуванні та інше [5, с. 44].

Таким чином, аналіз психологічних досліджень в галузі комунікативної компетентності показує, що сьогодні немає єдиного трактування поняття «комунікативна компетентність». Це трактується неоднозначно і розглядається у зв'язку з характеристикою взаємодії людей. З огляду на знання та вміння в цій області, часто розглядається як особистісна якість і поведінка людини, що базується на індивідуальних здібностях спілкування, що виявляється в соціальній взаємодії з іншими.

Комунікативна компетентність є необхідною умовою успішної реалізації особистості. Оволодіння комунікативною компетентністю - необхідна умова формування соціально активної особистості. Навчитися якісно грамотно і правильно говорити, мати добре поставлений голос, викладати власні думки у вільній інтерпретації, вміти висловлювати свої емоції різноманітними інтонаційними засобами, дотримуватися мовної культури і розвивати вміння спілкуватися необхідно кожному. Комунікативну компетентність доцільно розглядати як систему внутрішніх засобів регуляції комунікативних дій, виділяючи в останній орієнтуючу і виконавчу складові.

Компетентність у спілкуванні має безсумнівно інваріантні загальнолюдські характеристики і в той же час характеристики, історично і культурно обумовлені.

Список використаних джерел:

1. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с (1, с. 203).
2. Денисова О.В. Поняття та сутність комунікативної компетентності студентів технічних ВНЗ. Педагогічні науки // Збірник наук. праць. 2016. Випуск LXX. Том 2.
3. Харченко С.В. Соціальний інтелект і особливості сприйняття та переробки інформації // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Психологія і педагогіка. 2009. Вип. 12. С. 181-188. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuo_app_2009_12_20.
4. Харченко С.В. Соціальний інтелект у професійній діяльності суб'єкта. Право і безпека. 2017. № 3 (66).
5. Гуменна І. Р. Комунікативна компетентність як одна із складових професійної культури майбутніх лікарів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. Серія «Педагогіка, соціальна робота» Випуск 29.

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ У ТРАКТУВАННІ ПОНЯТТЯ «АКАДЕМІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ» ШКОЛЯРІВ

Юрченко Наталія Юріївна

здобувачка вищої освіти факультету соціальної та психологічної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Україна

Однією з головних стратегічних цілей освіти на сучасному етапі розвитку держави є підвищення якості освітнього процесу, який безпосередньо пов'язаний з тим, наскільки повноцінно розвиваються здібності учнів. У зв'язку з цим постає питання створення особливих умов для пізнання та повної гармонії школяра. Розвиток особистості кожного учня неможливо забезпечити без урахування психологічної адаптації до навчальної діяльності, що передбачає перебудову когнітивної, мотиваційної та афективно-вольової сфери дитини під час переходу до організованого шкільного навчання.

Науково встановлено, що адаптація – це процес пристосування до нових умов або вимог середовища, а результатом має бути адаптаційна здатність, яка є показником життєвої компетентності особистості. Розуміння психологічної адаптації включає всі відомі визначення адаптивних функцій: адаптація, інтеграція, організація, регулювання, баланс та/або дезорганізація, орієнтація у соціальному середовищі тощо [2].

Термін адаптація (лат. adaptation — пристосовувати, влаштовувати; англ. adaptation — пристосовувати, пристосовуватися) означає пристосування, процес пристосування, здатність пристосовуватися до мінливих умов середовища [5].

Проблема академічної адаптації у працях таких учених як С. М. Дмитрієва, Т. В. Дорожевець, Еліас М. Дж., Местре Дж. М., Є. В. Підчасов, О. Д. Соловйова, Р. М. Шаміонов, О. О. Щербаківа, та ін. На думку дослідників, основними критеріями та показниками академічної адаптації є успішність, внутрішні навчальні мотиви, оцінка власної ефективності, шкільна тривожність та готовність до ризику.

Шкільна адаптація включає позитивний розвиток простору навколо особистості і пов'язана з її здатністю до психологічного, особистісного та соціального саморозвитку. Адаптація до школи – це безперервний процес адаптації до умов навчальної діяльності. Шкільна адаптація є більш широким поняттям, ніж академічна адаптація, що передбачає не лише адаптацію до навчальної діяльності, а й психофізіологічну перебудову організму учнів. Академічна адаптація, у свою чергу, включає процес і результат адаптації учня до шкільного освітнього середовища з акцентом на його зміст і навчання.

Шкільна адаптація – це модель, структурними елементами якої є: соціальна адаптація, особистісна адаптація та академічна адаптація. Соціальна адаптація – це характеристика вступу учнів у соціальні групи, індивідуальна – прийняття стану «Я – школяр», академічна – ступінь сприйняття показників навчання, норм шкільного життя [1].

Д. Ю. Соловйова [3] запропонувала структуру шкільної адаптації, в якій вказувала, що по перше – це організаційна адаптація, тобто адаптація учнів до організаційної системи шкільного життя (критерії адаптації: сформовані внутрішні позиції учнів та засвоєння шкільних норм). Наступним є виховання та мотиваційна адаптація, які є основними критеріями успішності, формування мотиваційних систем у школі. Соціальна адаптація, яка включає особливості поведінки дитини в школі,

найбільш відповідну поведінку та просторово конструктивну взаємодію з учнями та вчителями. Завершальним компонентом є психологічна перебудова з особливим акцентом на емоційну діяльність школяра, а критерієм успішної адаптації на цьому рівні вважається стабільний емоційний стан.

У науковій літературі немає чіткого визначення поняття «академічна адаптація» та його складових. У сучасних дослідженнях це явище пов'язане з проблемою адаптації іноземних студентів, які навчаються в українських вищих закладах освіти. Згідно з цими дослідженнями, академічна адаптація – це пристосування до нових умов освітнього середовища з акцентом на навчальній діяльності та змісті освіти. Академічна адаптація школяра – це пристосування учнів до навчальної діяльності, у тому числі сприйняття вимог вчителів і ритму навчальної діяльності, бажання оволодіти навчальною діяльністю, дотримання правил поведінки в класі, установок до навчання, пізнавальної діяльності, що характеризується узгодженням бажань і дій для сприяння організації навчальної діяльності та самоорганізоване учнівське компетентнісне освітнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Дорожевец, Т. В. (2005). Изучение школьной дезадаптации. Витебск. 182 с.
2. Підчасов, Є. В. (2008). Основні підходи до проблеми соціально-психологічної адаптації. Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Психологічні науки. Випуск 12. КиМУ, С. 147–158.
3. Соловьева, Д. Ю. (2012). Факторы адаптации первоклассников в школе. Вопросы психологии. № 4. С. 23–31.
4. Шамионов, Р.М. (2012). Соотношение адаптационной готовности и социальной активности личности. Теоретическая и экспериментальная психология. Т. 5. № 2. С. 73–77.
5. The World Book Encyclopedia. (2001). Vol. 1. WorldBook, Inc. Chicago. 470 p.

СЕКЦІЯ XXIV. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

FEATURES OF DEPRESSIVE FORMATION PROCESSES AMONG HIV-INFECTED PERSONS

Serheta Ihor Volodymyrovich

Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department
of General Hygiene and Ecology
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsya, Ukraine

Dudarenko Oksana Borisivna

PhD, Associate professor of the Department of General Hygiene and Ecology
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsya, Ukraine

AIDS is perceived by everyone as a disease that has a number of negative consequences, including social and psychological ones. HIV/AIDS forms the identity of the individual, which is determined by a number of factors. Firstly, the patient is affected by stress caused by information about the fact of infection, secondly, the disease, as such, forms the prerequisites for the fact that a person feels like an outcast from society. All this leads to the emergence of deep mental disorders [1, 2, 3, 4].

Stigmatization and discrimination have a deep psychological impact on the self-awareness of people with HIV/AIDS, contribute to the formation of asthenic and depressive reactions, low self-esteem, etc. [UNAIDS, 2003]. Therefore, the neuro-emotional state and the level of social-psychological adaptation of HIV-infected persons is an extremely important factor in stabilizing the epidemic situation in society.

The purpose of the scientific work is to study the peculiarities of the processes of formation of depressive states among HIV-infected persons and to determine the place of depression in the epidemic process of this disease.

Examination of persons infected with the human immunodeficiencyvirus was carried out using the method of differential diagnosis of depressive states by Zung Self-Rating Depression Scale.

The methodology is developed for differential assessment of the processes of formation and development of depressive states, as well as states that are close to depression, screening diagnostics during mass research and for the purpose of preliminary pre-hospital diagnostics.

The research was conducted on the basis of the infectious disease department of the city clinical hospital No. 1 and in the Vinnytsia regional clinical anti-tuberculosis dispensary, where 31 HIV-infected patients (24 women and 27 men) aged 24 to 55 years were receiving inpatient treatment. All examined patients had HIV antibodies.

The first group included patients (87.1%) with signs of persistent generalized lymphadenopathy in combination with opportunistic (oral candidiasis, pulmonary tuberculosis, and bacterial infections) diseases.

The second group consisted of patients infected with human immunodeficiency virus (12.9%), among whom severe manifestations of opportunistic (pneumocystis pneumonia,

invasive candidiasis, tuberculous meningoencephalitis, AIDS-dementia complex) infection were observed. The above-mentioned group consisted of patients with a terminal stage.

In the HIV-infected patients belonging to the first group, the following features of the depressive state were determined: in 37.1% of people - a state without depression; 18.5% of people have mild depression, which has a neurotic or situational genesis; 33.3% of people have a subdepressive state or masked depression; 11.1% of people have a true depressive state.

At the same time, a true depressive state was observed among all patients of the second group.

The reason for the manifestations of depressive states in AIDS is the direct reaction of the individual to establishing the fact of infection and further progression of the infectious disease. A depressed or subdepressive mood is characterized by a decrease in a person's mental and social activity, sleep disorders, vegetative and vegetative-somatic functions, communication disorders, etc.

All of the above indicates the need to study the features of social and psychological adaptation of patients at various stages of the infectious process and lead to an urgent need to develop a set of psychohygienic measures aimed at improving the psycho-emotional state and quality of life of HIV-infected persons.

References:

1. Мороз В. М., Серебреннікова О. А., Сергета І. В., Стоян Н. В. (2021) Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".
2. Сергета І. В., Браткова О. Ю., Серебреннікова О. А. (2022) Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). Журнал НАМН України. 28 (1). 306-326.
3. Сергета І. В., Серебреннікова О. А., Стоян Н. В., Дреженкова І. Л., Макарова О. І. (2022) Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. Довкілля та здоров'я. 2 (103). 32-41.
4. Тимошук О. В., Полька Н. С., Сергета І. В. (2020) Наукові основи комплексної гігієнічної оцінки якості життя та адаптаційних можливостей сучасної учнівської і студентської молоді. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".
5. Makarov Serhii Y., Stoyan Nataliya V., Serheta Ihor V., Taran Oksana A., Dyakova Oksana V. (2019) Peculiarities of the interaction of the indicators of psychophysiological adaptation of modern students in the context of the effective monitoring of individual health of young women and young men. Wiadomości Lekarskie., LXXII, nr 5 cz II. 1053-1058.

ВЗАЄМОДІЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ІЗ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Бідучак Анжела Степанівна

ORCID ID: 0000-0003-3475-1497

кандидат медичних наук, доцент

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

В даний час значно збільшилася кількість випадків зменшення честі та гідності медичних працівників. При цьому в переважній більшості подібних ситуацій медичні працівники не намагаються реалізовувати свої права на захист честі, гідності та професійної репутації, що пов'язано з низьким рівнем правової грамотності та небажанням витрачати час на такі розгляди.

Це загрожує значним зниженням поваги з боку суспільства до медичних працівників, розчаруванням у власній професії, зростанням конфліктних ситуацій у системі «лікар-пацієнт-родичі пацієнта».

Якщо в медичну організацію несподівано відвідують представники засобів масової інформації (ЗМІ), дуже важливо з перших хвилин спілкування дотримуватися правильного алгоритму взаємодії. За законом про засоби масової інформації журналісти мають право відвідувати медичні організації та вправі збирати інформацію будь-яким встановленим законом способом. Представники ЗМІ можуть подавати запити на збір інформації, але ніщо не заважає кореспондентові скористатися своїм правом відвідування медичної організації безпосередньо. При цьому журналіст має обов'язок, встановлений законом, пред'явити службове посвідчення. Починати очне спілкування з журналістом рекомендується з перевірки його службового посвідчення.

У кожному випадку необхідно дотримуватися певної тактики. Якщо йдеться про пацієнтів, то бесіда з представниками ЗМІ будується з урахуванням того, що на медичну організацію покладається обов'язок з охорони лікарської таємниці – тих відомостей, які стали відомі медичним працівникам при зверненні пацієнта до медичної організації, які включають досить великий обсяг різного роду інформації.

Нерідко у медичних організаціях проводиться відеозйомка або фотографування. Ці дії мають бути дуже жорстко врегульовані. Важливо знати, що відеозапис, фотографування та аудіозапис медичного працівника при виконанні ним своїх професійних обов'язків можливі виключно за згодою самого медичного працівника як суб'єкта персональних даних.

Важливо пам'ятати, що в кожній медичній організації існує режим відвідування, і у відповідних документах повинні бути зазначені приміщення, в які не можна проходити без спеціальної підготовки або обробки, і журналісти не можуть бути допущені, наприклад, приміщення, які вимагають особливих санітарних умов. Крім того, можна в правилах внутрішнього розпорядку організації відобразити конкретні випадки та час, коли журналісти можуть перебувати у приміщеннях медичної організації.

Висновок. Професійна діяльність лікаря, незалежно від його досвіду та спеціалізації, характеризується підвищеною конфліктністю під час надання медичної допомоги з наступним висвітленням у засобах масової інформації. Це пов'язано з великою кількістю потенційних причин, адже зустрічаються пацієнти, які незадоволені наданими медичними послугами, незважаючи на постійне

вдосконалення лікування та новітні методи лікування.

Список використаних джерел:

1. Заборовський ВВ, Нечипорук ЛД. Поняття та сутність юридичного конфлікту у сфері медичної діяльності. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2021; 63: 136-40.
2. Глебов АС. Співпраця лікаря з Інтернетом і соцмережами: дві сторони однієї репутації. Ваше здоров'я [Інтернет]. 2019 [цитовано 2023 Січ 30]. Доступно: <https://www.vz.kiev.ua/spivpratsya-likarya-z-internetom-i-sotsmerezhamy-dvi-storony-odniyeyi-reputatsiyi/>.
3. Тихомиров ОО, Тугарова ОК. Юридична відповідальність за порушення в інформаційній сфері. Київ; 2015. 172 с.

ВИБІР РЕЖИМУ РІДИННОЇ РЕСУСЦИТАЦІЇ У ПОСТРАЖДАЛИХ НА ПОЛІТРАВМУ З ПРОВІДНИМ КОМПОНЕНТОМ ТОРАКАЛЬНОЇ ТРАВМИ

Курсов Сергій Володимирович

д-р. мед. наук, професор кафедри медицини
невідкладних станів та медицини катастроф
Харківський національний медичний університет, Україна

Білецький Олексій Володимирович

д-р. мед. наук, професор кафедри медицини невідкладних станів,
анестезіології та інтенсивної терапії
Харківський національний медичний університет, Україна

Актуальність проблеми. Травма є основною причиною смерті та інвалідності у людей віком до 45 років у всьому світі, а смертельні випадки, пов'язані з травмами, перевищують кількість смертей, пов'язаних із раком. До 50% пацієнтів із політравмою отримують певний вид травми грудної клітки, і ці травми вважаються важкими [1]. У 8-18% випадків травми грудної клітки асоційовані з крововтратою, що сягає 1500 мл. Крововтрата, яка відбувається у плевральну порожнину, сприяє здавлюванню та колапсу відповідної легені і розвитку гострої дихальної недостатності (ГДН). Зменшення оксигенації крові на тлі крововтрати значно обмежує компенсаторні можливості організму в постраждалих з торакальною травмою, внаслідок чого нерідко такі пацієнти перебувають у критичному стані [2]. Проте компенсація крововтрати за рахунок застосування тільки плазмозамінних розчинів при торакальній травмі буває небезпечною для хворого через розвиток гемодилуційної коагулопатії, яка веде до збільшення обсягу та тривалості крововтрати і кількості інших ускладнень [3]. Тому серйозне питання виникає про вибір оптимального обсягу інфузійної терапії та швидкості введення рідини хворим з торакальною травмою на перші 1-2 доби від її отримання.

Метою роботи вивчити ефективність стабілізації функції зовнішнього дихання (ФЗД) та показників гемодинаміки у пацієнтів з торакальною травмою на тлі політравми за допомогою застосування ліберального та рестриктивного режимів рідинної ресусцитації протягом 1-ї доби від отримання травми.

Матеріали і методи. Обстежено 40 постраждалих з політравмою у віці від 30 до 69 років з провідним компонентом торакальної травми. Всі пацієнти – чоловіки. Рандомізацію забезпечили таким чином. З метою збільшення об'єктивізації нашого дослідження до груп порівняння набирали хворих із аналогічною оцінкою тяжкості стану в порядку, який відповідав відношенню першого хворого, що надходив до клініки, до контрольної групи (ліберальний режим рідинної ресусцитації), а наступного, з подібними пошкодженнями та аналогічним ступенем їх тяжкості – до основної групи (рестриктивний режим). Тяжкість травми оцінювалася за шкалами AIS (Abbreviated Injury Scale, скорочена шкала тяжкості травми), ISS (Injury Severity Score, шкала тяжкості пошкоджень). Тяжкість травми органів грудної клітки оцінювали за шкалою TTSS (Thoracic Trauma Severity Score), а тяжкість ушкодження легень та ГДН за шкалою Murray, яку також часто застосовують для визначення тяжкості стану пацієнтів з гострим респіраторним дистрес-синдромом (ГРДС) [4]. До контрольної групи включено 20 хворих, і 20 хворих до основної. Ліберальний режим

рідинної ресусцитації включав внутрішньовенне введення 2000-2500 мл збалансованих ізотонічних ацетатних кристалоїдних розчинів, введення 1000 мг транексамової кислоти в 200 мл фізіологічного розчину, 1000 мг етамзилату в 200 мл фізіологічного розчину та 500 мл колоїдних плазмозамінників на основі 4% модифікованої желатини. Отже, обсяг інфузійної терапії в перші 4 години від отримання травми, зазвичай, сягав 3000 мл і більше. Рестриктивний режим передбачував введення 500 мл збалансованих ізотонічних ацетатних кристалоїдних розчинів, введення 1000 мг транексамової кислоти в 200 мл фізіологічного розчину, 1000 мг етамзилату в 200 мл фізіологічного розчину та до 1000 мл колоїдних плазмозамінників на основі 4% модифікованої желатини, і, таким чином, в перші 4 години від отримання травми сягав 2000 мл. Після операції відміни в темпі введення рідини у хворих визначалися потребою в застосуванні компонентів крові (еритроцитів та свіжозамороженої плазми). Адже гемотрансфузії проводилися, головним чином, вже не в операційній, а у відділенні інтенсивної терапії (ВІТ), після виконання повноцінної хірургічної корекції. Питання про потребу в трансфузії компонентів крові вирішували, орієнтуючись на обсяг травматичних ушкоджень, що можна побачити, спостерігаючи за темпом крововтрати, орієнтуючись на динаміку показників гемоконцентрації (концентрації гемоглобіну та гематокритне число; триразове визначення), показники центральної гемодинаміки. Основні показники, що характеризують групи пацієнтів, які досліджувалися, представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Характеристика пацієнтів з торакальною травмою контрольної та основної груп дослідження при надходженні їх до операційної ургентної клініки (M±SD)

Показник / Група	Контрольна група	Основна група	p
Кількість пацієнтів, n	20	20	1
Чоловіки/жінки, n/n	20/0	20/0	1
Вік хворих, роки	43,70±8,49	43,85±10,35	0,96
Індекс маси тіла, кг/м ²	25,50±1,76	25,78±0,97	0,87
Площа поверхні тіла, м ²	2,00±0,05	1,99±0,05	0,91
Оцінка за AIS, бали	3,95±0,51	4,15±0,67	0,39
Оцінка за ISS, бали	25,25±3,35	26,35±4,39	0,38
Оцінка за TTSS, бали	9,55±1,36	9,75±1,74	0,69
Частота дихання, 1/хв.	21,55±1,10	21,95±1,43	0,33
Частота пульсу, 1/хв.	110,65±2,94	110,90±3,01	0,79
Систолічний артеріальний тиск, мм Hg	118,00±5,71	119,90±8,26	0,51
Діастолічний артеріальний тиск, мм Hg	74,25±4,94	72,00±4,70	0,15
Середній артеріальний тиск, мм Hg	88,83±4,62	87,83±5,10	0,52
SpO ₂ % при диханні повітрям, %	85,10±1,68	84,45±1,88	0,26
SpO ₂ % при диханні 60% киснем (не тугою маскою), %	93,40±0,68	93,40±1,35	1
Перфузійний індекс, %	2,20±0,34	2,13±0,26	0,44
Концентрація гемоглобіну в крові, г/л	128,70±10,69	130,80±10,79	0,54
Однобічний гемопневмоторакс, n	16	16	1
Двобічний гемопневмоторакс, n	4	4	1
Флотація грудної клітки, n	0	0	1

З тих даних, що представлено в табл. 1, можна заключити, що групи дослідження за провідними характеристиками статистично не розрізнялися, і в процесі дослідження отримано репрезентативні результати.

Ефективність того чи іншого режиму рідинної ресусцитації у постраждалих з політравмою, провідним компонентом ушкодження в яких була торакальна травма,

визначали за якістю відновлення в хворих показників ФЗД, за стабільністю гемодинаміки, за потребою в застосуванні компонентів крові (кількості одиниць гемотрансфузії), за строками в необхідності знаходження в плевральній порожнині дренажів та потреби в проведенні інвазійної ШВЛ в зв'язку з наявністю синдрому ГДН бронхо-легеневого або парієтального типу.

Показники частоти дихання, пульсу, артеріального тиску (АТ), сатурації периферичної артеріальної крові киснем ($SpO_2\%$) та перфузійного індексу моніторувалися. Результати дослідження оброблено за допомогою визнаних методів сучасної математичної статистики та представлено у вигляді $M \pm SD$ (значення середньої статистичної величини $\pm$ стандартне відхилення). Для визначення достовірності відмінності результатів перевіряли вибірки на нормальність розподілу. Для перевірки розподілення на нормальність використовували критерій Shapiro-Wilk та критерій χ^2 -квадрат. При наявності відповідності обох вибірок, які порівнювалися, «класичному» нормальному Гаусовому розподілу використовували параметричний критерій достовірності Стюдента (Student, t-test). Якщо хоча б одна з вибірок не відповідала нормальному розподілу, для порівнянь між двома групами використовувався непараметричний критерій Вілкоксона (Wilcoxon W-test). При порівнянні частотних показників використовували критерій χ^2 -квадрат Pearson (Пірсона). Наявність достовірних відмін констатували при значенні вірогідності збігу подій (результатів) p , що менше 0,05.

Результати та їх обговорення. Всі пацієнти, яких включено до дослідження, вижили, і після надання допомоги у ВІТ були переведенні для лікування до загальних палат відділення політравми. Характеристику стану хворих на початку 2-ої доби після хірургічної корекції та потреби в застосуванні певних заходів інтенсивної терапії представлено в табл. 2.

Таблиця 2.

Визначення ефективності ліберального та рестриктивного режимів рідинної ресусцитації у постраждалих на політравму з провідним компонентом торакальної травми ($M \pm SD$)

Показник / Група	Контрольна група	Основна група	p
Кількість хворих на самостійному диханні, n	8	10	> 0,05
Кількість хворих на ШВЛ, n	12	10	> 0,05
Оцінка за шкалою Murray для тих, хто на ШВЛ, бали	4,60 $\pm$ 0,97	4,50 $\pm$ 0,76	> 0,05
Частота дихання, 1/хв.	21,90 $\pm$ 0,74	20,50 $\pm$ 0,90	< 0,05
Частота пульсу, 1/хв.	91,15 $\pm$ 4,78	87,40 $\pm$ 5,17	< 0,05
Систолічний артеріальний тиск, мм Hg	117,00 $\pm$ 5,48	122,00 $\pm$ 6,57	< 0,05
Діастолічний артеріальний тиск, мм Hg	73,00 $\pm$ 4,10	75,50 $\pm$ 4,56	> 0,05
Середній артеріальний тиск, мм Hg	87,67 $\pm$ 3,80	91,00 $\pm$ 4,85	< 0,05
$SpO_2\%$ при диханні повітрям, %	91,05 $\pm$ 1,70	92,35 $\pm$ 1,60	< 0,05
$SpO_2\%$ при диханні 40% киснем (назальні катетери), %	95,50 $\pm$ 0,89	96,40 $\pm$ 0,99	< 0,05
$SpO_2\%$ вентиляція 50% киснем при проведенні ШВЛ, %	97,30 $\pm$ 0,48	97,75 $\pm$ 0,46	> 0,05
Перфузійний індекс, %	4,08 $\pm$ 0,44	4,65 $\pm$ 0,56	< 0,05
Тривалість дренування плевральної порожнини, днів	5,40 $\pm$ 1,79	4,25 $\pm$ 1,16	< 0,05
Потреба в одиницях гемотрансфузії, n	4,55 $\pm$ 1,05	3,40 $\pm$ 1,19	< 0,05

Результати дослідження демонструють, що режими рідинної ресусцитації не впливали на тривалість респіраторної підтримки за допомогою інвазійної ШВЛ. Ті

пацієнти, які знаходилися на ШВЛ, мали порівняно рівну величину оцінки за шкалою ушкодження легень Mugaу. Проте показники, що відбивають спроможність ФЗД та стан гемодинаміки у хворих достовірно розрізнялися. Пацієнти, які знаходилися на самостійному диханні, мали достовірно меншу частоту дихання в умовах проведення кисневої терапії після заходів інтенсивної терапії з застосуванням рестриктивного режиму рідинної ресусцитації. Після рестриктивної рідинної ресусцитації, яка, зазвичай, характеризується зменшенням обсягу інфузійної терапії, особливо за рахунок кристалоїдних плазмозамінників та раннім застосуванням колоїдних плазмозамінних розчинів й компонентів крові, у пацієнтів спостерігалася достовірна менша вираженість тахікардії в порівнянні з тими, хто піддавався ліберальному режиму рідинної ресусцитації. У хворих основної групи визначено достовірно більш високі значення величини систолічного та середнього АТ. Показник перфузійного індексу також виявився достовірно більшим при використанні рестриктивного режиму рідинної ресусцитації, хоча й середні значення цього показника у хворих обох груп відповідали нормальним значенням.

При визначенні $SpO_2\%$ на самостійному диханні повітрям було визначено, що майже у всіх хворих мала місце системна артеріальна гіпоксемія 1-го ступеня тяжкості. Проте величина показника $SpO_2\%$ виявилася достовірно більшою у хворих основної групи, з рестриктивним режимом рідинної ресусцитації. В тих випадках, коли пацієнти мали самостійне дихання, і для усунення гіпоксемії була застосована киснева терапія через назальні катетери, величина $SpO_2\%$ також була достовірно більшою у хворих основної групи. При проведенні ШВЛ 50% киснем показник $SpO_2\%$ у хворих основної та контрольної групи достовірно не розрізнявся.

Середня тривалість знаходження дренажу в плевральній порожнині виявилася достовірно більшою в тих хворих, хто піддавався ліберальному режиму рідинної ресусцитації. Більш тривалі втрати серозно-геморагічної рідини з плевральної порожнини цілком можуть бути пояснені наявністю гемодилуційної коагулопатії, яка вже називають дуже характерною для тих випадків, коли в ранньому періоді травми застосовуються кристалоїдні плазмозамінні розчини в великому обсязі або у великому темпі [5].

Пацієнтам, які піддавалися ліберальному режиму рідинної ресусцитації, після операції для усунення дефіциту кисневої ємності крові та для поповнення коагуляційного потенціалу знадобилася достовірно більша кількість трансфузій компонентів крові в порівнянні з тими хворими, в яких був застосований рестриктивний режим. Отже, у постраждалих на політравму з провідним компонентом торакальної травми застосування рестриктивного режиму рідинної ресусцитації значно позитивніше впливало на темпи відновлення в хворих ФЗД, встановлення гемодинамічної компенсації, строки необхідного дренирування плевральної порожнини та на обмеження потреби в використанні компонентів крові.

Висновок. При проведенні первинної рідинної ресусцитації у постраждалих на політравму з провідним компонентом торакальної травми бажано обмежувати введення до організму плазмозамінних розчинів, особливо кристалоїдних, і якомога раніше застосувати компоненти крові (еритроцити, свіжозаморожену плазму). Обмеження введення рідини до організму хворим з синдромом гострої дихальної недостатності бронхо-легеневого походження асоційоване із покращенням строків відновлення повноцінної функції зовнішнього дихання, показників центральної та периферичної гемодинаміки, скороченням строків знаходження дренажу в плевральній порожнині та зменшенням потреби в гемотрансфузіях.

Конфлікт інтересів. Не заявлений.

Список використаних джерел:

1. Lundin A., Akram S.K., Berg L., Göransson K.E. & Enocson A. (2022) Thoracic injuries in trauma patients: epidemiology and its influence on mortality. *Scandinavian Journal of Trauma, Resuscitation and Emergency Medicine*. 30, Article 69. <https://sjtrem.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13049-022-01058-6>.
2. Ertekin A., Öcalan D., Öcalan K. & Gencer A. (2021) Analysis of patients requiring urgent thoracotomy. *European Review for Medical and Pharmacological Sciences*. 25, 4345 – 4350. <https://www.europeanreview.org/wp/wp-content/uploads/4345-4350.pdf>.
3. Martini G., Giamello D., Arese Y., Bertolaccini L., Basile E., Bernardi E., Morra F., Corsini F., Tosello F., Sobrero G., Greco G., Barutta E., Bironzo M. & Lauria G. (2022) Higher Crystalloids Volumes Predict Adverse Outcomes in Emergency Department Patients with Blunt Thoracic Trauma. *European Respiratory Journal*. 60, 1634. DOI: 10.1183/13993003.congress-2022.1634.
4. Choudhury S.K. & Bhavsar K. (2023) Murray Score for Acute Lung Injury. *The Virtual Hospital iCliniq. Respiratory Health*. Published on Feb 07, 2023 and last reviewed on Feb 14, 2023, from <https://www.icliniq.com/articles/respiratory-health/murray-score>.
5. Shenkman B., Budnik I., Einav Yu., Hauschner H., Andrejchin M. & Martinowitz U. (2017) Model of trauma-induced coagulopathy including hemodilution, fibrinolysis, acidosis, and hypothermia Impact on blood coagulation and platelet function. *Journal of Trauma and Acute Care Surgery*. 82(2), 287-292. DOI: 10.1097/TA.0000000000001282.

ВИЯВЛЕННЯ СЕНСИБІЛІЗАЦІЇ ДО ВІТАМІНІВ У ХВОРИХ НА ЛІКАРСЬКУ ХВОРОБУ МЕТОДОМ МІКРОХВИЛЬНОЇ ДІЛЕКТРОМЕТРІЇ

Хміль Наталія Володимирівна

ORCID ID: 0000-0001-7916-5921

канд. біол. наук, доцент кафедри біомедичної інженерії
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Колесніков Володимир Григорович

ORCID ID: 0000-0001-7822-4774

канд. фіз.-мат. наук, старший науковий співробітник відділу біологічної фізики
Інститут радіофізики та електроніки ім. О.Я. Усикова НАН України, Україна

За останні роки в різних країнах світу показники захворюваності на лікарську хворобу та ускладнень лікарської терапії складають близько 30 %. Фармакологічна галузь наразі пропонує різноманітні синтетичні лікарські препарати, які викликають побічну дію, небажану в певній клінічній ситуації. Тому, лікарська хвороба є однією з актуальних проблем сучасної клінічної медицини. Крім того, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, 20 % практично здорових людей мають приховану сенсибілізацію, що супроводжує реакції гіперчутливості негайного та сповільненого типів. Віднесення лікарської хвороби до єдиної нозологічної форми ускладнюються різноманітною та неоднозначною симптоматикою, яка може проявлятися як алергодерматозами, так і важким перебігом – набряк Квінке, кропив'янка та анафілактичний шок. Особливо, від ускладнень фармакотерапії, страждають пацієнти з ослабленою імунною системою, конституційно-генетичною схильністю на тлі основної соматичної або шкірної патології. Серед чинників лікарської хвороби на першому місці є антибіотики пеніцилінового та цефалоспоринового ряду (33 %), на другому – вакцини (22,8 %) та анестетики (18,5 %), на третьому – вітаміни: за останні 10 років в Україні з 45 тис. повідомлень про анафілаксію, викликану медикаментозною алергією, на вітаміни припадає 6 %.

Вітаміни та полівітамінні препарати викликають реакції гіперчутливості (РГЧ) першого типу – це негайні реакції, що розвиваються протягом менш як години та є *IgE* залежними, а також четвертого типу – реакції сповільненого типу, які розвиваються в перші 24 години та пов'язані з Т клітинами та *Ig G*. Вітамін *B₆* провокує розвиток РГЧ сповільненого типу. Вітамін *B₉* є потенційним алергеном із високою імуногенністю на частоту зустрічальності. Вітаміни *B₁*, *B₂*, *B₁₂* також є імунологічно агресивними, однак розвиток РГЧ негайного типу описано в поодиноких повідомленнях [1, 2]. РГЧ на полівітаміни перебігають у вигляді реакцій негайного типу. Алергенами можуть виступати як самі вітаміни, так і компоненти препаратів: оболонка таблеток, солі металів, ароматизатори, барвники, консерванти.

Приймаючи до уваги дані експериментальних та клінічних досліджень про те, що біохімічні зміни плазми крові при сенсибілізації вітамінними препаратами можуть бути викликані присутністю речовин низької та середньої молекулярної маси, патологічних пептидів, продуктів катаболізму білків і пуринів, у хворих на лікарську хворобу вивчали діелектричну проникність (ϵ) та динамічний поверхневий натяг (ДПН) (σ).

Діелектрична проникність є одним із показників оцінки фізіологічної норми та

патології організму людини на молекулярно-клітинному рівні [3, 4]. Діелектрична проникність області γ -дисперсії вільної води відображає динамічну поведінку молекул води у вільному (об'ємному) та зв'язаному з білками плазми крові (гідратаційному) стані. ДПН позначається на зміні концентрації та відношенні електролітів, гормонів, продуктів перекисного окиснення ліпідів. Сенсibilізація також супроводжується ендogenous інтоксикацією та появою в кровотоці речовин з детергентною дією: ці речовини також здатні змінювати ДПН плазми крові.

За допомогою апаратурно-реєструючого комплексу на базі мікрохвильової діелектрометрії (рис. 1) проведено візуалізацію інтегральної зміни гідратації білкових компонентів плазми крові хворих на лікарську хворобу із сенсibilізацією до вітамінів групи *B* в залежності від нозологічної форми алергодерматозу за параметром ϵ' . Оцінка інтегральної зміни вільної та зв'язаної води на білкових молекулах плазми крові проведена на частоті $f = 37,7$ ГГц. Для контролю ДПН плазми крові на виході 8-мм хвильоводу була розміщена вимірювальна п'єзокювета. У *sweep*-режимі п'єзокювета піддавалася впливу частот акустичного діапазону ($f = 5 \dots 25000$ Гц), які викликають хвильові коливання різних мод на робочій поверхні біологічної рідини. Рівень ендogenous інтоксикації оцінювали за вмістом речовин низької та середньої молекулярної маси в плазмі крові.

Рис. 1. Блок-схема апаратурно-реєструючого комплексу для вимірювання діелектричних параметрів та динамічного поверхневого натягу при модуляції п'єзоелемента акустичними частотами

Висновки. Встановлено зміни значень ϵ' та σ плазми крові в залежності від вітамінного препарату та нозологічної форми алергодерматозу – алергічний чи atopічний дерматит. Висока кореляційна залежність діелектричних параметрів та динамічного поверхневого натягу плазми крові з показником вмісту речовин низької та середньої молекулярної маси ($r_s = +0,89$) та ($r_s = +0,91$), відповідно, дозволяє рекомендувати мікрохвильову діелектрометрію як додатковий засіб експрес візуалізації розвитку сенсibilізації до вітамінів, яка супроводжує патологічні зміни шкіри.

Список використаних джерел:

1. Ou, L. S., Kuo, M. L., & Huang, J. L. (2001). Anaphylaxis to riboflavin (vitamin B2). *Annals of allergy, asthma & immunology: official publication of the American College of Allergy, Asthma,*

- & Immunology, 87(5), 430–433. [https://doi.org/10.1016/S1081-1206\(10\)62927-4](https://doi.org/10.1016/S1081-1206(10)62927-4).
2. Kartal, O., Gulec, M., Demirel, F., Yesillik, S., Caliskaner, Z., & Sener, O. (2012). Vitamin B12 allergy and successful desensitisation with cyanocobalamin: a case report. *Allergologia et immunopathologia*, 40(5), 324–325. <https://doi.org/10.1016/j.aller.2011.10.003>.
3. Солошенко, Е.М. Кондакова, Г.К., Хміль, Н.В., Колесніков, В.Г., Шевченко, З.М., & Ярмач, Т.П. (2019). Виявлення сенсibiliзації до пеніциліну G. *Дерматологія та венерологія*, 2(84), 35–39. <http://doi.org/10.33743/2308-1066-2019-2-35-39>.
4. Солошенко, Е.М., Хміль, Н.В., Кондакова, Г.К., Колесніков, В.Г., Шевченко, З.М., & Ярмач, Т.П. (2016). Діелектрична проникність еритроцитів при дії місцевих анестетиків амідної групи. *Дерматологія та венерологія*, 2(72), 83–91. <http://idvamnu.com.ua/wp-content/uploads/2016/11/%D0%94%D0%B8%D0%92-%E2%84%962-72.pdf>.

ВПЛИВ СТРЕСУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Мартиненко Оксана Володимирівна

викладач біології, екології

Сумський будівельний коледж, Україна

Гончаренко Артем Володимирович

студент II курсу ОПП «Архітектурне проектування та внутрішній інтер'єр»

Сумський будівельний коледж, Україна

Спосіб життя людини є важливим чинником, який впливає на її здоров'я. Вивчення особливостей функціонування організму людини та впливу різноманітних чинників на нього вможливорює формулювання принципів здорового способу життя. Це і раціональне харчування, забезпечення певного рівня фізичної активності, уникнення шкідливих звичок тощо. Протягом історії людства значущість різних чинників здоров'я зазнавала істотних змін. Зараз в зв'язку з війною збільшився антропогенний вплив на здоров'я людини. Зокрема сильний негативний вплив мають стресові ситуації. Є природна реакція на стрес - це автоматична реакція, яка виникла у наших давніх предків як спосіб захисту від хижаків та інших загроз. У наші дні ви навряд чи зіткнетеся з загрозою бути з'їденим. Але ви, ймовірно, щодня стикаєтеся з багатьма проблемами, такими як дотримання термінів, оплата рахунків, догляд за дітьми, хвилювання за рідних, які змушують ваше тіло реагувати. В результаті природна реакція вашого тіла, яку називають реакція «бийся або тікай» – може «застрягнути у включеному положенні». Що може мати серйозні наслідки для вашого здоров'я.

Розрізняють декілька видів стресу [1]:

1. Фізіологічний стрес - пов'язаний з об'єктивними змінами умов життєдіяльності людини. Джерелом стресу при цьому можуть бути мікроклімат, радіація, шум, вібрація, природні стихійні лиха та навіть затоплення квартири сусідами;

2. Психоемоційний стрес виникає з особистої позиції індивіда. Людина реагує на те, що її оточує згідно зі своєю інтерпретацією зовнішніх стимулів, яка залежить від особистісних характеристик, соціального статусу, рольової поведінки, віку, вихованості, життєвого досвіду. Повна відсутність стану стресу при впливі збуджуючих факторів означає смерть. Здатність організму до адаптації поступово втрачається з віком.

Ганс Сельє запропонував виділити три стадії розвитку стресової реакції [2]:

1. Стадія тривожності — характеризується зменшенням розмірів виличкової залози, селезінки, лімфатичних вузлів, що пов'язано з активацією глюкокортикоїдів.

2. Стадія резистентності — розвивається гіпертрофія кори наднирників зі стійким підвищенням секреції кортикостероїдів та адреналіну. Вони збільшують кількість циркулюючої крові, підвищують артеріальний тиск, підсилюється утворення печінкою глікогену. В цій стадії зазвичай підвищується стійкість та протидія організму до надзвичайних подразників. У людини на цій стадії активізується розумова та м'язова діяльність, мобілізується воля та бажання подолати незвичні обставини або надзвичайну ситуацію. Якщо дія чинника на цій стадії припиняється або слабшає, то зміни поступово нормалізуються.

3. Стадія виснаження. Якщо вплив стресового фактора не припиняється, він продовжує бути надто сильним і тривалим, розвивається стійке виснаження кори

наднирників. Знову з'являються реакції тривожності. Ці процеси є необоротними і закінчуються загибеллю організму (смертю).

Коли стрес починає заважати вашій здатності жити нормальним життям протягом тривалого періоду, він стає ще більш небезпечним. Чим довше триває стрес, тим гіршим є його вплив на ваш розум і тіло. Зокрема стрес впливає на:

1.Опорно-руховий апарат. Хронічний стрес змушує м'язи тіла перебувати в більш-менш постійному стані напруги. Коли м'язи напружені протягом тривалого періоду часу, це може викликати інші реакції організму і навіть сприяти виникненню розладів, пов'язаних зі стресом: головний біль, мігрень, пов'язані з хронічним напруженням м'язів в області плечей, шиї та голови. Скелетно-м'язовий біль у попереку та верхніх кінцівках також пов'язують зі стресом, особливо зі стресом на роботі. Методи релаксації та інші методи лікування, що знімають стрес, є ефективними у знятті м'язової напруги, зменшують частоту деяких розладів, пов'язаних зі стресом, таких як головний біль і покращують самопочуття.

2.Дихальна система. Деякі дослідження доказують, що гострий стрес, наприклад смерть близької людини, насправді може спровокувати напади астми. Крім того прискорене дихання (гіпервентиляція), викликане стресом, може спровокувати напад паніки у людей, схильних до панічних атак. Співпраця з психологом для розробки стратегій розслаблення, дихання та інших когнітивно-поведінкових стратегій може допомогти.

3.Серцево-судинна система. Кровоносні судини, які спрямовують кров до великих м'язів і серця, розширюються, тим самим збільшуючи кількість крові, що перекачується в ці частини тіла і в результаті цього підвищується кров'яний тиск. Це явище відоме як реакція «бийся або тікай». Після того, як гострий стресовий епізод минає, організм повертається до свого нормального стану. Постійний стрес, який переживається протягом тривалого періоду часу, може сприяти довгостроковим проблемам з серцем і кровоносними судинами. Постійне збільшення частоти серцевих скорочень, а також підвищений рівень гормонів стресу і кров'яного тиску можуть негативно позначатися на організмі. Тривалий стрес може підвищити ризик гіпертонії, серцевого нападу або інсульту, можуть сприяти запаленню в системі кровообігу, особливо в коронарних артеріях. Також виявляється, що те, як людина реагує на стрес, може впливати на рівень холестерину.

4.Ендокринна система. Під час стресу гіпоталамус, сукупність ядер, що з'єднує мозок і ендокринну систему, сигналізує гіпофізу про вироблення гормону. Гіпофіз у свою чергу сигналізує наднирковим залозам про збільшення вироблення кортизолу, який підвищує рівень доступного енергетичного палива шляхом мобілізації глюкози і жирних кислот з печінки. Кортизол зазвичай виробляється протягом дня. Його концентрація збільшується після пробудження і повільно зменшується протягом дня, забезпечуючи щоденний цикл енергії. Під час стресової події підвищення рівня кортизолу може забезпечити енергію, необхідну для боротьби з тривалими або екстремальними труднощами. Глюкокортикоїди важливі для регулювання імунної системи та зменшення запалення. Проте хронічний стрес може призвести до порушення зв'язку з імунною системою. Це призводить до розвитку численних порушень фізичного та психічного здоров'я, включаючи хронічну втому, метаболічні розлади (наприклад, діабет, ожиріння), депресію та імунні розлади.

5.Шлунково-кишкова система. Кишківник населений мільйонами бактерій, які впливають на наше здоров'я та зокрема на наші когнітивні процеси та емоції. Стрес тісно пов'язаний зі змінами в кишкових бактеріях, які в свою чергу можуть впливати на настрій. Стрес у дитинстві може вплинути на розвиток нервової системи. Ці зміни

можуть збільшити ризик виникнення захворювань кишківника, стравоходу та шлунку. Під час стресу люди можуть їсти набагато більше або менше, ніж зазвичай. Також часто збільшують вживання алкоголю або тютюну, що може призвести до печії. Стрес може ускладнити ковтання їжі або збільшити кількість повітря, що ковтається і спричинити газоутворення та здуття живота. Стрес може також спричинити біль, нудоту та інший дискомфорт у шлунку. Блювота може виникнути, якщо стрес досить сильний. Крім того, стрес може викликати непотрібне підвищення або зниження апетиту. Нездорове харчування, в свою чергу може погіршити настрій. Всупереч поширеній думці стрес не збільшує вироблення кислоти в шлунку і не викликає виразки шлунка. Виразку викликає бактеріальна інфекція. Але під час стресу виразки можуть турбувати більше.

6.Нервова система. Вегетативна нервова система поділяється на симпатичну нервову систему (СНС) і парасимпатичну нервову систему (ПНС), яка відіграє безпосередню роль у фізичній реакції на стрес. Коли організм перебуває в стресовому стані, СНС сприяє тому, що називається реакцією «бийся або тікай». Тіло спрямовує свої енергетичні ресурси на відсіч загрози життю або на «втечу від ворога». СНС сигналізує наднирковим залозам про виділення гормонів, які називаються адреналіном і кортизолом. Ці гормони разом із безпосередньою дією вегетативних нервів змушують серце битися швидше, збільшувати частоту дихання, при цьому кровоносні судини в руках і ногах розширюються, процес травлення змінюється, а рівень глюкози в крові збільшується, щоб впоратися з надзвичайною ситуацією. Після завершення кризи організм повертається до спокійного стану. Цьому відновленню сприяє ПНС, яка має протилежний вплив на СНС. Але надмірна активність ПНС також може сприяти реакціям на стрес, наприклад, сприяючи звуженню бронхів при астмі або порушенню циркуляції крові. І СНС, і ПНС мають потужну взаємодію з імунною системою, яка також може моделювати реакції на стрес. ЦНС особливо важлива для запуску стресових реакцій, оскільки вона регулює вегетативну нервову систему і інтерпретує події як потенційно загрозливі.

7.Репродуктивна система. Стрес також може мати значний вплив на репродуктивну систему чоловіка і жінки. Він може негативно вплинути на здатність до зачаття, перебігу вагітності та адаптацію жінки після пологів. Депресія є провідним ускладненням вагітності та післяпологової адаптації. Якщо рівень стресу високий, підвищується ймовірність загострення симптомів репродуктивних захворювань. Стрес впливає також на імунну систему і організм стає більш вразливим до інфекцій.

Щоб зменшити рівень стресу потрібно налагодження режиму роботи та відпочинку. Відпочивати потрібно активно, займаючись улюбленою справою. Сон повинен тривати не менше 8 годин. Корисно дотримуватись певної дієти, але разом з тим з підвищеним вмістом вітамінів та мікроелементів. До специфічних методів можна віднести релаксацію, концентрацію, ауторегуляцію дихання, аутогенне тренування. Професійну допомогу при стресі може надати психолог, психотерапевт або психіатр.

Список використаних джерел:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%8>.
2. О.М. Радченко Теорія стресу та філософські погляди Ганса Сельє: значення для сучасної медицини. Медична газета «Здоров'я України 21 століття», 2022 р. № 15–16 (532-533). С. 29-30.

ЗАСТОСУВАННЯ ХОЛЕКАЛЬЦИФЕРОЛУ ПРИ СЕРОТОНІНОВІЙ ГОНАДОПАТІЇ САМЦІВ ЩУРІВ

Науково-дослідна група:

Смоленко Наталія Павлівна

ORCID ID: 0000-0003-2064-8608

канд. біол. наук, старший науковий співробітник
відділу експериментальної ендокринології

*«Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського
Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна*

Коренєва Євгенія Михайлівна

ORCID ID: 0000-0002-4570-6563

канд. біол. наук, старший науковий співробітник,
зав. відділом експериментальної ендокринології

*«Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського
Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна*

Мараховський Ігор Олеговіч

ORCID ID: 0000-0002-9744-8324

аспірант відділу експериментальної ендокринології

*«Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського
Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна*

Чистякова Еліна Євгенівна

ORCID ID: 0000-0003-1441-0804

канд. біол. наук, старший науковий співробітник
відділу експериментальної ендокринології

*«Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського
Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна*

Бєлкіна Інна Олеговна

ORCID ID: 0000-0003-0439-0969

канд. біол. наук, науковий співробітник відділу експериментальної ендокринології
*«Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського Національної
академії медичних наук України», м. Харків, Україна*

Величко Наталія Федорівна

ORCID ID: 0000-0002-3115-8076

канд. біол. наук, науковий співробітник відділу експериментальної ендокринології
*«Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського Національної
академії медичних наук України», м. Харків, Україна*

Бречка Наталія Михайлівна

ORCID ID: 0000-0001-6132-9705

Д-р. біол. наук, старший науковий співробітник, провідний науковий
співробітник відділу експериментальної ендокринології
*«Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського
Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна*

Бондаренко Володимир Олександрович

ORCID ID: 0000-0002-9254-3875

Д-р. мед. наук, професор, провідний науковий співробітник
відділу експериментальної ендокринології

*«Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського
Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна*

У світі спостерігається наростання депопуляційних процесів, значну частину якого обумовлює чоловіча гіпофертильність. Для покращення репродуктивного потенціалу як людей, так і тварин велике значення має створення безпечних препаратів або розробка схем лікування, які самі по собі не мають андрогенного ефекту, але стимулюють функціонування статевих системи без негативних побічних ефектів. Все більшу увагу дослідників привертають як фітопрепарати, до яких відносяться препарати з якірців сланких (Трібестан) [1], так і вітаміни, а саме вітамін D, який маючи властивості вітаміну, за механізмом дії – загальноновизнаний гормон [2]. Майже в усіх органах та тканинах репродуктивної системи знайдено VDR (вітамін D рецептори) [3]. Включення вітаміну D до комплексного лікування безпліддя при гонадопатіях є вельми актуальним.

Мета роботи: визначення ефективності дії холекальциферолу щодо стану репродуктивної функції самців щурів за умов патології гонад та експериментальної корекції.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження виконано на сексуально активних семимісячних самцях щурів популяції Вістар масою 250-300 г. Експериментальне ураження сім'яників викликали підшкірними ін'єкціями Серотонін гідрохлориду (3,3 мг/кг) протягом 14-ти діб. Препарат порівняння Трібестан тварини отримували *per os* у дозі 68 мг/кг маси тіла за три доби до початку введення серотоніну, на тлі введення серотоніну (14 діб) та протягом трьох діб після останньої ін'єкції один раз на добу. Вітамін D₃ (холекальциферол) давали в об'ємі 0,5 мл в масляному розчині в дозі 4000 МО (*per os*). Нові лікарські форми відомих активних фармацевтичних інгредієнтів були розроблені та напрацьовані у достатній кількості в Секторі фармтехнології лікарських засобів лабораторії аналітичних та фізико-хімічних досліджень Інституту проблем ендокринної патології імені В. Я. Данилевського НАМН України.

Тварин було рандомізовано поділено на групи: група S контрольна патологія гонадопатія; група S+віт. D₃ (на тлі гонадопатії отримували *per os* вітамін D₃); група S+Тр (на тлі гонадопатії, референтний препарат Трібестан); група S+віт. D₃+Тр (на тлі серотонінового ураження яєчок тварини *per os* отримували сумісно вітамін D₃ та Трібестан). В групу Контроль увійшли інтактні тварини.

Статеву поведінку вивчали впродовж 15 хв у присмерковий час за кількісними та часовими показниками садок, інтромісій та еякуляцій. Фертильність самців визначали за показниками фертильності та плідності інтактних самиць, запліднених піддослідними щурами. За результатами парування з самицями розраховувався інтегральний показник середньої реалізованої плідності (фертильності) самців щурів (Фі). Виводили щурів із експерименту шляхом швидкої декапітації. Дослідження стану сперматогенезу проводили у суспензії придатку сім'яника, визначаючи концентрацію епідидимальних спермій, відсоток їх рухливих та патологічних форм. Рівні статевих гормонів тестостерону, естрадіолу визначали у сироватці крові за допомогою наборів реагентів K209 та K208 для імуноферментного визначення. На гістологічних зрізах сім'яників вивчали морфометричні показники, які відображали сперматогенез у гонадах.

Статистичну значимість відмінностей між групами визначали з використанням критерію t Стюдента. Розбіжності вважалися значущими при $P < 0,05$

Результати. Аналіз результатів показав, що серотонінове ураження яєчок негативно впливає на всі показники статевої поведінки, особливо страждає її

копулятивна складова. Корекція статевої поведінки самців із гонадопатією за допомогою вітаміну D₃ або Трібестану позначається на ланках периферійного механізму регуляції. Корекція розладів статевої поведінки, що виникли у наслідок серотонінової гонадопатії, вітаміном D₃ сумісно з Трібестаном (група S+віт. D₃+Тр.) призводить до відновлення спроможності до спарювання, покращення ініціації спарювання, що виражалось в зменшенні латентного періоду садки до ($50 \pm 11,5$, $P < 0,05$) с, проти групи S ($145,5 \pm 22,5$) с, а також еякуляторного порогу. Тобто, вплив відображається на елементах статевої поведінки, що регулюються як на центральному так і периферійному рівнях.

Моделювання серотонінового ураження яєчок призводить до пригнічення всіх показників спермограми. Введення на фоні гонадопатії вітаміну D₃ або референтного препарату призводить до підвищення відсотку рухливих гамет. Сумісне введення вітаміну D₃ та референтного препарату на фоні гонадопатії позитивно вплинуло на всі показники спермограми. Так, у самців групи S+віт. D₃+Тр спостерігалось статистично значуще збільшення відсотку рухливих статевих клітин до $42,6 \pm 5,9$ (в групі S він складав $9,8 \pm 1,7$), підвищувалась їхня концентрація до $23,2 \pm 2,0$ (в групі S вона була $11,3 \pm 2,0$, млн/мл), а патологічні форми зустрічались в 2,2 рази рідше, проти спермограми щурів групи S ($17,4 \pm 2,0$, %).

Серотонінове ураження яєчок негативно вплинуло на вміст чоловічого статевого гормону. При цьому знизилась як абсолютна, так і відносна андрогенізація. При визначенні андроген/естрогенового стану було виявлено, що серотонінове ураження сім'яників призводить до дефіциту загального тестостерону в сироватці крові в усіх групах досліджуваних тварин. У групі S дефіцит тестостерону був майже втричі нижчим по відношенню до групи Контроль.

Введення на фоні гонадопатії холекальциферолу не мало ані андрогенного, ані естрогенного ефекту. Сумісне застосування вітаміну D₃ та Трібестану позитивно позначилось на вмісті у сироватці крові самців щурів загального тестостерону та співвідношенні тестостерону до естрадіолу.

Дослідження впливу вітаміну D₃ на стан генеративної функції самців показав, що через три тижні самці досліджуваних груп були спроможні запліднити самиць, хоча індекс запліднення коливався від 46 % у групі з гонадопатією до 90 % контрольних тварин. Однак, вагітними виявилось дещо менше самок. Так, в групі S кількість вагітних була найменшою та складала 73 % (у Контролі цей показник найбільший та становив 100 %).

Корекція гонадопатії сумісним введенням холекальциферолу та препаратом із якірцями сланками призводила до збільшення кількості запліднених та вагітних самок, тоді як вживання цих компонентів окремо не мало такої дії. Це, в свою чергу, відобразилося на кількості живих плодів у самок, які були запліднені самцями з патологією та тих, що отримували препарати для корекції гонадопатії. Середня кількість живих плодів у тварин групи S+віт. D₃+Тр статистично значуще перевищувала аналогічний показник у групах як із патологією, так і тих, які приймали або холекальциферол або Трібестан окремо.

Приймаючи до уваги всі показники фертильності та плідності, що відображають як патерн статевої поведінки та якості сперматозоїдів, зниження Фі було у 6 разів нижчим у групі з гонадопатією. Тоді як у тварин після корекції вітаміном D₃ сумісно з Трібестаном цей показник був менше лише на 16 % відносно контрольних значень (рис.1).

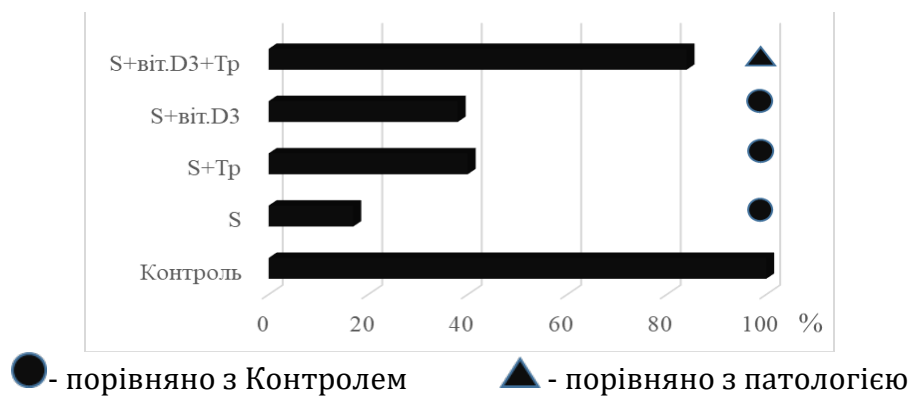

Рис. 1. Показники середньої реалізованої плідності (фертильності) самців щурів

Гістологічні дані показали, що введення серотонін гідрохлориду призводить до виникнення у морфологічній структурі тестикулярній тканині сім'яників щурів патологічних змін, які характеризуються деструктивними змінами кліток Сертолі, деструкцією сім'яних каналців, дистрофією та некробіозом статевих клітин, наслідком чого стає пригнічення процесу сперматогенезу: зниження чисельності стовбурових кліток сперматогоній, затримка диференціювання статевих клітин. У тварин із гонадопатією зменшуються активовані гормонопродукуючі клітини Лейдигу.

Після введення холекальциферолу самцям із гонадопатією спостерігалось покращення стану клітин Сертолі. Простежена активація функціонування клітин Лейдигу, що є найбільш ймовірною причиною підвищення андрогенного статусу організму тварин. За ефектом позитивного впливу на морфологічний стан сім'яників, показники сперматогенезу, андрогенний статус організму вітамін D₃ при окремому введенні практично не поступався референтному препарату, а при комплексному застосуванні з ним ефект потенціювався.

Висновки. При моделюванні гіпофункції сім'яників за допомогою Серотонін гідрохлориду спостерігається пригнічення статевої поведінки та всіх показників спермограми, виникнення у тестикулярній тканині сім'яників щурів патологічних змін та зменшення рівня андрогенного статусу організму, що веде до зниження репродуктивного потенціалу самців. Комбіноване використання вітаміну D₃ сумісно з Трібестаном при експериментальній серотоніновій гонадопатії позитивно відображається на елементах статевої поведінки покращує рівень андрогенного статусу організму та всіх показників спермограми, зменшує дистрофічно-деструктивні прояви з боку статевих клітин у період росту і диференціювання, покращує репродуктивний потенціал самців, відновлюючи їх фертильність та плідність. Корекція серотонінової гонадопатії комбінованим застосуванням вітаміну D₃ та Трібестану діє краще ніж один із зазначених компонентів.

Список використаних джерел:

1. Mukhram, M. A., Rafiq, M., Kumar, N., Jadhav, A. N., Anturlikar, S. D., & Sundaram, R. (2019). Sexual Behaviour in Male Healthy Rats: A Comparison Between Indian Tribulus terrestris Linn. Extracts with Protodioscin Standardized Bulgarian Extract. The Natural Products Journal, 9(1), 32-8. doi : 10.2174/2210315508666180810144454.
2. Saponaro, F., Saba, A., & Zucchi, R. (2020). An Update on Vitamin D Metabolism. International journal of molecular sciences, 21(18), 6573. <https://doi.org/10.3390/ijms21186573>.
3. Cito, G., Cocci, A., Micelli, E., Gabutti, A., Russo, G. I., Coccia, M. E., Franco, G., Serni, S., Carini, M., & Natali, A. (2020). Vitamin D and Male Fertility: An Updated Review. The world journal of men's health, 38(2), 164–177. <https://doi.org/10.5534/wjmh.190057>.

ОСОБЛИВОСТІ НЕВІДКЛАДНОЇ МЕДИЧОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ГОСТРОМУ ПОШКОДЖЕННІ НИРОК

Чаплик Віктор Васильович

канд. мед. наук, доцент, завідувач кафедри
медицини катастроф та військової медицини

Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Україна

Вступ. Термін “гостре пошкодження нирок” (acute kidney injury) (ГПН), який замінив раніше вживане поняття “гостра ниркова недостатність”, був запропонований в 2004 році з метою стандартизації досліджень і практичної допомоги хворим із порушенням функції нирок [4]. ГПН стає все більш поширеною патологією у світі і характеризується раптовим ураженням основних функцій нирок, що приводить до розвитку уремії та порушення гомеостазу [1]. Так, частота розвитку ГПН після операцій на серці в умовах штучного кровообігу становить близько 25%, а кількість таких операцій постійно збільшується [3]. Летальність у хворих з ГПН складає 40-50% і за останні десятиліття, незважаючи на застосування екстракорпоральних методів очистки крові, не має тенденції до зниження [2,5]. Кращим «лікуванням» гострого пошкодження нирок є його профілактика.

Мета дослідження - висвітлити тактику невідкладної медичної допомоги у хворих з ГПН в стадіях Riefler-R та Riefler-I, акцентувати увагу на загрозливих для життя метаболічних та лабораторних показниках і методах їх корекції.

Матеріали та методи. Проведено ретроспективний аналіз 36-ти хворих з ГПН в стадіях Riefler-R та Riefler-I. У хворих вивчали динаміку клінічних (артеріального тиску, частоти пульсу, температури тіла, добового діурезу) та біохімічних показників (концентрації сечовини, креатиніну, білірубіну, глюкози, загального білка, концентрації іонів натрію, калію, кальцію, фосфатів та хлоридів плазми крові).

Результати дослідження та їх обговорення. Невідкладна медична допомога хворим з ГПН залежала від причини, стадії основного захворювання та наявності супутньої патології і ускладнень. Як правило, хворих з ГПН госпіталізовували в реанімаційне відділення або відділення інтенсивної терапії. З моменту встановлення діагнозу ГПН пацієнтам проводили такі основні дії: усували причину розвитку ГПН; призначали вуглеводну безсолеву дієту і спеціальні харчові продукти; проводили пробу на відновлення діурезу; застосовували інтенсивну та симптоматичну терапію; визначали покази для проведення гемодіалізу. Дієтотерапія, яка виключала білкові продукти, була енергетичною цінністю не менше 1700-2000 ккал на добу. При неможливості ентерального харчування назначали внутрішньовенно гіпертонічні розчини глюкози, трансфузію свіжозамороженої плазми, розчини альбуміну, амінокислот і т.п. Як тільки з'являвся пасаж по шлунково-кишковому тракту – починали ентеральне харчування.

Основним принципом лікування ГПН було усунення причини захворювання. Перш ніж встановити діагноз ГПН хворим проводили повне клінічне обстеження з метою виключення іншої подібної патології та виявлення супутніх захворювань.

У 22-х хворих з порушенням гемодинаміки проводилась протишокова терапія, у 6-ти хворих з отруєннями - дезінтоксикаційна терапія, у 5-ти хворих з масивним внутрішньосудинним гемолізом - гемотрансфузійна терапія з екстракорпоральними методами очистки крові, у 3-х хворих з сепсисом - антибіотики, санація вогнищ інфекції в поєднанні з протишовковими заходами.

У хворих з ГПН I-ї стадії тяжкості (стадія Riefler-R) невідкладна медична допомога була направлена на боротьбу з шоком, ліквідацію гіповолемії та стимуляцію діурезу. Швидка і правильна дія лікарів на цьому етапі вважалась профілактикою розвитку олігурії. З метою відновлення об'єму циркулюючої крові та прокращення притоку крові до нирок збільшували об'єм інфузійної терапії поки центральний венозний тиск не досягав 60-80 мм вод.ст. При необхідності адреноміметичної підтримки використовували дофамін в "ниркових" дозах - 1-2 мкг/кг/хв. Для покращення ниркового кровотоку призначали міотропні спазмолітики (еуфілін, трентал), антиагреганти (курантил) і т.п. Одночасно внутрішньовенно вводили гепарин — 5-10 тис. ОД на перше введення, потім капельно або підшкірно в добовій дозі 40-50 ОД. З метою зниження катаболізму білків та зменшення в крові продуктів азотистого обміну, хворим з назначали анаболічні стероїди (неробол, ретаболіл).

Стимуляцію діурезу в даній стадії проводили тільки після ліквідації гіповолемії. Подальше лікування було спрямоване на відновлення мікроциркуляції в нирках, боротьбу з метаболічними порушеннями та профілактику кортикального некрозу нирок.

У хворих з ГПН II-ї стадії тяжкості (стадія Riefler-I) особлива увага приділялась суворому контролю водного обміну хворого протягом доби і утримання його близько нуля. Хворі знаходяться на спеціальному ліжку-вазі, контроль маси тіла проводили кожні 12 годин. Контрольоване вживання рідини служило також профілактикою гострої серцевої недостатності та набряку легень.

У 19-ти (52,7%) хворих була виявлена гіперкаліємія, яка переважно протікала безсимптомно до тих пір, поки концентрація калію в сироватці крові не зростала до 6,0-6,5 ммоль/л і коли починали спостерігатись зміни на електрокардіограмі (ЕКГ). З метою ліквідації гіперкаліємії хворим проводили стимуляцію діурезу і внутрішньовенно вводили кальцію глюконат або кальцію хлорид та розчини соди. У 14-ти (38,9%) хворих рівень калію був в межах норми, а у 3-х (5,5%) навіть відмічалась гіпокаліємія, так як у них спостерігалось багаторазове блювання і діарея. Слід відмітити, що у пацієнтів з цукровим діабетом та гіперглікемією гіперкаліємія часто протікала без виражених змін на ЕКГ. У 2-х хворих була виявлена гіпокальціємія і 1-го - гіперфосфатемія, які не вимагали спеціальної корекції.

Для прискорення виведення азотистих шлаків із організму у всіх хворих використовували ентеросорбцію (атоксіл, ентеродез, полісорб, ентеросгель та ін.), 2-3 разове промивання шлунку та очисні клізми діалізуючими розчинами. Часто завдяки цим заходам у хворих припинялись нудота і блювота.

Причиною смерті майже у 50% хворих з ГПН були гнійно-септичні ускладнення. Воротами інфекції найчастіше служили дихальні шляхи (11 хворих), місця проведення хірургічних операцій (9 хворих) та сечовивідні шляхи (7 хворих). Як правило, гнійно-септичні ускладнення мали несприятливий прогноз у тих випадках, коли вони були виявлені несвоєчасно. Антибіотики назначали всім хворих (в основному 5 днів) в половинній від середньотерапевтичної дозі, роблячи між курсами лікування короткі перерви 1-2 дні. Не призначали нефротоксичні антибіотики та сульфаніламідні препарати.

У 5-ти хворих (3-х - з внутрішньосудинним гемолізом та 2-х - з синдромом тривалого здавлення) принципово важливим заходом була рання алкалізація плазми і сечі, для чого вводили 200-400 мл 4% розчину бікарбонату натрію, в залежності від вираженості гемолізу та міоглобінурії. У 3-х із них після проведеної консервативної терапії гемоліз вдалось ліквідувати протягом 3-4-х днів. Зважаючи на ефективність консервативної терапії, від проведення ургентного гемодіалізу відмовлялися.

Одним із основних методів лікування хворих з олігурією був гемодіаліз. У 4-х (11,1%) хворих були абсолютні покази до ургентного гемодіалізу.

У 13,9% хворих перебіг ГПН ускладнювався аритміями. Гіпертензія спостерігалась у 22,2% хворих і проявлялась зазвичай на 2-3-й день після початку олігурії і часто вона була проявом надмірного збільшення об'єму позаклітинної рідини.

Слід відмітити, що доказова база ефективності стандартних лікувальних заходів у хворих з ГПН досить слаба. Так, до сих пір не підтверджена ефективність великих доз петлевих діуретиків, можливо варто надавати перевагу не фуросеміду, а торасеміду. Призначення “ниркових” доз допаміну доказано лише в першу добу лікування і, можливо, більш ефективним може бути застосування фенолдопама. Потрібно обережно застосовувати осмотично активні інфузійні розчини, так як є ризик підвищення осмотичного тиску на фоні високої концентрації азотистих шлаків та ймовірності розвитку набряку легень або мозку. Не вирішено до кінця питання ефективності нирково-замісної терапії, в багатьох дослідженнях підтверджено, що рання гемодіалізна терапія не приводить до зниження летальності та швидкого відновлення функцій нирок. До сих пір ведеться дискусія відносно дії анаболічних стероїдів при ГПН. Немає достовірних даних про ефективність кортикостероїдної терапії для захисту функцій нирок при ГПН.

Висновки

1. Основним принципом лікування невідкладних станів повинно бути усунення причини розвитку ГПН. Невідкладна медична допомога основного захворювання та ліквідація гіповолемії сприяють поліпшенню результатів лікування ГПН.

2. Гіперкаліємія у хворих з ГПН переважно протікає безсимптомно, тому для її виявлення необхідний динамічний контроль рівня калію в плазмі крові та постійний ЕКГ-моніторинг.

3. З метою покращення прогнозу лікування, хворим з ГПН необхідно своєчасно проводити санацію некротизованих тканин, контролювати гіпертермію та назначати ранню протизапальну терапію.

Список використаних джерел:

1. Askenazi D.J., Ambalavanan N., Goldstein S.L. Acute kidney injury in critically ill newborns: What do we know? What do we need to learn? // *Pediatr. Nephrol.* 2009. Vol. 24. P. 265-274.
2. Bove T. Acute renal failure and cardiac surgery / Bove T., Monaco F., Covello R.D. et al. // *HSR Proceed. Intens. Care.* - 2009.-Vol.1.-№3.-P.106-110.
3. Jetton J.G. Update on acute kidney injury in the neonate / J.G. Jetton, J. Askenazi // *Curr. Opin. Pediatr.* -2012.-№24.-P.191-196.
4. Waikar S.S., Liu K.D., Chertow G.M. Diagnosis, epidemiology and outcomes of acute kidney injury / Sushrut S. Waikar, Kathleen D. Liu, and Glenn M. Chertow // *Clinical Journal of the American Society of Nephrology.* - 2008. - Vol.3. - P. 844-861.
5. Wang H.E. Acute Kidney Injury and Mortality in Hospitalized Patients / Wang H.E., Muntner P., Chertow G.M. et al. // *Am.J.Nephrol.*, 2012.-Vol.35.-P.349-355.

РОЛЬ ЕНДОТЕЛІАЛЬНОЇ ДИСФУНКЦІЇ У РОЗВИТКУ КАРДІОВАСКУЛЯРНИХ УСКЛАДНЕНЬ У ХВОРИХ З МЕТАБОЛІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Півторак Катерина Володимирівна

Д-р. мед. наук, професор, кафедра клінічної фармації та клінічної фармакології
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, м. Вінниця, Україна

Іванчук Олександр Володимирович

КНП Лікарня швидкої медичної допомоги м. Вінниця, Україна

Півторак Наталія Анатоліївна

канд. мед. наук, доцент, кафедра внутрішньої та сімейної медицини
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, м. Вінниця, Україна

Шевчук Тетяна Валентинівна

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, м. Вінниця, Україна

На даний час неалкогольна жирова хвороба (НАЖХП) печінки і цукровий діабет (ЦД) 2 типу відносяться до метаболічноасоційованих захворювань. У 2020 мавіть було запропоновано дати нове визначення метаболічно асоційована жирова хвороба печінки (МАЖХП), хоча ще й досі усі рекомендації щодо ведення пацієнтів та МКХ 11 застосовують термін НАЖХП. Пацієнти з НАЖХП мають високий ризик кардіоваскулярних ускладнень, але механізми ще не повністю вивчені. Вирішальну роль у розвитку ускладнень при патології печінки має ендотеліальна дисфункція [1, 2, 3, 4]. Свій вклад вносить і метаболічний статус [5,6] Ми виявили, що у пацієнтів з НАЖХП із надмірною масою тіла та ожирінням підвищення рівня лептину, зниження рівня адипонектину в сироватці крові мали зв'язок з підвищенням індексу маси тіла, інсулінорезистентністю [7]. При надмірній масі тіла проліферація та гіпертрофія адипоцитів супроводжується інфільтрацією макрофагами з подальшим розвитком запальних реакцій, внаслідок чого змінюється метаболічна активність жирової тканини [8,9]. Саме тому низка вчених вважають патологічне ожиріння хронічним системним запальним процесом. Ці патогенетичні порушення сприяють також розвитку саркопенії у пацієнтів з НАЖХП, що утворює порочне коло у системі печінка - м'язи і сприяє збільшенню кардіо-васкулярного ризику [10,11]. Ліпотоксичність і запалення є патогенетичними складовими згідно «теорії 3-х поштовхів» [12,13].

Мета: визначити взаємозв'язок між системним запаленням, ендотеліальною дисфункцією та інсулінорезистентністю як причинами судинних ускладнень у хворих НАЖХП

Матеріали і методи. У дослідженні взяли участь 182 пацієнта з НАЖХП з нормальною, надмірною масою тіла та ожирінням. Контрольної групи було 68 пацієнтів. Стратифікацію серцево-судинного ризику проводили за традиційною версією шкали SCORE для країн з високим ризиком. Когнітивний дефіцит визначали за допомогою анкетування. Визначали вміст медіаторів запалення (ФНП- α , ІЛ-1, ІЛ-6, високочутливого С-реактивного протеїну, фібриногену), ендотеліну (ЕТ-1), активність Фактор Віллебранда (vWF), товщину комплексу інтима-медіа, наявність атеросклеротичної бляшки та стенозу сонних артерій, індекс НОМА-IR для всіх обстежених пацієнтів. Проведено антропометричне обстеження, рутинні

біохімічні аналізи, що включали рівні аспартатамінотрансферази (АСТ), аланінамінотрансферази (АЛТ), гамма-глутамілтрансферази (ГГТ), загальний білірубін та його фракції, ступінь фіброзу печінки за допомогою еластографії (FibroScan), ЕКГ та ехокардіографію.

Результати: Пацієнти з НАЖХП показали зниження ендотеліязалежної вазодилатації, що вказує на наявність ендотеліальної дисфункції. Концентрація прозапальних цитокінів, таких як TNF- α та IL-6, у пацієнтів з НАЖХП була в 3–7 разів вищою, ніж аналогічні параметри пацієнтів з подібним ступенем ожиріння, але без наявної НАЖХП. Концентрація ET-1 у плазмі крові пацієнтів з НАЖХП має сильний прямий кореляційний зв'язок зі ступенем серцево-судинного ризику у обстежених пацієнтів. Встановлено, що медіатори запалення (ФНП- α , IL-1, IL-6) та маркери (високочутливий С-реактивний білок, фібриноген) мають сильний кореляційний зв'язок зі ступенем ожиріння, концентрацією ET-1, vWF та маркерами інсулінорезистентності, а також є предикторами серцево-судинного ризику.

Висновки: ендотеліальна дисфункція у пацієнтів з НАЖХП сприяє ремоделюванню міокарда. Порушення ендотеліязалежної вазодилатації, підвищення вмісту медіаторів запалення високо корелює зі ступенем серцево-судинного ризику.

Список використаних джерел:

1. Achari, A.E., & Jain, S.K. (2017) Adiponectin, a Therapeutic Target for Obesity, Diabetes, and Endothelial Dysfunction. *Int J of Mol Sci.* 18(6). doi: 10.3390/ijms18061321.
2. Khukhlina, O. S., Antoniv, A. A., Mandryk, O. Y., Smandych, V. S., & Matushchak, M. R. (2019). The role of endothelial dysfunction in the progression mechanisms of non-alcoholic steatohepatitis in patients with obesity and chronic kidney disease. *Wiad Lek*, 72(4), 523-526.
3. Півторак К.В. Ендотеліальна дисфункція та неалкогольна жирова хвороба печінки. Вінниця: Нова книга; 2022. 192 с.
4. Trovato, F.M., Martines, G.F., Catalano, D., Musumeci, G., Pirri, C., & Trovato, G.M. (2016) Echocardiography and NAFLD (non-alcoholic fatty liver disease). *Int J Cardiol.* 221: 275-9. doi: 10.1016/j.ijcard.2016.06.180.
5. Pivtorak, K.V., Mazur, I.A., & Voloshin, M.A. (2017) Correction of metabolic disorders caused by non-alcoholic fatty liver disease. *Deutscher wissenschaftsherold German Science Herald.* 4: 74-77. DOI:10.19221/2017424.
6. Ruiz, C.G. & Checa, J.C.F. (2018) Mitochondrial Oxidative Stress and Antioxidants Balance in Fatty Liver Disease. *HepatoL Commun.* 2(12): 1425-1439. doi: 10.1002/hep4.1271.
7. Pivtorak, K. V., Shevchuk, N. A., Pivtorak, N. A., & Fedzhaga, I. V. (2019). Correction of adipocyte secretion disorders in patients with non-alcoholic fatty liver disease with overweight and obesity. *Wiadomosci Lekarskie (Warsaw, Poland: 1960)*, 72(8), 1477-1480.
8. Perdomo, C. M., Frühbeck, G., & Escalada, J. (2019). Impact of nutritional changes on nonalcoholic fatty liver disease. *Nutrients*, 11(3), 677. doi: 10.3390/nu11030677.
9. Pivtorak, K., Yakovleva, O., Pivtorak, N., Fedzhaga, I., & Doroshkevich, I. (2021). Metabolic features of adipose tissue and clinical significance of adipokins in patients with non-alcoholic fatty liver disease (review). *Georgian Medical News*, 7-8 (316-317), 135-141.
10. Півторак, К.В., Марчук О.В. (2022). Неалкогольна жирова хвороба печінки та саркопенія. *Вісник проблем біології і медицини.* 3(166): 79-86.
11. Pivtorak K, Monastyrskiy V, Kuleshov O, Fedzhaga I, Pivtorak N. (2022). Relationship between sarcopenia and osteoporosis in non-alcoholic fatty liver disease. *Georgian Med News*, 5(326), 12-17.
12. Степанов, Ю.М., & Філіппова, О.Ю. (2020). Еволюція уявлень про неалкогольну жирову хворобу печінки: від ризику до катастрофи. *Запорозький медичний журнал*; 22(2): 267-274.
13. Півторак К.В., Шевчук Н.А., Півторак Н.А. (2019). Корекція інсулінорезистентності у хворих на неалкогольну жирову хворобу печінки з надлишковою масою тіла та ожирінням. *Буковинський медичний вісник*; 3 (91), 87-95.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВАКЦИНАЦІЇ ВІД ВІРУСУ ПАПІЛОМИ ЛЮДИНИ

Корняков Андрій Олексійович

Студент 6-го курсу

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

Ясніковська Світлана Михайлівна

канд. мед. наук, доцент закладу вищої освіти кафедри
акушерства, гінекології та перинатології

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці, Україна

Анотація. В роботі наведено аналіз літературних даних щодо сучасних аспектів вакцинації від вірусу папіломи людини. Демонстрація ефективності та доцільності програм планової вакцинації проти ВПЛ у низці країн свідчить про досягнуті обнадійливі успіхи у вирішенні проблеми раку шийки матки (РШМ). Встановлено, що вакцинація проти ВПЛ забезпечує не лише епідеміологічне благополуччя, але й призводить до зниження захворюваності та смертності від РШВ спричиненого папіломавірусною інфекцією.

Ключові слова: вірус папіломи людини, вакцинація, рак шийки матки.

Актуальність. Рак шийки матки (РШМ) продовжує залишатися в центрі уваги провідних зарубіжних та вітчизняних онкологів через те, що захворюваність на них протягом останніх десятиліть не має тенденції до зниження. У світі щорічно реєструється понад 600 тисяч випадків. Неухильне зростання захворюваності, високі показники смертності, тенденція до «омолодження» хвороби, складності у виявленні захворювання на ранній стадії визначають пошук нових науково обґрунтованих підходів до вирішення проблеми РШМ. Перспективним напрямом профілактики асоційованого з вірусом папіломи людини (ВПЛ) плоскоклітинного раку та аденокарциноми є профілактична вакцинація проти ВПЛ, оскільки встановлена роль ВПЛ-інфекції у процесах канцерогенезу. Вірус папіломи людини - інфекція, яка найчастіше передається статевим шляхом та несе важкі наслідки, тому імунопрофілактика дозволить запобігти зараженню ВПЛ, а, отже, розвитку раку шийки матки [6, 8].

Мета. Проаналізувати дані літератури та оцінити ефективність та необхідність вакцинації проти ВПЛ.

Матеріали і методи. В нашій роботі ми проаналізували різноманітні дослідження в літературних джерелах, що дозволило нам порівняти різні аспекти імунопрофілактики від вірусу папіломи людини.

Результати досліджень. Для тих, хто займається імунізацією дітей та підлітків, введення в практику вакцин проти вірусу папіломи людини (ВПЛ) з метою захисту жінок від раку шийки матки є серйозним показником розвитку охорони здоров'я [1]. За оцінками фахівців, 70–80% охоплення вакцинацією проти ВПЛ дівчаток 12–13 років дозволить до 2025 р. знизити захворюваність на рак шийки матки серед жінок 20-29 років на 55-63% [2].

Папіломавірусна інфекція (ПВІ) є найпоширенішою інфекцією, що передається статевим шляхом. В світі інфіковано ВПЛ близько 660 млн осіб, протягом усього життя 70–80% населення контактує з цим вірусним агентом із 60–65% ймовірністю зараження [3]. Частота виникнення ВПЛ-інфекції збільшується в пубертатному віці з

початку статевого життя: протягом 2-3х років ПВІ зустрічається приблизно у 50% жінок [4]. Найчастіше елімінація інфекції відбувається протягом 12 міс., проте у 40% жінок спостерігається персистування вірусу в епітеліоцитах шийки матки протягом року та більше тривалого часу, що збільшує ризик розвитку цервікальних інтраепітеліальних неоплазій (CIN) у наступні роки. Від моменту інфікування ВПЛ до появи інвазивного пухлинного процесу проходить у середньому 8–10 років [5].

Ідентифіковано понад 220 різних типів ВПЛ, що класифікуються на основі аналізу послідовності генів ДНК, що кодують протеїд L1 капсиду вірусу. Окремі типи ВПЛ потенційно можуть призводити до розвитку злоякісних новоутворень (16, 18, 31, 33, 35, 39, 45, 51, 52, 56, 58, 59, 68, 73 та 82). Ці типи вірусів відносяться до групи високого онкологічного ризику та виявляються у 95–100% преінвазивних та інвазивних формах раку шийки матки (загальносвітові статистичні дані) [6]. Аналогічний характер розподілу простежується і при цитопатологічних змінах у цервікальному епітелії (високодиференційованій плоскоклітинній інтраепітеліальній неоплазії) [7]. З тих ВПЛ, які мають високий ризик щодо виникнення РШМ, найбільший злоякісний потенціал мають 16 і 18 типи, відповідальні більш ніж за 70% випадків цервікального раку [8].

ВПЛ-вакцини – рекомбінантні, тобто не містять вірусного генетичного матеріалу. До їх складу входять вірусоподібні частинки - VLP-фрагменти білка зовнішньої оболонки вірусу, що імунологічно імітують природну інфекцію ВПЛ та стимулюють утворення типоспецифічних антитіл до білка L1 капсиду.

У світі зареєстровано три вакцини проти ВПЛ:

- 2006 р. – тетравалентна (проти типів 6, 11, 16, 18) 4ВПЛ: захищає від РШМ, раку вульви, піхви, анального раку, аногенітальних кондилом, цервікальної, анальної, вульварної та вагінальної інтраепітеліальних неоплазій, а також аденокарциноми *in situ*. Вакцинація рекомендована дівчаткам та жінкам віком від 9 до 45 років, а також хлопчикам та чоловікам віком від 9 до 26 років;

- 2007 р. – двовалентна (проти типів 16 та 18) 2ВПЛ: захищає від РШМ (плоскоклітинний, аденокарцинома), раку вульви, піхви, цервікальних інтраепітеліальних неоплазій різних ступенів (а також вульварної та вагінальної інтраепітеліальної неоплазії), ASC-US та персистуючої ВПЛ-інфекції. Вакцинація рекомендована дівчаткам та жінкам віком від 9 до 45 років.

- 2014 р. – дев'ятивалентна (проти типів 6, 11, 16, 18, 31, 33, 45, 52, 58) 9ВПЛ: рекомендована дівчаткам та жінкам від 9 до 26 років – профілактика раку та передракових уражень шийки матки, анального каналу, вульви, піхви, а також аногенітальних кондилом; хлопчикам 9–15 років: профілактика раку та передракових уражень анального каналу, а також аногенітальних кондилом [9]

В даний час накопичено результати досліджень з оцінки ефективності вакцинації ВПЛ-позитивних жінок, включаючи пацієнток, пролікованих з приводу передракової патології шийки матки, вульви та піхви (CIN1+, VIN, VaIN та ін.).

Так, згідно з результатами дослідження Е. А. Joura та співавт., у групі вакцинованих чотиривалентною вакциною після проведеного лікування з приводу патології шийки матки було зареєстровано зниження CIN1+ на 48%, CIN2+ на 65%, аногенітальних бородавок або VIN чи VaIN на 47% та будь-яких асоційованих з ВПЛ типів 6, 11, 16, 18 захворювань на 79% порівняно з відповідною групою не вакцинованих пацієнток.

В іншому дослідженні, проведеному W. D. Kang та співавт., відсутність вакцинації після петлевої електроконізації шийки матки було незалежним фактором ризику розвитку повторних CIN II–III порівняно з відповідною групою вакцинованих

пацієнток [10]. Результати дослідження SPERANZA продемонстрували, що після проведення петлевої електроконізації шийки матки, у контрольній групі достовірно вищу частоту рецидивів CIN2+, викликаних тим самим типом ВПЛ, що у вакцині, проти групи вакцинованих [11]. Результати цих та багатьох інших клінічних досліджень підтверджують ефективність вакцинації чотиривалентною вакциною дорослих жінок віком до 45 років, включаючи вакцинацію жінок після проведеного лікування з приводу різної патології шийки матки [12].

Висновки. Таким чином, створення вакцин для профілактики типів ВПЛ, що мають найбільшу онкогенність, є великим досягненням біомедичної науково-дослідної області загалом. Успішна розробка групи вакцинних препаратів, які можна з упевненістю назвати вакцинами XXI століття, дозволяє сподіватися на те, що у сучасної медицини є можливості для зниження популяційного онкологічного ризику та зменшення ймовірності раннього виникнення РШМ. Демонстрація ефективності та доцільності програм планової вакцинації проти ВПЛ у низці країн свідчить про досягнуті обнадійливі успіхи у вирішенні проблеми РШМ. Вакцинація проти ВПЛ забезпечить не лише епідеміологічне благополуччя, але й призведе до зниження захворюваності та смертності від такого грізного наслідку папіломавірусної інфекції як РШМ.

Список використаних джерел:

1. Franco E.L., Coutlee F., Ferenczy A. Integrating human papillomavirus vaccination in cervical cancer control programmes // Pub. Health Genomics. – 2009. – Vol. 12. – P. 352–361.
2. Cuzick J., Castanon A., Sasieni P. Predicted impact of vaccination against human papillomavirus 16/18 on cancer incidence and cervical abnormalities in women aged 20–29 in the UK // Br. J. Cancer. – 2010. – Vol. 102. – P. 933–939.
3. Bruni L, Albero G, Serrano B, Mena M, Gómez D, Muñoz J, Bosch FX, de Sanjosé S. ICO/IARC Information Centre on HPV and Cancer (HPV Information Centre). Human Papillomavirus and Related Diseases in the World.
4. Moscicki AB. HPV infections in adolescents. // Disease Markers. 2007. Vol. 73. P. 229–34. 9.
5. Kjaer SK, van den Brule AJ, Paull G et al. Type specific persistence of high risk human papillomavirus (HPV) as indicator of grade cervical squamous intraepithelial lesions in young women: population based prospective follow up study. // British Medical Journal. 2002. Vol. 325. P. 572.
6. Bosch FX, Lorincz A, Munoz N et al. The causal relation between human papillomavirus and cervical cancer. // J. Clin. Pathol. 2002. Vol. 55. P. 244–265.
7. Syrjanen K, Syrjanen S. Papillomavirus Infections in Human Pathology. New York; 2000.
8. Прилепская В.Н. Вакцинация против ВПЧ-ассоциированных заболеваний и рака шейки матки. // Медицинский совет. 2016. № 12. С. 120–5.
9. Monitoring the coverage and impact of human papillomavirus vaccine – report of WHO meeting; 2010.
10. Kang WD, Choi HS, Kim SM. Is vaccination with quadrivalent HPV vaccine after loop electrosurgical excision procedure effective in preventing recurrence in patients with high-grade cervical intraepithelial neoplasia (CIN2–3)? // Gynecologic Oncology. 2013. Vol. 130. P. 264–268.
11. Ghelardi A, Ghelardi F, Martella F et al. SPERANZA project: HPV vaccination after treatment for CIN2+. // Gynecologic Oncology. 2018. Vol. 151, N 2. P. 229–234.
12. Garland SM, Hernandez-Avila M, Wheeler CM et al. Quadrivalent Vaccine against Human Papillomavirus to Prevent Anogenital Diseases. // N. Engl. J. Med. 2007. Vol. 356, N 19. P. 1928–1943.

ХАРАКТЕР ПОРУШЕНЬ СЕРЦЕВОГО РИТМУ В ПАЦІЄНТІВ З ГІПЕРТОНІЧНОЮ ХВОРОБОЮ З/ТА БЕЗ ХРОНІЧНОЇ КОРОНАРНОЇ ХВОРОБИ ЗАЛЕЖНО ВІД КЛІНІЧНОЇ ФОРМИ ФІБРИЛЯЦІЇ ПЕРЕДСЕРДЬ

Іванов Валерій Павлович

Д-р. мед. наук, професор, завідувач кафедри внутрішньої медицини № 3
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова, Україна

Закревська Марина Михайлівна

лікар-кардіолог

КНП "Вінницький обласний центр серцево-судинної патології", Україна

Вступ

Гіпертонічна хвороба (ГХ), хронічна коронарна хвороба (ХКХ) та фібриляція передсердь (ФП) – доволі часте поєднання захворювань, з яким зустрічаються практикуючі лікарі. Великий інтерес до цієї проблеми пов'язаний, насамперед з високою розповсюдженістю даних патологічних станів в європейській популяції [1, 2].

Мета дослідження – вивчити характер порушень серцевого ритму в пацієнтів з ГХ з/та без ХКХ залежно від клінічної форми ФП.

Матеріали та методи

Нами проведено відкрите обсерваційне одномоментне рандомізоване порівняльне дослідження з включенням 118 пацієнтів, які проходили обстеження і лікування в КЗ Вінницького регіонального клініко-діагностичного центру серцево-судинної патології.

Дослідження проводилося згідно основних положень Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації про етичні принципи проведення наукових медичних досліджень за участю людини (2000) і наказу МОЗ України № 281 від 01.11.2000. Протокол дослідження схвалений комісією з біомедичної етики Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова.

Відповідно до мети та завдань дослідження пацієнти були розподілені на дві групи.

Основна група була представлена 89 пацієнтами з гіпертонічною хворобою (ГХ) II стадії з/та без хронічної коронарної хвороби (ХКХ) і різними клінічними варіантами фібриляції передсердь (ФП). Вік пацієнтів коливався від 35 до 75 ($61,1 \pm 9,0$) років. Чоловіків у основній групі було 39 (43,8%), жінок – 50 (56,2%). Співвідношення чоловіків до жінок склало 1,0 до 1,3 ($p=0,26$ за критерієм χ^2), що демонструвало гендерну однорідність вибірки пацієнтів, включеної до основної групи.

До групи порівняння увійшло 29 пацієнтів з ГХ II стадії з/та без ХКХ та без ФП. ФП виключалась за анамнестичними даними і результатами Холтерівського моніторингу ЕКГ (ХМ ЕКГ). Вік пацієнтів коливався від 45 до 75 ($63,2 \pm 8,0$) років. Серед них 16 (55,2%) обстежених були чоловіки і 13 (44,8%) – жінки відповідно (співвідношення 1,2 до 1,0; $p=0,73$ за критерієм χ^2).

За даними ХМ ЕКГ вивчали кількість та тривалість суправентрикулярних (СЕ) та шлуночкових (ШЕ) екстрасистол.

Статистичну обробку отриманих даних проводили за допомогою програм

Microsoft Excel (2016) та Statistica 12.0 (Statsoft, USA).

Результати

У зв'язку з тим, що група пацієнтів з ФП є доволі різноплановою за характером порушень серцевого ритму ми вважали за недоцільне проводити аналіз залежно від наявності ФП, без урахування її форми. Тому аналіз даних ХМ ЕКГ був проведений залежно від клінічного варіанту ФП. Результати даного аналізу наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Характер порушень серцевого ритму в пацієнтів з ГХ з/та без ХКХ залежно від клінічної форми ФП

Показники ХМ ЕКГ	1. Без ФП (n=29)	2. Парокс. ФП (n=30)	3. Персист. ФП (n=30)	4. Постійна ФП (n=29)	p-value
Кількість випадків СЕ > 100 за добу (%)	10	14	18	–	P ₁₋₃ =0,04
Середня кількість СЕ за добу	834±2242,6	1914±2240,7	1550±2126,1	–	P ₁₋₂ =0,01
Середня кількість СЕ за 1 годину	34±83,4	79±75,8	64±88,5	–	P ₁₋₂ =0,01
Кількість пацієнтів з епізодами ФП (%)	–	21	26	–	P>0,05
Середня кількість епізодів ФП за добу	–	3,8±2,8	3,6±3,9	–	P>0,05
Загальна тривалість епізодів ФП за добу, хв	–	61,0±103,3	27,1±34,3	–	P>0,05
Кількість випадків ШЕ > 100 за добу (%)	10	16	19	16	P ₁₋₃ =0,03
Середня кількість ШЕ за добу	1352±2127,7	2429±5789,7	4995±11352,5	2574±4819,0	P>0,05
Середня кількість ШЕ за 1 годину	56±88,6	101±241,2	208±473,0	107,2±200,7	P>0,05
Кількість випадків парних і групових ШЕ (%)	3	9	20	13	P ₁₋₂ =0,05 P ₁₋₃ <0,0001 P ₁₋₄ =0,003 P ₂₋₃ =0,005
Середня кількість парних і групових ШЕ за добу	27±15,3	91±99,4	66±94,6	177±547,8	P>0,05

Аналіз суправентрикулярних порушень серцевого ритму (оцінені СЕ і епізоди ФП, при цьому останні аналізувались лише в групах з пароксизмальною/персистуючою формою ФП) свідчив про суттєво вищу частоту випадків з СЕ > 100 за добу в групі з персистуючою формою ФП порівняно з групою без ФП (60,0% проти 34,5%, p=0,04 за критерієм χ^2). При цьому в пацієнтів без ФП спостерігали, як і слід було очікувати, суттєво меншу кількість СЕ за добу і за 1 год дослідження відповідно порівняно лише з пацієнтами з пароксизмальною формою ФП (834 проти 1914 та 34 проти 79 відповідно, p=0,01).

Аналогічно з СЕ виглядала ситуація і по відношенню до ШЕ. Так, у пацієнтів без ФП реєстрували суттєво меншу частоту випадків з ШЕ > 100 за добу порівняно з групою з персистуючою формою аритмії (34,5% проти 63,3%, p=0,03). Натомість за кількістю ШЕ статистично значимих розбіжностей в проаналізованих групах зареєстровано не було.

У свою чергу нами визначені суттєві розбіжності в частоті випадків реєстрації парних і групових ШЕ в проаналізованих групах пацієнтів, останні були зареєстровані від 10,3 до 66,7% пацієнтів різних груп. При цьому найменша кількість випадків

парних і групових ШЕ визначена в пацієнтів без ФП, що носило статистично значиму різницю по відношенню до всіх інших груп хворих (10,3% проти 30,0, 66,7 і 44,8%, $p=0,05$, $<0,0001$ і $0,003$ відповідно), в той час як найбільша кількість випадків парних і групових ШЕ спостерігалась в групі з персистуючою формою ФП, що носило статистичну достовірність по відношенню до групи без ФП і пароксизмальною формою аритмії (66,7% проти 10,3 і 30,0%, $p<0,0001$ і $0,005$ відповідно).

Висновки

Таким чином, у дослідженні підтверджений факт більш високої електричної нестабільності міокарда передсердь (збільшення частоти випадків з $CE > 100$ за добу, їх середньої кількості за добу та 1 годину дослідження, відповідно) у пацієнтів з пароксизмальною/персистуючою формою ФП порівняно з групою без неї. З іншого боку продемонстрований принципово нові дані, які свідчать про більш високу електричну нестабільність міокарда шлуночків (збільшення частоти випадків парної та групової ШЕ) у пацієнтів з різними варіантами ФП порівняно з групою без аритмії та в пацієнтів з персистуючою порівняно з пароксизмальною формою ФП.

Список використаних джерел:

1. Cao, Z., Jia, Y., & Zhu, B. (2019). BNP and NT-proBNP as Diagnostic Biomarkers for Cardiac Dysfunction in Both Clinical and Forensic Medicine. *International journal of molecular sciences*, 20(8), 1820. <https://doi.org/10.3390/ijms20081820>.
2. Saheera, S., & Krishnamurthy, P. (2020). Cardiovascular Changes Associated with Hypertensive Heart Disease and Aging. *Cell transplantation*, 29, 963689720920830. <https://doi.org/10.1177/0963689720920830>.

СЕКЦІЯ XXV. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ЗАСНУВАННЯ ТА ВИНЕКНЕННЯ ІСЛАМУ: МУХАМЕД ЯК ЗАСНОВНИК ІСЛАМУ

Олексин Анна Ігорівна

здобувач вищої освіти історичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Федько Анна Андріївна

здобувач вищої освіти історичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Гой Юлія Юріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Білостоцький Степан Миронович

Доцент кафедри давньої історії України та архівознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Іслам – це арабська назва релігії Єдинобожжя, яку сповідували і до якої закликали всіх пророків. У перші роки проповіді Мухамеда його наслідниками були бідні люди та раби. А також Іслам є релігією Ангелів, яку вони сповідували ще до створення людей. Слово «Іслам» у перекладі означає віра в Бога і Його Пророків. Іслам на ранньому розвитку був повною протилежністю політеїзму.

Мухамед ібн Абдулаха народився у 570 р. Його батько Абд-ель-Мутталіб Абдула помер за два місяці до його народження. Мати – Аміна померла, коли дитині було шість років. Спочатку Мухамеда виховував дід, а потім дядько Абу-Таліб, якого він ще підлітком супроводжував в Сирію, і там в Босрі, дядьку сказали, що його небожа чекає велике майбутнє, що він помічений Божою печаттю.

Батьки Мухамеда, хоча й належали до пануючого роду, але були дуже бідні, тому до 24-річного віку Мухамед служив у свого дядька, пас його стада або виконував обов'язки погонича верблюдів.

За свою чесність та за здібність, Мухамед дістав прізвисько елвамін, що означає надійний. В 594 році багата вдова Хадіджа звернула на нього увагу і взяла на службу. В наступному році вона вийшла за нього заміж. Шлюб їх був дуже щасливий, хоча не було у них дітей. Подружжя всиновило двох дітей, безмежно йому відданих, це були Алі, син його дядька Абу Таліба, і Зейд Ібн Харіс, невільник християнського походження, якому він дав свободу, а потім усиновив.

Багата дружина Мухамеда, Хадіджа, забезпечувала його матеріальний достаток, тому він не задумувався про матеріальні блага, міг жити спокійно, але в його душа була покликана служити Богу, проповідувати. Ще в ранній молодості від кожного року йшов на місяць у відлюдні гори і там віддавався самотнім роздумам [1].

Його розум перепрацьовував і засвоював ті духовні впливи, яких він у звичайному житті зазнавав від іудеїв і християн. В ньому росло і зміцнювалось переконання, що боги його народу – бездушні і безсильні ідоли, і що істинний Бог, якого проповідував ще Авраам, один над всіма і для всіх, але араби не прийняли його.

В 610 р., Мухамед під час свого відлюднення, роздумуючи у печері, втомився та заснув. Цієї ночі відбулося чудо, в Корані ми можемо прочитати: «Раптом я відчув у сні, що хтось наблизився до мене і сказав: читай. Я відповів: «ні». Тоді він стиснув мене так, що я думав, ніби помираю, і повторив: «читай». Я знову відмовився. І знову прибулий стиснув мене, і я почув слова: «Читай в ім'я Господа твого, який створює людину з кров'яного згустка. Читай: Господь твій, Він милосердний дає знати людині те, чого вона не знала». Коли я це прочитав, об'явлення відступило від мене і я пробудився. І я відчув, що ці слова написані в серці моєму» [3].

На наступний день Мухамед повернувся додому в тривожності. Хадіджа з повною серйозністю та довірою до чоловіка вислухала його та повірила усьому сказаному. Родич Хатіджі, якого вона покликала, сказав: «Якщо це правда, Хадіджа, то значить на нього зійшов великий Намус, що сховався на Мойсея, і тоді, він – пророк нашого народу». Декілька тижнів після цього чуда нічого дивовижного з Мухамедом не відбувалося.

Впавши в страшну депресію, Мухамед хотів вже вчинити самогубство, але раптом його осяяло чудесне сяйво, і він відчув повну впевненість у собі. Він ліг спати, щоб відпочити та загорнувся у плащ, аж раптом у вісні почув слова: «ти, загорнутий у плащ! Вставай! Проповідай Господа свого! Прославляй Його! Одяг твій очисти! Нечистоти уникай! Не будь добрим з користі і Господа твого міцно тримайся!».

Після другого одкровення Мухамед почав проповідувати істинну віру. Першим у своїй місії він зізнався найріднішим. Мухамед був відкинутий рідними, недочутий, тому пішов проповідувати публічно. У перші роки проповідування нарахувалося 43 послідовники ісламу. На початках іслам був повною протилежністю політеїзму.

Пройшов вже певний час, а між Мухамедом з одного боку меканською верхівкою з другого його послідовниками, почав назрівати конфлікт, навіть, частина прихильників Мухамеда були змушені емігрувати в Ефіопію. Мухамед не припиняв проповідувати, тому його родові був проголошений бойкот, який виражався у тому, що вже ніхто не брав їх у компаньйони до транзитної торгівлі, ані не брав їхніх дівчат заміж. Двох дочок Мухамеда, які вже були заміжні повернули у дім батька.

Мухамед почав проповідувати і в інших містах, це були містечка біля Мекки, але змушений був припинити там свою проповідь, бо померла його дружина Хадіджа, а потім його дядько Абу Таліб. Родинні зв'язки були розірвані, в Мецці лишилися тільки вороги, оскільки прихильники в результаті гонінь були розсіяні.

Були проповіді на яких Мухамеда закидали камінням, це відбулося у місті Таїф. Під час святкування біля Кааби на дорозі він приєднався до подорожніх з ятрівського племі, яке знаходилося в союзі з семітським племенем, і від яких вони неодноразово чули, що має прийти пророк для винищення язичництва і проповідування Єдиного Бога. Він попросив їх вислухати його і вони повірили йому. На наступний рік вони пообіцяли повернутися і привести інших. Вони дотрималися обіцянки після чого прийняли іслам [4].

Невдовзі відбулося ще одне видіння. «Невідома сила, яку він признав за архангела Гавриїла, підняла його з ліжка і вивела з дому. Він побачив чарівного коня ель-Барка, і сівши на нього вмить опинився в Єрусалимі, біля дому молитви. Тут він знайшов пророків, серед яких Авраама, Мойсея, Ісуса Христа. Він помолився разом з ними. Потім йому запропонували три чаші: з водою, вином і молоком. Він почув голос:

«Якщо він візьме воду, то потоне разом з послідовниками, вино – буде блудити, молоко – піде правильним шляхом з общиною своєю». Мухамед вибрав чашу з молоком. Після того він пройшов сім небес і досяг Самого Бога, від якого отримує заповідь для мусульман п'ятидесяти щоденних молитов. Але на зворотньому шляху біля воріт кожного з небес зустрічає пророків, які переконують його, що мусульманам не витримати такої кількості молитов і щоб він просив зменшення їх кількості. Він так зробив і при виході кількість молитов звелася до п'яти». Після повернення до себе Мухамед зауважив, що з посудини з водою, яку він перекинув не встигла витекти вода.

Мухамед мав послідовника Мусаба, завдяки якому іслам ширився в Ятрібі. Мухамед з невідомих причин залишався в Мецці, коли стало відомо, що корейшити збираються силою затримати пророка, то довелося втекти до Ятріба, де їх радісно зустріли. Втеча відбулася 16 травня 622 р., надалі велася «літочислення по гіджрі». Гіджра означає переселення пророка з Мекки в Ятріб, який з того часу стали називати місто пророка або просто Медина [2].

Коли Мухамед прибув в Медину, він дав общині писаний статут. За ним всі віруючі й ворогуючі складають нероздільний і рівноправний народ. Був лише поділ між вірними та невірними.

В Медині було збудовано Мечеть біля будинку Мухамеда, яка згодом стала прототипом всіх мечетей. Мухамед зробив напрямом молитви Мекку, як це є і у наші дні. Також Мухамед поступово вигнав всіх євреїв з Медини.

Переможний напад мединської мусульманської громади на мекканський караван, піднесла авторитет пророка. Відбувся реванш під горою Оход, де Мухамед був поранений.

Звичайний політичний прийом Мухамеда полягав в тому, що отримавши поразку від одного ворога, він перед тим, як зібратися з силами для помсти, підтримував свій престиж нападом на значно слабшого ворога, як результат була перемога. На одній з таких битв він підкорив плем'я корейшитів і став володарем Мекки й основного храму – Кааби, де наказав повикидати всіх ідолів.

Висновки. Отже, якщо правильно все розібрати, то можна дійти до таких висновків: у мекканський період іслам тільки зароджувався, Мухамед отримав одкровення про покликання для проповідування Єдиного Бога, цей початковий етап характеризується малочиселиним наверненням послідовників; мединський період характеризується неймовірно швидким збільшенням числа мусульман і поширенням ісламу як за допомогою проповіді, так і за допомогою блискучих військових перемог; Мухамед – засновник нової релігії, з історичної точки зору, безперечно був талановитим лідером, виваженим і мудрим політичним діячем, а також здібним полководцем.

Список використаних джерел:

1. Калінін Ю., Харьковщенко Є. Іслам // Калінін Ю., Харьковщенко Є. Релігієзнавство: Підруч. - К., 1998. - С. 109-115.
2. Полотнюк Я. Іслам // Людина і світ. - 1993. - 4-5. - С. 32-37.
3. Черній А. Іслам // Черній А. Релігієзнавство: Посібник. - К., 2003. - С. 171-193.
4. Шварев Ю. Іслам // Шварев Ю. Корни пустоцвета: Беседи по истории религий. - Л., 1988. - С. 87-100.

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 – 1921 РР.

Биба Назар Євгенович

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Ядловська Ольга Степанівна

кандидат історичних наук, доцентка, доцентка кафедри
міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Анотація. У статті досліджено та простежено розвиток національної грошової одиниці України в період буремних подій української революції 1917 – 1921 років. Даний матеріал має на меті ознайомлення з одним із періодів розвитку, становлення та занепаду гривні та інших грошових одиниць зазначеного періоду. Матеріал є корисним для ознайомлення та вивчення колекціонерами-початківцями, а також для науковців та широкого кола читачів.

Ключові слова: українська революція 1917-1921 років, грошова одиниця, революція, гривня, карбованець.

Початок становлення українського карбованця відбувся у 1917 р., коли Російська імперія розвалилась, на її уламках утворились нові держави. Самостійність змогли отримати багато народів, що були під російською окупацією: Білорусь, Грузія, Фінляндія, Литва, Дон, Кубань (яка розглядала питання приєднання до УНР) та інші народи. Здобувала самостійність, хоча і на короткий строк, Україна, на території якої було проголошено Українську Народну Республіку.

Центральна Рада Української Народної Республіки, проголосивши III Універсал в листопаді 1917 року, зініціювала новий проект, а саме проект з розробки нової української валюти, головною метою якого стало формування власної економічної системи та грошової одиниці.

У революційні роки на території України продовжували розплачуватись грошима Російської Імперії та тимчасового уряду – т. зв. «керенками», ходили також німецькі, австро-угорські, румунські та польські гроші [1].

Рис. 1. 1 рубль 1898 р. [6].

Примітка: На рисунку зображено аверс та реверс банкноти номіналом 1 рубль зразка 1898 року. Дана банкнота друкувалася за часів Російської імперії.

Згідно з проектом нова грошова одиниця повинна була отримати назву «карбованець».

Рис. 2. 50 карбованців 1918 р. [6].

Примітка: На рисунку зображено аверс та реверс банкноти номіналом в 50 карбованців зразка 1918 року.

Пояснюючи такий вибір назви Михайло Грушевський зазначав: «Центральна Рада ухвалила випуск українських грошей для першого початку в «карбованцях», рівних російським рублям, з огляду на те, що до них звикла українська людність» [2].

Уже 1 січня 1918 р. (19 грудня 1917 р. за старим стилем) Українська Центральна Рада ухвалила тимчасовий Закон про випуск державних кредитних білетів УНР, згідно з яким «кредитні білети випускаються у карбованцях, причому один карбованець містить 17,424 частки чистого золота і поділяється на 2 гривні або 200 шагів» [3].

Купюра номіналом в 100 карбованців стала однією з перших банкнот яка побачила світ. Автором ескізу нової банкноти став відомий український художник-графік Георгій Нарбут. Відомою роботою художника є також ескіз герба Української Народної Республіки, який було офіційно затверджено лише через 54 дні після друку перших банкнот. На 100 карбованцях вперше було зображено родовий герб київського князя Володимира Великого.

У радянський період були статті в кримінальному кодексі, які передбачали покарання за так звану «антирадянську пропаганду». Тризуб, який був чи не на кожному грошовому знаку, розцінювався чекістами як антирадянська пропаганда. Фактично, стимулювалось знищення цих матеріалів. У такий спосіб влада намагалась знищити пам'ять українського народу про те, що він колись мав незалежну державу з власною грошовою системою [1].

Номінал нашої банкноти було продубльовано чотирма мовами найбільших національних меншин (польська, єврейська, російська), що проживали тоді на території України, а також мовою титульної нації – українською.

Цікавим фактом є й те, що під час роботи над ескізом цих грошей художник використовував українські стародруки, сучасні колекціонери виділяють цілих дев'ять видів шрифтів які були застосовані художником. Хоч і на перших банкнотах було надруковано 1917 рік, вперше в обігу вони опинилися лише в 1918 році. Серед українського населення нові гроші отримали свою назву, «яєчня» через свій жовтий колір. Поява гривні як офіційної грошової одиниці в 1918 році. 9 лютого 1918 року російські радянські війська під командуванням російського лівого есера Михайла Муравйова після кількадечного артилерійського обстрілу захопили столицю Української Народної Республіки Київ та влаштували у місті терор, жертвами якого стали кілька тисяч осіб [4].

Захоплення радянськими військами столиці Української Народної Республіки зруйнувало економічне та господарське життя як столиці, так і країни в цілому. Банки, що опинилися на захопленій території, втратили свої срібні та золоті запаси. Окупаційними військами було вкрадено та вивезено з України кліше та матриці, за допомогою яких відбувався друк перших грошей. Через крадіжку матриць було унеможливлено швидко відновити друк.

Лише 1 березня 1918 р. Українська Центральна Рада під головуванням Михайла

Грушевського, прийняла в Житомирі Закон «Про грошову одиницю, биття монети та друк державних кредитових білетів». У новому законі ми можемо спостерігати появу гривні. Гривня мала містити в собі 8,712 долі чистого золота.

1 доля = 0,044 грами чистого золота.

1 гривня повинна була містити в собі 100 шагів (копійок). В обігу мали з'явитися банкноти номіналом 2, 10, 100, 500 гривень. Тобто раніше надруковані 100 карбованців дорівнювали новим 200 гривням.

Але хто став новим художнім творцем гривні? Ескіз банкноти номіналом в 2 гривні виконав художник Василь Кричевський. Вшановуючи пам'ять видатного художника, у 2023 році в обіг увійшла пам'ятна монета номіналом в 2 гривні, виготовлена з нейзильберу.

Рис. 3. Монета 2 гривні, 2023 р.

Примітка: На аверсі стилізоване зображення ескізу банкноти номіналом в 2 гривні зразка 1918 року, а на реверсі портрет художника Василя Кричевського. Зображення Національного банку України [8].

Ескіз нової банкноти був оздоблений простими геометричними фігурами. Дизайном 10, 100, 500 гривень залишився художник-графік Георгій Нарбут. Ескізи в його виконанні були дуже вишуканими та гарними, містили в собі орнаменти українських стародруків та гравюр XVII століття.

Рис 4. 100 гривень 1918 р. [7].

Примітка: На малюнку зображено аверс банкноти номіналом в 100 гривень зразка 1918 року. Автор ескізу Георгій Нарбут.

Друк нових гривень мав відбуватися в Німеччині, а саме в Лейпцигу та Берліні. 15 березня 1918 року комісія на чолі з радником Міністра фінансів УНР від'їхала до Німеччини для укладання договору. Після появи в обігу нових 500 гривень вони отримали свою «народну» назву, а саме «горпинки» через зображення жінки на них.

Але через затримку в виготовленні гривень, в Україні зіштовхнулися з проблемами не достатку дрібних розмінних грошових знаків. На подолання цієї проблеми, 18 квітня 1918 року Центральна Рада прийняла новий закон, Закон «Про запровадження розмінних марок в Україні». Цим законом було передбачено випуск в обіг нових розмінних грошових знаків – шагів. Саме ці картонні марки виконували функцію «дзвінкої монети» та навіть мали напис: «Ходить на рівні з дзвінкою монетою». Номінали які ввійшли в обіг: 10, 20, 30, 40 та 50 шагів. Використовувати паперові марки замість металевих монет стали ще в останні роки існування Російської Імперії, тому цей досвід був не новим [9].

Рис. 5. 50 копійок 1915 р. [6]

Примітка: На рисунку зображено аверс та реверс паперової монети 50 копійок зразка 1915 року.

Тодішня українська влада не могла карбувати власні монети, тому була вимушена їх чимось замінити, так в обіг було введено марки-шаги.

Рис. 6. Монета 5 гривень 2018 р. [6].

Примітка: На рисунку зображено аверс та реверс пам'ятної монети України 2018 року. Ювілейна монета приурочена до 100-річчя випуску перших поштових марок УНР.

У держави не було золотого запасу. Дослідники сходяться на тому, що без золотого запасу дуже важко запровадити надійну валюту. Україна зіштовхнулася з цією проблемою у 1917-1920 роках [1].

Лише 8 липня 1918 р. марки-шаги побачили світ. Але вийшло так, що вже при владі був гетьман Павло Скоропадський. Напис на марках залишився старим: «Українська Народна Республіка», через те, що замовлялися вони ще попередньою владою. Художником, який розробив ескіз марок номіналом в 10 та 20 шагів став Антон Середа, решта вже традиційно належали Георгію Нарбуту. Уже наприкінці квітня 1918 р. грошова система України почала стабілізуватися. Гривня побачила світ також як і марки-шаги вже при владі Павла Скоропадського. Кінець розвитку та початок занепаду національної валюти в 1919 р. Цього року Директорія оголосила про зміцнення золотого вмісту української валюти. Для цього почали збирати усе наявне золото та срібло для випуску металічних монет, а також було оголошено

переплавку усіх мідних пам'ятників російським царям на дрібну монету. На золотих гривнях планувалось розмістити бюст Тараса Шевченка, а на срібних монетах – будинок Центральної Ради [3].

Втілити в життя це рішення Директорії вже не судилося. Після початку наступу більшовиків на Україну ми вимушені були забути про власні металеві гроші.

Після окупації значної території України більшовики почали вилучати з обігу українські паперові гроші. Більше за всіх ходили банкноти номіналом в 25 та 50 карбованців зразка 1918 р., потім також були вилучені з обігу. Гроші українського анархіста Нестора Махно. Махновці намагалися розробити та створити свою власну банківську систему, яка мала бути окремою та незалежною від інших. У Катеринославі махновці захопили великі суми грошей. На 70% це були радянські рублі. Білаш, начальник штабу армії Махна, у своїх спогадах наводить, що був спеціальний курс валют: радянського рубля до керенок, до карбованців УНР і так далі [5].

Рис. 7. 250 рублів 1917 р. [6].

Примітка: На рисунку зображено аверс та реверс банкноти номіналом в 250 рублів. Банкнота друкувалася за період правління Тимчасового Уряду та частково Радянської Росії. Дана банкнота друкувалася вже у період управління Радянської Росії.

Найбільше цінувалися керенки, а найменше – радянські рублі. І коли вони витратили все, окрім радянських рублів, які ніхто не хотів брати, то довелося видати окрему постанову: той, хто відмовляється приймати радянські рублі у представників махновської влади, буде оголошений ворогом махновського руху і його майно може підлягати конфіскації [5].

Рис. 8. 100 рублів 1918 р. [6].

Примітка: На рисунку зображено аверс та реверс банкноти номіналом в 100 рублів 1918 року, була розроблена владою Тимчасового Уряду. Потрапила в обіг в травні 1919 року. На банкнотах містився підпис комісара народного банку РРФСР Пятакова. В народі отримала прізвище «пятаковка». Банкноти друкувалися за зразком 1917 року, окремою ознакою, яка вказувала на радянський випуск був підпис Пятакова.

Штampi на грошах які свідчать, що це нібито гроші Махна, в більшості випадків були більш пізньою підробкою. Махновці також намагалися запровадити випуск власних грошей в Катеринославі, проте в них нічого не вийшло, адже банально не було потрібної за якістю фарби, а на «вільній землі» ходили банкноти різних країн.

Через все це, був дуже складний внутрішній обмінний курс.

Отже, за період не довгої, але все ж таки самостійності, влада України намагалася запровадити свою власну грошову одиницю. У неї це вийшло, було стабілізовано економічну ситуацію в регіоні, проведено грошову реформу, введено в обіг спочатку карбованець, потім гривню. За фальшування грошових знаків було передбачено кримінальну відповідальність, про яку попереджували навіть на банкнотах, а саме покарання у вигляді позбавлення волі. Дослівно з банкноти номіналом в 50 карбованців зразка 1918 р.: «За фальшування карається тюрмою». Усього за період 1917-1919 років було випущено карбованці номіналом в : 10, 25, 50, 100, 250, 1000, гривні таких номіналів: 2, 5, 10, 100, 500, 1000 та 2000. Цікавим фактом є й те, що деякі міста могли друкувати власні гроші: Проскурів (Хмельницький), Одеса, Бердичів, Золочів, Житомир, Єлисаветград (Кропивницький) та інші.

Нині в Україні зберіглась мала кількість банкнот того періоду, адже радянська влада ставилася до них непривітно, а особливо до тризуба, який був на них зображений. Тому навіть те, що залишилося, залишилось в поганому стані, але все ж таки є бажаним предметом для колекціонерів як в Україні, так і за її межами.

Значення грошей для розвитку державності важко переоцінити. Кожна держава, яка отримує незалежність, насамперед затверджує герб, гімн та прапор, до цього списку сміливо можна віднести й національну грошову одиницю. Саме за допомогою грошей можна дізнатися назву країни, її символи, історію та культуру. Гроші можуть демонструвати розвиток країни, її статус у світі. Українська гривня двічі отримувала статус найкрасивішої валюти у світі та статус найстійкішої до факторів зносу. Українська гривня демонструє світові розвиток своєї системи захисту банкнот. Після вступу до Європейського Союзу може постати питання зміни гривні на євро, що може погано позначитися на нашій економіці, а також це рішення припинить розвиток та існування нашої власної грошової одиниці.

Список використаних джерел:

1. Українські гроші революції: Горпинки, лопатки і паперові монети. BBC News Україна. (б. д.). URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-41797443> (дата доступу: 20.02.2023).
2. Євтушенко Ю. Запровадження гривні в УНР. (б. д.). 1 березня 1918. Цей день в історії. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0301T/> (дата доступу: 20.02.2023).
3. 1918, з'явилися в обігу перші українські банкноти – карбованці УНР. (б. д.-б). Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/sichen/5/1918-zyavylysy-a-v-obigu-pershi-ukrayinski-banknoty-karbovanci-unr> (дата доступу: 20.02.2023).
4. 9 лютого 1918 : Взяття Києва військами радянської Росії. (б. д.). Цей день в історії. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0209Q/> (дата доступу: 20.02.2023).
5. Шурхало Д. Нестор Махно намагався поєднати два ідеали: Анархії та Запорозької Січі – дослідник. Радіо Свобода. 20 жовтня 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30226380.html> (дата доступу: 20.02.2023).
6. Приватна колекція автора Биби Н. Є.
7. Історія національної валюти України (б. д.). Каталог пам'ятних та ювілейних монет України. URL: <https://www.ua-coins.info/ua/article/istoriya-nacionalnoy-valyuty-ukrainy-grivnyu> (дата доступу: 20.02.2023).
8. Каталог нумізматичної продукції. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/uah/numismatic-products/souvenir-coins?page=1&perPage=5&search=&from=&to=&code=> (дата доступу: 20.02.2023).
9. Євтушенко Ю. Гроші революції. Хто, коли і як надрукував перші гроші республіки. URL: Історична правда. <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/02/19/152099/#> (дата доступу: 20.02.2023).

СИМВОЛІЧНИЙ СВІТ КУЛЬТУРИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Крижановська Тетяна Олександрівна

кандидат філософських наук, доцент кафедри
мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Українська культура в сучасному світі все голосніше представляє свої здобутки, показує їх різноманітність, унікальність та цінність для всієї людської культури та європейської зокрема. Особливості розуміння феномену культури в трактуванні українських діячів різних часів, вважаю, поки що недостатньо розкриті в наукових доробках, що розкриває простір для досліджень в цьому напрямку та формулює потребу в наповненні його смислами, теоретичними положеннями, які можуть репрезентувати український культурний світ.

Постать, стиль життя і праці Григорія Сковороди в цьому сенсі мають особливе значення, адже погляд мислителя на людину, світ і культуру відображає важливий період українського культурного і соціального життя. Крім того, думка Григорія Савича висвітлює цілий пласт суто українського уявлення про культуру незалежно від часу. Досліджувати ці міркування означає намагатись досягнути не тільки минуле української культури, але й її теперішнє і майбутнє, збагнути місце української культури в сім'ї європейських культур.

Метою цієї роботи є дослідження особливостей погляду на культуру в працях Григорія Сковороди, виділення та формулювання основних положень сквородинівського підходу до культури.

Матеріалами для аналізу є праці Г. Сковороди, дослідження його міркувань такими вченими як С. Кримський, М. Попович, Т. Лютий та інші.

Особливості погляду Г. Сковороди на світ, людину і культуру є наслідком унікальних відмінностей його внутрішнього світу, а також багатьох впливів соціального та культурного оточення, часу і простору, в якому він жив і творив. Український мандрівний філософ був людиною «порогового» стану – «жив й творив на зламі двох історичних епох в історії України, в період коли були знищені всі українські інституції та все українське» [1]. Крім того, його ідентифікують як останнього барокового мислителя в українській традиції, незважаючи на те, що жив він вже в добу Просвітництва. Та й саме місце його народження – село Чорнухи – розташоване на пограниччі трьох областей України: Чернігівської, Сумської і Полтавської. Як бачимо, пороговість виражається в його житті історично, географічно і культурно. «Людина порогового стану не має остаточної визначеності – ні соціальної, ні персональної – це людина міжсвіття. Довкола таких постатей виникають різні інтерпретації, серед яких ... марно шукати єдиноправильної. Пороговий стан – це і є невловність» [2]. Можливо саме тому так важко схопити простоту, невимушеність і, в той же час, невловимість думки Г. Сковороди.

Культура згідно з міркуваннями Г. Сковороди має духовний символічний характер і поєднує собою два світи – світ Всесвіту, природи (макрокосм) та світ людини (мікрокосм). «... світ культури, фокусом якого є Біблія як точка, що в ній зібрана вся етична філософія людства, – окремий світ, в якому відображена і людина, і Натура-Бог» [3, С. 288]. Культура має свій символічний код, який непросто збагнути навіть протягом всього життя. Як писав Сковорода, «А я, – сказав пустынник, – имѢю

двѣ забавы: птицу и начало. Я птицу всегда ловлю, но никогда не могу ее поймать. Я имѣю шелковых тысячу и один фигурных узлов. Ищу в них начала и никогда развязать не могу...» [4]. Такий постійний шлях та безперервне намагання інтерпретації світу і є поставанням культури. «Оскільки символ неможливо тлумачити однозначно, з точки зору Сковороди, це позитивна риса символічного пізнання. Постійно потрібно щось витлумачувати, інтерпретувати, реалізовувати. Треба йти далі в суть речей, не обмежуватися побіжним» [5]. Символічне розуміння культури прокладає шлях до її глибинних сенсів, намагання віднайти ті самі «начала», пошук яких потребує наполегливої, але радісної праці, природного, „сродного” труда, який є «одночасно потребою тіла та потребою духа, тому що приносить задоволення та насолоду» [6, С. 320]. Внаслідок такої праці постає внутрішня індивідуальна культура людини та культура народу. Через духовний творчий символізм культури і відбувається власне пізнання світу і себе, розуміння людьми одне одного.

Сковорода – майстер барокового слова, в якому синтезуються мистецтва декількох епох – Середньовіччя, Ренесансу, а с Просвітництвом він, скоріше, полемізує. Слово українського мислителя рухливе і динамічне, має гуманістичну спрямованість, йому притаманні як трагічна напруженість, так і віра в майбутнє, в силу людського духа. «Слово зрошує духовний простір віртуального саду Г.Сковороди й наповнює його життям» [7, С. 60]. Слово є носієм і виразником культури. В творах Григорія Савича слово має діалогічний характер. «Сковорода застосовував у своїх творах діалогічний метод пізнання. Він запозичив його у давньогрецьких філософів Сократа і Платона. Під час діалогу відбувається зустріч різних смислів, поглядів, точок зору, перетинаються низька ліній дискурсу. Діалогом із самим собою, по суті, було все життя Сковороди» [1]. Тобто, культура в розумінні мислителя має діалоговий характер, без обміну думок вона застигає в своїй монологічності та егоїстичності. «Головне, мабуть, полягає у тому, що філософи діалогової культури мислення визнають передусім (і завжди!) верховенство думки, верховенство думки над самими собою, тобто, визнають найпершу значущість саме Думки, Мислення, а не авторського «я»...» [8, С. 5]. Діалог в творах Г. Сковороди має особливий характер. Кожного разу це мандри у Всесвіт з намаганням побачити та розтлумачити разом його таємниці.

Г. Сковорода є основоположником української культурософії, він «сам жив згідно з осягнутою ним істиною. Його визначення культури як «друге, духовне народження людини» стало головним принципом культурософії» [9]. Софійне осягнення культури, тобто таке, що відповідає принципам духовної мудрості, розглядає культуру не стільки в її матеріальному вираженні, скільки в духовно-символічному сенсі. «... культура – провідний чинник конститування життя народу як індивідуальної іпостасі людства, розкриття його етнічного автопортрета, неповторного вираження загальнолюдського досвіду. Культура трансформує історичний досвід у знаменування цінностей життя, творчості, духу, в символічний лад спілкування, соціальних значень, вірувань та ідеалів, ієрархії найвищих людських якостей, формування світу людини за вимірами блага, правди, краси» [10, С. 185]. Г.Сковорода прекрасно розумів, що культура характеризується не тільки гармонійними та благосними феноменами; вона різна, наповнена як красою, так і потворним, як високими прагненнями та прикладами життя, так і низькими. Софійність як раз і полягає в тому, щоб бачити головне, сутнісне, справжнє, наповнювати цим свій внутрішній світ і розкривати цей шлях для інших.

Отже, можемо зробити висновки. Григорій Сковорода заклав початки символічного підходу до культури в українській думці. Його думка мала релігійний

характер. Світ символів, як вважав мислитель розкривається в біблійних текстах, які необхідно інтерпретувати. Причому процес їх тлумачення має динамічний характер, коли можна побачити безліч сенсів в одному і тому ж образі, події, описі. Процес інтерпретації символів має діалогічний характер, причому вміння знаходити спільну слушну думку є основним, таким, що нівелює власний егоїзм та намагання представити свій погляд у вигляді єдино правильного. Г. Сковорода представляє софійний погляд на культуру, започатковує українську культурософію.

Список використаних джерел:

1. Попович М. Знакова постать Григорія Сковороди в українській культурі. Офіційний сайт ЗВО «Подільський державний університет». Опубліковано 03.12.2022. URL: <https://www.pdatu.edu.ua/news-13/znakova-postat-hryhoriia-skovorody-v-ukrainskii-kulturi.html>.
2. Белей Л. Сковорода – порогова постать сучасної української культури. Бесіда з Тарасом Лютим. UCHOOSE. 01.12.2022. URL: <https://uchoose.info/skovoroda-porogova-postat-suchasnoyi-ukrayinskoyi-kultury/>.
3. Попович М. В. Нарис історії культури України. К.: АртЕк, 1998. 728 с.
4. Сковорода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. К.: Наукова думка, 1973. Т. 2. 576 с. URL: <http://litopys.org.ua/skovoroda/skov2.htm>.
5. Лютий Т. Символічний світ Сковороди. Тиждень. 24.10.2017. <https://tyzhden.ua/symbolichnyj-svit-skovorody/>.
6. Цимбал Т.В. Проблема життєвої укоріненості людської особистості у концепції «сродності праці» Г. Сковороди. Актуальні проблеми духовності. 2004. № 5. С. 315–322. DOI: <https://doi.org/10.31812/apd.v0i5.1491>.
7. Ісиченко І. Сакральний простір «Саду божественних пісень» Григорія Сковороди. Слово і час. 2013. № 1. С. 52–63. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/145930/09-Isichenko.pdf?sequence=1>.
8. Суходуб Т. Сократівський діалог Г.С. Сковороди: морально-особистісні вибори філософа / Філософська та художньо-літературна творчість Г.С. Сковороди у контексті проблем сучасного людського буття : Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (Дрогобич, 2021). Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2022. С. 4 – 15. URL: <https://dspace.nbuv.gov.ua/sites/history/wp-content/uploads/2022/06/filosofska-ta-xudozhno-literaturna-tvorchist-g.s.-skovorody-u-konteksti-problem-suchasnogo-lyudskogo-buttya-.pdf>.
9. Шокало О. А. Культурософія / Енциклопедія Сучасної України. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=51501.
10. Крымский С. Українська культура та її базові архетипи / С. Крымский. Мудрецы всегда в меньшинстве. К.: Изд. Дом Д. Бураго, 2012. С. 156–180.

СЦЕНІЧНА МЕТАФОРИЗАЦІЯ ТА ТЕАТРАЛЬНА ПОЕТИКА У ВИСТАВАХ ЛЕСЯ КУРБАСА

Водяхін Єгор Владиславович

Аспірант

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

Однією з вагомих засад театральної системи Л.Курбаса був метод сценічної метафоризації, який надавав дійсності інноваційного вигляду - нового відносно життєвих форм, до яких глядач вже звик. Театральні постановки Л.Курбаса крім того наповнені поетикою, оскільки виявляють прекрасну обізнаність автора у реалістичному методі відтворення життя, однак не скочуються до побутового театру, який передбачає ілюстрування дійсності, а також пасивне описання побуту. Для творчості Л.Курбаса побут представляє собою матеріал, а не зміст, і лише у тій мірі, в якій він є потрібний для виявлення визначеної ідеї.

Метод сценічної метафоризації має іншу назву – перетворення, оскільки не наслідує звичних для глядача форм, не формує ілюзії дійсності, а подає подію на сцені у такому вигляді й відмінності, що б запустило найбільше число асоціативних і аперцептивних процесів і таким чином активізувало розуміння театральної вистави. Сценічна метафоризація представляє собою образне іносказання, певне перенесення; крім того, це образне представлення суті поняття й події шляхом використання засобів театального мистецтва. При цьому переживання трансформується у дію, поняття – в образ, підсвідоме – у відчутне й видиме. Шляхом сценічної метафоризації Л.Курбас намагається у звичайному й звичному відшукати новий і більш глибинний смисл і таким чином або привернути до нього увагу глядача, або розкрити поціновувачам театру якусь ідею [4].

З іншого боку, театральна поетика у виставах Л.Курбаса передбачає, що перетворення ніколи не може бути надуманим та раціоналістичним, а виключно образним та емоційним. Поетика має увазі, що перетворення органічно виникає із розвитку дії на сцені – і відображається на змісті п'єси, стосунках дійових осіб, характері й режисерському плану постановки, креативній індивідуальності актора, а також його майстерності. Перетворення не має виявляти певну «малу правду», побутовий дріб'язок або психологічний нюанс. Перетворення являється у театрі Л.Курбаса засобом поглиблення змісту, розкриття ідеї, насичення великою правдою ролі або постановки.

Принципи й закони сценічної метафоризації, які були сформульовані Л.Курбасом у ході роботи з акторами, переважно не являлися його винаходом у повному розумінні цього терміну. Натомість ці елементи сценічної метафоризації у певній формі існували в європейській театральній практиці у більш ранні періоди. Водночас саме Лесь Курбас уперше системно почав використовувати їх у практиці української сцени, враховуючи і її специфіку, і особливі риси певного періоду новітньої історії України, якому «революційний театр» Л.Курбаса мав відповідати [2].

Теорія сценічної метафоризації (або образного перетворення – цей термін був взятий від символістів) Лесь Курбас у власному театральному напрямі опиралася на досить непросту систему художніх тропів: від разової метафори до широкої й розгорнутою метафори-вистави, від направленої «імпульсної» асоціації до асоціативного шлейфу. Таким чином, поетична енергія вистави отримувалася зі специфічно трансформованих «хвильових процесів», у рамках яких ритм, евризмія й

використання ритмопластики були еквівалентні креативності, фантазії, уяві і життєстверджуючому началу. У повній мірі поетика Л.Курбаса відповідає міфу, а його театр був сховищем енергії, утвореної міфами, яких відродив театр.

Шляхом театральної поетизації образ набуває рис коду, шрифту і при всьому потенційному різноманітті змістів та значень у розумінні образ характеризувався певної умовною смисловою визначеністю, відносною закінченістю, конвенціональною вичерпністю. Вистава або її фрагмент передбачали сприйняття у рамках цієї визначеності. Театральна поетика знаходила власні алгоритми і реальне життя, яке підлягало операції сценічної метафоризації, здобувало ключі до дії та до образних моделей ідеального. Леся Курбас не встиг завершити у теоретичних доробках власні ідеї театру сценічної метафоризації, водночас практика доповнила його теорію. Наразі дослідники можуть коректно реконструювати її за виставами. Як стверджують сучасні дослідники, театр і кінематограф другої половини ХХ століття підтвердили ефективність теорії і творчих пошуків Л.Курбаса [3].

Сценічна метафоризація є по суті засобом розкриття суті авторського (драматургічного, режисерського, художнього) задуму спектаклю. Вона існувала і в інших театральних постановках. Особливо чітко цей метод відслідковується у драмах і комедіях «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Маклена Граса» Миколи Куліша, де по-філософському осмислювалися час, вічність, епоха, трагікомедія життя.

Метод метафоризації тому й називається перетворенням, що він не наслідує звичних для глядача проявів життя, не формує ілюзії дійсності, а у такий спосіб репрезентує подію на сцені, репрезентує її у такому вигляді й відмінності, а також трансформації, який би викликав найбільше число асоціативних й аперцептивних процесів і у таких спосіб активізував розуміння вистави.

Метафоризація – це образне іносказання, перенесення; образний пров суті поняття й події із залученням засобів театального мистецтва. Поетика у цьому контексті розуміється як засіб перетворення переживання на дію, поняття – на образ, а підсвідоме – на відчутне й видиме.

Леся Курбас стверджував: «Коли ми беремо якийсь факт із життя і замість того, щоб його подавати натуралістично, переробляємо його в певний еквівалент, цілком інший, суто театральний за формою, але той самий по суті, коли ми знаходимо для цього життєвого факту певний символ – то це і є перетворення» [1, с. 140].

Метафоризація є одним із методів посилення внутрішньої динаміки сценічної вистави, активним фактором впливу на психіку й емоції. Шляхом використання асоціації за схожістю або за контрастом мають бути запущені нові, свіжі процеси у сприйманні вистави глядачами, пробудженні нові думки й переживання, а в окремих випадках і сильні реакції. Вказане не лише є формальним методом мистецтва театру, а й особливим способом бачення світу. Отже, шляхом сценічної метафоризації Л.Курбас намагався у звичайному відшукати інноваційний, більш глибокий смисл і таким чином привернути до нього увагу чи розкрити якусь ідею.

Театр Леся Курбаса демонстрував співіснування, а в окремих випадках і взаємопроникнення ряду концепцій поетики. У його режисерській практиці домінувала тенденція: тіло як матеріал. Л.Курбас як і інші режисери авангарду, декларуючи власну незалежність від тексту та психологізму, у багатьох випадках намагався сформулювати мову тіла актора на підставі знаків, а не слів, вдаючись до метафоричних визначень. Метафори у творчості Л.Курбаса схожі у намаганнях пошуку знаків, які змальовані не з мови, а таких, які набувають символічного вираження. Образний знак перетворюється на архетип мови тіла.

Поетика театру Леся Курбаса – це чуттєві прояви спонтанно-ейдетичного, які

виражаються через характеристики ритму, енергії, а також інформаційно-речовинні потоки [4]. Поетика передбачає синергію як феномен приховано-наявного і як художню інтуїцію. Ще у період Молодого театру Л.Курбас шукає «остаточних» і «вичерпних» одиниць творення образу чи розгорнутих художньо-естетичних концептів, як були б еквівалентні самому буттю.

Таким чином, і сценічна метафоризація і театральна поетика Леся Курбаса ґрунтуються на фундаментальних засадах творчості і сприйняття у системі «художня реальність/сприйняття».

Список використаних джерел:

1. Життя і творчість Леся Курбаса / [упоряд., наук. ред. Богдан Козак]. Львів; Київ; Харків : Літопис, 2012. 656 с.
2. Коломієць Р. Г. Лесь Курбас. Харків : Фоліо, 2020. 119 с.
3. Корнієнко Н. М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. Київ : Либідь, 2007. 325 с.
4. Лесь Курбас: театральні-мистецькі та історико-політичні горизонти : зб. матеріалів Круглого столу / [редкол.: Г. М. Куц, І. О. Поліщук, О. Л. Рябченко ; упоряд. Г. М. Куц] ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди [та ін.]. Львів : Растр-7, 2021. 71 с.
5. Макарик І. Перетворення Шекспіра. Лесь Курбас, український модернізм і радянська культурна політика 1920-х років / Ірина Макарик ; [пер. з англ. Тараса Цимбала ; наук. ред. Миколи Климчука та Ярини Цимбал]. Київ : Ніка-Центр, 2013. 351 с.

ХЛОДВІГ – КОРОЛЬ ФРАНКІВ

Федько Анна Андріївна

здобувач вищої освіти історичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Олексин Анна Ігорівна

здобувач вищої освіти історичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Гой Юлія Юріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Білостоцький Степан Миронович

Доцент кафедри давньої історії України та архівознавства
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Завжди є цікавим питання про те, як утворилась та чи інша країна, з чого все почалось, хто був засновником. Відповіді на ці питання допомагають дізнатись про історію народів певних держав, формування її території, політичної системи, державного устрою і права.

Що стосується України у цьому питанні, то серед наших правителів – князів чи гетьманів – передовсім варто виокремити Володимира Великого.

У випадку з франками саме Хлодвіг став правителем, який змінив хід історії. При цьому, його вчинки та рішення як короля мали вплив не тільки на саме королівство, але й на інші сусідні народи та країни у подальшому. Під час вирішення певного питання чи укладання договору з іншими знатними постатями, Хлодвіг насамперед думав про свій народ і не мав гадки, що його слова та дії матимуть таку силу.

Життя Хлодвіга оповите великою кількістю легенд. За однією з них, Хлодвіг є нащадком Енея, героя Троянської війни. Ця розповідь неодноразово повторюється і варіюється в середньовічних джерелах. За іншим переказом, особливо популярним після видання «Коду да Вінчі» Д. Брауна, рід Хлодвіга походить від самого Ісуса Христа, який не загинув на хресті, а утік до Галлії разом з Марією Магдалиною [2].

Насправді ж Хлодвіг походив з роду Меровінгів та був обраним королем у віці 15 років (481 р.). З перших днів правління його вважали та ставили, як злопам'ятного та жорстокого правителя, який після отримання трону вбив усіх можливих родичів, потенційних претендтів на престол [4].

Геополітичні аспекти правління Хлодвіга I є визначними. За час правління Хлодвіг значно розширив володіння [6].

Також у період його правління було перенесено столицю франкського короля з Ліану до Парижа. Це пояснюється стратегічними причинами тогочасної влади. По-перше, саме у цьому місті раніше розташовувався римський гарнізон, тому там була побудована укріплена цитадель. По-друге, місто було імперською резиденцією наприкінці існування Римської імперії.

Проте, перенесення столиці зумовлено не тільки практичними причинами, але було певним символічним жестом. Франкське королівство за своєю організацією сильно відрізнялося від римської влади, тому королі, які успадковували трон після Хлодвіга, не надавали Парижу великого значення. Проте Ліон, старовинна «столиця

галлів», як його ще називали, все ж таки остаточно втратив свою політичну першість.

За Хлодвіга і після нього — впродовж усього меровінзького періоду — Париж майже не зазнав ніяких змін, оскільки його розвиток затримувала наявність безлічі інших столиць, котрі з'явилися після розподілу королівства. Збереглися практично незайманими римські будівлі. Щоправда, королівська сім'я і представники франкської аристократії почали будувати у місті церкви та інші релігійні будівлі. Але до наших днів дійшли лише пізніші споруди, зведені вже після смерті Хлодвіга [6].

Дані про християнство серед франків дійшли до нас ще з найдавніших часів. Хлодвіг прийняв християнство в ортодоксальному варіанті. Саме цей факт є визначальним та найбільш важливим для всієї європейської історії, адже більшість германських народів навпаки прийняли аріанське християнство [6]. Цей факт вчергове підкреслює інформацію про те, що Хлодвіг є найбільш шанованим із королів.

Про хрещення Хлодвіга в «Історії франків» пишуть так: «Коли він підійшов; готовий хреститися, святий божий Ремігій звернувся до нього з такими красномовними словами: «Покірно схилю ший, сігамбре, шануй те, що спалював, спали те, що шанував» [3;5].

Хлодвіг з династії Меровінгів особливо не турбувався про долю християнства на його землях. Після хрещення в його державній політиці нічого не змінилося, так що завдання поширення християнської віри лягла на плечі місіонерів, які прибували з інших районів Європи. В околицях Парижа і Орлеана, а також інших широких меровінзьких володіннях, почався процес активного «окатоличення» місцевого населення.

Це зайвий раз доводить, що прийняття християнства для Хлодвіга, як і для руського князя Володимира, було суто політичною хитрою багатоходовкою. Характеристика Хлодвіга, короля франків, взагалі дуже схожа з характеристикою Володимира, князя Київської Русі: і той, і інший хрестилися самі і хрестили свою свиту, виходячи з політичних мотивів, а саме, заради дружби з Візантією. Також примітна схожість сценарію розвитку подій після хрещення: як Галлія після хрещення Хлодвіга залишалася переважно язичницької, так і Київська Русь не прийняла спочатку християнську віру, а залишилася при своєму язичницькому пантеоні [1].

Після смерті, що відбулось приблизно у 511 році, його сини розпочали «війни» між собою, а разом з ними почались тривалі міжусобні війни франків [6]. Ці події змушували королівство то розділятися, то об'єднуватися. Це зайвий раз доводить той факт, що прийняття християнства для Хлодвіга, як і для руського князя Володимира, було суто політичною хитрою багатоходовкою [1].

Висновки. Історія особистого життя та безпосередньо самого правління Хлодвіга залишається героїчною навіть незважаючи на деякі негативні, неприємні моменти його біографії. Успішне правління Хлодвіга запустило процес утворення свого роду оновленої Римської імперії — держави, символом якого був взаємовигідний союз між державою і церквою, між світською владою Меровінгів і духовною владою християнської єпархії.

Хлодвіг є найбільш знаним королем франків, незважаючи на те, що правителі були до і після нього. Однак, здобутки під час його правління, яке тривало близько 30 років, зробили його найсильнішим з-поміж його попередників та наступників, адже нікому не вдалось досягнути більшого.

Серед основних здобутків можемо назвати збільшення території королівства, яке стало можливим завдяки веденню великої кількості успішних воєн, у тому числі і готської війни, впровадження християнства, що стало основою для віросповідання більшості германських країн, адже мало значний на них вплив, а також перенесення

столиці з Ліану до Парижу, рішення яке було виправдане не тільки із певних символічних аспектів, але мало і практичні причини.

Порівняння Хлодвіга I із Володимиром Великим, що є обґрунтованим, адже князь Володимир Великий отримав визнання теж саме завдяки введенню християнства.

Засновник королівства франків Хлодвіг зійшов на трон, коли йому було п'ятнадцять, а держава мала невелику територію. Безперервні війни та завоювання нових територій, сприяли створенню могутньої держави на чолі з королем франків.

Список використаних джерел:

1. Ісіченко І., архієп. Загальна Церковна Історія. Харків: Акта, 2009. С. 203-207.
2. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія. / Упорядник М. О. Рудь. – Київ, 2005. – С.41-163.
3. Характеристика франкських королів в «Історії франків» Григорія Туркського.
4. Лебек С. Походження франків. V-IX століття / Переклад В. Павлова. - М.: Скарабей, 1993. С. 45-62.
5. Павлюк А. Франки ранніх меровінгів / А. Павлюк // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – 2020. – №22. – С. 135-142.
6. Шепетяк О. Християнство франків: формування вектору Європейської цивілізації / О. Шепетяк // Українське релігієзнавство. – 2018. – №86. – С. 12-20.

СЕКЦІЯ XXVI. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

ВІДОБРАЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ СЕРЕДМІСТЯ КИЄВА В КАРТОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ

Жежеріна Ірина
аспірантка

Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури, Україна

Серед джерел з дослідження архітектурно-містобудівних надбань Києва вагоме місце посідають картографічні джерела. Відображення архітектурної спадщини Києва у картографічних джерелах є темою, яка ще очікує на комплексне дослідження.

Картографічні джерела з історії Києва привертали увагу істориків-краєзнавців ще з початку XIX ст. Власне від цього часу ці групи джерел можуть бути об'єднані, оскільки видання карт як правило супроводжувалося наявністю великого обсягу Ця тенденція розпочалася від першої публікації першого вітчизняного плану Києва 1638 р. за авторства А.Кальнофойського [7], яка була здійснена у 1826 році дослідником Є.Болховітіновим у праці «Описание Киево-Печерской лавры» [3]. Звичайно, що це та інші видання стародавніх карт супроводжувалися помилками, викликаними як неуважністю копіювальника, так і поганою якістю відбитка оригіналу, з якого була виготовлена копія.

Серед нових розвідок щодо картографічних джерел з історії київської архітектури слід згадати праці Л.Пономаренко, зокрема «Плани міста Києва кінця XVIII – початку XIX ст.» [6], «Топографічні описи Києва кінця XVIII ст.» [1], «Картографо-геодезичні матеріали архівів міста Києва (XVI-XIX ст.)» [5]. Праця дослідниці «Топографічні описи Києва...» виявилася цінною для передмови до академічного видання «Описи Київського намісництва кінця XVIII ст.» [4].

Картографічні джерела являються графічними, фотографічними, цифровими й текстовими даними, що використовуються для складання географічних карт [2, с. 191]. Зображення на картах являються особливим видом моделювання явищ, що передає їх кількісні та якісні характеристики, структуру, взаємозв'язки й динаміку, а також дозволяє передавати кількісні й якісні характеристики відображуваних явищ.

Великий стимулюючий вплив на становлення картографування Києва мала військова справа. У цілому до XVIII ст. зображення міст було націлене на задоволення не стільки інформаційних потреб, скільки естетичних. З огляду на вказане, зображення Києва у період середини – другої половини XVII ст. доцільно розглядати як художнє джерело, до якого не слід ставитися з повною довірою, оскільки ймовірним є художній вимисел.

Перевага на картах і планах XVIII століття, зокрема щодо Києва, віддавалася насамперед двом елементам – особливостям рельєфу й фортифікаційним спорудам. Вказане стосовно Києва мало своїм наслідком зображення на картах/планах усіх київських гір (сучасні назви – Замкової, Старокиївської гори, Юрковиці, Хоревиці, а також Печерських пагорбів), які мали значення у контексті оборони міста,

розміщення артилерії тощо.

Говорячи про перші картографічні джерела історії Києва періоду середини XVII – кінця XVIII століть, слід наголосити на їх нечисельності та вказати на такі з них:

1. План-зображення Києва з книги 1638 року Атанасія Кальнофойського «Тератургіма».

2. План Ушакова 1695 року, який є одним із найбільш давніх з достовірних, донині відомих планів Києва. Цей план скопійований в 1884 році Київською Археографічною Комісією, яка тоді здійснювала видання серії збережених планів Києва XVII - XVIII століття.

3. План Києва 1745 року є першим картографічним джерелом з історії Києва, виконаним на підставі даних інструментальної топозйомки, зробленої Київською інженерною командою шляхом використання вимірювальних приладів.

4. План Києва, складений під керівництвом А.Меленського у 1803 році. Характеризується досить високою якістю та прорисовкою окремих районів середмістя Києва, зокрема Старого Києва, Подолу, Государева саду, Печерська, Звіринець.

Серед інших історичних планів і карт Києва, складених у період до незалежності України, слід вказати такі:

До XIX століття:

1. План Старого міста на німецькій гравюрі XVII століття.
2. Карта Києва 1700-1800 роки.

XIX століття:

3. Карти Києва 1833, 1850, 1894 років.
4. Плани Києва 1842, 1846, 1899 років.

XX століття, до радянського періоду

5. Плани Києва 1900, 1905, 1912 років.
6. Карти Києва 1902, 1910, 1911, 1913 років.
7. Німецька карта Києва 1918 року.

XX століття, радянський період

8. Плани Києва по районах 1923, 1935, 1936 років.
9. Німецька карта Києва 1929 року.
10. Німецька карта Києва 1941 року.
11. Карти Києва 1939-1941, 1947, 1959 (російською і англійською мовами), 1966, 1967, 1969, 1970, 1972 років.

У цілому, виходячи з картографічних джерел з історії Києва, початкове київське укріплення на ранньому етапі історії Київської Русі розширилося зі Старокиївської на Замкову гору, а також Щекавицю й Юрковицю. Окремо розвивалося т.зв. Нижнє місто – райони Подолу, Гончарів, Кожум'як, Копиріва кінця. Поступово освоювався Кудрявець – у напрямі нинішньої Лук'янівки. На архітектурний стиль князівських будівель великий вплив мала Візантія.

Власне середмістя еволюціонує від «града Володимира Великого» (Старокиївська гора й монастирський ансамбль) до «града Ярослава» («град Володимира» і нинішні околиці Софіївської церкви) і «града Ізяслава-Святополка» (попередня місцевість разом з Михайлівською горою).

У період після 1240 року розвиток середмістя Києва сповільнився, а міське життя упродовж другої половини XIII століття жевріло на Подолі й у районі Києво-Печерської лаври. Починаючи з XIV ст., коли місто увійшло до складу Великого князівства Литовського, його військово-адміністративний центр був перенесений на Замкову гору, яка протягом наступних кількох століть зазнала кількох

трансформацій забудови.

У період знаходження Києва у складі Литовсько-Руської держави, а потім Речі Посполитої, центр міського життя поступово зміщується на Поділ, де проживала більшість населення. У період «Могилянського ренесансу» (середина XVII століття – часи митрополита Петра Могили) у Києві відбувається масштабна реставрація зруйнованих храмів і монастирів.

Наприкінці XVIII століття, коли українська автономія в Києві була остаточно ліквідована Російською імперією, перед владою постало питання реконструкції міста. Відповідним планом передбачалося зміцнення оборонної системи у Старому місті, а також на Печерську. Протягом позаминулого століття середмістя Києва розвивається як по вісі північ – південь, так і у західному напрямку. Нові вулиці центральної частини забудовувалися маєтками, спорудженими за індивідуальними проектами.

Таким чином, картографічні джерела з історії розвитку архітектури середмістя Києва є вельми важливими для розуміння зовнішнього вигляду і логіки географічного розташування будівель в історичному центрі нинішньої столиці України. У вказаних джерелах досить чітко простежується інформація про те, що в різні історичні періоди середмістя Києва знаходилося в різних частинах міста (місто Кия/Володимира/Ярослава, Поділ, Замкова гора, Печерськ) що звичайно позначилося на характері його забудови. Крім того, пріоритетність зображення на карто- й іконографічних джерелах саме церковних споруд Києва (Лаври, соборів, храмів) є чітким маркером стосовно їх першочерговості і для мешканців Києва у минулі періоди.

Список використаних джерел:

1. Історичні дослідження : вітчизняна історія. Київ, 1982. Т. 8. С. 34-42.
2. Міронова І. С. Історичне джерелознавство та українська археографія : спецкурс з джерелознавства, історіографії та методики викладання історії: навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 208 с.
3. Описание Киево-Печерской лавры с присовокуплением древних грамот и выписок.... Киев, 1826.
4. Описи Київського намісництва 70–80-х років XVIII ст.: Описово-статистичні джерела / Ред. кол.: П. С. Сохань (відп. ред.), Л. З. Гісцова, О. І. Гуржій, В. А. Смолій (заст. відп. ред.), Ф. П. Шевченко. Київ : Наук. думка, 1989. 392 с.
5. Пономаренко Л. А. Картографо-геодезичні матеріали архівів міста Києва (XVI–XIX ст.). Архіви України. 1972. No 4. С. 63–67.
6. Український історико-географічний збірник. Київ, 1971. С. 237-250.
7. TERATOYRGHMA lubo Cuda, ktore byly tak w samym swietocudotwornym monastyrze Pieczarskim Kijowskim.....- K., 1638.

СЕКЦІЯ XXVII. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

БІБЛІОТЕКА ЯК СУЧАСНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Мостова Юлія Сергіївна

ORCID ID: 0000-0003-2517-3971

магістрантка

Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Науковий керівник: Каракоз Олена Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-7772-1530

канд. іст. наук, доцент, професор кафедри інформаційних технологій

Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Сучасні соціокультурні інновації спричинили до помітних змін у багатьох сферах життєдіяльності суспільства, зокрема, й у бібліотечній галузі. Процес розширеного виробництва інформаційних ресурсів став однією з найбільш помітних і суттєвих рис нинішньої цивілізації, починаючи із середини минулого століття.

Слушно зауважує Ю. Палеа, що: «Попри стрімкий розвиток сучасних технологій та динамічних змін, бібліотеки залишаються рушійною силою освітнього процесу в Україні та світі. Сучасна бібліотека – це не лише сховище для книг, а й своєрідний електронний архів, місце, де можна отримати доступ до інформації як на традиційних носіях, так і в електронному вигляді» [7].

Погоджуємося з О. Мар'їна, що: «Ядром якості бібліотечного виміру є висококваліфіковані кадри, тому на сучасному етапі розвитку бібліотека як сучасний інформаційний інститут удосконалюється та принципово змінює формат своєї діяльності, відповідно реагуючи на виклики суспільства. Сучасному етапу бібліотечного процесу не тільки в Україні, але і в світі, притаманні процеси трансформації, модифікації, адаптації бібліотеки до потреб соціуму, зумовлені як впливом глобалізації, так і широким застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, що сприяє створенню єдиного інформаційно-бібліотечного простору, запровадженням нових послуг і сервісів» [5].

Головним завданням бібліотек завжди було збирання, зберігання, поширення та використання загальнодоступної інформації. На сьогодні ж бібліотеки повинні перетворювати інформацію в цінний національний потенціал, від якого може залежати сталий розвиток усього українського суспільства. Проте необхідно враховувати, що в наш час значно змінюються способи творення інформаційного продукту, а це приводить до відповідних трансформацій соціальних комунікацій, які виникають у цій площині [7].

Як зазначають Т.О. Долбенко, Ю.І. Горбань: «Сьогодні тенденції розвитку бібліотечно-інформаційних технологій у діяльності бібліотеки неможливо уявити без електронних інформаційних ресурсів», з даною думкою, варто погодитись, оскільки впровадження новітніх електронних технологій дає змогу реалізувати

комплексний підхід до вирішення інформаційних завдань [2].

В зв'язку з активним впровадженням у сучасне життя інноваційних інформаційних технологій, виникли «віртуальні бібліотеки» – телекомунікаційна мережа загального користування, орієнтована на обмін даними між бібліотеками. Середовище віртуальної бібліотеки може мати у своєму складі ряд територіально віддалених одна від одної бібліотек, що виконують функції інтегрованого спілкування та отримання інформації про наявні бібліотечні ресурси [7].

Неочікуваним, але найсуттєвішим фактором прискорення переходу у цифрове середовище стала пандемія COVID-19. Соціально-комунікаційні інституції змушені були оперативно реагувати на глобальний цивілізаційний виклик. Бібліотеки як складові соціально-комунікаційної інфраструктури забезпечили швидке реагування на виклики цифрового світу шляхом розвитку онлайн-сервісів для користувачів і дистанційного професійного розвитку.

Так, прикладом реалізації відповідної функції може слугувати проєкт електронної бібліотеки «Культура України» Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, яка оцифровує власні паперові фонди та сприяє поширенню знань про українську культуру, задоволенню потреб в інформації з питань культури [6].

Проєкт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського «Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини» пропонує своїм користувачам доступ до книжкових пам'яток, що є національним надбанням України. В межах цього проєкту НБУВ сформував фундаментальну цифрову колекцію «Україніка».

З метою удосконалення доступу до оцифрованих матеріалів з її фондів було здійснено низку відповідних налаштувань на сайті бібліотеки: налаштована навігаційна панель пошуку матеріалів за типом ресурсів; організовано доступ до цифрової інформації за предметними рубриками та відповідним колекційним принципом [4].

Сучасна концепція бібліотечного обслуговування ґрунтується не тільки на використанні фонду документів конкретної бібліотеки. Вона передбачає також використання принципово нових можливостей доступу до інформації незалежно від часу і місцезнаходження як документа, так і користувача.

Для задоволення інформаційних, освітніх, культурних потреб своїх користувачів бібліотека сьогодні робить доступними не тільки документовані знання, інформацію, що зберігаються в її фондах. Вона виходить за свої фізичні кордони, переходить з реального простору у віртуальний.

Як зазначає М. Колодій, що: «Зміна парадигми освіти має значні наслідки не тільки для освітніх закладів, а й для бібліотек, оскільки істотно впливає на реалізацію освітньої функції бібліотеки» [3]. Широке втілення новітніх інформаційних технологій приводить до збагачення переліку інформаційних продуктів і послуг, обумовлює необхідність володіння бібліотекарем не лише традиційними професійними знаннями та вміннями, а й змушує засвоювати методи навчання користувачів навичкам роботи з інформацією.

До прикладу, у бібліотеці закладу вищої освіти, за даними Ю. Горбаня: «Означений напрям передбачає запровадження нових продуктів і послуг (електронний каталог, сайт бібліотеки, віртуальна довідка, буктрейлери, комунікація з користувачами та бібліотеками через соціальні мережі), які виводять професійну діяльність на поліпшений або якісно новий рівень» [1].

Адже, користувач може отримати повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів, у тому числі й інтернет-ресурси, а також консалтингові послуги. На сьогодні бібліотеки усвідомили свою роль навігаторів у безмежному

масиві інформації, що вигідно відрізняє їх від інших комунікативних суспільних структур.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що стрімкий розвиток технологій та зміна стереотипів сприяють трансформації бібліотек вони стають усе активнішими учасниками процесів, які відбуваються в мережевому середовищі.

Бібліотека, є незамінним інформаційним центром у сучасній соціокультурній інфраструктурі. Використання та пошук інноваційних технологій оцифрування інформаційних ресурсів позитивно впливатиме не тільки на трансформацію та підвищення престижу бібліотечного фаху, а й бібліотечної справи в цілому.

Список використаних джерел:

1. Горбань, Ю. І. (2019). Розвиток університетської бібліотеки: комплекс стратегічних рішень. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, (2), 180-184.
2. Долбенко, Т. & Горбань, Ю. (2017). Документні ресурси бібліотек. Київ : Ліра-К.
3. Колодій, М.О. Бібліотека в контексті інформаційного простору. Бібліотека: місце традицій, простір інновацій : матеріали круг. столу (с. 43–47). 30 листопада, 2018, Київ.
4. Мар'їна, О.Ю. (2017). Бібліотека в цифровому просторі : монографія. Харків: ХДАК.
5. Мар'їна, О.Ю. (2012). Бібліотека у процесах формування цифрового контенту. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія, (2), 41-46.
6. Онищенко, О.С. (2011). Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : монографія. Київ : Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського.
7. Палеха, Ю.І. Бібліотека як потужний інформаційний центр сучасності. Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору матер. міжнар. наук. конф. 21-23 жовтня, 2014, Київ. Вилучено із <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/422>.

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНДІВ ДИЗАЙНУ АНІМАЦІЇ ДЛЯ ВДАЛОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО ПРОДУКТУ

Гінайло Софія Михайлівна

здобувач вищої освіти факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Пасько Оксана Миколаївна

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри мультимедійного дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Дизайн допомагає зрозуміти світ навколо нас, а тренди визначають час, у якому ми живемо [1]. Тренди у дизайні анімації – це не просто мода, а ціла філософія, яка не дозволяє дизайнерам зупинятися на досягнутому і постійно рухатися вперед. Вони задають ритми для побудови композиції продукту, допомагають із вирішеннях колірних палітр для дизайнера, а також із засобами та методами проєктування анімацій. Тренди використовуються для того, щоб створити цікавіший і привабливіший продукт, який буде відображатись на екрані глядача.

Якщо дизайнер хоче досягти успіху, то йому потрібно постійно досліджувати нові тенденції в сфері дизайну. Це допоможе йому створювати кращий дизайн та втілювати його у індивідуальні моушн-проєкти. Використання сучасних навиків та підходів також допомагає дизайнерам створювати більш чіткіші рішення при розробці мультимедійного продукту. Дослідження новинок також допомагає дизайнерам поліпшувати стилізацію продукту та створювати новітні ефекти, які будуть більш захоплюючими та цікавими. Також, використання інноваційних способів та трендів візуалізації допоможе дизайнеру збільшити аудиторію глядачів та залучити до продуктів потенційних клієнтів. Тому дизайнери повинні постійно досліджувати нові тенденції, щоб їх проєкти та продукти були привабливими і досягали успіху. Для цього також важливо постійно удосконалюватись та втілювати нові навички та підходи в анімації. У випадку, коли дизайнер не може стежити за тенденціями, його дизайн проєктів буде виглядати застарілим і не цікавим. Дизайн – це мистецтво, яке потребує постійного розвитку.

Для того, щоб бути в курсі останніх трендів у дизайні, дизайнер повинен постійно стежити за світовими тенденціями. Дизайнер, який не стежить за тенденціями у дизайні, не може мати велике кого охоплення глядачів, оскільки його продукція буде просто не цікава. Тому насамперед йому потрібно зрозуміти, які стилі будуть мати попит найближчими роками.

Наприклад, тренд "3D всюди" посідає перше місце. Моушн-дизайнери звертають особливу увагу на важливість використання 3D-елементів скрізь від презентацій і до ігрового дизайну. 3D графіка стає схожою до фотографії, на неї хочеться дивитися знову і знову [2].

Мінімалізм та естетичність - прості, навіть аскетичні лінії, візерунки та форми не перевантажують дизайн та ефективно притягують погляд грою кольору. Шанувальники нової тенденції нехтують законами палітр і створюють чудесні колірні поєднання в лаконічній геометрії дизайну [2]. (рис. 1)

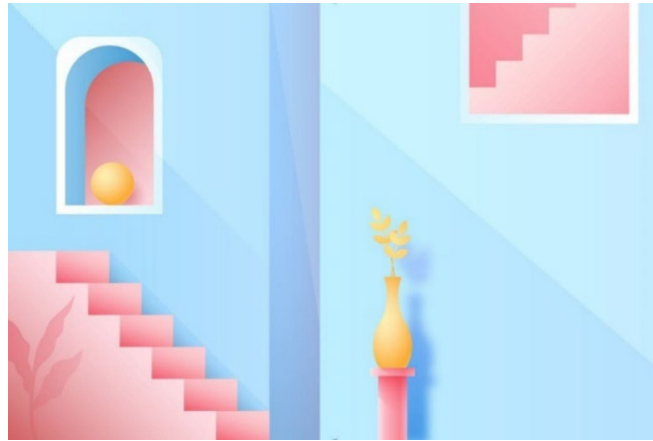

Рис 1. Приклад тренду мінімалізму та естетичності у дизайні [2]

Тенденція кольору та контрасту – як антипод мінімалізму. Замість гармонії лаконізму – кислотний хаос, різкі кольори, неправильні форми. Так, невеликі бренди можуть наголосити на оригінальності продукту і виділитися на тлі великих гравців [2].

У сучасних тенденціях все ще залишаються прості та складні 2D ілюстрації. Векторна 2D графіка розвивається від найпростіших форм до авторських ілюстрацій. У тренді – складні геометричні фігури, цікава міміка, добре промальовані тіні та деталі, широка палітра кольорів [2].

Із кожним днем спостерігається зростання можливостей для застосування різноманітних анімацій у будь-яких сферах та потребах. Все більшої популярності набувають не просто анімаційні ролики, а повноцінні мультимедійні проєкти, в яких глядач може не тільки побачити, а й відчути чи навіть взяти участь у тому, що відбувається на екрані. Для цього у нагоді стають інноваційні способи розробки анімацій та тренди. При цьому, якщо раніше анімація була лише інструментом для отримання прибутку, то сьогодні анімація може стати і самостійним інструментом створення якісного контенту чи продукту. А тому, дизайнерам потрібно бути особливо уважними та гнучкими при розробці мультимедійних проєктів. Потрібно вчитись поєднувати у продукті не тільки гарну ідею, сучасні тренди, певні форми та їх рухи, а й відповідні звуки, шуми, стилізацію та обов'язково деталі, які будуть розкривати оригінальність роботи, запам'ятовуваність та подив у глядача.

Отже, трендом у дизайні є те, що є модним, популярним та затребуваним. Тренди в дизайні анімації використовуються для того, щоб створити цікавіший і привабливіший продукт. А тому, розуміння того, як змінюються та розвиваються сучасні стилі у дизайні, зробить роботу дизайнера якісною та конкурентоспроможною [1].

Список використаних джерел:

1. 9 тенденцій для графічного дизайну у 2022 році. (2022). Вилучено з: <https://designtalk.club/10-tendentsij-grafichnogo-dyzajnu-2019/>.
2. Дмитро Моргун. (2021) Тренди графічного дизайну 2022. Вилучено з: <https://effect-m.com/uk/trendi-dizajnu-2022>.

ЖИТТЄВИЙ ТА ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ІЛЛІ ЛАШКА

Гарліцька Тетяна Володимирівна

здобувач вищої освіти педагогічного факультету

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

Панич Артем Володимирович

здобувач вищої освіти педагогічного факультету

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

Ілля Лашко є членом Спілки майстрів народного мистецтва України, член Спілки дизайнерів України з 2018 року, член Національної асоціації пшеничних ткачів[2]. Він – дизайнер інтер'єру, художник – народився 21 липня 1988 року в м. Кам'янці-Подільському [2]. В 1995 р. розпочав навчання в школі – комплексі естетичного виховання №9, з поглибленим вивченням англійської мови, закінчив її в 2004 році. Під час навчання проявив здібності в образотворчому мистецтві та музиці. Навчався на музичному відділенні по класу саксофону у Нетяги О. І., та на «Образотворче мистецтво» у Лашко Н. С., яке закінчив з відзнакою. В 2008 році після закінчення Кам'янець-Подільського училища культури відміно здав іспити та вступив до Харківської державної академії дизайну і мистецтва на факультет «Дизайн середовища» за спеціалізацією «Дизайнер інтер'єру». В 2015 році отримав диплом магістра [2]. Приймав участь в безлічі конкурсів та виставлявся на різноманітних виставках як на території України так і по за її межами. Також слід не забувати і про персональні виставки митця.

Спочатку художник малював те, що він називає букетиками, - прості натюрморти. А з 13 років почав малювати вже повноцінно: писав пейзажі і портрети, став брати участь у виставках. Пізніше зайнявся соломоплетінням і вишивкою соломкою. Його батьки Володимир та Наталія Лашко займались плетінням із соломки та створили власну техніку вишивки ще в 80-х роках минулого століття, коли ще були студентами Харківської академії. Наразі художник працює у техніці акварелі, пробував гуашшю та акрилом, найбільше вишиває соломою.

Що до вишивки, то нею митець захопився, коли йому було ще 4 роки. Мама митця працювала над великим виробом, та не встигала його зробити до терміну, і Ілля став їй допомагати. Зараз Ілля Лашко працює самостійно. Родина художників живе у приватному секторі і сама вирощує пшеницю і овес – матеріал для майбутніх робіт [1].

Творчий доробок Іллі Лашка великий, в основному – натюрморти, та вироби з соломки, є як і його власні, так і спільні з його матір'ю. Всі роботи художник писав з натури. Роботи митця знаходяться в приватних колекціях, в його майстерні, та на виставках. Неабияку увагу привертає твір з соломки, що був зроблений спеціально для Всеукраїнського мистецького проекту «Військово-польовий арт». «ПОКРОВА». Робота виконана на ящику з під ручних гранат. Задум художника це інтерпретація ікон 17-19 століття Покрови козацької. У запорозьких козаків був особливий культ Богородиці-Покрови як заступниці та захисниці від ворога.

В доробку Іллі представлені як роботи, написані з натури, так і полотна, написані в майстерні художника.

Наразі художник працює в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка на кафедрі «Образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та реставрації творів мистецтва».

Висновок: Отже, ми маємо художника впізнаваного, зв своїм унікальним стилем, з великою творчою наснагою, з власною концепцією художнього мислення і творчим обличчям, художника високої професійної майстерності та великої працездатності. На разі він вже створив чимало мистецьких творів та продовжує надалі дивувати ними. Його вклад в культуру та мистецтво Поділля величезний та неоціненний.

Список використаних джерел:

1. Губар, Є. (2015) Кам'янчанин отримав президентську стипендію за соломоплетіння. Є. (78), 3. Вилучено з: https://ye.ua/kultura/19984_Kam_yanchanin_otrimav_prezidentsku_stipendiyi_za_solomopletinnya.html.
2. Урсу, Н. (2016). Митці Кам'янця-Подільського, (с. 140). Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І.
3. Художні перемоги і війна. Вилучено з: <http://podolyanin.com.ua/culture/60719/>.
4. Це варто побачити! Вишивка соломкою – зникаюче мистецтво родини Лашків з міста Кам'янець-Подільський. Вилучено з: <https://coma.in.ua/40718>.
5. Шептицька, І. (2017) Наталя Лашко: «Соломою треба думати». У Кам'янці відкрили виставку картин, вишитих соломкою. 20 хвилин. (6) 2. Вилучено з: <https://kp.20minut.ua/lyudi/natalya-lashko-solomoyu-treba-dumati-u-kamyantsi-vidkrili-vistavku-kar-10579507.html>.

ЗАСТОСУВАННЯ ФУНКЦІЙ РОЗУМНОГО БУДИНКУ ТА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ

Левченко Валерія Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Науковий керівник: Шаура Аліна Юріївна

ORCID ID: 0000-0003-3165-5598

канд. пед. наук, доцент кафедри мультимедійного дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Анотація. У статті розглядається концепція сучасного розумного будинку та вимоги до нього, а також основні функції центрального процесора та інтерфейсів керування підлеглими пристроями з метою покращення функції енергоефективності.

Постановка проблеми. «Розумний Дім» – це розумна система автоматизації управління інженерними системами сучасної будівлі [1]. Будь-якій людині в будинку, квартирі чи офісі важливо почуватися комфортно та безпечно. Ці завдання і естетика зовнішнього вигляду пристрою є основними завданнями, куди націлені системи «Розумний дім» [4]. Інтелектуальна автоматика контролює всі інженерні системи в будинку, дозволяючи людині централізовано регулювати їх зручно для себе – температуру, вологість, освітлення в кімнатах, зонах і охорону.

Аналіз останніх досліджень. Система «Розумний дім» включає такі об'єкти автоматизації: управління освітленням; керування електроприводами; клімат контроль; управління системою вентиляції [3].

Центральне керування системою: домашній кінотеатр; кілька кімнат; системи відеонагляду; ОПС (охоронно-пожежна сигналізація); СКД (система контролю доступу); контроль навантажень та аварійних режимів; управління інженерним обладнанням із сенсорних панелей; сервер управління [1, 3].

Система «Розумний дім» забезпечує механізм централізованого контролю та розумного управління в житлових, офісних або громадських будівлях. Встановлюючи таку систему вдома чи на роботі, кожен користувач користується можливістю.

Мета статті. Розглянути сучасну концепцію розумної автоматизації та вимоги Розумного дому.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий прогрес у розвитку високих технологій та інтеграції електроніки призвів до помітного збільшення кількості та якості обчислювальних та електронних пристроїв, які сьогодні оточують людей у всіх сферах повсякденного життя. Тому, говорячи про дизайн сучасного житлового середовища, не можна ігнорувати необхідність використання технологічних розробок, здатних покращити життя людини. [6] Велика різноманітність засобів домашньої автоматизації все більше розширює спектр функціональних можливостей розумних систем від забезпечення базових потреб людини в безпеці та комфорті до реалізації умов захисту споживчих ресурсів. Чітке розуміння можливостей систем автоматизації дає проектувальнику довілля потужний інструмент для вирішення функціональних завдань різної складності, будь то створення будинку для молодого сім'ї або будинку для літньої людини з обмеженими фізіологічними можливостями.

Система розумного будинку (РД) надає доступ до інформації про стан усіх систем

життєзабезпечення будівлі (всередині будівлі або дистанційно).

Загальна схема системи керування має такий вигляд [1]:

- центральний керуючий процесор / головний блок управління;
- датчики (температури, освітлення, диму, руху та ін.);
- пристрої керування (редуктори, реле, інфрачервоні випромінювачі тощо);
- інтерфейси управління (кнопкові перемикачі, ІЧ-пульти та радіопульти, сенсорні панелі, web/war інтерфейс);
- власна мережа управління, що об'єднує вищезазначені елементи – керовані пристрої (лампи, кондиціонери, компоненти домашнього кінотеатру тощо);
- допоміжні мережі (Ethernet, телефонна мережа, розподіл аудіо та відео сигналу);
- програмне забезпечення проекту.

Основною функцією центрального процесора є управління підлеглими пристроями за допомогою наступних інтерфейсів: Ethernet, RS - 232, RS - 485, IR, аналогових і цифрових входів / виходів і т.д. [3] Центральний керуючий процесор також включає в себе багатозадачну операційну систему, інструменти програмування та в деяких випадках веб-сервер. Датчики розміщуються в окремих частинах квартири через проміжні пристрої, підключені безпосередньо або через єдину мережу. Інтерфейси управління здійснюють загальне управління системами розумного будинку [4].

Загальний алгоритм роботи системи РД такий: інформація з власної мережі управління, датчиків або інтерфейсів надходить до центрального керуючого процесора; програмне забезпечення центрального процесора обробляє отриману інформацію та формує команди для пристроїв керування; команди надходять як від власної мережі, так і від допоміжної мережі. Методи створення команд, формат і склад відображуваної інформації про стан систем визначаються на етапі розробки програмного забезпечення з урахуванням вимог проекту. [7]

Основна концепція системи управління системою РД – легкість і простота управління всім різноманітним обладнанням і системами, об'єднаними в єдиному організмі РД, що є однією з головних переваг системи. Для зв'язку з системою та керування нею використовуються різноманітні інструменти, від традиційних кнопкових перемикачів різних конструкцій до відеосенсорних панелей. Крім того, вимикачі та панелі керування не пов'язані з конкретною лампою, телевізором чи кондиціонером [1].

Оснащена мікроконтролером і підключена до системи «Розумний дім», кнопкова панель може керувати не тільки освітленням в цій кімнаті, але й у всьому будинку, а також, наприклад, кліматом або звуком музики. Функція кожної кнопки запрограмована і може бути змінена за бажанням власника.

Сенсорні панелі є багатофункціональною інтерактивною системою управління та відстежують стан вашого будинку чи офісу [2].

Відеопанелі можуть бути стаціонарними або переносними в різних розмірах і конструкціях.

Системою можна керувати за допомогою ПК або ноутбука, підключеного до системи РД через локальну мережу або Інтернет [2].

Швидко розвиваються технології віддаленого доступу через Інтернет або мобільні системи дозволяють контролювати та управляти процесами, що відбуваються вдома, перебуваючи поза домом.

Контроль світла. Одна з головних функцій будь-якого поважаючого себе «розумного дому» — це створення сценаріїв освітлення, які одним натисканням

кнопки містять найбільш підходяще освітлення для конкретної події. Наприклад, режим «Вечірка» може приглушити все верхнє світло і включити настінні світильники, а «Чисто», навпаки, створить максимальне освітлення в кімнаті. Додаткові можливості виникають при використанні датчиків руху, освітлення, часу. [5]

Управління освітленням житлового середовища ділиться на три типи керування освітленням: природне освітлення; світло лампи; світлодинаміка.

Для того щоб регулювати освітлення будівель природним денним світлом і затемнювати вікна у вечірній час, система автоматики «розумного будинку» управляє положенням жалюзі та жалюзі, а також механічним відкриттям та закриванням штор.

Інтелектуальна система управління джерелами штучного освітлення регулює яскравість та кількість освітлювальних приладів для кожного приміщення чи функціональної зони залежно від часу доби, погодних умов та виду активності мешканців на даний момент часу. Наприклад, система може увімкнути світло у під'їзді, навколо будинку та в коридорі за запрограмованими умовами лише після отримання сигналу відкриття дверей. А якщо господар прокинеться вночі, система увімкне приглушене освітлення в під'їздах. [8]

Однією з важливих можливостей «розумного будинку» є створення динамічних світлових сценаріїв, які за натисканням кнопки включають освітлення, що найбільше підходить для даної ситуації. Наприклад, режим перегляду телевізора зменшить яскравість освітлення в кімнаті і закриє штори, а режим прибирання, навпаки, створить в кімнаті максимальне освітлення. Додаткові можливості виникають при використанні різних датчиків руху, освітлення, часу. Система визначає пріоритет тих чи інших освітлювальних приладів, за потреби включає потрібні лампи та вимикає невикористовувані.

Використання таких систем, крім створення комфорту, значно подовжує термін служби побутових електроприладів та робить великий внесок у енергозбереження.

Під час роботи системи «Розумний дім» власник може швидко змінювати параметри роботи всіх пристроїв за допомогою будь-якої панелі управління.

Встановивши режим «Ніч», система вимикає основне освітлення в місцях загального користування, вмикає нічне освітлення, відключає не використовувані споживачі електроенергії (телевізор, тепла підлога, кондиціонер) або переводить їх в економічний режим роботи, екологію квартири чи будинку. режим охорони. Це забезпечує економічну та безпечну роботу обладнання. Про аварійні ситуації система сповістить власника за допомогою вбудованої акустики.

У режимі «вдома нікого» всі прилади та підсистеми будуть переведені на найбільш безпечний та енергоефективний режим роботи, при якому виключаються всі споживачі електроенергії, крім інших приладів (холодильник, телефон, охоронна система) і, звичайно, сама система. У цьому режимі «Розумний дім» стежить за станом інженерних комунікацій і систем, стежить за спробами несанкціонованого доступу до будівлі або території. Зроблена імітація присутності людей – вмикання та вимикання світла у звичайному ритмі в різних кімнатах у вечірній час, відкривання та закривання жалюзі, вмикання музики. Про аварійні та надзвичайні ситуації «Розумний дім» повідомляє власника телефоном або SMS-повідомленням і за вказівкою викличе спецслужби (поліцію, пожежну охорону) [2].

Висновки. Проектування розумного будинку – задача споріднена із проектуванням сучасних систем керування технологічними процесами, але виконується з акцентом на функціональності та дизайнерських рішеннях технічних

засобів автоматизації.

Тому інтелектуальні системи управління житловим середовищем мають широке функціональне призначення та виконують велику кількість дій за багатьма сценаріями. Власнику будинку не потрібно мати глибоких знань програмування, щоб запустити таку потужну систему, оскільки всі сценарії вже запрограмовані та налаштовані відповідно до потреб сім'ї. Власники житла можуть використовувати функції «розумного дому» з контролерами з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом (кнопкові пульти, сенсорні панелі, смартфон, ПК, голосове керування тощо).

Список використаних джерел:

1. Дужак І. О. Розумний будинок / І. О. Дужак. // Автоматизація технологічних і бізнес-процесів. Одеська національна академія харчових технологій. – 2013. – №13. – С. 31.
2. Інтернет магазин CHIME. Режим доступа- <https://chime.com.ua>.
3. Сафронова О.О. Альтернативні методи освітлення в контекст і вирішення питання підвищення енергоефективності інтер'єрного простору ВНЗ / Сафронова О.О. // Н.- техн. зб.: Вісник КНУТД – К.:КНУТД, 2013, – Вип. №6 (74) – С. 166-174 (ф).
4. Бабенко О. В. Актуальність технологій розумних будинків для підвищення енергоефективності економіки держави / О. В. Бабенко, М. С. Омелянчук // Матеріали XLVIII наук.-техн. конф. підрозділів Вінниц. нац. техн. ун-ту (НТКП ВНТУ-2019) : зб. доп. – Вінниця, 2019. – С. 2920-2921. – URL: <https://u.to/1lREGw>.
5. Дерев'янка Ю. В. Дослідження можливостей «інтелектуального будинку» / Ю. В. Дерев'янка, О. Л. Краснікова // Право і Безпека. – 2010. – № 1. – С. 223-226. – URL: <https://cutt.ly/DbmPI09>.
6. Касіянчук В. Д. Енергоефективний будинок, альтернативна енергія, енергозберігаючі технології вже сьогодні! Економічні основи // Наук.-інформ. вісн. Івано-Франк. ун-ту права ім. Короля Данила Галицького. – 2011. – № 4. – С. 266-270. – URL: <https://cutt.ly/3vJv8io>.
7. Ратушняк Т. В. Потенціал комп'ютерних технологій в майбутньому соціальному житті людства / Ратушняк Т. В., Габрид В. В., Мациборук К. А. // Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіці : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Ірпінь, 17-18 трав. 2018 р.). – Ірпінь, 2018. – С. 58-61. – URL: <https://u.to/y-VGGw>.
8. Шостак І. В. Підхід до роботизації процесів функціонування системи «Розумний будинок» на основі Інтернету речей / І. В. Шостак, М. О. Данова, О. І. Феоктистова // Інтегровані інтелектуальні робототехнічні комплекси : матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф. (19-20 трав. 2020 р., м. Київ). – К., 2020. – С. 48-49. – URL: <https://cutt.ly/avJvqdb>.

МІНІМАЛІЗМ В 2D- ТА 3D-АНІМАЦІЇ

Пайхель Марія Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Науковий керівник: Хиневич Руслана Вікторівна

ORCID ID: 0000-0002-3130-5785

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри мультимедійного дизайну

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

У світі майже немає форми людського вираження, яка б уникла впливу мінімалізму. Він існує всюди, а його підходи та принципи можуть бути використані навіть для організації роботи: можна спростити завдання, стати більш продуктивним, правильно організувати процес і отримати якісний результат. В даній статті пропонується розглянути мінімалізм не тільки, як стиль (напрямок) візуальної частини проекту, а також як підхід до самої роботи над проектом.

Для початку розглянемо мінімалізм як стилістику. Мінімалістична анімація – це підхід, спрямований на усунення будь-якого візуального безладу та надання лише зображень і анімації, необхідних для передачі конкретного повідомлення. Дехто вважає, що мінімізація означає використання лише чорного та білого кольорів. Але це не так. Мінімалістична анімація може включати в себе різні кольори, головне оптимізувати їх кількість та обмежити свій вибір для досягнення ефекту мінімалізму. Мета мінімалістичного підходу полягає в тому, щоб звільнити анімацію від будь-яких непотрібних прикрас. Чим менше елементів, які можуть відволікати глядача, тим більша ймовірність, що він зосередиться на продукті чи ідеї, що демонструється. Мінімалістичний дизайн значною мірою покладається на ефективне використання простору. Простір важливий, як і будь-який інший елемент, і його не слід перевантажувати формами. Кожна форма та елемент дизайну повинні мати достатньо місця, щоб розміщуватися окремо. Весь дизайн повинен сприйматися легким і лаконічним [1].

В історії анімації вже був приклад, коли Дісней заощадив кошти та час лише прибравши один палець в Міккі Мауса, так як роботи для аніматорів стало на один палець менше. Створюючи персонажа, можна так само спрощувати його дизайн: прибрати декілька деталей, змінити форму, використати одну гаму кольорів, навіть одяг можна зробити мінімалістичним та зручним для анімації. Менша кількість деталей означає менше місця для помилок аніматорів, що заощаджує купу часу та коштів [2].

Для того, щоб використовувати мінімалізм саме як підхід в роботі, потрібно спочатку розібратись, де саме його можна застосувати. Створення анімації з нуля займає багато часу та сил: пошук референсів, розробка дизайну персонажів, створення розкадровки, підбір кольорової гами і, вже потім, сама анімація. Тому швидкість роботи та автоматизація процесів відіграють важливу роль. Використання сітки, яка буде контролювати розміщення об'єктів та збереже їх співвідношення, допоможе організувати гармонійну композицію. Окрім цього, раціоналізацію можна застосувати і в оформленні робочого процесу.

Інший спосіб мінімізації роботи – за допомогою штучного інтелекту. А саме – моделювання процесів людського інтелекту машинами, зокрема, комп'ютерними системами. Технології розвинулись настільки, що можуть створювати шедеври без

участі людини. Існує купа сайтів, на яких можна знайти неіснуючих людей, предмети та навіть текст, який згенерувала програма. Штучний інтелект допомагає мінімізувати та автоматизувати роботу дизайнера. По-перше – це натхнення. За допомогою штучного інтелекту, можна зробити текстовий запит, якийсь створить композицію, кольорову гаму чи, навіть, персонажа. Для цього потрібно лише вписати правильний запит у рядок певної програми або сайту, після чого, через декілька хвилин буде створено результат запиту. Серед таких програм та сайтів можна назвати: DALL·E, Disco Diffusion, Midjourney, Dreambooth (Stable Diffusion). Вони всі працюють за схожим принципом, але деякі програми потребують знання мови кодування (Python) для отримання більш вдалого результату [3].

Якщо навіть писати нічого не хочеться, але потрібні ідеї, можна зайти на сайт ThisXdoesn'texist (з англ. «Це X не існує») та обрати потрібну категорію для пошуку (рис. 1). Для створення згенерованої картинки все, що треба зробити – це оновити сторінку.

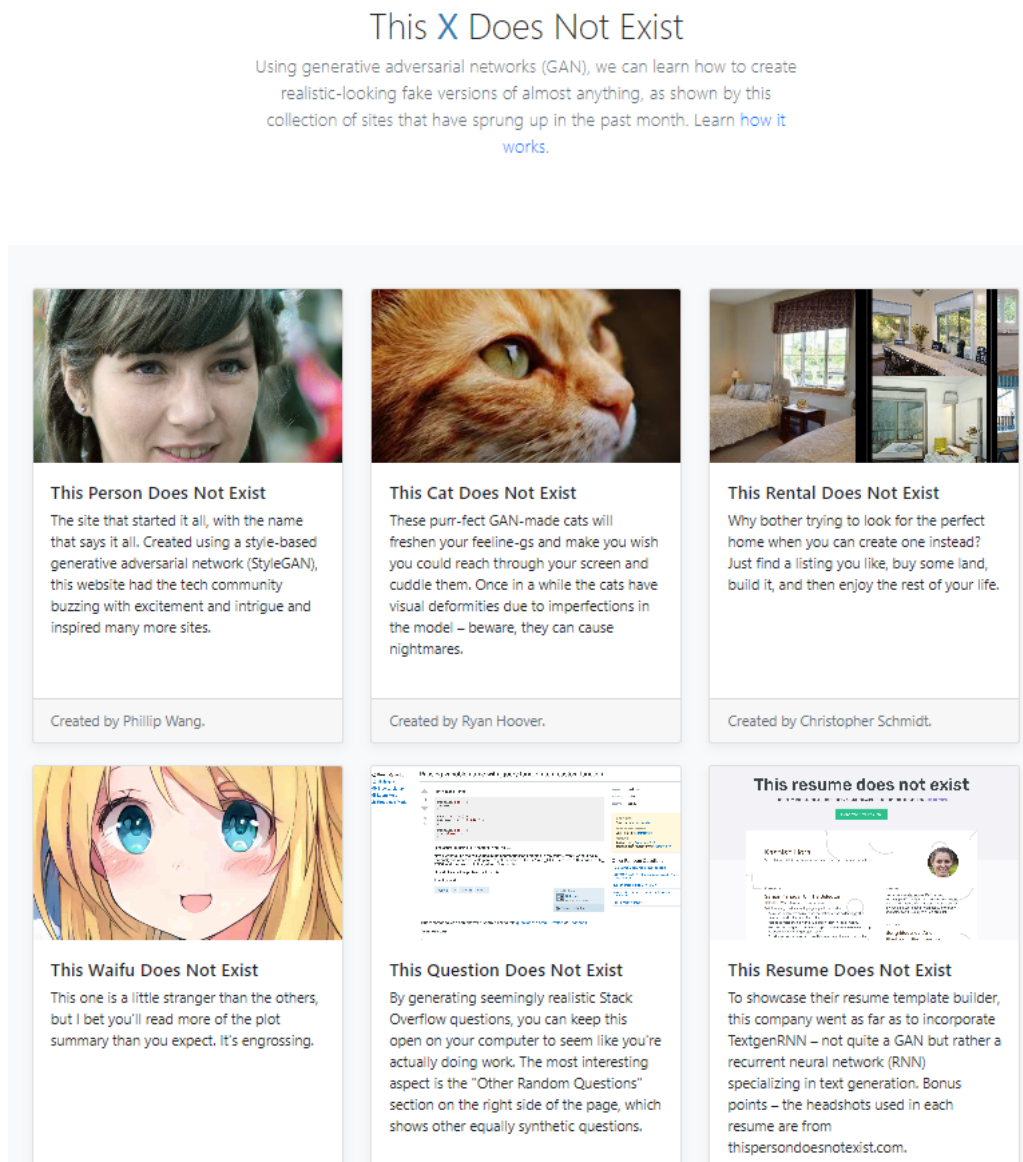

Рис. 1. Основна сторінка сайту ThisXdoesn'texist

По-друге – це плагіни. Напевно, майже до кожної програми існує хоча б один

плагін. Плагін - це програмне доповнення, яке розширює її можливості. Для анімації це можуть бути як браузерні плагіни, так і плагіни до дизайнерських програм. Наприклад, плагін для After Effects – Duik Basel. Він надає основні інструменти монтажу, які є в будь-якому програмному забезпеченні для 3D, такі як контролери та кістки, але адаптує їх до 2D-анімації в After Effects. Motion-дизайнери використовують даний плагін для автоматизації ходьби та створення скелетів або кісток, які можна рухати за допомогою контролерів.

Висновки. Мінімалістичний дизайн можна впізнати за простою структурою, бо в нього включені лише необхідні для функціональності елементи, через що він є легким для сприйняття. Мінімалізм спонукає створювати роботу, де кожна деталь має особливе значення та служить певній меті. Тим самим, мінімалістичні анімації дають глядачу саме те, що захопить його увагу та надасть всю потрібну інформацію. Мінімалізм був і буде присутній завжди.

Список використаних джерел:

1. How to make a minimalist motion design in 6 steps. (2019) Вилучено з: <https://www.introbrand.com/blog/how-to-make-a-minimalist-motion-design-in-6-steps/>.
2. Kanungo P. (2022) Have you noticed that Mickey Mouse and other Disney animal characters have four fingers instead of five? Вилучено з: <https://htschool.hindustantimes.com/editors-desk/knowledge-vine/have-you-noticed-that-mickey-mouse-and-other-disney-animal-characters-have-four-fingers-instead-of-five>.
3. López de Mántaras, Ramón. (2016) Artificial Intelligence and the Arts: Toward Computational Creativity. Вилучено з: <https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/artificial-intelligence-and-the-arts-toward-computational-creativity/>.

ПЕРШІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ФОТОТЕХНОЛОГІЇ

Прядко Олександр Михайлович

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри кіно-телемистецтва
Київський національний університет культури і мистецтва, Україна

Переяславець Дмитро Вікторович

магістр, асистент кафедри кіно-телемистецтва
Київський національний університет культури і мистецтва, Україна

Сучасний фотохудожник використовує на етапі зйомки такі образотворчі прийоми, як точка зйомки, ракурс, композиція, план, перспектива, освітлення – якраз притаманні образотворчим засобам живопису – для отримання задуманого в фототворі художнього ефекту. Додатковими інструментами фотохудожника в фототехнології є хіміко-фізична обробка, а останнім часом і цифрова фото-обробка знімків.

Історія фотохімічних процесів починається в глибокій старовині. Люди завжди знали, що від сонячних променів темніє людська шкіра, іскряться опали і аметисти, псується смак вина. Досить багато вчених займалися вивченням впливу світла на різні матеріали, але перший етап цих досліджень не мав ніякого відношення до фототехнології.

Перше закріплене зображення було зроблено в 1822 році французом Жозефом Нісефором Ньепсом (1765-1833), яке не збереглося до наших днів. Через це першою в історії фотографією вважається знімок «Вид з вікна», отриманий Жозефом Нісефором Ньепсом пізніше, в 1826 році, за допомогою камери-обскури на олов'яній пластинці, покритій тонким шаром асфальту, розчиненому в лавандовому маслі. В місцях, на які попадало світло, асфальт ставав твердим. Експозиція тривала вісім годин при яскравому сонячному світлі. Перевагою методу Ньєпса було те, що зображення після вимивання незадулених ділянок асфальту тим же лавандовим маслом виходило рельєфним і його легко можна було розмножити типографським методом в будь-якій кількості примірників. Якраз Ньєпс назвав цей метод отримання рельєфного зображення геліографією.

У той же самий час у Парижі художник-декоратор Луї Жак Манде Дагер (1789-1851) відвідав оптичну майстерню знаменитого оптика В. Шевальє, де дізнався про ці експерименти Ж. П. Ньєпса. А коли Жозеф Ньєпс повертався з Англії в 1827 році, куди він їздив провідати хворого старшого брата Клода, то зустрівся в Парижі з багатим, процвітаючим Дагером, молодшим за нього на двадцять років і який бажав домовитися про співробітництво. Вони стали партнерами в 1829 році, після того як Дагер переконав Ньєпса нічого не публікувати про сутність його процесу, навіть якщо він і відчував, що не зможе його поліпшити. У жовтні 1829 року Ньєпс написав Дагеру, пропонуючи йому співпрацю «з метою удосконалення геліографічного процесу, щоб їх об'єднані досягнення могли привести до повного успіху». Десятирічний контракт про співпрацю був підписаний 14 грудня 1829 року, в якому Дагер запрошував пана Ньєпса разом вдосконалити новий метод, відкритий Ньєпсом, для фіксування зображень природи, не звертаючись за допомогою до художника. Ньєпс удосконалив технологію геліографії: він наносив на відполіровані дзеркальні металеві пластини тонкий шар срібла, який обробляв парами йоду. В результаті він отримав тонкий світлочутливий шар йодиду срібла. На той час все, що стосувалось реєстрації зображень, було вкладом Ньєпса, але молодий Дагер з його енергією і

самовпевненістю багато значив для хворого Ньєпса, який вже втрачав надію на перспективу і майбутнє свого винаходу. Ньєпс включив в контракт умову, за якою його син Ісидор стане спадкоємцем в разі, якщо Ньєпс помре раніше закінчення терміну контракту. Ньєпс надіслав Дагеру детальний опис свого процесу геліографії, який повністю пояснював підготовку срібних, мідних або скляних пластин, відомості про пропорції різних сумішей, про розчинники для проявлення зображення, про промивні і фіксуючі процеси, а також повідомив про свої останні експерименти в геліографії – застосування парів йоду для підсилення зображення. Ньєпс також продемонстрував Дагеру все обладнання для виконання цих процесів, для чого Дагер спеціально приїжджав у Шалон. Через кілька днів Дагер повернувся в Париж і більше ніколи не зустрічався з Ньєпсом. Кожен з них самостійно працював над винаходом, і зовсім мало відомо про їхні спільні успіхи, крім того факту, що в 1831 році Дагер писав Ньєпсу і просив його провести експерименти з йодидом в комбінації з солями срібла в якості світлочутливої субстанції. Незабаром, у 1833 р., Ньєпс помер і Дагер за умовами контракту успадкував обладнання та всі щоденники про проведення експериментів. Повторюючи перші досліді Ж.М. Ньєпса по сублімації йоду на срібну пластину, Дагер випадково в 1837 р. застосував ртуть і отримав чітке, добре видиме позитивне зображення об'єкта зйомки. Ця технологія досить кардинально відрізнялась від геліографії і він назвав її дагеротипією. Суть цього процесу була в наступному: посріблена відполірована пластина на мідній або іншій основі взаємодіяла з парами йоду в спеціальному ящику (пари йоду отримували при нагріванні металевго йоду). На поверхні пластини утворювався тонкий шар світлочутливого йодистого срібла AgI . Потім підготовлена фотопластинка експонувалась в камері обскура – виконувалась зйомка яскраво освітлених предметів з передачею градацій світлотіні об'єкта зйомки. На ділянках, на які подіяло світло, проходив фотоліз йодиду срібла з утворенням мікроскопічних часток металевго срібла, які і створювали майже непомітне зображення. Потім світлочутливий шар пластинки проявлявся в парах ртуті – проходив процес підсилення намальованого світлом зображення. Отримана амальгама з цих часток металевго срібла утворювала на освітлених ділянках білу матову поверхню. Неекспонований йодид срібла видалявся з поверхні пластинки наступною обробкою теплим розчином тіосульфату натрію (спочатку для фіксування зображення Дагер використовував теплий розчин хлориду натрію – звичайної кухонної солі). Ділянки на пластинці, на які подіяло світло, були в вигляді темно-сірої срібної амальгами, а неекспоновані – мали дзеркальну поверхню. Якщо розглядати дагеротип в прямому падаючому світлі, то отримаємо обернене зображення об'єкта зйомки. Коли ж розглядати дагеротип у відбитому від чорного фону, наприклад від чорного бархату, світлі під деяким кутом, то отримаємо ефект позитивного зображення. Але технологія дагеротипії мала багато недоліків: світлочутливий шар був неміцний, потрібний значний час видержки при зйомці (15...30 хвилин), дзеркальність отриманого зображення, неможливість виготовлення навіть ще однієї копії, застосування дорогого срібла та шкідливість ртуті для організму людини.

Та вже в 1840 р. дагеротипна технологія отримала новий еволюційний розвиток, пов'язаний з використанням портретного багатолінзового об'єктиву Петцваля, який забезпечив зростання освітленості на пластинці в 16 раз, що привело до суттєвого зменшення часу експонування. Додаткова обробка отриманого зображення хлоридом золота надавала йому пурпурно-коричневу тональність і зображення вже можна було краще роздивитись. Крім того, така обробка хлоридом золота суттєво збільшувала час зберігання пластинки без деградації зображення.

Практично в той же самий час після завершення артистичної кар'єри англійський дослідник-любитель Вільям Генрі Фокс Талбот винайшов технологію отримання негативного фотографічного зображення, яку назвав калотипія. Через деякий час В.Талбот почав називати свій винахід талботипією. Використати в якості світлочутливого матеріалу папір просочений нітратом срібла він спробував ще в 1835 р. Та лише в 1839 р. В.Талбот отримав негативне зображення на папері просоченому хлористим сріблом. Ця технологія поєднувала в собі відносно високу якість і можливість копіювання знімків (позитиви друкувалися на такому ж світлочутливому папері). Експозиція тривала близько години.

Ось тут потрібно відмітити внесок в розвиток фототехнології найбільш шанованого англійського вченого XIX століття сера Джона Фредеріка Вільяма Гершеля (John Frederick William Herschel, 1792-1871). Його інтереси були дуже різнопланові, він проводив дослідження в галузі фізики, хімії та астрономії. І якби не така його різнобічність досліджень він цілком міг би стати винахідником фотографії на 10-20 років раніше Дагера і Талбота, бо ще в 1819 р. він проводив досліди з солями срібла і виявив, що тіосульфат натрію розчиняє різні солі срібла, але на цьому зупинив свої експерименти. Спочатку тіосульфат натрію називали гіпосульфітом натрію і ця назва збереглася до наших часів для фіксуючих розчинів. 22 січня 1839 Джон Гершель випадково дізнався про винахід Дагера і, не втрачаючи дорогоцінного часу, почав власні експерименти в цій області. Вже через кілька днів він розробив оригінальний і дуже надійний спосіб отримання зображень безпосередньо на папері. Під час візиту Фокса Талбота до Джона Гершеля Талбот показав йому свої фотовідбитки і поскаржився на їх недовговічність. Гершель взяв у нього одну з його паперових картинок і вийшов. Через кілька хвилин він повернувся, передаючи Талботу надійно зафіксоване зображення. Так почалося використання гіпосульфіту в фотографії. Ця методика була відразу ж використана Талботом, а трохи пізніше і Дагером.

Спочатку отримані Талботом зображення мали обернений в порівнянні з об'єктом зйомки розподіл світлотіні (чорні об'єкти становились білими, а білі – чорним), але пізніше він виявив, що контактне копіювання на такий ж світлочутливий папір повертає реальний розподіл світлотіні об'єкта зйомки.

Але якраз Джон Гершель назвав зображення з оберненим розподілом світлотіні негативом, а зображення, в якому тоновідтворення відповідає тонам об'єкту зйомки – позитивом. Він же ввів терміни проявка зображення і фотографія.

Калотипія не набула такої популярності як дагеротипія. Причиною в першу чергу були патенти Талбота, які не дозволяли використання технології калотипії без його дозволу. Крім того добитися чіткого зображення дрібних деталей методом калотипії не вдавалось і калотипія використовувалась в основному при зйомках пейзажів, архітектури, коли отримане м'яке зображення на папері тільки підсилювало отриманий ефект від його сприйняття.

Список використаних джерел:

1. Baatz, Willfried. Photography: An Illustrated Historical Overview. New York : Barron's, 1997. 192 p.

СТІНОПИС ХІХ СТ. ПІВДЕННОЇ ЧАСТИНИ ТРАНСЕПТУ ТРОЇЦЬКОГО СОБОРУ М. ЧЕРНІГОВА

Бугера Ірина Сергіївна

ORCID ID: 0000-0002-8790-4314

молодший науковий співробітник

Національний архітектурно-історичний заповідник

«Чернігів стародавній», Україна

Троїцький собор м. Чернігова — величний храм, зведений наприкінці XVII ст., зберіг на своїх стінах надзвичайно цікавий живописний комплекс, що складався протягом кількох століть. Почалось створення стінопису у кінці XVII ст., значна частина композицій виконувалась після пожежі 1808 р. завдяки старанням єпископа Чернігівського Михайла Десницького, поновлювався живопис у 1876-78 рр. єпископом Чернігівським Серапіоном. Протоієрей О. Єфімов у нарисі «Чернігівський Свято-Троїцький-Іллінський монастир, нині Троїцько-Архієрейський будинок» докладно описує схему розміщення живописних композицій, що утворилась в результаті на стінах собору: «У вівтарі, зверху склепіння над престолом, зображений «Ветхій деньми», а навколо молитва «Отче наш» у символічному зображенні біблійних подій, що розкривають зміст молитви.

У барабані, між вікнами, зображення пророків та апостолів. На нижньому склепінні, під куполом з лівого боку, по середині Вознесіння Богоматері, після її всечесного успіння, а кругом Євангельські події з її життя. На склепінні, з правого боку, зображено Воскреслий Господь, а навколо події із останніх днів Його земного життя. На склепінні середньої частини храму Символ віри в особах Євангельської історії. На бічних нижніх — паралельних середньому склепіннях зображення чудотворних ікон Богоматері. По стінах: з лівого боку іконостаса — вбивство св. Михаїла та боярина його Феодора в орді від безбожного Батия, видіння Савла на шляху до Дамаску, Страшний суд; з правого: Київопечерський образ Богоматері, взяття Ілії на небо, Апокаліптичне видіння Іоанна Богослова (IV і V гл.). На західній стіні вверху вхідних дверей: зображення на євангельські слова: вийдіть вузькими вратами: вузькі ворота та тісний шлях вводять в життя вічне... В інших місцях храм прикрашений орнаментами по світло-сірому тлу.» [1].

Розписи відрізняє вільне володіння академічним рисунком та композицією, чудові поліхромні та гризайлеві декоративні розписи, що їх доповнюють, розкішні колористичні рішення, запозичені із західноєвропейського мистецтва художні зразки, що утворюють складну іконографічну програму, яка ілюструє основні молитви, а особливо ті, з яких складається літургія. Загалом, на стінах Троїцького собору склався комплекс розписів, різноманітних за стилістикою, складом сюжетів, цікавий для вивчення в контексті взаємовпливів монументального мистецтва різних країн та стильових епох, з точки зору історії його створення, іконографії за зображальної програми.

Стінопис у своїй основі зберігся з часу створення у XVII—XIX ст, хоча і з виправленнями та доповненнями. Частково живопис був виправлений та переписаний у 20-30-х рр. XX ст., згідно із більш пізніми дослідженнями, на досить примітивному та непрофесійному технічному та художньому рівні [2, арк. 3, 4]. Поновлювався стінопис і у 1955-56 рр., проте переважно у вівтарній частині храму [3, арк. 22]. Певна частина живописних композицій була виправлена або переписана художниками-реставраторами у 1973-1977 рр. під час проведення комплексу

консерваційно-реставраційних робіт, що здійснювала Київська спеціальна науково-реставраційна виробнича майстерня, зокрема бригада В. Бабюка.

Храмові розписи XIX ст. взагалі з різних причин відносно недавно стали привертати увагу спеціалістів, і комплекс стінопису Троїцького собору також досі лишався обділеним увагою дослідників та маловивченим. Останнім часом автором даної статті розпочались дослідження мистецтвознавчого аспекту стінопису храму, що покликані визначити художньо-стилістичні особливості настінних композицій різних часів, історико-культурні умови їх творення та ступінь збереження. У впровадженні даної роботи велике значення має докладна фотозйомка, здійснена вперше за останні десятиліття в інтер'єрі Троїцького собору ентузіасткою і знавцем своєї справи, чернігівською фотохудожницею Тетяною Сердюк.

Не менш важливими для проведення дослідження було і вивчення звітів бригад реставраторів другої половини XX ст., від яких збереглись у документальному фонді Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній» проектні пропозиції, акти оглядів та хімічних досліджень, описи стану живопису, а також картограми різних ділянок стінопису, акти виконаних робіт, протоколи засідань реставраційних комісій різних часів і таке інше. Так, висновки реставраційної бригади, зафіксовані у документації, дозволяють зрозуміти ступінь збереженості настінних розписів та кількість композицій, збережених у первинному варіанті виконання, а також тих, що найменше піддавались виправленням та поновленням. Така інформація необхідна для визначення об'єктів для подальшого дослідження, а саме тих стінописів, що зберегли стилістичні ознаки, колористику, композиційні особливості та іконографію з часу їх створення.

Центральна частина склепіння заповнена композицією «Вознесіння». Композиція виконана у досить яскравій кольоровій гамі, використовується велика кількість світлих відтінків (Рис. 1). Згідно зі звітом бригади реставраторів, композиція, що виконана була у XIX ст., в подальшому поновлювалась. На час її огляду фарбовий шар пересох та лущився, спостерігались здуття штукатурки та осипання кольорового шару на тлі, одязі людей, деревах, в центрі композиції [3, арк. 61].

Рис. 1. Склепіння південного трансепту чернігівського Троїцького собору. Сучасний стан розписів XIX ст. Фото Т. Сердюк

Розташована поряд, у трикутній рамі, композиція «Різдво Христове», написана на початку XIX ст., за час свого існування неодноразово поновлювалась. Видні записи та заправки, виконані не в тон авторського письма [3, арк. 59]. На час проведення реставраційно-консерваційних робіт на фарбовому шарі, який сильно пересох, пожух та частково втратив зв'язуюче, спостерігались багаточисельні осипання, повсюдно відмічались здуття та лущення фарбового шару, а у лівій частині композиції — тріщина у штукатурці [4, арк. 23]. Тож, бригаді художників-реставраторів довелося провести велику роботу з відновлення зображення. На сьогоднішній день композиція перебуває у поганому стані: фарбовий колір потемнів, повсюдно полущився і зображення проглядається дуже погано.

Так само значних поновлювальних та консерваційно-реставраційних робіт потребувала і композиція «В'їзд до Єрусалиму» у східній трикутній рамі склепіння південного трансепту. Традиційний за іконографією сюжет — до Єрусалиму на віслику в'їжджає Христос, його оточує натовп людей та зустрічає ще один — змальований на тлі пейзажу зі стінами міста. Реставраторами під час робіт було встановлено, що в результаті тривалого замокання склепіння у нижній частині композиції з'явилися висоли, особливо сильні у правій частині. Ліворуч від Христа утворилась тріщина у кладці, і штукатурка, якою тріщина свого часу була закладена, осипалась. Загалом, шар тиньку у багатьох містах збугрився, став рихлим і місцями втрачений. На композиції видні сліди підновлень, які відрізняються від авторського письма своїми більш темними кольорами. На думку реставраторів, олійна фарба була гіршої якості та швидко пожухла. В результаті авторський живопис зберігся на малій ділянці над лівою групою людей — балконні квіти та над колоною, проте як авторський, так і поновлений фарбовий шар частково втратили зв'язуюче, пересохли і повсюдно осипаються [3, арк. 60].

На південній та північній підпружних арках південного склепіння трансепту вміщено по 5 композицій у прямокутних рамах, розділених ліпними орнаментами.

На сьогоднішній день у нижніх східних прямокутниках арок бачимо зображення пейзажів, які створили художники-реставратори у 1970-х роках, оскільки первинний живопис на них не зберігся.

Наступні зі східного боку арок композиції мають сильно витягнуту по вертикалі форму, збереглися дещо краще. «Розп'яття» на південній арці на момент дослідження художниками-реставраторами мало фарбовий шар, що пересох, повсюдно лущився та місцями осипався. Зафіксовано було сліди поновлень композиції, які спотворюють первинний, авторський живопис [3, арк. 62]. Згідно зі складеною реставраторами картограмою, особливо сильних, до 90%, втрат зазнала нижня частина композиції, де вміщено постать Богоматері, що стоїть на колінах перед безсило повислим на хресті тілом Ісуса [4, арк. 28]. В описі зображення «Розп'яття» зазначено, що Богоматір одягнена у білу блузу, червоний плащ на синю спідницю. Очевидно, ще до реставраційних робіт 1970-х років композиція зазнала значних змін, оскільки на створених у XIX ст. за академічними зразками стінописах не зустрінемо Богоматір, одягнену у досить світський та сучасний одяг — блузку та спідницю, а не у традиційну туніку. Після роботи бригади художників-реставраторів В. Бабюка з одягу Марії зникла синя спідниця, і тепер бачимо Богоматір у білій блузі та червоному плащі, що накинутий на праве плече і повністю огортає нижню частину тіла. Загалом, вся композиція виконана у червоній кольоровій гамі: хрест змальований на тлі яскраво-червоного, з темними, майже чорними хмарами, небі; коричнева земля без найменшої рослинності набула червоного відтінку.

Так само значним виправленням під час реставраційних робіт було піддано і

композицію «Преображення» на східному схилі північної арки [3, арк. 65].

Наступна композиція на північній арці — «Трійця», згідно зі звітом реставраторів, на час проведення її дослідження, була лише підновлена методом лесування. Але вона перебувала у досить поганому стані: по всій поверхні зображення відмічались осипання фарби, особливо на фігурах Ісуса, Бога-отця, на фоні навколо постатей [3, арк. 64]. Тож, для відновлення композиції велика робота була виконана художниками-реставратора, кольорова гама відрізняється світлими яскравими відтінками, відсутнє плавне світло-тіньове моделювання, як у авторського живопису XIX ст., проте відчутні неприродні пропорції частин тіла у постаті Саваофа, недостатньо промальовані елементи зображення.

Середня композиція південної арки — «Зняття з хреста» у попередній період свого існування була переписана зі спотворенням авторського рисунку [3, арк. 63]. На час проведення реставраційних робіт фарбовий шар на ній пересох та частково втратив зв'язуюче, повсюдно лущився та осипався, особливо в правій частині композиції на фоні та на зображенні одягу.

Наступна композиція північної арки — «Воскресіння» — згідно з документацією, втрачена була більше, ніж на 60%. [3, арк. 64]. Художниками-реставратора на картограмі позначено велику ділянку зображення, із відкритою труною та постаттю Ісуса з хоругвою в руці, де втрати фарбового шару становили до 90% [4, арк. 27]. Тож, цю композицію майже у повному обсязі було відновлено під час проведення реставраційних робіт.

Відповідне зображення на західному схилі південної арки — «Стрітіння» — було також переписане і на момент проведення консерваційно-реставраційних робіт перебувало у поганому стані: фарбовий шар пересох, частково втратив зв'язуюче, повсюдно лущився та осипався [3, арк. 63].

Не можна вважати первинним живописом і зображення на нижніх західних аркових композиціях. На північній арці композиція «Хрещення» була переписана не в колориті авторського живопису. На момент її дослідження фарбовий шар, що пересох, збугрився та лущився, найбільші осередки осипання спостерігались на зображенні постаті Предтечі та у верхній половині композиції [4, арк. 27]. Ще гірше була ситуація з композицією на південній арці. У «Проектних пропозиціях по консервації живопису...» вона описана як «Зішестя святого Духа»: в центрі на троні сидить Богородиця, одягнена у білий хітон та червоний плащ, навколо неї стоять апостоли у різнокольоровому одязі [3, арк. 63]. Проте, на картограмі, складеній під час проведення дослідження стану живопису, ця композиція позначена як «Отрок Христос у храмі». За свідченнями реставраторів, композиція була переписана, і її фарбовий шар сильно лущився, осипався на 45%, по всій поверхні відбувались значні втрати кольорового шару [4, арк. 26]. Тож, на час фіксації композиції постаті на зображенні погано промальовувались, і встановити, хто саме зображений в центрі — Христос чи Богоматір — вже було надто складно. Тож, художниками-реставраторами бригади В. Бабюка було створено у нижній західній прямокутній рамі південної арки композицію «Отрок Христос у храмі».

Значних поновлень зазнала і композиція «Поклоніння волхвів» у тимпані західної стіни південної частини трансепту. Написана по формі склепіння, вона перебувала у поганому стані: верхня частина композиції та майже вся її права частина мали втрати фарбового шару близько 90%, по решті площі значні осипання [4, арк. 24].

У набагато гіршому стані перебувала композиція на східній стіні передвівтарної частини нефу. Згідно із документацією, тут зображено було пейзаж: тут зображено

річку з зеленими берегами та синє небо над нею [3, арк. 66]. проте через дуже поганий стан живопису та тиньку під ним, на місці пейзажу створено було нову композицію. На сьогодні на східній стіні південного трансепту бачимо сюжет «Ісус в пустелі», створений художниками-реставраторами під час відновлення стінопису Троїцького собору за мотивами картини російського художник Івана Крамського «Христос в пустелі».

Цікавою з точки зору іконографії та компанування є стінопис у тимпані південної стіни переддівтарної частини нефу. Адже ця площа має складну форму: у південній стіні розміщена арка, в якій виконане вікно хрещатої форми. Зображення вміщено у площину, обмежену зверху формою склепіння та знизу арковим прорізом. Тут виконано складну багатофігурну композицію «Трійця старозавітна»: над хрещатим вікном майже по центру зображено трьох янголів, що сидять за столом, накритим білою скатертиною. Жести рук та помахи крил вказують на їх жваву розмову. Праворуч від них стоїть сивоволосий старець Авраам (Рис. 2). Згідно зі звітом реставраторів, раніше композиція лише лесировочно переписувалась, але на момент її дослідження фарбовий шар, що сильно пересох, збугрився та лущився, мав значні осипання по всій площі [3, арк. 66]. На картограмі, складеній художниками-реставраторами, видно, що майже на половині площі композиції були значні, до 90%, осипання фарбового шару. Залишались неушкодженими лише верхня частина зображення: голови двох крайніх янголів, тулуб та голова середнього, тло над ними [4, арк. 28]. Решту композиції на південній стіні було значно поновлено та відреставровано спеціалістами Київських спеціальних науково-реставраційних виробничих майстерень.

Рис. 2. Південна стіна трансепту Троїцького собору з композицією «Старозавітна Трійця». Сучасний стан. Фото Т. Сердюк

Отже висновки реставраційних бригад, зафіксовані у збереженій документації, та натурні спостереження дають можливість зрозуміти, що ступінь збереженості настінних композицій у південній частині трансепту Троїцького собору м. Чернігова досить поганий, жодна композиція не збереглась у первинному варіанті виконання, а кількість тих, що найменше піддавались виправленням та поновленням, дуже мала. Монументальні розписи південної частини трансепту Троїцького собору сильно змінились за час свого існування, більша їх частина поновлювалась або виправлялась

і переписувалась із спотворенням та без збереження авторського живопису, тому вони в цілому не можуть бути використані як об'єкт для подальшого дослідження, як стінопис, що зберіг стилістичні ознаки, колористику, композиційні особливості та іконографію з часу свого створення у XIX ст.

Список використаних джерел:

1. Ефимов А. Черниговский Свято-Троицкий-Ильинский монастырь, ныне Троицко-Архиерейский дом. Его прошлое и современное состояние. Прибавление к Черниговским епархиальным известиям. Часть неофициальная. 1911. № 15. С 403-404.
2. Дорофиенко И. П., Романченко Н. А., Мамолат О. Е. Проектные предложения по реставрации настенной живописи в северном и южном нефах Троицкого собора в г. Чернигове. Київ, 1989. // Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній». Інв. № КН-1762. Дф-1062. 24 арк.
3. Иваненко В., Блажиевский И., Дорофиенко И., Нашиванко Е., Бабюк В., Слипченко Н. Проектные предложения по консервации масляной росписи XVIII – XX в.в. в памятнике архитектуры XVII в. – Троицком соборе в г. Чернигове. Київ, 1972. Т. 1. // Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній». Інв. № КН-1408/2, ДФ-670. 251 арк.
4. Иваненко В., Блажиевский И., Дорофиенко И., Нашиванко Е., Бабюк В., Слипченко Н. Проектные предложения по консервации масляной росписи XVIII – XX в.в. в памятнике архитектуры XVII в. – Троицком соборе в г. Чернигове. Київ, 1972. Т. 2. // Національний архітектурно-історичний заповідник «Чернігів стародавній». Інв. № КН-1408/1, ДФ-669. 49 арк.

СЦЕНАРНО-РЕЖИСЕРСЬКІ СКЛАДОВІ СУЧАСНОГО КВЕСТУ

Крипчук Микола Володимирович

ORCID ID: 0000-0002-1255-7135

кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри
режисури та акторської майстерності

Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Мельникова Владислава Олександрівна

магістрантка кафедри мистецтв

ПВНЗ «Київський університет культури», Україна

Квест є своєрідною подією, що вимагає від режисера і сценариста (часто ці дві професії поєднані в одній, тобто режисер виступає і сценаристом) володінням певним інструментарієм і прийомами, завдяки яким постановник здатний перетворити її саме у художню подію.

Основні функції режисера є актуальними і у створенні квесту, серед них: по-перше, це організація процесів та постановка творчих завдань; по-друге, виховання аудиторії (відбір музичного матеріалу, декорацій, що відповідають тематиці заходу тощо); по-третє, освітня, вона ж є творчою – створення нових «світів» під конкретне творче завдання.

Автори звертають увагу на основних творчих етапах щодо створення сучасного квесту. Робота драматурга і режисера починається із визначення ідейно-тематичної складової після отримання брифу. В цьому контексті, режисеру потрібно відповісти на три питання. Про що проєкт? Для чого він потрібен? Заради чого він створюється?

Будь-який творчий проєкт складається зі специфічного так званого «будівельного матеріалу, який є основою багатьох сценаріїв, а саме: документальний матеріал (реальні люди, фотографії, відео, листи, щоденники, газетні вирізки, все те, що стане змістом квесту), художній матеріал (пісні, вірші, тексти ведучого, хореографія, анімація).

Далі народження режисерської концепції, що є стрижнем заходу, без якого художня подія не відбудеться (не буде мати успіх у тих, хто бере участь у квесті). У цьому сенсі на перший план виступає композиція, в якій незмінною є чітка послідовність обов'язкових структурних елементів, що слугують основою всієї ігрової конструкції, яка «повинна відповідати всім загальнодраматургічним вимогам, всім канонам драматургічного роду літератури, які розповсюджені на всі просторово-часові твори» [1]. Розглянемо ці елементи в контексті драматургії квесту.

Експозиція (перші 3-5 хвилин, коли учасники повинні зрозуміти, про що цей захід і зануритися в атмосферу) – або запропоновані обставини (декораційне оформлення), або оголошення правил і вимог, або знайомство з картою тощо. Зав'язка (початок дії; вихід ведучого/головного героя або початок дії). Розвиток дії (набір певних дій як учасників квесту, так і аніматорів, згідно прописаних творчих завдань). Як і в будь-якому заході, наскрізна дія у квесті іде по висхідній, кожне наступне завдання повинно бути складніше, ніж попереднє. Кульмінація – найяскравіший момент, вибух емоцій (можливо використання візуалізації, або складний переламний момент у дії гравців). Розв'язкою є те завдання, яке остаточно вирішує всі проблеми гравців, які пов'язані з виконанням завдань квесту. Можна

додати ще фінал, який «закриває» цю «подорож». Можливо це фінальне нагородження переможців квесту.

На наш погляд, важливою складовою створення квесту є пошук цікавого сценарно-режисерського ходу. На думку мистецтвознавця А. Житницького «сценарно-режисерський хід це художній образ твору, втілення його головної думки, матеріалізована ідея сценарію і, водночас, специфічний конструктивний засіб, за допомогою якого збирається, оброблюється, монтується в єдине ціле увесь драматургічний матеріал. Окрім того, він є формою обособлення надзавдання, акумулювання багатофункціональної метафори, а характером свого використання він більш за все схожий на пісенний рефрен або приспів, тобто тематичний лейтмотив. І тому сценарний хід працює таким чином, що час від часу нагадує читачам чи глядачам, навіщо, заради чого створений той чи інший драматургічний твір» [1]. Для створення маршруту квесту можна використовувати різні варіанти сценарно-режисерських ходів. Тут можемо казати про новий тип сценарної драматургії, яка «вимагає від авторів нового типу драматургічного мислення, враховуючи сучасні аспекти постмодерну, а саме: синтетичний характер дійства, варіативний монтаж художнього та документального матеріалу < ... > посилення ролі імпровізації, лаконізм літературного тексту в поєднання з колажністю його втілення, поліжанровість» [2].

Квест-технологія зарекомендувала себе як інноваційна та перспективна технологія, що застосовується в організації дозвілєвої діяльності соціуму, та як інноваційна форма сценічного мистецтва в умовах альтернативного сценічного простору. Квест є ефективним засобом виховання духовно-моральної культури, формування інформаційної культури, вироблення культуротворюючих якостей особистості, розширення кругозору і т. п.

Саме в цьому сенсі ускладнюються вимоги щодо роботи сценариста та режисера в умовах створення ігрового простору. Пошук тематики та цікавої метафори сценічного дійства, створення запропонованих обставин в штучній та реальній площині, використання елементів перформансу набувають актуальності в сучасному квесті.

Список використаних джерел:

1. Житницький А. З. Драматургія масових театралізованих заходів : навч. посіб. Харків : Тимченко, 2007. 128 с.
2. Крипчук М. В. Сценарна драматургія як основа театралізованих видовищ постмодерна. Scientific practice: modern and classical research methods: collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference (Vol. 3), Boston, February 26, 2021. Boston-Vinnytsia: Primedia eLaunch & European Scientific Platform, 2021. P. 187-188.

ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СЦЕНІЧНИХ НОМЕРАХ ХОРЕОГРАФІЧНОГО ЖАНРУ

Бойко Валерія Андріївна

ORCID ID: 0000-0002-3439-7590

Аспірант КНУКіМ, асистент кафедри режисури естради шоу
КНУКіМ, Україна

Тема інтеграції сучасних технологій у мистецтво завжди цікавило науковців в контексті трансформації специфіки створення художнього твору. З розвитком науково-технічного прогресу, впровадження креативних технологій у сценічне мистецтво, як одного з найактуальніших напрямів мистецтв, стало очевидним. З однієї сторони машинерія та технології спрощують вираження змістовної складової постановки, додаючи до інструменту режисера нові засоби втілення ідейно-тематичного направлення, проте водночас, стають повноцінними учасниками сценічної дії та потребують часу для постановки.

Сучасні або, як їх ще називають, креативні технології – нове «слово» в режисурі, що дозволяє привернути увагу вибагливого глядача, розширити спектр дієвих можливостей сценічного простору та осучаснити класичні форми реалізації режисерських задумів та прийомів. Серед жанрової палітри сучасних номерів, унікальні приклади інтеграції та використання технологічних ноу-хау виявлено у режисерських роботах хореографічного жанру. Роботизовані фігури, 3-D mapping, голографічна проекція, доповнена реальність – розповсюджені технології, що використовуються у хореографічних номерах.

Перше десятиліття XXI століття ознаменувалося початком роботизації сценічного простору. Саме в цей період на сцені з'явився робот KUKA – автоматизований багатофункціональний робот, що використовується у промислових цілях. Перевагою робота є форма «руки», яка здатна обертатися на 360° та переміщувати у просторі достатньо важкі предмети. Аналізуючи практику використання роботів KUKA знаходимо безліч практик реалізації функціонала даного виду техніки за допомогою монтажу лазера, LED-панелей, елементів декорацій, реквізит тощо... У 2017 році у робота з'явилась «душа». Тайванський інженер та митець Хуанг Йі створив технологічний перфоманс [1] на науковій конференції TED, де виконав хореографічну постановку разом з роботом. Хореографія та рухи KUKA були побудовані таким чином, аби створювалась ілюзія взаємодії з танцівником. Атмосфера номера, завдяки поєднанню пластичної драматургії та ліричної гри Джошуа Романа на віолончелі, чуттєва, витончена та змушує глядачів співпереживати виконавцям. Це історія про митця, про те, як людина поринає у власне творіння та стає керований ним, потрапляючи у пастку власного витвору мистецтва.

Ще одною цікавою практикою реалізації режисерського задуму за допомогою креативних технологій у номерах хореографічного жанру є голограма. Голограми – це зоровий обман, ілюзія наявності графічних об'єктів у реальності. Яскравим прикладом використання голографічних проекцій є унікальний голографічний номер хореографічного жанру “Holographic dance 360” [3] 2019 року, авторами якого є український постановник Олександра Лещенко та компанія Magic Innovations. Хореограф помістив себе у простір, що створювався за допомогою спеціальної тонкої

сітки на яку проєкціювалося 3-D зображення. Сценічний простір, в якому перебував танцівник, був невеликий, через що було досягнуто ефекту «витягнутої руки» і глядач зміг «доторкнутися» до голографічного світу у якому перебував виконавець. Тематично, номер ніс у собі філософські роздуми про складність та багатогранність внутрішнього світу митця. Сюжет номера побудовано на внутрішніх переживаннях артиста перед виходом на сцену. Відповідно до відгуків глядачів, номер запам'ятовувався, був динамічним, вражаючим та емоційним. Відмінною ознакою номера стала синхронізація фізичних дій виконавця та просторових змін голографії. Ілюзія прямого впливу танцівника на графіку прослідковувалась протягом всього виступу.

За допомогою методики створення голографічних зображень, що має назву «Привид Пеппера», вже були «оживлені» відомі виконавці Уїтні Г'юстон та Майкл Джексон. Останній продемонстрував свої хореографічні навички у номері на церемонії нагородження Billboard Music Awards 2014 року [4]. Подібна практика наявна і на українській сцені. Так за допомогою доповненої реальності, що накладалась на етапі постпродакш, у 2021 році на паркеті проєкту «Танці з зірками» з'явилася голограма українського хореографа Григорія Чапкіса [5], який помер декількома місяцями раніше. Об'єкт станцював декілька елементів бальної хореографії, які раніше виконував артист та привітала всіх глядачів.

Ще одним вражаючим номером є робота українського режисера О. Боднарчука для програми America's Got Talent [2]. За допомогою спеціальної проєкції на воду було досягнуто оригінального прийому створення графічного стереоскопічного виміру. Артисти буквально з'являлись та зникали у потоках води, які відпивали проєкційні промені. Водні технології передбачають собою дію у спеціально побудованому резервуарі, в якому є сток води і, звичайно, конструкція для пуску. Під час запуску щільного потоку води та «дошову стіну» проєкціюється графіка, що може бути як 3-D, так і 2-D.

Постановка хореографічного номера з використанням сучасних технологій досить складне технічне завдання яке потребує якісної роботи режисера, хореографа та графічного дизайнера або інженера техніки. Наразі, трансформаційні процеси зміни виразних засобів та технологічного оснащення змушують митців адаптуватися до нових можливостей сценічного простору та формують тенденції до постановки сучасних хореографічних номерів в сценічному мистецтві.

Список використаних джерел:

1. A human-robot dance duet | Huang Yi & KUKA URL: https://youtu.be/Q-sK-s_TzN0.
2. Freckled Sky: Howard Stern Hits Golden Buzzer for Dance Duo - America's Got Talent 2015 URL: <https://youtu.be/oOtbAxBkyM>.
3. Holographic Dance 360/ Alexander Leshchenko/ Magic Innovations URL: https://youtu.be/00bQY6_cJU4.
4. Michael Jackson - Slave To The Rhythm URL: <https://youtu.be/jDRTghGZ7XU>.
5. Триб'ют-номер на згадку про Григорія Чапкіса – Танці з зірками 2021 URL: <https://youtu.be/0-14wmScmA0>.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ТЕХНОЛОГІЇ, ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ
РЕАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

24 лютого 2023 року ♦ Київ, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 24.02.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 18,83. Замовлення № 373. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.